

1770/141

MLUVNICA

NEMECKÉHO JAZYKA

(TVARO-A VETOSLOVIE.)

SPÍŠAL

JOSEF LOOS,

GYMNAS. PROFESSOR.

UDR FEDOR S. ORMIS

Dr. Karel Kocourek K. Pábov
1873/4

PEŠŤ.

V KOMISSII U MÓRICA RÁTHA.

1864.

REVIZIA
1969

Číslo knihy	
Ročník	U
Príloha	149793

446 - 4473 (1969)

V PEŠTI, 1864.

Tiskom Gustáva Emich uhorskej Akademii knihotlačára.

Predmluva.

Pri shotovení tejto mluvnice držal sa pisateľ známych maďarských mluvníc nemeckej reči od **T. E. Toeplera** a **A. Riedla**, mysliac, že prepracovaním zpomenutých kníh v osnovu slovenskú žiadúcnu jednotvarnosť a rovnakosť medzi školskými knihami na miešaných gymnásiach krajinských docieli. — Značných, ano podstatných kde tu odchýliek od vzorov svojích pisateľ len tam sa dopustil, kde to duch slovenčiny požadoval. — V osnove samej prisne sú uživané tvarý reči spisovnej, mluvniceou Hattalovon zabezpečené a ustálené; zdajnú nedôslednosť ostrejšie oko snaď len pri tých formách zbadá, ktorých neomylnosť a mluvnická dokonalosť ešte není rozhodnutá. — Čo do formálnej a sôstavnej stránky prítomného dielka, dobré by snaď byly nektoré premeny a opravy, ktorým pisateľ v najbližšej prítežitosti ochotne vyhovie, presvedčený súc o jejich potrebe; že sa hned teraz stať nemohly, pripísať nádobno krátkosti času, v ktorej sa pisateľ všeobecne cítenému

nedostatku primeraných školských kníh zvlášte pre slovenskú mládež nižších gymnásiov dľa skromných síl svojích odpomôčť usiloval.

Pokročiac vo vyučovaní dľa tejto mluvnice k praktickým cvičeniam, nech sa pre lepší zdar a prospech preskočí hned na ty tvary časoslov pomocných (v. §. §. 35—37.) a pravidelných (v. §. 38.), ktoré k tvoreniu jednoduchých viet neomylné potrebné sú: aspoň na prítomný a polominulý čas.

V baňskej Bystrici, v mesiaci Srpnu 1864.

Josef Loos.

O hláskach a jejich výslove.

§. 1. O hláskach.

Hlásky nemeckej reči sú nasledujúce :

A, a, a	J, j, j	S, ſ, s
Ä, ä, e	K, k, k	T, t, t
B, b, b	L, l, l	U, u, u
C, c, c, k	M, m, m	Ü, ü, ü
D, d, d	N, n, n	V, v, (v), f
E, e, e	O, o, o	W, w, v
F, f, f	Ö, ö, ö	X, x, x
G, g, g	P, p, p	Y, y, y
H, h, h	Q, q, q	Z, z, z
I, i, i	R, r, r	

Z týchto sú samohlásky: a, ä, e, i (y), o, ö, u, ü.

Všetky ostatnie písmeny sú spoluhlásky.

Dvojhlásky (složené samohlásky): ai, ah, au, äu, ei, eh, eu, ie, oi, oh, ui, uh.

Složené spoluhlásky: ch (ch), ck (kk), pf (pf), ph (f), qu (kv), rh (r), sch (š), s (s), th (th), z (c).

§. 2. O výslove hlások.

Nemecké hlásky neodchylujú sa značne vo výslovnosti od pripojených v 1. §. hlások slovenských; avšak na nasledujúce zvláštnosti vždycky treba ohľad brať:

Samohlásku e sotva počuť v bezprízvučných sylabách: lesen čítať, der Engel andel, der Vater otec, (vyslov: lesn, engl, fatr.).

Dvojhlasý ai (ay), äu, ei (ey), eu majú sa nie len v písme a pravopise, ale i hovorom náležite a svedomite rozoznávať: die Waife sirota (vyslov ai celkom široko jako v slovenčine), weife múdry (viacej s priechodom do ei), die Leute l'udia (hlboko), läuten zvoniť, (tiež hlboko so zachovaním hlasného ä). Porovnaj výslovu nasledujúcich slov:

Œchleifen (párať), die Œchleuße (zástavnica), der Laich (ikry), die Leiche (mrtvola), heute (dnes), die Haut (kože), die Reife (cesta), die Reuse (vrš), die Mause (myši), die Rohlmeife (sýkorka) a p.

c len v cudzích slovách v užívaní, znie pred a, o, u, au a pred každou spoluhláskou jako k; pred ä, e, i, ö, ü, a, y jako a: das Concert koncert, der Concipist koncipista; avšak mesto c, i, k, kde to výslovnosť požaduje, smelo sa písať môže.

č pred samohláskami silno znie, jakoby s pridechom h: die Kirche (kostol), die Kirche (čerešňa), vyslov: (Khirche, Khirŕche).

q v spojení s u vždycky znie jako kv: das Quartet kvartet (štvorhlas), das Quartier bydlisko.

f medzi samohláskami znie mäkko jako z: lesen čítať, genesen vyzdraveť (vyslov genezn). Na začiatku a na konci slov ostro, jako slovenské s: sauer kyslý, der Preis cena.

t pred i s nasledujúcou samohláskou v slovách latinského pôvodu znie jako c: die Ambition ctižiadosť, die Institution ustanovizeň.

Hláska chš znie jako ks: der Dchš vól, der Luchš lys, der Fuchš liška, der Dachš jazvec; vyjmúc jestli f (š) k nejakej koncovke: (nach-sam bedlivý,) alebo v složenom slove na začiatok poslednieho dielu patri: (nach-sehen pozreť, nach-sinnen mysleť).

Sp na začiatku slov znie jako šp: die Sprache reč; v prosred slova jako slovenské sp: die Knoŕpe puk. Podobne i st na začiatku slov znie jako št: die Stunde hodina, v prosred a na konci slov jako st: gestern včera, die List podvod. V nektorych slovách viacej dl'a zvyku aj jako št: der Durŕt smäd, die Wurŕt hurka.

§. 3. O prízvuku 'a dĺžke.

1) Krátko a ostre sa vyslovujú:

a) ty sylaby, v ktorých po jednotlivých samohláskach zdvojené spoluhlásky (bb, dd, ff, čč, šš. .) nasledujú: die Ebbe

odtok mora, die Klabbe nečist, flassen odstávať, der Narr blázon, das Glück šťastie, die Spitze koniec, (vrch veci).

b) ty sylaby zväťša, ktoré sa dvoma lebo viacej rozdielnymi spoluhláskami končia: der Kopf hlava, die Schuld priazeň, das Gift jed.

2) Predĺžene sa vyslovujú:

a) ty sylaby, v ktorých sa dvojhláska nachádza: treiben hnať, blau svetlý, modrý.

b) ty sylaby, ktoré sa len jednou buď samo- buď spoluhláskou končia: so tak, ja áno, der Schlaf spánok, der Tod smrť.

c) ty sylaby, v ktorých sa nejaká dĺžka naskytuje, jako: 1) h, stojac za samohláskou čo puhé znamenie dĺžky: fahren viezť sa, die Uhr hodiny. 2) zdvojenie tej samej samohlásky: die Seele duša, leer prázny, das Haar vlas, das Moos mach; (vyjmúc, jestli samohlásky k dvom rozličným sylabám patria: be-endigen dokončiť). 3) Dvojhláska ie: die Wiege lúka, lieben milovať. Bezprízvuchné ie rozdel'uje sa na dve sylaby: die Lilie ľalija, die Familie rodina (vyslov: lilie, familie).

3) V nemeckej reči prízvuk padá vždy na koreň slova: das Gebet modlitba, gebet dajte.

Vynímajú sa: a) mnohé cudzie slová: der Baron barón, der Forcát lodný otrok, a p. b) podstatné mená na ei: die Spielerei hračka; c) slovesá na — ieren: halbfieren dvojiť, arretieren zavreť; d) jednotlivé slová, jako: die Antwort odpoveď, lebendig živý (srov. 54. §. o složených slovesách).

C v i ě n i e.

Der Weise weiß stets, was er zu thun hat. Laße dich nur durch recht-schaffene Leute leiten. Prüfe wohl, was du in einem Briefe schreibst. Wer seine Pflichten nicht gern erfüllt, nimmt seine Zuflucht zu allerlei Ausflüchten. In der Menschenbrust regt sich ein Gefühl für Recht und Unrecht. Je besser ein Mensch ist, desto böser ist der, welcher ihm wehe zu thun sucht. Wer viel reißt, zerreißt mehr Kleider, als der, welcher viel sitzt. In einem Forste sucht man weder P f i r s i c h- noch P f l a u m e n- noch andere Ob st- bäume, sondern E i c h e n, B u c h e n, F i c h t e n und T a n n e n, welche dem Menschen nicht weniger Nutzen bringen als jene. Es wird manchen

Menšchen das richtige Schreiben bloß darum so schwer, weil sie nicht richtig sprechen gelernt haben.

§. 4. O pravopise.

Velkými písmenami sa píšu :

- 1) Slová na začiatku reči a po každom bode.
- 2) Po dvojvode (:), jestli sa slová druhého uvádzajú.
- 3) Podstatné mená a všetky jako podstatné mená užívané slová: das Fenster okno, das Sitzen sedenie, das Mein, das Dein moje, tvoje.

4) Slová, ktorými oslovujeme (titulujeme): *Er. Kaiserliche Majestät* Vaše Cisarské Veličenstvo. *Euer Gnaden* Vaša Milosť.

P o z n á m k a. Prídavné mená, odvodené od mien krajín, píšu sa obyčajne malou, od mien miestností a osôb veľkou písmenou: amerikanisch amerišký, ungarisch uhorský, Dfner Wasser budínska voda, Wiener Jahrmartt viedenský trh (jarmok), Schiller'sche Gedichte Schillerove básne, Gellert'sche Fabeln hájky Gellertove.

§. 5. O užívaní nektorých spoluhlások.

ď (ff) len po ostro vyslovených, krátkych samohláskach stáť môže: die Baäe lice, baäen piecť, der Höäer hrb, drüäen tlačíť; po dlhých alebo ostro nevyslovených sylabách stojí jednoduché f: blöfen bläčať, der Efel oškľivosť, die Mäfel škvrna, der Höfer priekupec.

ph len v nektorých nemeckých slovách sa užíva: der Epheu brečtan, Westphalen Vestfálsko; pri vlastných menách: Adolph Adolf, Rudolph, Rudolf. Pisať sa musí pri slovách gréckeho pôvodu: das Alphabet abeceda, die Strophe sloka, der Philosoph mudre.

rh prichádza len v niekoľko slovách cudzieho pôvodu: der Rhein Rýn, der Katarrh nádcha, die Rhetorik rečníctvo, der Rheumatis-mus lámka.

Krátke s píše sa na konci slov a syláb: die Maus myš, frauš kučeravý, der Krebs rak; auß-sagen vypovedať, die Weis-heit múdrosť.

Dlhé f píše sa na začiatku slov a syláb a po výsuvke (apostro-fu): sehr veľmi, leise ticho, weis und gerecht múdry a spravodlivý, er reisť cestuje.

ff len po krátkych a ostro vyslovených, ß len po dlhých samohláskach stojí: essen jest, wissen vedieť, der Fleiß pilnosť, ich weiß viem.

u nestáva v nemeckej reči nikdy pred spoluhláskou (vyjmúc: daß Bließ rúno), ani pred u lebo ü. Prichádza v nasledujúcich slovách: der Vater otec, der Vetter strýc, príbuzný, daß Weidenh fialka, daß Vieh hovädo, viel mnoho, vier štyri, der Vogel vták, der Vogt správca, šafár, daß Wolf ľud, der Basall lennik (poddaný), der Wezir vezir, voll plný, der Frevel priestupok, brab statočný, der Sklave otrok, von od, vor pred, ver— z, pre (verspielen prehrať, verlieren ztratiť). Podobne tiež v slovách latinského pôvodu: die Olive oliva, der Vers verš, die Vesper večernia pobožnosť (nešpor), der Vikar vikár, der Vokal hláska, der Vulkan sopka.

ß sa píše po krátkych samohláskach: der Saß sada, die Tasse dlapa; po dlhých uživa sa 3: heißen kúriť, spreizen podopierať, daß Kreuz križ.

§. 6. O rozdeľovaní slov.

1) Spoluhláska medzi dvoma samohláskami, buď jednoduchá, buď složená (ch, ch, ph, qu, rh, sch, ß, th, ß), patri k nasledujúcej sylabe: ste-hen stáť, die Sa-che vec, der Sä-bel šabl'a; pf a sp môžu sa oddeliť, kde to výslovnosť požaduje: der Ap-fel jablko, die Knoß-pe puk. Aj ch (ff) obyčajne medzi rozdelené sylaby sa rozvrhuje: glüf-fen poštať sa, pflüf-fen trhať.

2) Z dvoch lebo viacej spoluhlások medzi dvoma samohláskama len ostatnia patri k nasledujúcej sylabe: freund-lich priateľský, der Af-fe opica, meß-fen merať.

3) Složené slová delia sa dl'a pôvodu: beob-achten pozorovať, Auf-erstehung vzkryšenie, er-innern upamätovať.

§. 7. O složených slovách.

Dve slová lebo viacej len vtedy sa skladajú, jestliže jeden pojem znamenajú: der Bollmond zplň, ein Dummkopf sprosták, der Morgenstern zornička.

V nasledujúcich prípadoch však kladie sa spojovadlo (=, —) medzi jednotlivé čiastky složených slov:

1) Jestli sa vlastné meno s druhovým (obecným), alebo

nemecké s cudzím, alebo jestli sa viacej slov než dve skladá: Alt-Dfen starý Budín, Eisenbahn-Direktion správa železnicka, General-Feldzeugmeister najvyšší polní zbrojnosta. — Tiež pri hodnostach a tituloch, rozdielnych sice, avšak jednej osobe patriacich: Kaiserin-Königin cisarovna a kráľovna, Fürst-Bischof knieža a biskup.

P o z n á m k a. Známe už a často užívané slová môžu sa proti uve- denému pravidlu spolu písať: die Elementarschule hlavná škola (elementárka, normálka), das Privatleben súkromný život.

2) Jestli pre ukrátenie reči a písma ostatnia čiastka dvoch lebo viacej složených slov jedna a tá istá je: drei-vier- und fünf-fach troj-štvor- a päťoraký. Der Auf- und Eingang východ a vchod, Ost- und West-Preußen východné a západné Prusko.

3) K zamezeniu nejasnej a chybnjej prížvučnosti a výslovnosti: der Erb-laffer zostaviteľ, závetník, (er-blaffen zblednúť), der Erd-Rüden vrch zeme, (er-drücken zadráviť).

§. 8. O čiastkach reči.

Nemecká reč má nasledujúce čiastky reči: 1. člán (der Artikel, das Geschlechtswort); 2. meno (das Nennwort), deliac sa buď na podstatné (Hauptwort), buď prídavné (Beiwort), buď číselné meno (číslówka, Zahlwort); 3. zámeno (Führtwort); 4. sloveso (Zeitwort); 5. prislovka (Umstandswort); 6. predložka (Verhältnisswort); 7. spojka (Bindewort); 8. výkrikník (Empfindungswort).

§. 9. O člane.

V nemeckom jazyku máme dva člany: určitý der, die, das, a neurčitý ein, eine, ein.

Skloňovanie určitého članu.

	Jednotný počet.			Množný počet.	
	Mužský	ženský	srední rod.	Všecky tri rody.	
Nom.	der	die	das	Nom.	die
Genit.	des	der	des	Genit.	der
Dat.	dem	der	dem	Dat.	den
Accus.	den	die	das	Accus.	die

Skloňovanie neurčitého členu.

Jednotný počet.

	Mužský	ženský	srední rod.
Nom.	ein	eine	ein
Genit.	eines	einer	eines
Dat.	einem	einer	einem
Accus.	einen	eine	ein.

Určitý člen užíva sa, jestli je reč o známom a určenom predmetu: der Mond ist kleiner als die Sonne mesiac je menší než slnko; die Kinder spielen gern deti (vôbec) sa rady hrajú; naproti srovnaj: Kinder spielen auf dem Berge, deti sa hrajú na vrchu (nevie sa čo za deti); die Donau Dunaj, die Theiß Tisa, der Neuseeľadlersee neziderské jezero, die Karpathengebirge vrchy karpatské. Vlastné mená miestností a osôb stávajú bez členu: Ungarn Uhorsko, Wien Viedeň, Joseph Josef. Mená krajín ženského rodu predkladajú člen pravidelne: die Türfei Turecko, die Walacliei Valasko. Slovo Gott (Boh) užíva sa bez členu.

Neurčitý člen vtedy sa užíva, jestli predmet, o ktorom hovoríme, není určený. V množnom počte celkom vypaduje: ein schöner Tag pekný deň, ein Haus bauen dom staväť. Häuser bauen domy staväť.

Poznámka. Člen (rodné slovece) vlastne nič iného není, nežli ukazovace zámeno a neurčitá číslovka (jeden, nejaký, istý a p.) k určení rodu a pádov. Slovenčina, jak známo, tuto čiastku reči nezná.

§. 10. O menách.

A) O podstatných menách.

O rodu podstatných mien.

Jako v slovenčine nachádzame i v nemeckom jazyku tri rody: mužský (männliches Geschlecht), ženský (weibliches Geschlecht), a srední rod (sächliches Geschlecht). O užívaní jednotlivých týchto rodov nestáva podrobných pravidiel, avšak všeobecne môže sa určiť, že

1. Mužského rodu sú:

~~X~~a) mená mužských osôb, vetrov, čiastok roku, mesiacov a dní: der Vater otec, Sohn syn, Karl Karol', Schreiber pisár, Schnei-der krajčí, Nordwind severný vetor, Mai máj, Freitag piatok.

Vynímajú sa zmenšujúce mená na -chen a -lein, ktoré sa všetky srednieho rodu: daš Männchen mužiček, daš Söhnlein synáček; daš Frühjahr jaro.

b) Statné mená na el, er, en, ing, ling, all: der Himmel nebo, Thaler toliar, Richter lievik, Boden spodok, Gulden zlatý, Häring slaneček (haring), Heckerling sečka, Stall maštal, Ball lobda.

Vynímajú sa mená na el a sú

Ženské: mená riek, vrchov a zvierat (mená savcov na el sú mužské, jako i der Vogel vták): die Mosel Mosa, Weichsel Visla, Amsel čierny drozd (kos), Rohrdommel volávka. Mimo toho sú ešte ženského rodu: die Achsel pazucha (plece), Angel udica, Bibel biblia, Dattel datľa (palmové ovocie), Weichsel oje, Distel hvostie (pichľáč, bodliak), Eichel žaluď, Fabel hájka, Fackel pochodň, Fessel puto, Fibel šľabikár, Fistel pišťalka, Gabel vidlička, Geißel korbáč, Gurgel hrtan, Hechel česák, Hummel čmela, Insel ostrov, Kachel kachľa, Kanzel kazateľňa, Kartoffel zemiak, Kugel guľa, Kuppel baňa (dutina), Mandel mandľa, Mangel mangľa, Mispel nešpuľa, Mußel mušľa, Nadel ihla, Nessel žihľava, Orgel organ, Pappel topol, Regel pravidlo, Schachtel škatuľa, Schaufel lopata, Schaufel hunčeka, der a die Scheitel temeno, die Schindel šindol, Schüssel misa, Semmel zemľa, Eichel srp, Spindel vreteno, Staffel schod, Tafel tabuľa, Trommel bubon, Trüffel jelienka, Windel plienka, Wurzel koreň, Zwiebel cibuľa.

Srednieho rodu: daš Bündel batožek, Dunkel temnota, Exempel príklad, Ferkel prasa, Kapitel kapitul'a, hlava, Mittel pro-sriedok, Drakel bohozvest, Scharmüßel pračka, Segel plachta lodná, Siegel pečať, Uebel nehoda, Wiesel lasica. Srednieho rodu sú tiež číslovkové čiastiny na -tel: daš Drittel tretina, Viertel štvrtina; hromadné mená počínajúce s ge: daš Getümmel lomoz; potom mená na -sel: daš Räths sel hádka, daš Anhängsel prívesok.

Vynímajú sa mená na er a sú

Ženského rodu: die Ader žila, Auster ustrica, Blatter sypa-nica, Butter maslo, Ceder cedrový strom, Dauer trvácnosť, Elster straka, Feder pero, Feier slavnosť, Fieber žilka, nička (vlákno), der a die Flitter blyštadlo, die Folter škrypec, Galster kantár, Kammer komora, Kelter vinný pres, Kicher cukrový hrach, Kiefer borovica, Klastter siaha, Klammer kramľa (záverka), Klapper klepáč, Lauer

striežka, Leber pečeňa, Leier lyra, Leiter rebrík, Marter moka, Mauer múr, Natter užovka (vodní had), Nummer počet, Otter zmija (vretenica), Rüster brest, Scheuer humno, Schleuder prak (funda), Schulter plece, Steuer daň, Trauer smútok, Wesper večiereň, Wiper vipera, Wimper obrvie, Ziffer číslo, Zither citara. Potom mená týchto riek: Aller, Eider, Elster, Iller, Isar, Oder, Tauber, Weser, Wipper.

Srednieho rodu sú: das Alter vek, der a das Bauer kľietka, das Euter vemenó, Fenster oblok, Feuer oheň, Fieber zinnica, Futter krm, podšivka, Gatter, Gitter mreža, Kloster kláštor, Kupfer meď, Lager tábor, ležisko, Laster zločin, Leder koža, Messer nôž, Nieder šnoruvačka, Muster vzorka, Opfer obeť, Pflaster dlažba, Polster vankúš, Pulver prach, Register soznam, Ruder veslo, Scepter, Zepfer žezlo, berlá Steuer kormidlo, Theater divadlo, Ufer breh, Wasser voda, Wetter počasie, Wunder zázrak, Zimmer izba. Sem patria i hromadné mená s predponou ge: das Gefänder zábradlie, Gewitter búrka, a mená kovov: das Silber sriebro a p.

Vynímajú sa mená na en a sú:

srednieho rodu: Almosen almužna, Beßen medenica (panva), Füllen žriebä, Gewissen svedomie, Gebrechen krehkosť, (chyba), Wappen erb, címer, Zeichen znak, Eisen železo, Kissen hlavnica, a všetky slová, jako podstatné mená užívané: das Lesen čítanie, das Gehen chodenie. — Srednieho rodu sú i: das Messing mosadz, Metall kov.

2. ženského rodu sú:

a) Mená všetkých ženských osôb: Mutter matka, Amme dojka, Dienstmagd služka; sem prislúchajú i mená s koncovkou in: Göttin bohyňa, Wölfin vlčica, Köchin kuchárka, Zauberin čarodelnica. Vynímajú sa: das Mädchen dievča, das Frauenzimmer, das Weib ženská osoba, žena.

b) Podstatné mená, vychádzajúce na koncovky: e, ei, heit, feit, schaft, ung, ur, ath, a uth: die Blüthe kvet, Gleichnerei pokrytstvo, Weisheit múdrosť, Fröhlichkeit veselosť, Freundschaft priateľstvo, Hoffnung nádej, Natur príroda, Heimath otčina, Armuth chudoba. Vynímajú sa: das Auge oko, Ende koniec, Erbe dedictvo; der Bube chlapec, Niese obor, der Löwe lev, der Affe opica, Falke sokol, Käse syr,

der Gedanke myšlienka, der Hornung február (únor), das Petschaft pečiatka, der Wermuth černobyl (polynok), der Wismuth vismut (kalik).

3. srednieho rodu sú:

~~a~~) Mená kovov, krajín, miestností, a hromadné na -e: das Gold zlato, das heiße Stalien horúce Taliansko, das befreite Jerusalem oslobodený Jerusalem, das Gewölbe sklepenie, sklep, das Gewitscher čvikot. Vynímajú sa nasledujúce mená krajín a sú ženského rodu s pripojeným vždycky členom: die Pfalz Falcko, Schweiz švajciarsko, Krim Krim, Markt Marka (Hranica), Lausitz Lužicko, Spis Spiš, Bukowina Bukovina, Türkei Turecko, a všetky mená krajín na -ei. Potom: der Stahl ocel', der Tombak tombak, der Zink zink, (bielo olovo), der Kobalt kobalt, die Platina platina (bielo zlato), ačkolvek sa i hovorí: das Platin.

~~b~~) Všetky zmenšujúce mená na -chen a -lein: das Fräulein slečna, das Hündchen psiček; najviac slov končiacich sa na -thum, -niß, -sal a -sel: Fürstenthum kniežatstvo, Bedürfnis potreba, Schicksal osud, Einschießel vkladok, vsuvka.

Vynímajú sa a sú mužského rodu:

der Irrthum blud, omyl, Reichthum bohatstvo, Stöpsel zátko.

Ženského rodu: die Bedrängniß súženie, Begegniß udalosť, Bekümmerniß, Besorgniß starosť, obávanie, Betrübniß skormúcenosť, Bewandniß z pôsobnosť, okoličnosť, Empfängniß počatie, prijem, Erkenntniß poznanie, Erlaubniß dovolenie, Ersparniß usparenie, Fäulniß hniloba, Finsterniß tma, Kenntniß známosť, Verdammniß zatracenie, Wildniß divota.

c) Ostatné druhy slov všetky, ano i mená písmen, ktoré sa čo podstatné mená užívajú: das Gehen chodenie, das Trinken pitie, das Aber ale, das Ja und Nein ano a nie, A, B, C, A, B, C.

§. 11. Pokračovanie.

~~1~~. Nektore statné mená majú dvojaky východ, nemeniac pri tom ani rod ani význam: der Fels a Felsen skala, der Fleck a Flecken špina, der Schreck a Schrecken ľak, der Buchstab a Buchstaben písmena.

2. Nektoré podstatné mená rovnakého významu alebo aspon veľmi neodchodného, rozlične sa končia a rozdielny rod majú :

der Baſten, die Baſte, lice	Der Quaſt, die Quaſte, rojta
der Karren, die Karre, kára	der Quell, die Quelle, prameň
der Kolben, die Kolbe, kyjak	der Riß, die Riße, škára
der Mittwoch, die Mittwoche, sreda	der Sparren, die Sparre, hrada
der Leiſten, kopyto; die Leiſte, lai- stňa (lištnä)	der Zinß, die Zinße, plat od domu, daň, úrok. X
der Pfoſten, die Pfoſte, dveraj	

X 3. Nekol'ko podstatných mien tú samú konceovku má, avšak rozdielny rod a význam. Také sú :

der Band, sväzok (knihy)	daß Band, stužka
der Bauer, rolnik	daß a der Bauer, klietka
der Bund, smluva, turbán	daß Bund, batoh
der Chor, zpevácky sbor	daß Chor, chór v kostole
der Erbe, dedič	daß Erbe, dedičstvo
der Geißel, rukojemník, ručiteľ	die Geißel, bič
die Gift (Mitgift), veno,	daß Gift, jed
der Gaſt, spinka	die Gaſt, žalár
der Harz, Harzwald, hora her- cínska	daß Harz, smola
der Heide, pohan	die Heide, pusta, step
der Hut, klobúk	die Hut, pozor, stráž, pastvisko
der Kiefer, sánka, škraňa	die Kiefer, borovica
der Koth, blato	daß Koth (die Kothe), chatrč
der Kunde, odberateľ tovaru, kupič	die Kunde, známosť
der Leiter, vudca	die Leiter, rebrik
der Lohn, odmena	daß Lohn, mzda
die Mandel, mandl'a	daß a die Mandel, križ (snopov)
der Mangel, nedostatok	die Mangel, mangl'a
die Mark, hranica, hraničná kra- jina, hrivňa	daß Mark, špik, tuk X
X der Maſt (—baum), stežeň	X die Maſt, Maſtung, krmenie, žir
der Menſch, človek	daß Menſch, služka
der Meſſer, merač	daß Meſſer, nôž
der Schild, štít	daß Schild, címer, odznak

der Schwulst, nadutosť (slohu)	die Schwulst, Geschwulst, opuchlina
der See, jezero	die See, more
der Sprosse, potomok, výrastok	die Sprosse, stupka (na rebriku)
der Stift, klincec	das Stift, ústav
der Thor, pošetilec, blázon	das Thor, brána
der Verdienst, zárobok	das Verdienst, zásluha
der Vorwand, záminka	die Vorwand, prednia stena
die Wehr, obrana	das Wehr, jaz, (zástav vody)
der Zeug, látka	das Zeug, nástroj, stroj.

4. Rod a význam složeného slova určuje obyčajne poslednia čiastka: der Kirchhof cinterin, die Hofkirche dvorní kostol, das Rathhaus radní dom, der Hausrath domáce náradie; die Hausarbeit domáca práca, das Arbeitshaus robotný dom, robotáreň; der Delbaum strom olivový, das Baumöl drevený olej.

V ý n i m k y: Od mužského Muth (mysel', srdce, smelosť) sú nasledujúce složeniny ženského rodu: die Anmuth príjemnosť, Armut chudoba, Sanftmuth jemnota, Schwermuth truchlomyslnosť, Großmuth veľkodušnosť, Langmuth shovievavosť, Wehmuth bolnosť. Die Antwort odpoveď, (od: das Wort slovo). Der Abscheu oškľivosť (od: die Scheu bojazlivosť); der Verhaßť užalárnenie (od: die Haßť žalár, ulapenie). Podobne i mená nektorých miest: das Straßburg Strasburg, (die Burg, zámok).

Cudzie slová podržujú obyčajne svoj rod: der Kanal stoka (z latinského canalis m.) die Ambition ctižiadosť, (ambitio), das Kapitel hlava, odsek hlavní (capitulum). ✕

§12. Pravidlá o tvorení množného počtu.

Mnoho podstatných mien, zvláštne na koncovky: el, er, en, lein, ostáva v nominatíve množného počtu bez premeny: der Jäger myslivec, die Jäger; der Engel anjel, die Engel; das Zimmer izba, die Zimmer; der Rechen hrabľe, die Rechen; das Büchlein knižočka, die Büchlein. ✕

Pri ostatných sa nasledovne tvorí množný počet:

1. a, o, u mení sa na ä, ö, ü: der Vater otec, die Väter; die Tochter dcéra, die Töchter; die Mutter matka, die Mütter.

2. K nominativu jednotného počtu pridáva sa: *e, n, en, er*:
der Hund pes, die Hunde; der Bote posel, die Boten; die Frau pani,
die Frauen; das Kind dieťa, die Kinder.

3. Mnoho mien tvori podľa obidvúch pravidiel množný počet:
der Stuhl stolec, die Stühle; Gott Boh, Götter bohovia.

4. Nektore mená dl'a rozličného významu rozlične tvoria množný počet: *der Band sväzok, die Bände; das Band stužka, die Bänder; die Bande putá. Die Bank lavica, banka (na výmenu peňazí), die Bänke lavice, die Banken banky. Das Gesicht tvár, sen, die Gesichter tvári, die Gesichte sny. Das Land zem, krajina, die Länder zeme, die Lande kraje, vidieky. Der Mensch človek, die Menschen; das Mensch služka, die Menschen; der Ort miestnosť, die Orter; die Orte neurčité miestnosti, vidieky. Der Schild štít, die Schilde; das Schild cimier, die Schilder; der Stift klinec, die Stifte; das Stift ústav, die Stifter a Stifte; der Thor pošetilec, die Thoren; das Thor brána, die Thore; das Tuch súkno, die Tuche súkna; die Tücher ručníky. Das Wort slovo, die Worte slová (v súvislosti); die Wörter jednotlivé slová, slovká. Der Zoll palec, die Zolle; die Zölle myta (mýto).*

5. Složené mená so slovom *Mann* zameňujú ho v množnom počte na *Leute*: *der Kaufmann kupec, die Kaufleute; der Edelmann zemän, die Edelleute; der Ehemann manžel, die Eheleute; der Bettelmann žobrák, die Bettelleute; jestli však zvlášte o mužskom rode je reč, má sa hovoriť: Ehemänner, Bettelmänner atď.*

6. *ß* na konci slova pred ostrou samohláskou prechádza v množnom počte do *ff*: *die Kenntniß známosť, die Kenntnisse.*

Poznámka. Nektore podstatné mená len v množnom počte sa užívajú: *die Eintünfte dýchodky, die Ferien prázdniny, Ostern veľká noc, Pfingsten turíce, Weihnachten vianoce, Eltern rodičia, Gebrüder a Geschwister bratia a sestry, Kosten útraty, Leute ľudia a p.*

§. 13. ~~o~~ skloňovaní podstatných mien.

Obecné (druhové) mená.

Nemecká reč nemá len štyri pády: 1. nominatív, 2. genitív, 3. datív a 4. accusatív.

Nominatív znamená osobu lebo vec, o ktorej je reč a stojí na otázku: *kto? čo? (wer).*

Genitív udáva majetok a stojí na otázku: *koho? čie? (wessen).*

Datív udáva, že sa osobe lebo veci nejakej nečo privlastňuje, dáva, zaopatruje a stojí na otázku: komu? čemu? (wem).

Accusatív udáva osobu lebo vec, (predmet), na ktorú nejaká činnosť prechádza a stojí na otázku: koho? čo? (wen, was).

Rozoznávame dvoje skloňovania silné a slabé.

1. Silné sklonenie.

Jednotný počet.

Nom.	— — —
Gen.	eš, š,
Dat.	e, alebo skrátené rovný nomin.
Accus.	jako nomin.

Množný počet.

	1.	2.	3.	4.
Nom.	en, n	er	e	jako nom. jedn. počtu.
Gen.	en, n	er	e	jako nom. jedn. počtu.
Dat.	en, n	ern	en	n
Acc.	en, n	er	e	jako nom. jedn. počtu.
	ku	pří	kla	du
der Strahl lúč,		das Buch kniha,	der Abt opát,	das Mädchen dievča,
das Auge oko,		das Glas sklo,	der Tag deň,	der Schlüssel klúč,
der Doktor doktor,		das Kalb tel'a,	(die Tage)	der Name meno.
			der Tisch stól,	
			der Thron prestol,	

2. Slabé sklonenie.

Jednotný množný počet.

Nom.	— —	en, n
Gen.	en, n	en, n
Dat.	en, n	en, n
Acc.	en, n	en, n

k. p. der Mensch človek, der Knabe chlapec.

Složené mená skloňujú sa podľa sklonenia poslednej čiastky: der Stammvater otec rodiny (praded), skloňuj: Vater; die Stamm-mutter matka rodiny, skloňuj: Mutter.

§. 14. Poznámky o skloneniach.

1. Genitív jednotného počtu určuje, ku ktorému skloneniu to, lebo ono podstatné meno patrí. Tento ale sa končí pri prvom (silnom) na -eš lebo -š; pri druhom (slabom) na -en alebo -n.

2. Prvé (silné) sklonenie rozpadá sa v množnom počte na štyri tvary, v ktorých accus. jednotného počtu rovná sa nominatívu jednod. počtu; genit. a acc. množ. počtu nominatívu množ. počtu v každom jednotlivom tvare, datív ale množ. počtu u všetkých sa končí na n. Datív jedn. počtu buď na -e vychádza alebo je rovný nominatívu: der Strahl, deß Strahles, dem Strahle; der Vater, deß Vaters, dem Vater.

3. Ty mená, ktorých genit. jedn. počtu na -en buď -n sa končí patria k druhému (slabému) skloneniu: der Mensch človek, deß Menschen; der Riese obor, deß Riesen.

4. Podstatné mená ženského rodu zostávajú nepremenené v jedn. počte: die Blume kvet, der Blume, die Blume. V množ. počte idú podľa 1. 3. alebo 4. vzorky prvého sklonenia: die Frau pani, die Frauen; die Magd služka, die Mägde; die Mutter matka, die Mütter.

§. 15. Prvé (silné) sklonenie.

V z o r k y.

1.

	Jednotný	množný poč.
Nom.	daß Auge, oko	die Augen, oči
Gen.	deß Auges, oka	der Augen, očí
Dat.	dem Auge, oku	den Augen, očiam
Acc.	daß Auge, oko	die Augen, oči.

2.

	Jednotný	množný poč.
Nom.	daß Schloß, hrad (zámok, zámka)	die Schlößer, hrady
Gen.	deß Schloßes, hradu	der Schlößer, hradov
Dat.	dem Schloße, hradu	den Schlößern, hradom
Acc.	daß Schloß, hrad.	die Schlößer, hrady.

3.

	Jednotný	množný poč.
Nom.	der Tag, deň	die Tage, dni
Gen.	deß Tages, dňa	der Tage, dni
Dat.	dem Tage, dňu	den Tagen, dňom
Acc.	den Tag, deň	die Tage, dni.

4.

	Jednotný	množný poč.
Nom.	daß Mädchen, dievča	die Mädchen, dievčatá
Gen.	deß Mädchens, dievčata	der Mädchen, dievčat

Dat.	dem Mädchen, dievčatu	den Mädchen, dievčatom
Acc.	das Mädchen, dievča	die Mädchen, dievčatá.

P o z n á m k y.

1. K prvej vzorke, ktorá samohlásky a, o, u nikdy nemení na ä, ö, ü patrí len niekoľko mien mužského a ženského rodu: der Schmerz ból, der See jezero, der Strahl lúč (slnecný), der Staat štát, der Mast stežeň, das Ohr ucho, das Hemd košeľa, das Ende koniec. Mimo toho skoro všetky mená ženského rodu, avšak len v množ. počte: die Frau pani, Blume kvet, Schüssel misa, Schwester sestra, Thür dvere; zvláštne mená ženského rodu s príponami: e, ie, ei, ung, heit, keit, schaft: Königin kráľovna, Arznei liek, Handlung čin, Schönheit krása, Landschaft kraj. Podobne i nektoré cudzie slová: der Consul konsul, das Insekt hmyz, das Statut ustanovizeň; zvlášte mená na -or: der Cantor kantor, der Doctor doktor, der Rector správca; výmúč ty mená, v ktorých prízvuk padá na východ -or: der Matador matador (mohútny, čelný muž), das Meteor meteor, ktoré množ. poč. dl'a 3. vzorky tvoria.

2. Dľa druhej vzorky, ktorá samohlásky a, o, u vždycky na ä, ö, ü premeňuje, skloňujú sa mená len mužského a stredného rodu: der Mann muž, Geist duch, Gott Boh, Leib telo, Rand pokraj, Wald les, Wurm červ; das Aas mrcina, Amt úrad, Bad kúpeľ, Blatt list, Brett doska, Buch kniha, Dach strecha, Dorf dedina, Ei vajce, Faß sud, Feld pole, Geld peniaze, Gemüth myseľ, Geschlecht rod, Gespenst strašidlo (mátoha), Glas sklo, pohár, Glied úd, Grab hrob, Gras tráva, Gut statok, Haupt hlava, Haus dom, Huhn sliepka, Kalb teľa, Kind dieťa, Kleid šata, Korn zrnó, Kraut zeleň, Lamm baránok, Lied pieseň, Loth diera, Maul huba, Nest hniezdo, Pfand záloh, Rad koleso, Rind dobytok, Reis riža, Schlüssel zámka, hrad, Schwert meč, Volk ľud, Weib žena. Sem patria i všetky mená na -thum: der Reichthum bohatstvo, das Herzogthum vojvodstvo, a niekoľko cudzích slov: das Regiment pluk, das Hospital nemocnica, das Kapital hlavina stápu (die Kapitaler).

3. K tretej vzorke patria mená zo všetkých troch rodov. Zo ženských menia všetky sem patriace mená samohlásky a, o, u na ä, ö, ü z mužských menšia čiastka, zo stredných len tyto: Chor spevácky sbor, Floss plá, Noth tráť. Mužské: Blis blesk, Eid prisaha, Fisch ryba, Firsch jelen, Fiedel sluha, Tisch stôl, Arzt lekár (Ärzte), Band sväzok (Bände), Baum strom (Bäume), Fahn kohút (Fähne), Traum sen (Träume); samohlásky nemenia k. p.: Wal úhor (ryba) (Wale), Hund pes (Hunde). Ženské: Art topor, Ausfluß vyhovorka, Bank lavica, Braut nevesta, Brust prse, Faust päst, Frucht ovocie, Gans hus, Geschwulst spuchlina, Gruft hrobka, Hand ruka, Haut koža, Kluft puklina (hlbina), Kraft sila, Kuh krava, Kunst umenie, Laus voš, Luft povetrie, Lust chut, Macht moc, Magd služka, Maus myš, Nacht noc, Raht šev, Nuß orech, Sau sviňa, Schnur šnórka, tkanica, Stadt mesto, Schluß úzľabina, rokla, Wand stena, Wurst hurka, Zunft cech, Zusammenkunft sídenie. Stredné: Weis sekera, Thor brána, Gewicht závažie, váha, Maß miera, Loos osud, Schiff

loď, Wein kost atď. Mená na -niß i ženského i srednieho rodu tiež idú dľa tejto vzorky: Kenntniß známost, das Hinderniß prekážka; jako aj mnohé cudzie slová: der Abt opát (Äbte), der Altar oltár (Altäre), der Cadet kadet (genit. des Cadets a Cadeten), das Capital istina, kapitál (Capitale a Capitalien), das Concert koncert, der District okolie, der General generál, das Juwel klenót (die Juwelen), der Kapuun kapún, der Patron obhajca, der Rubin rubín, der Thron trón.

4. K štvrtěj vzorke, kde sa nomin. množ počtu. nerozonáva zvláštnou koncovkou od nomin. jedn. poč. mimo dvoch ženských mien: Mutter (Mütter) matka, Tochter (Töchter) dcéra, patria len mená mužského a ženského rodu, zvláštne ktoré vychádzajú na -el, -en, -er; samohlásky a, o, u čiastka z nich prehlasuje na ä, ö, ü čiastka nepremenené necháva: der Balken brvno, Bogen luk, Frieden (Friede) pokoj, Funken (Funke) iskra, Garten zahrada (Gärten), Gefallen obľúbenie, záluba, Graben priekopa (Gräben), Haufen (Haufe) hromada, Glauben (Glaube) viera, Junfer mladý páňko, Karpfen kapor, Leser čitateľ, Mantel plášť (Mäntel), Minister minister, Muffel sval (Muffeln), Namen (Name) meno, Samen (Same) semeno, Schaden (Schade) škoda, Schatten tóna, Schenkel stehno, Schlitten saňa, Schlüssel kľúč, Spiegel zrkadlo, Splitter trieska, Titel název, Willen (Wille) vôľa. Srednie: das Eisen železo, Fenster okno, Feuer oheň, Mädchen dievča, Wasser voda, Möbel náradie (množ. poč. Möbel a Möbeln). Sem prislúchajú i srednie mená na -e s predponou ge: das Gemebe tkanina; potom zmenšujúce na -chen a -lein: das Röschen ružička, das Blümlein kvietoček. Mimo toho der Käse syr. Slovo: das Herz srdce, takto sa skloňuje: genit. des Herzens, dat. dem Herzen, acc. das Herz; množ. poč.: nomin. die Herzen atď. der Buchstab (pismena) má genit. des Buchstabs; der Buchstabe, des Buchstabens.

§. 16. Druhé (slabé) sklonenie.

	Jednotný	množný poč.
Nom.	der Mensch, človek	die Menschen, ľudia
Gen.	des Menschen, človeka	der Menschen, ľudí
Dat.	dem Menschen, človeku	den Menschen, ľuďom
Acc.	den Menschen, človeka	die Menschen, ľudí
Nom.	der Löwe, lev	die Löwen, levi
Gen.	des Löwen, leva	der Löwen, levov
Dat.	dem Löwen, levu	den Löwen, levom
Acc.	den Löwen, leva	die Löwen, levov.

Toto sklonenie obsahuje výlučne mená mužského rodu, ktoré mimo nominativu jedn. p. vo všetkých ostatných pádoch na -en alebo -n sa končia.

Jestli sa nomin. jedn. p. na -e alebo -r končí, pridáva sa v ostatných pádoch čisté -n: der Knabe chlapec, deß Knaben; der Bauer roľník, deß Bauern.

Sem patriace mená neprehlasujú a, o, u na ä, ö ü.

Dľa tohoto sklonenia idú k. p.: Affe opica, Bär medveď, Bauer roľník (naproti daß Bauer kľietka, deß -ß), Bube chlapec, Bürge rukojemník, Elephent slon, Erbe dedič, Fürst knieža, Geß starý blázon, Gehilfe pomocník, Gesell tovaryš, Gevatter kmotor, Graf gróf, Gase zajac, Held hrdina, Junge junák, Knabe chlapec, Nachbar sused, Narr blázon, Soldat vojak, Thor počítateľ. Potom najviaczej národných mien: Jude žid, Preuße Prus, Ungar Uhor, Slave Slovan, Türke Turek, Grieche Grék, Baiet Bavorčan atď. a mnohé cudzie slová: Adjutant pobočník, Advokat pravotár, Consonant spoluhláska, Komet vlasatica, Monarch samovládca, Planet bludica, Poet básnik, Präsidant predseda, Student žiak, Tyrann tyran.

P o z n á m k a. Národné mená na -er idú dľa I. sklonenia: Engländer Angličan, Spanier Španielčan, Holländer Hollandčan. — Ty cudzie slová, ktoré pôvodnú formu neporušene zachovali, buď zcela sa nesklonujú, alebo len v jedn. poč. nemeckým spôsobom: der Medicus lekár, deß, dem, den Medicus; daß Carmen báseň, deß Carmen's, dem Carmen.

§. 17. Skloňovanie vlastných mien.

Všetky vlastné mená skloňujú sa buď s členom, buď bez čľanu.

1. Jestli sa nejaké vlastné meno osoby s členom skloňuje, zostáva v jedn. p. nepremenené: der, deß, dem, den Cicero, v množn. p. sa k mužským menám n e m e c k ý m a k menám cudzím na koncovku -on a -am privesuje -e, k menám s koncovkou o -ne, Ludwig Ludevít, Ludwige, Melanchthon, Melanchthone; Cicero, Cicerone. Ostatnie všetky zostávajú nepremenené v množ. počt., vyjmúc datív, ktorý i tu jako vôbec na n vychádza: die Luther, Lutherovia, dat. den Lutheran; die Seneca, Senekovia, den Senecan. — K ž e n s k ý m menám krstným privesuje sa v množ. p. n lebo en; (jestli už v jedn. počte na -chen sa nekončia k. p. Hannchen Anička) Agneß Agneška, die Agnesen, Sda Ida, die Sdan.

Užívajú sa ale vlastné mená v množ. počte, jestli miesto mien obecných stoja: Cicerone sind selten zu unsrer Zeit, Ciceronovia)t. j. takí rečníci jako Cicero), sú riedki v našom čase.

1. Poznámka. Miesto genitívu vlastných mien dedín a miest často sa predkladajú slová: die Stadt mesto, das Dorf dedina, alebo predložka von od: die Umgebug der Stadt Paríža okolie mesta Paríža, die Umgebug von Paríš.

2. Poznámka. Vlastné mená krajín a miest prijímajú v genit. jednot. počtu -s v ostatných pádoch sa nemenia: Deutschland Nemecko, Deutschlands, Debenburg Šoproň, Debenburgs.

2. Jestli vlastné mená osôb latinských a gréckych bez členu stoja, riada sa buď dľa latinského sklonenia, buď dľa nemeckého a síce z väčša prvého sklonenia: Jesu alebo Jesus Geburt narodenie Ježiša, Cicero's Briefe listy Cicerove. Dľa tohoto sklonenia idú i nemecké vlastné mená. Genitív priezvisk nemeckých i cudzích najobyčajnejšie priveskom -s sa naznačuje: Goethe's Werke diela Goethove. Mužské mená vlastné na š, ř, řch, c, a ž, a ženské na e dostávajú v genit. -ens: Lufas Lukáš Lufasens, Spieß Špis, Spießens, Drobisř Drobisř, Drobisřens, Bac Bak, Bacens, Franz Fraňo, Franzens, Ĥans Janko, Ĥansens.

Jednotný počet.

Nom.	Schiller	Stein	Sophie Zofia
Genit.	Schiller's	Stein's	Sophien's
Dat.	Schiller aj Schillern	Stein	Sophie aj Sophien
Acc.	Schiller	Stein	Sophie.

Množný počet.

Nom.	Schiller	Steine	Sophien
Genit.	Schiller	Steine	Sophien
Dat.	Schillern	Steinen	Sophien
Acc.	Schiller	Steine	Sophien.

Jestli pred priezviskom jedno lebo viac mien bez členu stojí, len priezvisko sa skloňuje: Johann Schneider's Wörterbuch slovník Jana Schneidera; Doktor Friedrich Wolf's Werke diela doktora Friedricha Wolfa. Jestli ale pred priezviskom stojace, hodnosť nejakú udávajúce meno s členom alebo so slovom Herr pán, sa nachodí, vtedy sa priezvisko nesklonuje: die Werke des Professor's Müller diela profesora Müllera, das Haus des Herrn Rosenthal dom pána Rosenthála.

Mená vlastné nikdy nemenia a, o, u, na ä, ö, ü v množ. počte: Salzman, Salzmann.

§. 18. O spojovaní podstatných mien.

1. Krstné mená kladú sa obyčajne pred priezviská: Friedrich Schiller. Meno zemiansko (praedikát) kladie sa za obidve so slovičkom von: Heinrich Ernst von Dietrichstein. Mená, udávajúce hodnosť, úrad alebo jakékoľvek úradnie zamestnanie kladú sa obyčajne pred krstné meno a priezvisko: Kaiser Franz cisar Franc, Bischof Berger, biskup Berger; der Apostel Paulus, apoštol Pavel, der Major Behrend, major Behrend.

Mená: Herr pán, Frau pani, junger Herr mladý pán, Fräulein slečna, kladú sa obyčajne pred mená oslovených osôb: Herr Funke pán Funke, Herr Vater pán otec, Frau Schwester pani sestra.

2. Jestli dve lebo viac mien v rovnom pomere stojí, to jest, jestli len pre lepšiu zrejmosť vedľa seba sa kladú alebo jedno druhého vlastnosť udáva, srovnávajú sa v počte a páde: der Bürgermeister Stein mešťanosta Stein; die Stadt Preßburg mesto Prešporok, der Strom Marañon rieka Marañon; die Gerechtfame des Kaisers als Königs von Böhmen práva cisara čo kráľa Čiech; Cäsar war ein großer Feldherr Caesar bol veľký vodca; Cicero wurde Vater des Vaterlandes genannt Cicero bol nazvaný ocom vlasti; mein Bruder heißt Josef môj brat menuje sa Josef.

3. Jestli však dve mená v odvislom pomere stoja, to, od ktorého druhé v závislom pomere sa nachádza, do genitívu sa kladie: das Haus des Nachbarn, alebo des Nachbarn Haus dom suseda (susedov); die Zahl der Einwohner der Stadt počet obyvateľov mesta; die Kürze der Tage des Winters krátkosť dní zimných.

Genitív uživa sa aj k určeniu času, miesta a nektorých druhých okolností: Sonntags, Montags... v nedelu, pondelok; er arbeitet des Abends, des Morgens pracuje večer, ráno; ein Tages v istom dni; heutiges Tages teraz; einmal, zweimal des Jahres, des Monats raz, dva raz do roka, mesiaca; hiesigen Ortes tuhá, meines Wissens na kolko ja viem; mein Vater seligen Andenkens môj otec blahej pamäti; dies Wort ist weiblichen Geschlechtes toto slovo je ženského rodu; Hungers sterben hladom umreť.

X §. 19. O tvorení podstatných mien.

Podstatné mená sú buď

1. korenné (prvotné): der Mann muž, das Haus dom, die Furcht strach; buď

2. odvodené, ktoré sa buď predponami: be, ge, er, ant, ent atď. (der Besuch návšteva, die Antwort odpoveď), buď príponami: -e, -el, -er, -en, -ei, -chen, -lein, -in, -icht, -ling, -ung, -niß, -heit, -keit, -sam, -sal, -sel, -schaft, -thum atď. tvoria.

Prípona e obyčajne ženské predmety znamenajú; jestli je koreň prídavné meno, a, o, u prehlasujú sa na ä, ö, ü: die Henne sliapka, die Scheere nožnice; die Güte dobrota (gut dobrý), die Größe veľkosť (groß veľký).

-chen a -lein zmenšujú mená (-ček, -eček, -ečka) a a, o, u obyčajne prehlasujú do ä, ö, ü: das Männchen, Männlein mužíček, samček (der Mann); das Häuschen domček (das Haus), das Täubchen holúbek (die Taube).

Koncovka er udáva mužskú osobu: der Bauer roľník, der Bürger mešťan, der Schäfer pastier, der Tischler stolár, der Uhrmacher hodinár.

-ei (-e) vždycky ženský rod majú, udáva: a) nejaké zamestnanie, vydelávanie a miesto, kde sa nečo koná: Abtei opátstvo, Sägerei lovectvo, Bäckerei pekárstvo a pekáreň, Buchdruckerei tlačiarstvo a tlačiareň, Malerei maliarstvo; b) opakovanie deja: Lauferei behanie, shon, Schlägeri pračka, Siererei cifra, kráslenie; c) pojem hromadnosti: Reiterei jezdecko, Raperei námorské lúpežníctvo. Mená z cudzej reči na ia menia východ tento tiež na ei: Tyranneri tyranstvo, Barbarei barbarstvo.

-in naznačuje živé ženské bytnosti a zapričínuje obyčajne prehlásenie a, o, u do ä, ö, ü: Bäuerin sedliačka, Hündin suka, Königin kráľovna. X

-heit a -keit označujú vlastnosť nejakú čo samostatný pojem a tvoria obyčajne z prídavných mien podstatné mená: die Klugheit obozretnosť, (klug obozretný), Weisheit múdrosť (weise), Fruchtbarkeit úrodnosť (fruchtbar).

-niß tvorí najčastejšie od časoslov podstatné mená rozličného významu: das Hinderniß prekážka (hindern), Begräbniß pohreb (be-

graben), Verzeichniß soznam (verzeichnen), Vermächtniß, poručenstvo (vermachen), Gefängniß žalár (fangen), Bündniß smluva, Finsterniß tma (finster).

-ling tvorí mená buď opovrhujúceho významu: der Weichling zbabelec (weich mäkký), der Frömmling svatúšek, (fromm nábožný), Dichterling veršotepec (Dichter básnik), Finstlerling temnotár (finster tmavý); buď udáva pomer odvislosti a nesamostatnosti: der Säugling dieťa pri prsách, (säugen pridávať), Bögling chovanec (ziehen vychovávať), Lehrling učeň, učedelník (lehren učiť), Seßling priesada (setzen sadiť).

-schaft znamená: 1) vlastnosť a jakosť osoby buď veci: die Freundschaft priateľstvo, Verwandtschaft príbuzenstvo, Knechtschaft otroctvo 2) spolkovitosť, slúčenie viacej osobností do vedna: Bürgerschaft mešťanstvo, Kaufmannschaft kupectvo, Priesterschaft kňazstvo.

-thum udáva majetok nejakej veci, hodnosti, úradu a p.: das Kaiserthum cisarstvo, Bisthum biskupstvo, Herzogthum vojvodstvo.

-ung tvorí mená ženského rodu od časoslov a udáva jejich činnosť: Erbauung vystavenie (erbauen), Führung vedenie (führen); spolu udáva i dokončenú vec: Erziehung vychovanie, Mischung smiešanie, Pachtung prenajatie (nájem).

3. Složené mená z druhých mien a iných čiastok reči (v. 25. §. III.): der Weinberg vinica, der Großvater starý otec, die Selbstliebe samoláska, die Allmacht všemohúcnosť, der Eschlöffel ližica, der Wiederhall ozvena, der Gegenbeweis protidôvod.

B) O prídavných menách.

§. 20. stupňovaní prídavných mien.

1. Rozoznávame tri stupne porovnania medzi sebou mien prídavných: prvý alebo pozitív, druhý alebo komparatív, tretí alebo superlatív. Prvý stupeň kladie jednoducho vlastnosť ktoréhokoľvek druhu; druhý porovnáva ju medzi dvoma predmety a udáva ju pri jednom z dvoch vo väčšej miere; tretí pripisuje vlastnosť nejakú tomu lebo onomu predmetu v najvyššom stupni: der schöne Tag pekný deň; der heutige Tag ist schöner als der gestrige dnešní deň je krajší než včerajší; dies ist der schönste Tag meineš Lebenš toto je najkrajší deň môjho života.

Komparatív tvorí sa od pozitívu pridaním koncovky *-er* alebo *-r*: *träge lenivý*, *träger lenivejší*, *schön pekný*, *schöner peknejši*.

Superlatív tvorí sa od pozitívu pridaním koncovky *-est* alebo *-st*: *schönst najpeknejši*, *trägest najlenivši*.

2. Len *r* v kompar. a *st* v superlat. prijímajú prídavné mená na *e*: *träge-r*, *träge-st*; *böse zlý*, *böser*, *böse-st*.

3. Prídavné mená na *-el*, *-er*, *-en* tratia obyčajne v komparative *e*: *bitter horký*, *bitterer*, *edel šlechetný* *edler*.

4. Najviac prídavných mien prehlasuje v komp. a superl. *a*, *o*, *u* do *ä*, *ö*, *ü*: *alt starý*, *älter*, *ältest*; *groß veľký*, *größer*, *größest*; *flug obozretný*, *flüger*, *flügest*.

Vynímajú sa:

a) Prídavné mená príponami tvorené (v. 25. §.): *boßhaft zlostný* *boßhafter*, *boßhaftest*; *danfbar vďačný*; *schuldig vinný*, *dížen*.

b) prídavné mená: *suchend hľadajúci*, *rasend žuriaci*, *rasender*.

c) v ktorých sa dvojhláska nachodí: *blau modrý*, *blauer*; *grau šedý*, *grauer*.

d) nasledujúce prídavné mená: *abgeschmackt bez chuti*, *otrepáný*, *blaß bledý*, *bunt strakatý*, *fade bezchutný*, *fahl bledožltý*, *falsch klamný*, *falösny*, *flach plochý*, *fröh veselý*, *gemach zdĺhavý*, *tichý*, *gerade rovný*, *uprimný*, *gesund zdravý*, *glatt hladký*, *hohl dutý*, *höflich milý*, *schwarz švarný*, *fahl holý*, *knapp skúpy*, *knapp tesný*, *prächtig príahly*, *lahm chromý*, *laß unavený*, *loß rozpustený*, *matt slabý*, *morisch zpráchnively*, *nackt nahý*, *platt rovný*, *plump nemotorný*, *roh surový*, *rund okruhlý*, *sacht tichý*, *sacht jemný*, *satt sytý*, *schlaff ochablý*, *oslablý*, *schlank štíhly*, *starr ztuhlý*, *stolz pyšný*, *straff napnutý*, *stumm nemý*, *stumpf tupý*, *toll besný*, *voll plný*, *zähm krotký*.

5. Nasledujúce prídavné mená odchyľujú sa od pravidla: *gut dobrý*, *besser lepší*, *besten najlepší*; *viel mnohý*, *manch*, *mehr viac*, *meist najviac*; *hoch vysoký*, *höher vyšší*, *höchst najvyšší*; *nahe blízky*, *näher bližší*, *nächst najbližší*.

6. Nektore nemajú komparatívu: *der äußere zevnejší*, *vonkajší*, *äußerste*; *innere ťutorný*, *innerste*; *hintere zadný*, *hinterste*; *vordere predný*, *vorderste*; *mittlere stredný*, *mitttelste*; *untere spodný*, *unterste*; *obere vrchný*, *oberste*. Slovo *minder menej*, *mindest*, nemá pozitívu.

7. Význam a silu všetkých troch stupňov rozmnožujú isté predložené slovcia: *sehr groß* veľmi veľký, *viel größer* o mnoho väčší, *der allergrößte* zo všetkých najväčší, nanajväčší.

8. Komparatív sa opisuje, jestli sa dve prídavné mená medzi sebou porovnávajú: *er war mehr lustig als traurig* veselší bol než smutný, viacej bol veselý než smutný. (Srov. slovenské: hrubší než širší).

9. Za pozitívom pri porovnávaní stáva *wie*, jako; za komparatívom *als*, než: *er ist so gelehrt wie sein Vater*, tak je učený jako jeho otec; *er ist gelehrter als sein Vater*, učenejší je než jeho otec.

10. Jak pri komparatíve tak pri superlatíve stojí porovnaná vec v genitíve alebo v patričnom páde predložiek: *aus* z, *unter* medzi, *von* od, *in* v: *Karl ist der fleißigere, fleißigste seiner Brüder*, Karol' je pilnejší; najpilnejší zo svojich bratov; *dein Haus ist das größte von allen*, tvoj dom je najväčší zo všetkých; *dieser Mann ist der reichste des Landes (im Lande)*, tento muž je najbohatší v krajine. ✕

§. 21. ~~X~~ spojovanie prídavných mien s podstatnými menami.

~~X~~ 1. Prídavné meno určené, ktoréhokolvek stupňa dostáva pred podstatným menom *-e*: *der große Mann* veľký muž, *die größere Frau* väčšia pani, *das größte Kind* najväčšie dieťa.

Určujúce slová tohoto druhu sú:

a) určitý člen *der*, *die*, *das*.

b) nasledujúce zámená: *dieser*, *diese*, *dieses*, tento, táto, toto; *jener*, *jene*, *jenes*, *onen*, *ona*, *ono*, *derselbe*, *dieselbe*, *dasjelbe*, ten samý, ten istý; *derjenige*, *diejenige*, *dasjenige*, *onen*, ten ktorý; *welcher*, *welche*, *welches*, ktorý, á, é; *dieser fleißige Schüler* tento usilovný žiak; *jener schönere Hut* *onen* krajší klobúk, *derselbe schwarze Rock* ten samý (-istý) čierny kabát; *dasjenige neue Buch* *ona* nová kniha; *welches große Unglück!* jak veľké nešťastie!

c) nasledujúce neurčité číslovky: *aller*, *alle*, *alles*, všecek; *einiger*, *-e*, *-es*, *etlicher*, *-e*, *-es*, niekoľko, nektory; *mancher*, *-e*, *es*, nektory; *folgender*, *-e*, *-es*, nasledovný; *erwähnter*, *-e*, *-es*, spomenutý; *vieler*, *-e*, *es*, mnohý; *weniger*, *-e*, *-es*, menej; *anderer*, *-e*, *es*, iný, druhý; *jeder*, *-e*, *-es*, *jedlicher*, *-e*, *-es*, každý; *soldater*, *-e*, *-es*, taký; *mehrerer*, *mehrer*, *-e*, *-es*, viacej; *verschiedener*, *-e*, *-es*, rozličný, rozmanitý: *aller gute Klee* všetka dobrá datelina; *einiger rothe Wein* ne-

ktoré červené víno; *mancher* groše *Herr* nektorý veľký pán; *manches* brabe *Mädchen* nektoré statočné dievča; *jeder gute Mensch* každý dobrý človek; *solches schlechte Wasser* taká zlá voda.

2. Jestli ale pred prídavným menom buď žiadno určujúce slovce nestoji, buď len také, ktoré rod neuplne označuje, pridávajú sa k prídavnému menu rod udávajúce privesky a sice:

r, pre mužský rod: *großer Mann* veľký muž.

e, pre ženský rod: *große Frau* veľká pani.

š, pre strední rod: *gutes Kind*, dobré dieťa.

Rod uplne neurčujú nasledujúce slovcia: neurčitý člen *ein, eine, ein* jeden; zámená: *mein, dein, sein* môj, tvoj, svoj (jeho), *ihr* jejich, *unser, euer, ihr* náš, váš, jejich; neurčitá číslovka *kein, keine, kein* žiaden: *ein guter Mensch* dobrý človek, *eine gute Uhr* dobré hodiny; *ein gutes Messer* dobrý nôž; *mein schöner Garten* moja pekná zahrada; *dein großes Haus* tvoj veľký dom; *sein theures Kleid* jeho drahý šat.

P o z n á m k y.

1. Jestli viac prídavných mien nasleduje po sebe, spravujú sa všetky ostatnie dľa prvého: *ein guter, alter, weiser Mann*, dobrý, starý, múdry muž; *neues, frisches, wohlgebackenes Brod* nový, čerstvý, dobre pečený chlieb.

2. Jestli dve lebo viac určujúcich slov bez člana sa súde, privesuje sa ku každému koncovka pre rod: *alles dieses Unglück* všetko toto nešťastie, *alles dieser Wein* všetko toto víno.

3. Jestli pred nejakým prídavným menom dve určujúce slová stoja, spravuje sa len dľa ostatného: *dieser mein guter Nachbar* (nie gute) tento môj dobrý sused.

4. Jestli pred prídavným menom genitív stojí, vynecháva sa člen a každé určujúce slovo a k prídavnému menu privesuje sa koncovka pre rod: *Heinrichs jüngster Bruder*, najmladší brat Henrika. Stáva sa toto i vtedy, keď pred menom prídavným také určujúce slová stoja, ktoré buď vôbec alebo v patričnom páde obyčajných známkov rodu nemajú; také sú: *etwas* nečo, trochu; *genug* dosť, *allerlei* všeličo, všeliako; *dergleichen* toho druhu; *ziemlich* dosť, hodne; *lauter* samý; *viel* mnoho; *wenig* málo; *sem* patria i číslovky, jestli sa nesklonujú: *zwei* dva, dve; *drei* tri atď. K. p. *etwas gutes Papier* volačo (trošku) dobrého papiera; *lauter neues Geld* samé nové peniaze.)

5. Nekol'ko prídavných mien [neprijíma žiadnej privesky a preto len za podstatnými meny čo jejich] výrok (praedikát), stáť môžu, také sú: *eingedenk* pamätlivý, *genehm* po vôli, *schwálený*, *milý*: *genehm halten* schváť

liť, potvrdit; gewärtig čakajúci; berlustig zbavený, angst úzkostný, gram mrzutý, fund známy, unpaß chorlavý, stonavý.

6. Prídavné mená od mien miest odvodené žiadnej zmeny netrpia: der Dfner Wein budínske víno; die Dfner Luft budínske povetrie; das Dfner Wasser budínska voda. Nepremenlivé sú i: bergleichen podobný, toho druhu, einerlei, zweierlei, dreierlei atď. 'jednaký, dvojaký, trojaký, mancherlei všelijaký; vielerlei mnohonásobný; allerlei, allerhand všelijaký; k. p. bergleichen Dinge veci toho druhu, podobné veci; vielerlei Farben mnonásobné barvy; allerhand Dögel vtáky všetkého druhu, všelijaké.)

V básňach vynecháva sa často koncovka pre strední rod: ein schön (miesto schönés) Gestalt pekná tvár. Rozoznávať sa musia tyto zkrátené formy prídavných mien od prísloviok, práve tak znejúcich: er hat das g a n z neue Haus gemiethet, prenajal dom docela nový; naproti: er hat das g a n z e neue Haus gemiethet prenajal celý nový dom. X

§. 22. X skloňovaní prídavných mien, stupňovaných i nestupňovaných.

A) O skloňovaní prídavného mena s členom určitým alebo iným určujúcim slovom.

Sklonenie toto — vyjmúc accusatív ženského a stredného rodu v jednot. počte — rovná sa druhému skloneniu podstatných mien.

Mužský rod.

Jedn. poč.

Množn. poč.

N. der schöne Baum, pekný strom	die schönen Bäume, pekné stromy
G. des schönen Baumes, pekného stromu	der schönen Bäume, pekných stromov
D. dem schönen Baume, peknému stromu	den schönen Bäumen, pekným stromom
A. den schönen Baum, pekný strom	die schönen Bäume, pekné stromy.

Ženský rod.

N. die schöne Blume, pekný kvet	die schönen Blumen, pekné kvety
G. der schönen Blume, pekného kvetu	der schönen Blumen, pekných kvetov
D. der schönen Blume, peknému kvetu	den schönen Blumen, pekným kvetom
A. die schöne Blume, pekný kvet	die schönen Blumen, pekné kvety.

Strední rod.

N. das schöne Feld, pekné pole	die schönen Felder, pekné polia
--------------------------------	---------------------------------

- G. des schönen Feldes, pekného der schönen Felder, pekných poli
poľa
D. dem schönen Felde, peknému den schönen Feldern, pekným po-
poli liam
A. das schöne Feld, pekné pole die schönen Felder, pekné polia.

Podobne sa skloňuje: einiger rothe Wein nektoré červené víno

- G. einiges rothen Weines, D. einigem rothen Weine, A. einigen rothen
Wein atď.

B) *Sklonenie prídavného mena s neurčitým členom a neuplne
určujúcim slovom.*

J e d n o t n ý p o č e ť.

Mužský rod.

- N. ein schöner Baum, pekný strom
G. eines schönen Baumes, pekného stromu
D. einem schönen Baume, peknému stromu
A. einen schönen Baum, pekný strom.

Ž e n s k ý r o d.

- N. eine schöne Blume, pekný kvet
G. einer schönen Blume, pekného kvetu
D. einer schönen Blume, peknému kvetu
A. eine schöne Blume, pekný kvet.

S r e d n í r o d.

- N. ein schönes Feld, pekné pole
G. eines schönen Feldes, pekného poľa
D. einem schönen Felde, peknému poli.
A. ein schönes Feld, pekné pole.

M u ž s k ý r o d.

Jednotný

množný počet.

- N. mein großer Garten, moja veľká meine großen Gärten, moje veľké
zahrada zahrady
G. meines großen Gartens, meiner großen Gärten, mojich vel-
vel'kej zahrady kých záhrad

D. meinem großen Garten, meiner
vel'kej zahrade	meinen großen Gärten, mojim vel'-
kým zahradám
A. meinen großen Garten, moju
vel'kú zahradu.	meine großen Gärten, moje vel'ké
zahrady.

Ž e n s k ý r o d.

N. meine große Wiese, moja vel'ká
lúka	meine großen Wiesen, moje vel'ké
lúky
G. meiner großen Wiese, meiner
vel'kej lúky	meiner großen Wiesen, mojich vel'-
kých lúk
D. meiner großen Wiese, meiner
vel'kej lúke	meinen großen Wiesen, mojim vel'-
kým lúkam
A. meine große Wiese, moju vel'-
kú lúku	meine großen Wiesen, moje vel'ké
lúky

S r e d n í r o d.

N. mein großes Haus, můj vel'ký
dom	meine großen Häuser, moje vel'ké
domy
G. meines großen Hauses, môjho
vel'kého domu	meiner großen Häuser, mojich vel'-
kých domov
D. meinem großen Hause, môjmu
vel'kému domu	meinen großen Häusern, mojim
vel'kým domom
A. mein großes Haus, můj vel'ký
dom	meine großen Häuser, moje vel'ké
domy

XC) O Sklonení přídavného mena bez členu alebo určujúceho slova.

M u ž s k ý r o d.

Jednotný	množný počet.
N. guter Wein, dobré víno	gute Weine, dobré vína
G. gutes Weines, dobrého vína	guter Weine, dobrých vín
D. gutem Weine, dobrému vínu	guten Weinen, dobrým vínám
A. guten Wein, dobré víno	gute Weine, dobré vína.

Ž e n s k ý r o d.

N. gute Speise, dobré jedlo	gute Speisen, dobré jedlá
G. guter Speise, dobrého jedla	guter Speisen, dobrých jedál
D. guter Speise, dobrému jedlu	guten Speisen, dobrým jedlám
A. gute Speise, dobré jedlo	gute Speisen, dobré jedlá.

S r e d n í r o d .

N. guteš Geld, dobrý peniaz	gute Gelder, dobré peniaze
G. guteš Geldeš, dobrého peniaza	guter Gelder, dobrých peňazi
D. gutem Gelde, dobrému peniazu	guten Geldern, dobrým peniazom
A. guteš Geld, dobrý peniaz	gute Gelder, dobré peniaze.

* P o z n á m k y .

1. Miesto genitívnej koncovky -eš mužského a stredného rodu často sa užíva pre ľubozvučnosť -en: guten Weines (miesto guteš Weines). Zvlášťne: mein Vater seligen Andenkens moj otec blahej pamäti. Diefes Wort ist männlichen Geschlechtes toto slovo je mužského pohlavia.

Jestli sa prídavné meno končí na -m tvoria nektorí datív mužského a stredného rodu na -en: mit lahmen (miesto lahmem) řuře chromou nohou. Deje sa to tiež ľubozvučnosti k vůli.

3. Jestli sa prídavné meno s podstatným menom čo jeho výrok (praedicát), pomocou spon sein (byť) alebo werden (stať sa) spojuje, žiadnej netrpí zmeny: der Schüler ist fleißig žiak je pilný; die Schüler sind fleißig žiaci sú pilní; die Biene ist fleißig včela je pilná; die Bienen sind fleißig včely sú pilné. (v. 36. ř. 1.).

4. Pri výrazoch Alexander Velký, Ludvik Svätý kladie sa v nemeckej reči podobne jako v slovenskej prídavné meno za podstatné a síce s určitým členom, a píše sa obyčajne veľkou písmenou: Alexander der Große, Ludwig der Heilige.

ř. 23. O prídavných menách, ktoré isté pády žiadajú.

1. S genitívom spájajú sa nasledujúce prídavné mená: bedürftig (einer Sache) potrebný: beflissen pričinnivý (beflissen sein pričiniť sa, usilovať sa); benöthigt sein einer Sache potrebovať vol'ajakú vec, řich bewußt sein einer Sache vol'ačeho si byť povedomým, eingedenk sein pamätlivým byť, pamätať, fähig schopný, süci, froh sein rád byť, gewärtig sein očakávať; gewiß istý: ich bin meiner Sache gewiß istý som veci; gewohnt navyklý; habhaft werden einer Sache vol'ačeho sa zmocniť, kundig sbehlý, rozumný; mächtig sein v stave byť, v moci mať, znať (er ist der französischen Sprache mächtig má v moci, zná francúzku reč.); müde unavený; quitt slobodný, vybavený; satt sytý, schuldig vinný; theilhaft účastný; überdrüssig řprinovaný, sunovaný (überdrüssig werden řprinovovať, sunovať); verdächtig podozrelý; verlustig zbavený (verlustig werden einer Sache ztratiť vol'ačo, verlustig machen

zbaviť); voll plný; werth, würdig hodný. — Ten istý pád žiadajú spomenuté mená i vtedy, jestli složené s predponou um záporný význam majú: ungedenkt nepamätlivý, unfundig nerozumný, nesbehly, nevedomý. Podobne i pričastia tých časoslov, ktoré genitív žiadajú (v. 51. §.): angeklagt, beschuldigt einer Sache obvinený, obžalovaný.

Nektoré z udaných mien i s accusativom alebo s predložkami sa spujú: einen Thaler werth hoden jedon toliar; ein Glas voll mit Wein pohár plný vína.

2. Dativ stojí pri: abgeneigt, abhold nenáchylný, nepriaznivý; abtrünnig odtrhly, odpadly; ähnlích podobný, angeboren prirodzený, vrodzený, angehörig prislúchajúci; angelegen na srdci ležiaci (sich etwas angelegen sein lassen, na nečom si dať záležať, starať sa o nečo); angemessen primeraný, angenehm príjemný; anhängig prítulný; anständig pohoršlivý, ärgerlich protivný, bedenklich starostlivý, rozpačný, begreiflich pochopiteľný; behilfflich napomocný, bewußt povedomý; dankbar povďačný; dienlich užitočný; eigen, eigenthümlich vlastný; entbehrlich nepotrebný; ergeben oddaný; erinnerlich v pamäti súci (alle Umstände sind mir erinnerlich, všetky okolnosti sú mi v pamäti); erwünscht vítaný; gehorsam poslušný; geläufig hbitý, obratný, snadný; gelegen prihodný; gemäß primeraný; gemein-öbecný; geneigt náchylný; getreu verný; gewachsen (einer Sache) vstáve byť voračo; gewogen naklonený; gleich rovný; gleichgiltig ľahostajný; gnädig milostivý; günstig priaznivý; heilsam prospešný, užitočný; hinderlich prekažlivý; hold priaznivý, milostivý; lästig obtížny; lieb milý; nachtheilig škodlivý; nahe blízky; nöthig, nothwendig potrebný; recht vhodný, (daß ist mir nicht recht, to mi není v hod.); schädlich škodný; schäblich vážny; schimpflich hanobný, potupný; schmeichelhaft lichotivý; schmerzhaft bolestný; schrecklich strašný; schuldig dlžen; schwindlig závratný, (mir wird schwindlig, mám závrat); treu verný; trüfflich potešný; trüglích klamný; übel zlý, (es ist mir übel, es wird mir übel, zle mi je); überflüßig zbytočný; übrig zbylý; überlegen prekonavý, silnejší, mocnejší, (Jemandem überlegen sein, vol'akoho prevýšiť); unaussprechlich, unerträglich nesnesiteľný; unerwartet neočakávaný; unversehlich nezabudný; unverhofft nenazdajný; unwiderstehlich neodolateľný; unzeitig nezralý, privčasný; verantwortlich zodpovedný; verbindlich, verbunden podlžný; verdächtig podozrelý; verderblich záhubný; verdrießlich omrzlý; verhaßt nenávidený;

verwandt príbuzný; vortheilhaft užitočný; werth hodný; widerlich odpor-
ný; widerwärtig, widrig protivný; willkommen milý, vítaný; wohl dob-
rý, dobre; (mir ist wohl, dobre sa cítim, dobre mi je;) zugänglich prí-
stupný; zugesthan naklonený, priaznivý; zuträglich osožný.

Vzápornom význame s predponou *un* udalé prídavné mená tiež
sa s datívom spájajú: unlieb nemilý, untreu neverný. Rovne tiež od-
vodené od časovlov, s datívom užívaných (v. 52. §.): zugesagt pririek-
nutý, slúbený; zugeeignet privlastnený.

3. Accusativ stojí po prídavných menách, udávajúcich mieru,
váhu, vek, čas alebo cenu: alt starý; breit široký; dick hrubý; lang
dlhý; hoch vysoký; schwer ťažký: einen Fuß lang stopu dlhý; drei Ellen
breit tri rýfy široký; einen Centner schwer ťažký jedon cent.

P o z n á m k a. Pri prídavných menách, udávajúcich možnosť, snad-
nosť, ťažkosť, potrebu, povinnosť a t. d. stáva neurčitý čas časovlova s pre-
dložkou *zu*: schwer zu machen ťažko urobiť, (ťažký, á, é, k urobeniu); leicht zu sa-
gen ľahko povedať.

§. 24. O prídavnom mene čo podstatnom.

Prídavné meno môže sa v každom rode a stupni čo podstatné
meno užívať bez toho žeby sklonenie jeho tým zmenu nejakú utrpelo;
píše sa tenkrát veľkou písmenou: der Gelehrte učenc, Gelehrte
učenci; der Beamte úradník; der Bediente sluha; der Gesandte vysla-
nec; ein Reisender počestný; der Deutsche Nemec; der Gute dobrý; das
Wahre pravdivé, (pravá vec, pravda.)

§. 25. O tvorení prídavných mien.

Prídavné mená sú buď:

I. Korenné (prvotné): groß veľký; klein malý; alt starý; jung
mladý; buď:

II. Odvodené, alebo predponami *be* a *ge* (bequem pohodlný; ge-
recht spravodlivý), alebo príponami *bar*, *en* (*n*), *end*, *ern*, *et* (*t*), *haft*, *ich*,
ig, *isch*, *lich*, *sam*, *selig* a *p*.

Prípona *bar* tvorí prídavné mená:

1. Od podstatných mien: dienstbar služobný; furchtbar strašný.
2. Od časovlov: brennbar horlavý (čo môže horeť); eßbar jedo-
mý (čo sa dá jesť); trinkbar pijavý (čo sa dá piť.)

sam tvorí prídavné mená:

1. Od podstatných mien : *bedächtſam* pozorný, rozvážlivý ; *ge-waltſam* násilný ; *furchtſam* bojzlivý.

2. Od časovlov : *biegſam* ohebný ; *aufmettſam* pozorný.

ig tvorí :

1. Od podstatných mien : *wäſſerig* vodnatý ; *ſchmuſig* špinavý ; *mächtig* mocný ; *ſeurig* ohnivý.

2. Od prisloviek : *jeßig* terajší, (jeßt teraz) ; *heutig* dnešní, (*heute* dnes.)

iſch udáva pôvod, bytnosť a činnosť a tvorí prídavné mená od podstatných : *paterländiſch* vlastenecký ; *himmliſch* nebeský ; *irdiſch* zem-ský ; *ſpaniſch* španielsky ; *ſtädtiſch* mestský ; *ſpöttiſch* tupiaci, tupivý ; *neidiſch* závistný.

liſch znamená povahu činnosti nejakej lebo stavu a tvorí prídavné mená :

1. Od druhých mien prídavných, ktorých pojem umenšuje : *längliſch* dlhastý, (*lang* dlhý), *podlhovastý* ; *gelbliſch* žltavý, (*gelb*) ; *röthliſch* počervenavý, (*roth*.)

2. Od podstatných mien : *künſtliſch* umelecký ; *herzliſch* srdečný ; *mündliſch* ústný ; *fönigliſch* kráľovský.

3. Od časovlov : *unbeſchreibliſch* neopisateľný ; *begreifliſch* pochopi-telný ; *leſerliſch* čitateľný.

iſcht tvorí prídavné mená od podstatných mien, hmotu (*materiu*) znamenajúcich a udáva hmotnosť nejakej veci : *holzſicht* drevnatý ; *öhlſicht* olejnatý ; *erdiſcht* zemnatý ; *beiniſcht* kostnatý.

haft udáva majetok nejakej veci a tvorí prídavné mená :

1. Od podstatných mien : *ſchamhaft* studný, stydlivý ; *tugendhaft* čnosť, (*mit der Jugend behaftet* čnosťou opatrený) ; *dauerhaft* trvácny.

2. Z riedka od druhých prídavných mien : *boßhaft* zlostný ; *wahrhaft* opravdivý.

Prípony *en* a *ern* hmotu (*látku*) udávajú, z ktorej niečo pozostáva : *golden* zlatý ; *ſilbern* srieborný ; *hölzern* drevený ; *beinern* kostený *ſelig* znamená plnosť : *glückſelig* šťastný ; *müßſelig* pracovný (plný práce) ; *reißſelig* shovorčivý ; *ſaumſelig* zdľhavý, lenivý.

III. Složené prídavné mená s podstatnými meny a inými čiastkami reči : *grundſaltſch* docela chybný, (*Grund* základ) ; *grasgrün* trávozelený, (*daß* *Gras* tráva) ; *friedliebend* milovný pokoja, (*der* *Frieden* pokoj) ; *gottesfürchtig* bohabojný, (*Gott* Boh) ; *freudenreich* radosti plný

(die Freude radost); denkwürdig pamätihodný, (denken myslieť, pamätať); ehrwürdig ctihodný (die Ehre česť); überreich nad mieru bohatý (über nad); außerordentlich mimoriadny, (außer mimo); eßgierig pachtivý za jedlom, (essen jesť.)

O číslovkách.

§. 26. Základné číslovky.

1. Základnými číslovkami odpovedáme na otázku: wie viel? koľko? Sú nasledujúce:

1 einš.	16 sechzehn.	90 neunzig.
2 zwei.	17 siebzehn.	100 hundert, ein hundert.
3 drei.	18 achtzehn.	101 hundert und einš.
4 vier.	19 neunzehn.	102 hundert und zwei.
5 fünf.	20 zwanzig.	200 zwei hundert.
6 sechs.	21 ein und zwanzig.	300 drei hundert u. s. w.
7 sieben.	22 zwei und zwanzig	1000 tausend, ein tausend.
8 acht.	u. s. w.	2000 zwei tausend.
9 neun.	30 dreißig.	100,000 hundert tausend, ein- (ein mal-) hundert tausend.
10 zehn.	31 ein und dreißig.	1,000,000 eine Million.
11 elf.	40 vierzig.	
12 zwölf.	50 fünfzig.	
13 dreizehn.	60 sechzig.	
14 vierzehn.	70 siebzig.	
15 fünfzehn.	80 achtzig.	

2. V puhom čítaní hovori sa einš; pred podstatným menom alebo druhou číslovkou ein: ein Pfund jedon funt; ein und dreißig jedon a tricať.

3. Pred podstatnými meny práve tak sa skloňuje číslovka ein jako neurčitý člen (v. §. 9.): ein Mann jedon muž; eine Frau jedna pani; ein Kind jedno dieťa; jestli však ešte druhé určujúce slovce pred ňou stojí, skloňuje sa dľa druhého (slabého) vzoru: der eine jedon; deš einen, dem einen a t. d.

4. Číslovky zwei a drei len vtedy sa skloňujú, a sice bez rozdielu pohlavia, jestli pred nimi žiadne určujúce slovce nestojí: Genit. zweier, dreier. Dat. zweien, dreien. Acc. zweie, dreie: auß dem Munde zweier oder dreier Zeugen, z úst dvoch lebo troch svedkov; zweier Urfa-

chen wegen, z dvoch príčin; nur zweien von den Anwesenden wurde der Eintritt gestattet, len dvom z prítomných bol prístup dovolený. Naproti: die Aussage jener zwei oder drei Zeugen, výrok oných dvoch lebo troch svedkov.

O b i d v a j a znie po nemecky beide: beide Hände obidve ruky; beide Brüder obidva bratia; keiner von beiden žiadon z obidvúch.

5. Ostatnie číslovky len v datíve sa skloňuju, jestli bez podstatného mena stoja: auf allen Vier en kriechen, na štyroch sa plazíť; mit Sechsen fahren, na šiestich sa viezť.

6. Desiatky stávajú za jednotkami: fünf und dreißig, 35; ein hundert sechs und fünfzig, 156.

7. Po základných a neurčitých (v. §. 28.) číslovkách stojace meno do množného počtu sa kladie; v slovenčine jak známo stáva, vyjmúc základné číslovky od 1—4, genitív množ. počtu: drei Gulden try zlaté; zehn Soldaten, desať vojakov; zwanzig Säcke, dvacať vriec; viele Menschen, mnoho ľudí; einige Bäume, niekoľko stromov. — Jestli však číslovky tyto s takými meny sa spujú, ktoré m i e r u, v á h u alebo p o č e ť znamenajú, nekladú sa do množného počtu: drei Buch Papier, try knihy papieru; sechs Pfund Salz, šesť funtov soli; zehn Fuß hoch, desať stop vysoký; hundert Mann zu Fuß, sto pešiakov; vyjmúc, die Elle ryf; die Meile míľa; die Minute minúta; die Sekunde sekunda; die Stunde hodina; die Woche týždeň; der Tag deň; das Jahr rok; die Sonne sud, a mená peňazi: drei Stunden, try hodiny; zwölf Pfennige, 12 halierov; fünf Tonnen Del 5 sudov oleja. X

8. Osobné zámená, od nejakej číslovky odvísle, stávajú predňou: wir waren unser zwölf, bolo nás dvanásť; ihrer zehn wohnen in einem Zimmer, býva ich desať v jednej izbe.

9. Od základných čísloviek pochádzajú a) podstatné mená na -er: Einer jednotka; Zweier dvojka; Dreier trojka; Vierer štvorka; Fünfer päťka; Zehner desiatka, desiatnik; Zwanziger dvaciatnik, dvaciatka. b) Prídavné mená násobné na fach, fältig a lei: einfach jednoduchý; zweifach dvojnásobný; dreifältig trojaký; viererlei štvoraký. c) príslovky na mal: einmal raz; fünfmal päť ráz; zehnmal desať ráz.

10. Na otázku p o k o l k o ? zu wievielen odpovedá sa: einzeln po jednom; v ostatných stáva predložka zu s datívom, alebo slovce je s nominatívom: zu zweien, je zwei, po dvoch, (aj zu zwei und zwei, je zwei, paarweise); zu fünfzen, po päťich; zu hundertzen, po stoch.

11. Neurčitá velikost základných čísloviek naznačuje sa slovcami: biß, etwa, bei, gegen, an die, až do, okolo, asi; einige, etliche, niekoľko; k. p. etwa zwanzig Jahre alt asi dvacať (do dvacať) rokov starý; gegen zehn Thaler werth, hodný do desať toliarov.

§. 27. Radové číslovky.

1. Radové číslovky odpovedajú na otázku koľký? der wievielte?

der erste, prvý.	der neunzehnte, devätnásť.
der zweite, druhý.	der zwanzigste, dvadciaty.
der dritte, tretí.	der ein und zwanzigste, jeden a dvadciaty.
der vierte, štvrtý.	der dreißigste, triciaty.
der fünfte, piaty.	der vierzigste, štiriciaty.
der sechste, šiesty.	der fünfzigste, pädesiaty.
der siebente: siedmy.	der sechzigste, šesťdesiaty.
der achte, ôsmy.	der siebzigste, sedemdesiaty.
der neunte, deviaty.	der achtzigste, osemdesiaty.
der zehnte, desiaty.	der neunzigste, deväťdesiaty.
der elfte, jedenásť.	der hundertste, stotý.
der zwölfte, dvanásť.	der hundert erste, sto prvý.
der dreizehnte, trinásť.	der hundert zweite, sto druhý.
der vierzehnte, štrnásť.	der hundert dritte, sto tretí.
der fünfzehnte, päťnásť.	der zweihundertste, dvástotý.
der sechzehnte, šesťnásť.	der dreihundertste, trístotý.
der siebzehnte, sedemnásť.	der tausendste, tisíci, a t. ď.
der achtzehnte, osemnásť.	

2. Číslovky radové tak sa skloňujú, jako ostatnie prídavné mená.

3. Miesto der zweite môže sa i povedať der andere, poukazujúc na jeden z dvoch predmetov: jeden z dvoch, druhý: der eine wie der andere, jeden ako druhý.

4. Pri menách osôb číslovkami naznačených stáva radový počet po osobe: Franz der Erste, Franc Prvý; Ferdinand der Dritte, Ferdinand Tretí.

5. Celok, z ktorého číslovka jak základná tak i radová a neurčitá čiastku vyníma, môže stáť v genitive: drei meiner Brüder (alebo drei von meinen Brüdern) traja z mojich bratov; der dritte meiner Brüder, tretí z mojich bratov; der erste der Schüler, prvý zo žiakov (alebo

der erste Schüler, der erste unter den Schülern); ihrer viele, wenige, mnoho, málo z nich.

6. Z čísloviek radových pochodia: a) podstatné mená na -tel: *das Drittel*, trojka; *das Viertel*, štvorka, a t. d. b) príslovky na -halb a -ens: *anderthalb* pol druha, *dritthalb* pol treťa, *vierthalb* pol štvrtá; *erstens* po prvé, *zweitens* po druhé, *drittens* po tretie, a t. d.

§. 28. Neurčité číslovky.

Aller, *alle*, *alles*, všetek, a, o, skloňuje sa jako *der*, *die*, *das*. Po članu lebo zámenu prijíma slabé sklonenie na *en*: *bei dem allen*, pri tom všetkom. Jestli po zámene ešte i podstatné meno nasleduje, stáva číslovka tato na prvom mieste a môže sa skrútiť pre ľubozvuk i na *all*: *alles* lebo *all* *dieses* *Geld*, všetky tyto peniaze; *alle* lebo *all* *meine* *hoffnung*, všetka moja nádej.

Jeder, *jede*, *jedes*, *jeglicher*, *e*, *eß*, *jeweiler*, *jeweiler*, *jeweiler*, každý, á, é, len v jednotnom počte užívané a skloňované jako *aller*; stojili však neurčitý člen *ein* pred nimi, idú dľa sklonenia prídavných mien.

Mancher, *e*, *eß*, nektory.

Einiger, *e*, *eß*, *ettlicher*, *e*, *eß*, niekoľko.

Keiner, *e*, *eß*, a *kein*, *e*, *kein*, žiadon, ani jeden.

viel mnoho, *wenig* málo, *mehr* viac, znamenajúc neurčitú mnohosť, neskloňujú sa: *er hat viel Geld*, má mnoho peňazí; *von ein wenig Wein wird man nicht trunken*, od málo vína sa človek neopije; *ich habe mehr Freunde als du*, mám viac priateľov než ty. Keď sa čo prídavné mená užívajú, skloňujú sa dľa jejich vzorky: *das viele Geld*, mnohé peniaze; *seine vielen Freunde*, jeho mnohí priatelia.

Sämtliche, *e*, *eß*, *gesamter*, *e*, *eß*, všetok, a, o, úhrnkom všetci, skloňuje sa jako *aller*; spojuje sa i s členom určitým, *der*, *die*, *das*. Neohybnými zostávajú: *etwas* voľačo, *nech*, *genug* dost, *nichts* nič, a nekedy i: *ganz* (celý) docela, *halb* zpoly, *polvičný*, *lauter* (čistý, samý) do čista: *in ganz Rußland*, v celom Rusku; *in halb Deutschland*, v polovic Nemecka; *vor lauter Freude*, od samej radosti.

O zámene.

§. 29. O osobnom zámene.

1. Osobné zamená sú: *ich* ja, *du* ty, *er*, *sie*, *eß* on, ona, ono, *wir* my, *ihr* vy, *sie* oni, ony.

jednot. poč.

množ. poč.

N. ich, ja,

G. (mein) meiner mňa,

D. mir mne, mi,

Acc. mich mňa, ma.

wir my,

unser nás,

uns nám,

uns nás.

N. du ty,

G. (dein) deiner teba, ťa,

D. dir teba, ti,

Acc. dich tebe, ťa.

ihr vy,

euer vás,

euch vám,

euch vás.

mužs.

žens.

jed. poč.

N. er on,

G. (sein) seiner jeho,

D. ihm } jemu, mu, { si, sebe,

Acc. ihn } sich } jeho, ho, { sa, sebä.

sie ona,

ihrer jej,

ihr } sich } jej, { si, sebe,

sie } sich } ju, { sa, sebä.

sred. rod.

N. es ono,

G. (sein) seiner jeho,

D. ihm } sich } jemu, { si, sebe,

Acc. es } sich } ono, ho, { sa, sebä.

množ. poč.

všetky try rody.

N. sie oni, ony,

G. ihrer jich,

D. ihnen } sich } jim, { sebe, si,

Acc. sie } sich } jich, { sebä, sa.

Sie.

Ihrer.

Ihnen } sich.

Sie.

2. Genitivy mein, dein, sein, najviac len u básnikov prichádzajú.

Po predložkách halben (halber), wegen, willen, (v. 56. §. 1. A a 2.) (pre, kvôli) jestli s genitivy mein, dein, sein, sa spojujú, kladie sa medzi ne slabika et: meinthalben, um meinethwillen, pre mňa, deinetwegen, pre teba, feinetwegen, preňho. Po unser a euer kladie sa len t: unserwegen pre nás, euertwegen pre vás.

3. Sich zvrätne sa užíva t. j. keď sa činnosť na konajúcu osobu lebo vec poťahuje: er freut sich, teší sa; er verspricht sich, alles Gute, všetko dobré si sľubuje; er kennt sich nicht, nezná sa.

Po seiner v tomto prípade pre lepšiu zrejmosť a väčší dôraz stáva selbst: er schont seiner selbst nicht, sám seba nešetří; er genügt sich selbst, sám sebe postačuje.

4. Sám je selbst; prichádza vždycky s druhými zámeny, alebo podstatnými meny spojené a nesklonované:

Ich selbst ja sám,	wir selbst my sami, é,
Du selbst ty sám,	ihr selbst vy sami, é,
Er (sie, es) selbst on, ona, ono, sám, a, o.	sie selbst oni, ony, sami, é.

mir selbst, dir selbst, mich selbst, dich selbst, a t. ď.

5. Sebä vzájomne, jedon druhého: znie po nemecky e i n a n d e r bez premeny: wir sind mit einander zufrieden, spokojní sme jedon s druhým, vzájomne.

6. Pri oslove Oni, Vy a p. užíva sa zámeno osobné tretej osoby a píše sa veľkou písmenou (v. sklonenie 29. §. 1.)

7. Tretia osoba často neurčíte sa naznačuje slovy: *Jemand* ne- kto, volakto, ein *Gewisser* istý, *Einer* jedon, *wer* kto, *Jederman* každý, *Niemand* nikto, *man* človek, *etwas* voľačo, *es* to.

Niemand a *Jemand* skloňujú sa: G. -es, D. -em, Acc. -en. *Jederman* má G. *Jedermanns*, v ostatných pádoch sa nemení.

8. Slovičko *man* užíva sa len v nominative a znamená asi čo slovenské človek: *man möchte glauben* človek by veril; *mit der Zeit gewöhnt man sich an* *Alles* časom človek k všetkému privykne. Nekedy sodpovedá tretej osobe množ. počtu: *man sagt* hovoria (ľudia); alebo zvratnej forme so sa: *man findet Menschen, welche sehr bescheiden sind in ihren Meinungen*, nachádzajú sa ľudia, ktorí sú veľmi skromní vo svojich mienkach.

9. Slovičko *es* užíva sa v nom. a accus. k naznačeniu počtu na spomenuté meno: *das Messer ist scharf*, *gebrauche es mit Vorsicht*, nôž je ostrý; užívaj ho pozorne; mimo toho často sa kladie pred neošobné (v. 47. §.) a zvratné (v. 45. §.) časoslová: *es blüht* bliska sa, *es donnert* hrmí, *es freut mich* teší ma. Nekedy stáva pre lubozvuk alebo dôraz na začiatku vety: *es ist ein Gott* je Boh. Často splyva do hromady s druhým slovom: *gebt mir's* dajte mi to, *ich bin's* ja som to.

10. Po zámenách *Niemand* nikto, *nichts* nič nezapiera sa viac časoslovo, jako v slovenčine: *Niemand weiß es* nikto to nevie, *nichts nützt das Weinen* plač nič neosoží. *quitt*

§. 30. Zámená privlastňujúce.

1. Sú nasledujúce:

	V jednot. počte:
mein môj,	unſer náš,
dein tvoj,	euer váš,
ſein } jeho, svoj, jejích.	ihr svoj, jejích.
ihr }	

V množ. počte:

meine moji, e,	unſere naši, e,
deine tvoji, e,	eure vaši, e,
ſeine } jeho, svoje, jej, jejích.	ihre jejích.
ihre }	

2. Zámená privlastňujúce užívajú sa len v spojení s podstatnými meny: mein Vater môj otec, meine Mutter moja matka, mein Kind moje dieťa.

Jestli podstatné mená po sebe nasledujúce rozličného rodu a počtu sú, musí sa zámeno privlastňovace opakovať: m e i n Vater und m e i n e Mutter môj otec a moja matka, deine Schwiſter und deine Brüder tvoja sestra a tvoji bratia.

3. Skloňovanie týchto zámen shoduje sa so skloňovaním neurčitého člana ein, eine, ein k. p:

	Jedn. poč.	
mužský	ženský	srední rod.
N. unſer	unſere } unſre }	unſer
G. unſereſ } unſreſ } unſereſ }	unſerer } unſrer }	unſereſ } unſreſ } unſereſ }
D. unſerem } unſrem } unſerem }	unſerer } unſrer }	unſerem } unſrem } unſerem }
Acc. unſeren } unſren } unſeren }	unſere } unſre }	unſer.

Množ. počet
vo všetkých troch rodoch.

N. unsere	unser.	
G. unserer	unser.	
D. unseren	unsren	unsere.
Acc. unsere	unsre.	

✕ K zamezeniu dvojsmyslu uživa sa miesto sein a ihr, dessen a deren: Karl meldet seinem Freunde, er habe dessen Garten verkauft, Karol oznamuje priateľovi, že jeho (nie svoju) záhradu predal. Die Mutter schreibt der Tochter, daß deren Bruder gestorben sei, matka píše dcére, že jej (nie matkin, lež dcérin) brat zomrel. — Odchylné od nemčiny uživa slovenčina privlastňujúce zámeno tretej osoby svoj, a, e, i prvej a druhej osobe: predal som svoj dom, ich habe mein Haus verkauft; ztratil si svoj klobúk, du hast deinen Hut verloren; i v množnom počte: vydobyli sme si svojich práv, wir haben unsere Rechte errungen; ztratil ste svoju slobodu, ihr habet eure Freiheit verloren. Rozumie sa samo sebou, že k zamezeniu dvojsmyslu a temného poťahu i slovenčina uživa zvlášte v množ. počte zámen náš, váš a vjednot. počte jeho miesto svoj. ✕) *vypn.*

✕ 4. Pre väčší dôraz pridáva sa k zámenom týmto slovo eigen vlastný: mein eigeneš Gut, môj vlastný statok; sein eigeneš Blut, svoju (jeho) vlastnú krv.

5. Jestli sa zámená privlastňujúce čo výrok (predicát) užívajú, nesklonujú sa, tak jako prídavné mená (v. 22. §. 4. pozn.): dieser Garten ist mein, tato záhrada je moja; diese Häuser sind sein, tyto domy sú jeho. — Jestli sa ale na podstatné meno, ktoré v reči predišlo, poťahujú, berú tvary meiner, meine, meineš; deiner, e, eš, a t. ě.

K. p.: ist das dein Hut oder meiner? je to tvoj klobúk a či môj? —

6. Miesto meiner, -e, -eš, deiner, feiner, unser, euer, ihrer užívajú sa s členom:

V jednotnom počte:

der, die, daß, meine alebo meinige	môj, a, e
— — — deine	„ deinige tvoj, a, e
— — — seine	„ seinige svoj, a, e, jeho.
— — — ihre	„ ihrige jej, jejich.

der die daš	unfre	„	unfrige náš, a, e
— — —	eure	„	eurige váš, a, e
— — —	ihre	„	ihrige jejích.

V množnom počte:

die meinen	alebo	meinigen	moji
die deinen	„	deinigen	tvoji
die seinen	„	seinigen	svoji, jeho.
die ihren	„	ihrigen	jej, jejích
die unsern	„	unserigen	naši
die euren	„	eurigen	vaši
die ihren	„	ihrigen	jej, jejích.

7. Výrazy: Veličnosť, Jeho Excellencia a p. znejú:

Euer (Ew.) Majestät, Euer Excellenz, Seine Hoheit.

§. 31. Zámená ukazovace.

1. Tyto sú: dieser, diese, dieser tento, tato, toto; jener, jene, jenes, ten, solcher, solche, solcher taký, á, é; derjenige, diejenige, daşjenige onen a, o; derselbe, dieselbe, daşselbe ten samý, á, é.

2. Dieser ukazuje na bližší, jener na ďalší predmet. Skloňujú sa jako určitý člen.

3. V derjenige a derselbe skloňujú sa obidve čiastky; genitív: desjenigen, derjenigen, desjenigen, datív: demjenigen, derjenigen, acc.: denjenigen, diejenige, daşjenige.

4. Der, die, daş užíva sa i čo zámeno ukazovace s predĺženou samohláskou a skloňuje sa:

Jednotný počet:

mužský	ženský	srední rod.
N. der ten	die ta	daş to
G. dessen (des)	deren (der)	dessen (des)
D. dem	der	dem
A. den.	die.	daş.

Množný počet.

N. die	D. denen
G. derer	A. die.

Pred podstatnými meny skolňuje sa jako [určitý član:] die Frau tá pani, der Frau tej panej, den Frauen tým paniam.

Skrátený tvar deš prichádza len v složeninách a v reči básnickej: dešwegen preto.

Jestli daš a dieš čo podmet (subject) sa užívajú alebo na myšlienku nejakú poukazujúce celú vetu uvádzajú, stoja bez ohľadu na nasledujúce podstatné meno ktoréhokolvek rodu a čísla bez všetkého sklonenia, práve jako v slovenčine: daš ist der Vater to je otec; daš ist die Mutter to je matka; dieš sind die Kinder toto sa deti; daš ist die wahre Freundschaft, t o je pravé priateľstvo.

§. 32. Počázná záméná.

~~Welcher~~, welche, welchēs; der, die, daš ktorý, á, é; wer kto; waš čo; so ktorý, čo.

Skloňujú sa:

Jednotný počet.

mužský	ženský	srední rod.
N. welcher ktorý	welche ktorá	welchēs ktoré
G. welchēs ktorého	welcher ktorej	welchēs ktorého
D. welchem ktorému	welcher ktorej	welchem ktorému
Acc. welchen ktorého.	welche ktorú.	welchēs ktoré.

Množný počet.

N. welche ktorí, é
G. welcher ktorých
D. welchen ktorým
Acc. welche ktorých, é.

Jednotný počet.

Množný počet.

N. der	die*	daš	die
G. dessen	deren	dessen	deren
D. dem	der	dem	denen
Acc. den	die	daš.	die.

Jednotný počet.

mužský a ženský,	srední rod.	množn. počet.
N. wer kto	was čo	sa neužíva.
G. wessen koho	wessen čeho	
D. wem komu	wem čemu	
Acc. wen koho	was čo	

(Genitiv welcher, welcher, welche neužíva sa nikdy bez podstatného mena, preto poťahujúc sa na predišlé meno prijíma tvary od der: (dessen, deren, dessen, deren): die Kinder, deren Eltern verreist sind, deti, ktorých rodičia odcestovali; das Haus, dessen Besitzer heute gestorben ist, dom, ktorého majiteľ dnes zomrel.

Miesto derjenige welcher, diejenige welche, dasjenige welche stáva wer, was, a jestli ukazovace zámeno, der a das v tom samom páde stoja, môžu sa vynechať: wer nicht hören mag, muß fühlen (miesto der muß fühlen), kto nechce slyšať, musí cítiť. Avšak: wer sich nicht ratzen läßt, dem kann man nicht helfen, kto si nedá poradiť, tomu sa nemôže pomôcť. Zámeno so bez rodu a čísla užíva sa čo potažné najviacej u básnikov: das Lied, so ich gesungen, pieseň, ktorú som spieval. Die Blume, so verwelkt ist, kvet, ktorý zvädnul. Die Freunde, so gestorben sind, priatelia, ktorí zomreli.

P o z n á m k a. Zámená osobné prvej a druhej osoby obyčajne sa opakujú po potažných: du, der du so wenig arbeitest, ty, ktorý tak málo pracuješ, alebo: du, der so wenig arbeitest, ty, ktorý tak málo pracuje. Vater unser der du bist in dem Himmel, Otče náš, ktorý si na nebesách.

§. 33. Tázace zámená.

Potažné zámená sú spolu i tázace. Po osobe pýtame sa: wer? kto? po veci was? čo? Mimo toho užívajú sa: welcher, e, es? ktorý, á, é? a was für ein? čo za (jedon)?

O časoslovách.

§. 34. O časovaní vôbec.

Nemecká reč má len jeden hlavný tvar pre časovanie slabých (pravidelných) časoslov. Ponevác ale mnohé časy tohoto tvaru pomocou druhých časoslov, tak nazvaných pomocných, sa skladajú, pojednáme najprv tyto časoslová, ktoré v nemčine znejú: haben, mať, sein byť, werden stať sa.

§. 35. Časovanie pomocného slovesa haben.

Ukazovací spôsob. (Anzeigende Art.)

Prítomný čas. (Gegenwärtige Zeit.)

× Jednotný počet.

ich habe, mám

du hast, máš

er hat, má

Množný počet.

wir haben, máme

ihr habet, máte

sie haben, majú.

Súminulý čas (mitbergangene Zeit.)

ich hatte, mal, mával som

du hattest, mal, — si

er hatte, mal, mával

wir hatten, mali, mávali sme

ihr hattet, mali, — ste

sie hatten, mali, mávali.

Minulý čas (vergangene Zeit.)

ich habe mal som

du hast mal si

er hat mal

wir haben mali sme

ihr habet mali ste

sie haben mali.

Predminulý čas (vorbergangene Zeit.)

ich hatte bol som mal

du hattest bol si mal

er hatte bol mal

wir hatten boli sme mali

ihr hattet boli ste —

sie hatten boli mali.

Budúci čas (künftige Zeit.)

ich werde budem mať

du wirst budeš —

er wird bude —

wir werden budeme mať

ihr werdet budete —

sie werden budú —

Predbudúci čas (vorfünftige Zeit.)

Jednotný počet		množný počet	
ich werde	keď budem mať	wir werden	keď budeme
du wirst	a t. d.	ihr werdet	mať a t. d.
er wird		sie werden	

Rozkazovací spôsob (befehlende Art.)

habe (du) maj	habet alebo habt (ihr) majte
habe er nech má, maj	haben sie nech majú.

Spojovací spôsob (verbindende Art.)

Přítomný čas.

ich habe že mám	wir haben že máme
du habest že máš	ihr habet že máte
er habe že má	sie haben že majú.

Minulý čas.

ich habe že by som mal	wir haben že by sme mali
du habest a t. d.	ihr habet a t. d.
er habe	sie haben

Podmiňovací spôsob (bedingende Art.)

Súminulý čas.

ich hätte, ke bych mal	wir hätten, ke by sme mali
du hättest, ke by's —	ihr hättet, ke by ste —
er hätte, ke by —	sie hätten, ke by —

Predminulý čas.

ich hätte ke by som bol	wir hätten ke by sme boli
du hättest mal a t. d.	ihr hättet mali a t. d.
er hätte	sie hätten

Budúci čas.

ich werde že budem mať	wir werden že budeme mať
du werdest že budeš —	ihr werdet že budete —
er werde že bude —	sie werden že budú —

Jedn. počet.		Predbudúci čas.		Množ. počet.	
ich werde		keď budem mať	wir werden		keď budeme
du werdest	haben	a t. ď.	ihr werdet	haben	mať a t. ď.
er werde	haben		sie werden	haben	

Neurčitý spôsob (unbestimmte Art.)

prítomný čas: haben, mať.

minulý čas: gehabt haben, že mal, a, o.

budúci čas: haben werden, že bude mať.

Pričastie (Mittelwort.)

prítomný čas: habend, majúc.

minulý čas: gehabt, mavší.

§. 36. Časovanie pomocného slovesa sein.

Ukazovací spôsob.

Prítomný čas.

Jednot počet.	Množ. počet.
ich bin som	wir sind sme
du bist si	ihr seid ste
er (sie, es) ist je	sie sind sú.

Súminulý čas.

ich war bol, býval som	wir waren boli, bývali sme
du warst bol, — si	ihr waret boli, — ste
er war bol, býval	sie waren boli, bývali.

Minulý čas.

ich bin	bol som	wir sind	boli sme
du bist	bol si	ihr seid	boli ste
er ist	bol	sie sind	boli.

Predminulý čas.

ich war	bol som bol,	wir waren	boli sme boli
	(býval)	ihr waret	a t. ď.
du warst	bol si bol	sie waren	
er war	bol býval		

Budúci čas.

Jednotný počet.		Množný počet.		
ich werde		budem	wir werden	budeme
du wirst	fein	budeš	ihr werdet	budete
er wird	fein	bude	sie werden	budú.

Predbudúci čas.

ich werde		kež budem	wir werden	kež budeme
du wirst	gehefen fein	a t. ě.	ihr werdet	a t. ě.
er wird	gehefen fein		sie werden	

Rozkazovací spôsob.

sei (du) budž	seið (ihr) budžte
sei er nech je, bud	seiñ sie nech sù, budte.

Spojovací spôsob.

Pritomný čas.

ich sei	že som	wir seien	že sme
du seiest (seist)	že si	ihr seiet	že ste
er sei	že je	sie seien	že sú.

Minulý čas.

ich sei	že som bol	wir seien	že sme boli
du seiest	a t. ě.	ihr seiet	a t. ě.
er sei		sie seien	

Podmiňovací spôsob.

Súminulý čas.

ich wäre, ke bych bol, býval	wir wären, ke by sme boli, bývali
du wärest, ke by's —, —	ihr wäret, — ste —, —
er wäre, ke by —, —	sie wären, — boli, bývali.

Predminulý čas.

ich wäre	ke bych bol	wir wären	ke by sme boli
du wärest	býval	ihr wäret	bývali
er wäre	a t. ě.	sie wären	a t. ě.

Budúci čas.

Jednotný počet		Množný počet.	
ich werde	že budem	wir werden	že budeme
du werdest <small>fein</small>	že budeš	ihr werdet <small>fein</small>	a t. ď.
er werde	a t. ď.	sie werden	

Predbudúci čas.

ich werde	keď budem	wir werden	keď budeme
du werdest <small>gewesen fein</small>	a t. ď.	ihr werdet <small>gewesen fein</small>	a t. ď.
er werde		sie werden	

Neurčitý spôsob.

Prítomný čas: sein byť.

Minulý čas: gewesen sein, že bol, a, o.

Budúci čas: sein werden, že bude.

Príčastie.

Prítomný čas: seiend, súci.

Minulý čas: gewesen, bol, a, o; bývalý, á, é.

§. 37. Časovanie pomocného slovesa werden.

Ukazovací spôsob.

Prítomný čas.

ich werde stávam, stanem sa	wir werden stávame, staneme sa
du wirst stávaš, staneš —	ihr werdet stávate, stanete, —
er wird stáva, stane —	sie werden stávajú, stanú, —

Súminulý čas.

ich wurde (ward) stával, stal som sa	wir wurden stávali, stali sme sa
du wurdest (ward'st) —, si sa	ihr wurdet — ste sa
er wurde (ward) —, sa	sie wurden — sa.

Minulý čas.

ich bin <small>geboren</small>	stal som sa	wir sind <small>geboren</small>	stali sme sa
du bist <small>geboren</small>	— si sa	ihr seid <small>geboren</small>	— ste sa
er ist <small>geboren</small>	— sa	sie sind <small>geboren</small>	— sa.

Predminulý čas.

Jednotný počet			Množný počet.		
ich war	gehorben	bol som sa stal	wir waren	gehorben	boli sme sa stali
du warst		— si sa —	ihr wart		— ste sa —
er war		— sa —	sie waren		— sa —

Budúci čas.

ich werde	werben	budem sa stá- vať, stanem sa	wir werden	werben	budeme sa sta- vať
du wirst		budeš sa stávať	ihr werdet		budete sa stávať
er wird		bude sa —	sie werden		budú sa —

Predbudúci čas.

ich werde	gehorben	stanem sa	wir werden	gehorben	staneme sa
du wirst	fein	staneš sa	ihr werdet	fein	stanete sa
er wird		stane sa	sie werden		stanú sa.

Rozkazovací spôsob.

werde (du) buď	werdet (ihr) buďte
werde er, nech bude, buď	werden sie nech budú.

Spojovací spôsob.

Pritomný čas.

ich werde	že sa stávam	wir werden	že sa stávame
du werdest	že sa stávaš	ihr werdet	že sa stávate
er werde	že sa stáva	sie werden	že sa stávajú.

Minulý čas.

ich sei	gehorben	žem som sa stal	wir seien	gehorben	že sme sa stali
du seiest		že si sa stal	ihr seiet		že ste sa —
er sei		že sa stal	sie seien		že sa —

Podmiňovací spôsob.

Súminulý čas.

ich würde,	ke bych sa stával, stal	wir würden,	ke by sme sa stávali, stali
du würdest,	ke by si sa —, —	ihr würdet,	ke by ste sa —, —
er würde,	ke by sa —, —	sie würden,	ke by sa —, —

Predminulý čas.

Jednotný počet.

Množný počet.

ich wäre	gehorben	ke bych som sa	wir wären	gehorben	ke by sme sa
		bol stal			boli stali
du wärest		— sisa bol stal	ihr wäret		— ste sa boli —
er wäre		— sa — —	ſie wären		— sa boli —

Budúci čas.

ich werde	werden	že sa budem stávať,	wir werden	werden	že sa budeme stá-	
		(sa stanem)			vať	
du werdest		že sa budeš stávať	ihr werdet		že sa budete stávať	
er werde		že sa bude —	ſie werden		že sa budú —	

Predbudúci čas.

ich werde	gehorben fein	keď sa stanem	wir werden	gehorben fein	keď sa staneme
du werdest		— — staneš	ihr werdet		keď sa stanete
er werde		— — stane	ſie werden		keď sa stanú

Neurčitý spôsob.

Prítomný čas: werden stať, stávať sa.

Minulý čas: geworden fein že sa stal, a, o.

P r i č a s t i e .

Prítomný čas: werdend, stávajúci sa, povstávajúci.

Minulý čas: geworden (worden), stalý, á, é, povstalý.

W o r d e n miesto geworden len vtedy sa užíva v minulých časoch, jestli werden čo pomocné sloveso tvar trpný dopĺňuje: er iſt geliebt worden bol milovaný. Čo samostatné sloveso s t a ſ s a má vždyc-ky geworden: er iſt Soldat geworden stal sa vojakom. X

§. 38. Časovanie slabých (pravidelných) časoslov.

K slabým (pravidelným) časoslovám patria všetky ty, ktoré v každom čase poddržujú samohlásku neurčitého spôsobu a ktorých súminulý čas (imperfectum) ukazovaceho spôsobu na te, pričastie ale minulého času na et alebo t vychádza. Len prítomný a súminulý čas v činnom rode časuje sa bez pomocných slovies, pridávajúc ku ko-reni nasledujúce prípony:

Ukazovací spôsob.

Prítomný čas.

Jednotný	množný počet.
1. e	en
2. eſt, ſt	eſt
3. et, t	en

Súminulý čas.

1. te	eten
2. teſt	et
3. te	ten

Spojovací spôsob.

Prítomný čas.

1. e	en
2. eſt	eſt
3. e	en

Podmiňovací spôsob.

Súminulý čas.

1. ete	eten
2. eteſt	et
3. ete	eten

Vzorka loben chváliť.

Činný rod (thätige Art.)

Ukazovací spôsob.

Prítomný čas.

ich lobe chválím, chválievam	wir loben chválime
du lobſt chváliš	ihr lobet chválite
er lobt chváli	ſie loben chvála.

Súminulý čas.

ich lobte chváleval, (chválil som)	wir lobten chválili, chválevali sme
du lobteſt — — si	ihr lobtet — — ste
er lobte — —	ſie lobten — —

Minulý čas.

Jednot. počet.				Množ. počet.	
ich habe		chválil som	wir haben	chválili sme	
du hast	gelobt	— si	ihr habt	— ste	
er hat	gelobt	—	ſie haben	—	

Predminulý čas.

ich hatte		bol som chválil	wir hatten	bolisme chválili	
du hattest	gelobt	bol si —	ihr hattet	boli ste —	
er hatte	gelobt	bol —	ſie hatten	boli —	

Budúci čas.

ich werde		budem chváliť,	wir werden	budeme chváliť,	
		pochválím		pochválíme	
du wirst	loben	budeš chváliť,	ihr werdet	budete chváliť,	
		pochváliš		pochválíte	
er wird		bude chváliť, po-	ſie werden	budú chváliť, po-	
		chváli.		chváľa.	

Predbudúci čas.

ich werde		keď pochválím	wir werden	keď pochválíme	
du wirst	haben	— pochváliš	ihr werdet	— pochválíte	
er wird	gelobt	— pochváli	ſie werden	— pochváľa.	

Rozkazovací spôsob.

lobe (du) chvál	(lobet ihr) chváľte
lobe (er) nech chváli, chvál	loben ſie nech chváľa.

Spojovací spôsob.

ich lobe že chválím	wir loben že chválíme
du lobest že chváliš	ihr lobet že chválíte
er lobe že chváli	ſie loben že chváľa.

Minulý čas.

ich habe		že som chválil	wir haben	že sme chválili	
du habest	gelobt	— si —	ihr habet	— ste	
er habe	gelobt	— chválil	ſie haben	— chválili.	

Podmiňovací spôsob.

Súminulý čas.

Jedn. poč.		Súminulý čas.		Množ. poč.
ich lobete,		ke bych som chváleval,	wir lobeten,	ke by sme chválevali,
		chválil		chválili
du lobetest,		ke by si chváleval,	ihr lobetet,	ke by ste chválevali,
		chválil		chválili
er lobete,		ke by chváleval, chválil	ſie lobeten,	ke by chválevali, chválili

Predminulý čas.

ich hätte		ke bych bol	wir hätten		ke by sme boli
		chválil			chválili
du hättest	gelobt	ke by si bol	ihr hättet	gelobt	ke by ste boli
		chválil			chválili
er hätte		ke by bol chvá-	ſie hätten		ke by boli chvá-
		lil.			lil.

Budúci čas.

ich werde		že budem chváliť	wir werden		že budeme chváliť
du werdest	loben	— budeš —	ihr werdet	loben	— budete —
er werde		— bude —	ſie werden.		— budú —

Predbudúci čas.

ich werde		keď pochválim	wir werden		keď pochválime
du werdest	haben	— pochváliš	ihr werdet	haben	— pochválite
er werde	gelobt	— pochváli	ſie werden	gelobt	— pochvála.

Neurčitý spôsob.

Přítomný čas: loben, chváliť.

Minulý čas: gelobt, haben, že chválil, a, o.

Budúci čas: loben werden, že bude chváliť.

Přičastie.

Přítomný čas: lobend chváliac.

Minulý čas: gelobt chválený, á, é.

P o z n á m k a. V nemeckej reči vždycky sa kladú osobné zámená pred časoslovo: ich habe Geld mám peniaze; er ist im Garten v zahrade je; was machst

du ? čo robiš ? ich lese einen Brief, list čítam. Jestli však viac časoslov v tom samom čísle, osobe a čase po sebe nasleduje, kladie sa zámeno len k prvému : ich ermahne und bitte dich, napomínam a prosím ťa ; ich ehre und liebe dich, ctím a milujem ťa. V slovenčine, jak známa vec, len vtedy výslovne užívajú sa osobné zámená, jestli to pre vytknutie protivy medzi rozdielnymi osobami alebo pre dôraz neomylná potreba požaduje: ja sa učim, o n zahála, i ch lerne, er faulnet. M y pracujeme, v y odpočívate, wir arbeiten, ihr ruhet aus. Ja som ťa vytrhol z nebezpečenstva, nie tvoj brat, i ch habe dich der Gefahr entrißen, nicht dein Bruder.

Len v rozkazovacom spôsobe vynecháva sa zámeno druhej osoby : glaube nicht Federmann, never každému ; lernet fleißig, učte sa pilne.

§. 39. O prítomnom a súminulom čase ukazovacieho spôsobu.

1. Vynechanie alebo podržanie hlásky e v prítomnom čase a v prítomných prítomných minulom od ľubozvuku závisí. Časoslová na eln a ern toto e pravidelne vysúvajú : sammeln zbierať, du sammelst ; ändern meniť, er ändert (a nie : du sammelst, er ändert).

2. Súminulý čas Nemci obyčajne v rozprávke a v podaní správy užívajú, a preto čas tento s odpovedá minulému slovenskému času : gestern war ich im Theater, včera som bol v divadle ; die Römer besigten die Karthager, Rímani premohli Karthagincanov. Maria Theresia regierte vierzig Jahre, Maria Theresia panovala štyriaciat rokov. — Aj tam, kde slovenčina k naznačeniu deju, v minulosti trváceho tvaru nedokonaných časoslov užíva (dej zamýšľaný), kladie sa v nemeckej reči súminulý čas : drei Tage fingen wir den Dieb, und konnten seiner nicht habhaft werden, tri dni chytali (nie chytali) sme zlodēja, a nemohli sme ho dostať. Fünf Stunden giengen wir am Ufer herum und fanden nicht die verlorene Uhr, päť hodín chodili sme po brehu, a nenašli sme stratené hodinky.

§. 40. Predbudúci čas.

Čas tento není v reči nemeckej veľmi užívaný a v čas potreby zhusta miesto neho stáva čas minulý. V slovenčine užívame prítomný čas dokonaných tvarov časoslova : wenn ich den Brief werde geschrieben haben, werde ich dich besuchen, keď napíšem list, navštívim ťa ; wann er gestorben sein wird, werden sich seine Erben schon melden, keď zomre, však sa dediči jeho budú hlásiť.

Rozdiel medzi dokonanými a nedokonanými časoslovy nena- značuje sa v nemeckej reči, tak jako v slovenskej zvláštnymi tvarmi, a často dl'a smyslu jedna a tá sama forma i jeden i druhý preklad dovoľuje; k. p. *ich lobte*, chválím a chválebam. Pre jasnejší smysel užíva sa pri nedokonaných časoslovách sloveso *pflügen* (običaj mať): chodievam, *ich pflüge zu gehen*; vravieva, *er pflügt zu sagen*.

§. 41. Neurčitý spôsob. X

1. Neurčitý spôsob končí sa na *en*; po *l a r* vysúva sa *e*: *sammeln* sbierať, *wiehern* hržať, (ryčať, rehtať.)

2. Jestli z dvoch časoslov jedno bližšie určuje druhé (smysel jeho dopĺňa), stojí určujúce z nich v neurčitom spôsobe a sice buď so slovom *zu* alebo bez neho.

a) Bez slova (predložky) *zu* stojí neurčitý spôsob po: *dürfen* smieť, *können* môcť, *lassen* nechať, *daß*, *mögen* chcieť, *müssen*, *sollen* musieť, *werden* stať sa, *wollen* chcieť, *heißen* rozkazovať, veľať, *helfen* pomáhať, *hören* čuť, *lehren* učiť, *lernen* učiť sa, *sehen* vidieť, *fühlen* cítiť: *ich darf hoffen* smiem ufať; *ich muß gehen* musím ísť; *er lehret singen* učí sa spievať; *er will nicht bleiben* nechce zostať. V nektorých spojeniach stoja bez *zu* s neurčitým spôsobom i: *bleiben* zostať, *fahren* viezť sa, *gehen* ísť, *legen* položiť, *machen* robiť, *reiten* jezdiť; *er blieb stehen* ostal stáť; *er fährt spazieren* vezie sa na prechádzku; *er geht spazieren* ide na prechádzku, *er legt sich schlafen* ľahne si spať; *er machte ihn lachen* pri- viedol ho do smiechu.

b) So slovom *zu* užíva sa neurčitý spôsob i po časoslovách i po podstatných a prídavných menách zvláštne keď predmet alebo cieľ činnosti naznačujeme: *ich wünsche zu gehen*, chcem (prajem si) ísť; *er beginnt zu schreiben* začína písať; *bemühet euch gut zu lesen und zu schreiben*, vynasnažte sa dobre čítať a písať; *er hat Lust zu singen*, má chuť spievať; *es ist leicht zu sagen*, *was zu thun schwer ist*, ľahko je povedať, čo je ťažko urobiť. Tyto a podobné výpovede môže sa roz- viezť v uplnú vetu, obyčajne účelnú, so spojkou „*daß*“ (aby): *ich bat ihn, daß er die Fenster öffne*, prosil som ho, by okná otvoril. V sloven- čine často le n posledním týmto spôsobom vety podobného druhu prekladať môžeme. X

Predložky ohne bez, anstatt miesto tiež nekedy stávajú pri neurčitom spôsobe so slovom zu: rede nie, ohne zu überlegen, was du sprichst, nehovor nikdy, bez toho, že by si si nerozvážil, čo hovoríš, (ohne daß du überlegest); anstatt selbst zu kommen, schickte er seinen Sohn (anstatt, daß er selbst gekommen wäre), miesto čo by bol sám prišiel, poslal svojho syna. I tu musíme v slovenčine vždycky celé vety klásť.

Slovo zu soslňuje sa i s druhým slovom um (aby): der Mensch ist, um zu leben, človek je (berie pokrm), aby žil; ich stand heute sehr früh auf, um meine Arbeit desto eher zu vollenden, dnes som veľmi včas stal, by som prácu svoju tým skorej dokončil.

P o z n á m k a. Výrazy: mám čo jesť, mám čo piť, a podobné vyjadrujú sa po nemecky ich habe zu essen, ich habe zu trinken.

3. S členom užíva sa neurčitý spôsob docela jako podstatné meno: daß Gehen chodenie, daß Schreiben písanie, pismo, daß Lesen čítanie. Sodpovedá tedy docela slovesným menám v slovenčine s východom — nie.

§. 42. Príčastie minulého času.

1. Príčastie minulého času tvorí sa pravidelne predponou ge: afern orať, geafern oraný; lieben milovať, geliebt milovaný.

Vynímajú sa:

a) časoslová na ieren i cudzieho i nemeckého pôvodu: studieren študirovať, učir sa, docieren vynaucovať, buchstabieren šlabikovať, halbieren deliť na poly. Tedy: er hat studirt, halbiert a t. d.

b) Nemecké časoslová s predponami: be, beun, emp, em, er, ge, ver, verab, verun a zer, jestli čo predpony stoja a ku koreni časoslova nepatria: begründen založiť, begründet; beurtheilen posúdiť, beurtheilt, entwenden odcudziť, vziať, entwendet; zerstören rozbúrať, zerstört. Avšak zerren trhať, gezerret preto že zerr-ku koreni patrí.

c) Časoslová složené s: durch cez, kroz, hinter za, über pre, nad, um o, unter pod, voll plno, offen zjavno, froh veselo, jestli prízvuk na časoslovách samých a nie na týchto slovciaoch spočívajú: durchreisen precestovať, ich habe ganz Deutschland durchreiset, celé Nemecko som precestoval, na reisen leží prízvuk; umgeben obísť, obklopiť, der Feind hat die Stadt umgeben, nepriateľ obklopil mesto; frohlocken plesať, offenbaren zjaviť. x

d) Nektoré časoslová s predslovcom miß: mißlingen nepodariť sa, mißglücken nepošťastiť sa, mißfallen nezdať, neľúbiť sa, mißtrauen nedôverovať, mißverstehen nedorozumeť.

Časoslová: dürfen smieť, heißen rozkázať, helfen pomáhať, hören čuť, können môcť, lassen nechať, daß, mögen chceť; müssen, sollen musieť; sehen vidieť, wollen chceť, lehren učiť, lernen učiť sa, stojac čo pomocné časoslová pri neurčítom spôsobe druhých časoslov, často sa kladú do formy neurčitého spôsobu mesto prídastia minulého času: wer hat dich kommen heißen (miesto geheßen) kto ti kázal prísť? ich habe es nicht thun dürfen, nesmel som to urobiť (miesto gedurft); er hat mir arbeiten helfen (miesto geholfen) pomáhal mi robiť; ich habe hingehen müssen, musel som ta ísť (miesto gemußt).

3. Prídastie minulého času prechodných časoslov má trpný význam a musí sa prídastím trpným minulého času v slovenčine prekladať: der gedruckte Brief tlačенý list; das gebaute Haus staváňý dom. V prípade tomto často sa spojuje s časoslovom sein (byť) ich bin ausgesetzt vyplatený som; ich werde ausgezahlt sein budem vyplatený; es ist verboten zakázané je, es ist geschrieben písané je.

4. Prídastiami prítomného a minulého času môžu sa tak jako v slovenčine vety skracovať, ačkol'viek časté užívanie podobných skrácenin neleží v prírode nemeckej reči: er lernt spielen učí sa hrať (er spielt und lernt); siegend starb der Held víťazmo (zvíťaziac) zomrel hrdina (der Held siegte und starb); gesetzt alebo angenommen es wäre so, dopustiac, dajme tomu, že by bolo tak (wenn man annimmt, wenn man setzt...); kaum dem Tode entronnen, stürzte er sich wieder in Gefahr sotva smrti ujdúc, vrhol sa znovu do nebezpečenstva; zu Hause angekommen, legte er sich sogleich nieder, prijdúc domov, hneď sa uložil.)

X Výrazy: prichádza pešky, na koni, na voze, znejú: er kommt gegangen, geritten, gefahren.

5. Prídastie prítomného času dostáva so slovom zu trpný význam: der zu belohnende Schüler, žiak, ktorému sa má odmena dať; der abzuschreibende Brief, list, ktorý sa má odpísať, odpísať sa majúci list.

§. 43. O opisovaní nektorých časov pomocnými časoslovy.

1. Budúci čas ukazovaceho spôsobu vyjadruje sa často časoslovom *wollen* (chceť): *ich will es gleich thun* hneď to urobím (*ich werde es gleich thun*); *ich will noch heute zu ihm gehen*, ešte dnes pôjdem k nemu.

2. Prvú osobu množ. počtu rozkazovaceho spôsobu často opisujeme slovesy *lassen* a *wollen*: *laß* alebo *laßt* *uns nicht mehr davon reden*, alebo *davon wollen wir nicht mehr reden*, miesto: *reden wir nicht mehr davon*, nevravme viac o tom. — *Laßt* *uns beten* modlime sa (vlastne: dovoľte sa nám modliť).

3. Rozkazovací spôsob, prítomný a polominulý čas spojovaceho spôsobu opisujú sa často časoslovy *sollen* a *mögen*: *du sollst nicht tödten*, nemáš, nesmieš zabíjať (nezabiješ); *ihr sollt die Jugend mehr lieben als den Reichthum*, viac máte milovať čnosť, než bohatstvo; *ich soll gehen?* mám ísť? *sie wünscht, er möge ihr folgen*, žiada, aby hu poslúchal (ďaß *er ihr folge*); *wer sollte (möchte) das glauben* kto by to mal veriť? *wie sollte ich das thun?* jak by to mal urobiť?

4. Polominulý a dávnominulý čas spojovaceho spôsobu často sa opisuje pomocným časoslovom *werden*: *ich würde haben* (miesto *ich hätte*), mal by, *ich würde gehabt haben*, bol by mal (miesto *ich hätte gehabt*); *ich würde loben* (miesto *ich lobete*) chválil bych; *ich würde gelobt haben*, bol bych chválil (miesto *ich hätte gelobt*).

Opis tento zvlášte vtedy sa uživa, jestli podmíňujúca veta predchádza: *wenn er fleißiger wäre* alebo *wäre er fleißiger*, *so würde ich ihn loben*, keby bol pilnejším, chválil bych ho; *wenn er fleißiger gewesen wäre* alebo *wäre er fleißiger gewesen*, *so würde ich ihn gelobt haben*, keby bol pilnejším býval, bol bych ho chválil.

P o z n á m k a. Miesto rozkazovaceho spôsobu často stáva prítomné minulého času, alebo podstatné meno, alebo príslovka: *Achtung gegeben* nech sa dá pozor! *Achtung* pozor! *frisch auf* hore sa!

§. 44. Trpný rod (leidende Art.)

U k a z o v a c i s p ō s o b.

Jedn. počet.		Prítomný čas.			Množ. počet.
<i>ich werde</i>	<i>gelobt</i>	<i>chválený</i>	<i>som</i>	<i>wir werden</i>	<i>chválení</i> sme
<i>du wirst</i>		—	<i>si</i>	<i>ihr werdet</i>	— ste
<i>er wird</i>		—	<i>je</i>	<i>sie werden</i>	— sú.

Spojovací spôsob.

Přítomný čas.

Jednot. počet.				Množ. počet.	
ich werde	že som chvále-	wir werden	že sme chválení	gelobt	— ste —
	gelobt	ný ihr werdet		gelobt	— sú —
du werdest	— si —	sie werden			
er werde	— je —				

Minulý čas.

ich sei	gelobt	že som bol	wir seien	gelobt	že sme boli
	hen	chválený		hen	chválení
du seiest	— si —	— —	ihr seiet	— ste —	— —
er sei	— bol —	— —	sie seien	— boli —	— —

Podmiňovací spôsob.

Predminulý čas.

ich würde	kebych bol	wir würden	keby sme boli	gelobt	chválení
	gelobt	chválený		gelobt	chválení
du würdest	keby's —	— —	ihr würdet	keby ste —	— —
er würde	keby —	— —	sie würden	keby —	— —

Predminulý čas.

ich wäre	kebych bol	chválený	wir wären	keby sme boli	chválení
	gelobt	byval	worden	gelobt	byvali.
du wärest	keby's —	— —	ihr wäret	keby ste —	— —
er wäre	keby —	— —	sie wären	keby —	— —

Budúci čas.

ich werde	že budem chvá-	wir werden	že budeme	gelobt	chválení
	gelobt	lený		hen	chválení
du werdest	že budeš —	— —	ihr werdet	že budete —	— —
er werde	že bude —	— —	sie werden	že — —	— —

Predbudúci čas.

ich werde	keď budem	pochvále-	wir werden	keď budeme	pochvále-
	gelobt	ný		hen	ní.
du werdest	keď budeš	— —	ihr werdet	keď budete	— —
er werde	keď bude	— —	sie werden	keď budú	— —

Neurčitý spôsob.

Prítomný čas: gelobt werden, chváleným byť.

Minulý čas: gelobt worden sein } že bol chválený.

Budúci čas: werden gelobt werden } že bude chválený.

Trpný rod časoslova tvorí sa z prítastia minulého času a tvarov pomocného časoslova werden (v. 37. §.) V slovenšine častejšie sa užíva činný rod časoslova so zvratným zámenom s a, než tvary trpného prítastia s pomocným slovesom b y ť. X

X §. 45. Zvratné časoslová. (Rückbeiehende Zeitwörter.)

Zvratné časoslová sú činné tvary s accusatívy osobných zámen mich, dich, sich, uns, euch, sich užívané; v slovenčine pre všetky osoby jednot. i množn. počtu stojí zámeno s a. Minulý čas tvoria pomocným časoslovom haben.

Ukazovací spôsob.

Prítomný čas.

ich freue mich radujem sa

du freust dich raduješ sa

er freut sich raduje sa

wir freuen uns radujeme sa

ihr freuet euch radujete sa

sie freuen sich radujú sa.

Súminulý čas.

ich freute mich radoval (radovával) som sa

du freustest dich — — si sa

er freute sich — — sa a t. ď.

Minulý čas.

ich habe mich

gefreut

radoval som sa

wir haben uns

gefreut

radovali sme sa

du hast dich

—

si sa

ihr habet euch

—

ste sa

er hat sich

—

sa

sie haben sich

—

sa

Predminulý čas.

ich hatte mich gefreut, bol som sa radoval a t. ď.

Budúci čas.

ich werde mich freuen, budem sa radovať

du wirst dich freuen, budeš sa radovať a t. ď.

Predbudúci čas.

ich werde mich gefreut haben, keď sa zaradujem
du wirst dich gefreut haben, keď zaraduješ a t. ď.

Rozkazovací spôsob.

freue (du) dich raduj sa freuet (ihr) euch radujete sa
freue er sich raduj sa, nech sa raduje freuen sie sich nech sa radujú. X

§. 46. Časoslová podmetné. (Unbezügliche Zeitwörter.)

1. Časovanie týchto slovies shoduje sa s časovaním slovies činných, len že jedny z nich prijímajú v minulých časoch sloveso pomocné sein, druhé haben.

Ukazovací spôsob.

Prítomný čas.

ich reise, cestujem wir reisen, cestujeme
du reiseſt, cestuješ ihr reiſet, cestujete
er reiſet, cestuje ſie reifen, cestujú.

Súminulý čas.

ich reiſte, cestoval (cestovával) som a t. ď.

Minulý čas.

ich bin gereiſt, cestoval som
du biſt gereiſt. — ſi
er iſt gereiſt. — a t. ď.

Predminulý čas.

ich war gereiſt, bol som cestoval a t. ď.

2. Všetky prechodné (predmetné) časoslová, vyjmúc: begegnen stretnúť, folgen nasledovať, weichen vyhnúť, ustúpiti, prijímajú v časovaní pomocné sloveso haben, z podmetných spojujú sa so slovesom sein:

a) Ty časoslová, ktoré udávajú prechod z jedného stavu do druhého: genesen vyzdraveť; erkranken ochoreť; gerinnen sbehnúť sa; erfrieren zamrznúť; ſchmelzen topiť sa; erwachen prebudiť sa.

b) Ty, ktoré udávajú pohyb na miesto nejaké alebo z miesta: gehen isť, laufen bežať, fallen padnúť, kommen prísť, fliegen lietať, fliehen utekať.

c) Časoslová sein a werden.

3. Nektoré časoslová prijímajú v minulých časoch raz sein a raz haben, podľa toho, či význam viacej predmetný (činný) a či podmetný (trpný) majú:

ich h a b e sehr gefroren, veľmi som mrzol; das Wasser i st gefroren, voda zamrzla. Ich h a b e den Brief verbrannt, spálil som list; mir i st der Kopf verbrannt, shorel mi kabát. Ich b i n in einem Wagen fortgefahren, viezol som sa na voze; ich h a b e fortgefahren zu lesen, pokračoval som v čítaní.

Mnohé podmetné časoslová stávajú sa predmetnými (prechodnými) jestli sa predložkami skladajú: gehen isť, chodíť, begehen vykonať; (einfeiern begehnen slavnosť odbavovať); reisen cestovať, bereisen (das Land) precestovať zem; fallen padnúť, befallen napadnúť. *X nicht*

§. 47. Neosobné časoslová. X

Majú všetky časy a spôsoby, avšak len v tretej osobe jednotného počtu; trpný rod není v užívaní. — Stáva pred nimi zámeno es: es regnet prší, es schneiet sneží, es hagelt kámenec padá, es blizt blíska sa, es donnert hrmí, es thaut rosa padá, topí sa, es rieselt poprehuje, es dümmert mrká sa, es tagt rozodnieva sa.

Mnohé osobné časoslová môžu sa týmto spôsobom jako neosobné užívať: es bedarf treba je, es scheint zdá sa, es heißt hovoria, vraj.

Najviac neosobných časoslov časuje sa pravidelne (slabo) a prijíma v časoch složených haben.

Ukazovací spôsob.

Pritomný čas: es regnet, prší.

Súminulý čas: es regnete, pršalo.

Miňulý čas: es hat geregnet, pršalo.

Predminulý čas: es hatte geregnet, bolo pršalo.

Budúci čas: es wird regnen, bude pršať

Nektoré neosobne užívané časoslová sú zároveň i zvrtné: *es gehört sich*, *es ziemt*, (*geziemt*) *sich* sluší, svedčí sa; *es gibt sich* podáva sa, ide to, *es fragt sich* otázka je.

S datívom osobných zámen sa spájajú k. p. *es ahnet mir* tuším mir *sichwindelt*, *es sichwindelt mir*, mám závrat.

S accusatívom: *es reuet mich* ľúto mi je; *es freut mich* teší ma, *es ärgert mich* zlostí ma, *es befremdet mich* čudno mi je, *es gibt einen Gott* je Boh, *es schmerzt mich* boli ma.

Ukazovací spôsob.

Prítomný čas.

<i>es reuet mich</i> , ľúto mi je	<i>es reut uns</i> , ľúto nám je
— — <i>sich</i> , — ti je	— — <i>euch</i> , — vám je
— — <i>ihn</i> , — mu je	— — <i>sie</i> , — jim je

Súminulý čas:

es reute mich, bolo (bývalo) mi ľúto.

Minulý čas.

<i>es hat mich gereut</i> , bolo mi ľúto	
— — <i>sich</i> — — ti —	
— — <i>ihn</i> — — mu —	X

(Miesto zámena *es* často stojí podstatné meno, často sa užíva i čisté sloveso bez všetkého prídavku: die *Sache reuet mich* ľúto mi je tej veci; *mich durstet* smádi ma.)

§. 48. Silné (nepravidelné) časoslová.

Časoslová tyto prehla sújú v súminulom čase a v prítomnom čase a rozkazovacím spôsobom samo-
hlásku neurčitého spôsobu.

Súminulý čas nevychádza na *te*, prítomné minulého času končí sa na *en*.

Nektoré časoslová s rovnakým neurčitým spôsobom sú ohľadom na rozličnosť svojho významu raz silné, raz slabé. Čo slabé sú predmetného (činného, slabého časovania), čo tvrdé, podmetného (trpného) významu: *brennen* páliť a horeť; *erschrecken* nastrašiť a zľaknúť sa; *schmelzen* topiť, topiť sa; *schwellen* napučnúť a nadeť, naplniť; *fieden* variť a vreť, *berderben* zkaziť a pokaziť sa.

§. 49. Soznam silných (nepravidelných)
časoslov. *)

Neurčitý spôsob.	Ukazovací spôsob. Prit. čas.	Súminulý čas. Ukaz. a spojov. spôsob.	Rozkazov. spôsob.	Príčastie minul. času.
bačen, pieť	báčŕt, báčrt	buť, büte	bače	gebäcen
befehlen, rozkazyvať	befiehlŕt, befiehlŕt	befahl, befähle	befiel	befohlen
befleißē sich, usilovať sa	— —	befliß, befliffe	befleißē	befliffen
beginnen, počať	— —	begann, begänne (begönne)	beginne	begonnen
beißen, hryzť	— —	biß, biße	beiße, beiß	gebiffen
bergen, kryť	birgŕt, birgt	barg, bärge	birg	geborgen
berŕten, pukať sa	— —	barŕt, (-borŕt) börŕte *	birŕt *	gebörŕten
beŕinnen ŕich, rozmysleť sa	— —	beŕann, beŕänne	beŕinne	beŕonnen
bewegen ¹⁾ , pohnúť	— —	bewog, bewöge	bewege	bewogen
biegen, ohýbať	— —	bog, böge	biege	gebogen
bieten, poskytovať	— —	bot, böte	biete beut	geboten
binden, viazať	— —	band, bände	binde	gebunden
bitten, prosiť	— —	bat, bäte	bitte	gebeten

) Prvá osoba jednot. počt. prítomného času ukaz.spôsobu je pravidelná, jestli v sozname není udaná. — Čiarky (—) miesto 2. a 3. osoby znamenajú, že sa pravidelne časujú. Časoslová s hviezdičkou () sú i pravidelné. Latinsky tlačené slová len u básnikov sú v užívaní miesto obyčajných tvarov.

¹⁾ bewegen hýbať, z miesta pohnúť je pravidelné.

Neurčitý spôsob.	Ukazovací spôsob. Prít. čas.	Súminulý čas. Ukaz. a spojov. spôsob.	Rozkazov. spôsob.	Príčastie minul. času.
blasen, dúchať, duť	bläseſt, bläſeſt	blieš, blieſe	blaſe	geblaſen
bleiben, ostať	— —	blieb, bliebe	bleibe	geblieben
bleichen ¹⁾ , zbled- núť	— —	blieh, bliehe	bleiche	gebliehen
braten, piecť sa, piecť	brätſt, brät*	briet, briete	brate	gebraten
brechen, lámať	brichſt, bricht	brach, bräche	brich	gebrochen
dingen, najať	— —	dung, dünge*	dinge	gedungen (ge- dingt)
dreſchen*, mlátiť	driſcheſt, driſcht	droſch, dröſche (draſch, dräſche)	driſch	gedroſchen
dringen, vniknúť	— —	drang, dränge	dringe	gedrungen
empfangen, prijáť	empfangſt empfangt	empfieng empfienge	empfange	empfangen
empfehlen, (od) porúčať	empfiehlſt, empfiehlt	empfahl empfähle (empföhle)	empfiehl	empfohlen
empfinden, cítiť, pocitiť	— —	empfañd empfände	empfinde	empfunnen
erfüren, vyvolíť	— —	erfor, erföre	erfüre	erfören
erlöſchen ²⁾ , vy- hasnúť	erliſcheſt, er- liſcht	erloſch, erlöſche	erliſch	erlöſchen
erſchallen*, ozvať sa, ohlas dať	— —	erſcholl, erſchölle	erſchalle	erſcholten
erſchrecken, zlak- núť sa	erſchrickſt, erſchrickt	erſchrack erſchräcke	erſchrick	erſchrocken
erwägen, rozvá- žiť	— —	erwog, erwöge	erwäge	erwogen

¹⁾ bleichen, bieliť a beleiť sa je pravidelné.

²⁾ tak i auſlöſchen a verlöſchen vyhasnúť, zomreť; ale löſchen a auſlöſchen zahasiť je pravidelné.

Neurčitý spôsob.	Ukazovací spôsob. Prít. čas.	Súminulý čas. Ukaz. a spojov. spôsob.	Rozkazov. spôsob.	Príčastie minul. času.
essen, jesť	issest, isset alebo ißt	aß, äße	iß	geessen
fahren) ¹ , viezť sa	fährst, fährt	fuhr, führe	fahre	gefahren
fallen, padnúť	fällst, fällt	fiel, fielen	finde	gefallen
fangen, chytiť	fängst, fängt	fieng, fiengen	fange	gefangen
fechten šermovať	fichst, ficht*	focht, fochten	ficht*	gefochten
finden, najisť	— —	fund, funden	finde	gefunden
flechten, pliesť	flichtst, flicht*	flocht, flochten	flicht*	geflochten
fliegen, lietieť	— — fliegst, fliegt	flog, flöge	fliege flieg	geflogen
fliehen utekať	— — fleuchst, fleucht	floh, flöhe	fliehe fleuch	geflohen
fließen, tiecť	— — flessest, flesst	floß, flöße	fließe	geflossen
fressen, žrať	fressest, frißt	fraß, fräße	friß	gefressen
frieren, mrznúť	— —	fror, fröre	friere	gefroren
gähren, kysnúť	— —	gohr, göhre*	gähre	gegohren
gebären, porodiť	gebierst, ge- biert*	gebar, gebäre	gebäre	geboren
geben, dať	gibst, gibt	gab, gäbe	gib	gegeben
gebieten, rozka- zovať	— — gebeutst, ge- beut	gebot, geböte	gebiete gebeut	geboten
gedeihen, dariť sa dobře riasť	— —	gedieh, gediehe	gedeihe	gediehen
gehen, isť	— —	gieng, giengen	gehe (geh)	gegangen
gelingen, poda- riť sa	jako	dringen		

¹) willfahren s dativom, povôli robiť, je pravidelné.

Neurčitý spôsob.	Ukazovací spôsob. Prit. čas.	Súminulý čas. Ukaz. a spojov. spôsob.	Rozkazov. spôsob.	Pričastie minul. času.
gelden, platiť	gilft, gilt	galt, gälte (gölte)	gilt	gegolten
genesen, vyzdra- vet	— —	genaß, genäße	geneße	genesen
genießen, poži- vat	jako	fließen		
geschehen, stať sa	geschießt, ge- schieht	geschah, geschähe	geschehe	geschehen
gewinnen vyhrať ziskat	jakobeginnen			
gießen, liať	jako fließen			
gleich, rovnáť sa	— —	gleich, gleiche	gleich	geglichen
gleiten, vykl- znúť sa	— —	glitt, glitte	gleite	geglichen
glimmen, tleť	— —	glomm, glömm	glimme	geglommen
graben, kopať	gräbßt, gräbt	grub, grübe	grabe	gegraben
greifen, chytiť, chopiť	— —	griff, griffe	greife greif	gegriffen
halten, držať	hältst, hält	hielt, hielte	halte, (halt)	gehalten
hängen, (hängen) viseť	— —	hieng, hienge	hange	gehangen
hauen, rúbať, se- kať	— —	hieb, hieße *	haue	gehauen
heben, dvíhať	— —	hob, höbe (hübe)	hebe	gehoben
heißen, menovať, volať sa, roz- kázať	— —	hieß, hieße	heiße	geheißen
helfen, pomáhať	hilft, hilft	half, hälfte (hülfe)	hilf	geholfen
reißen*, hubovať, vadiť sa, haf- kať	— —	riss, risse	reife	gerissen

Neurčitý spôsob.	Ukazovací spôsob. Prít. čas.	Súminulý čas. Ukaz. a spojov. spôsob.	Rozkazov. spôsob.	Príčastie minul. času
flimmen*, liežť, laziť	— —	flomm, flömme	flimme	geflommen
flingen, cengať, zvučať	— —	flang, flänge	fling	geflogen
fneifen , alebo fneipen štípať	jako feifen			
fommen, prišť	— —	fam, fäme	fomme	gefommen
frieden, plaziť sa	— —	fröch, fröche	frieche	gefrochen
	kreuchst, kreucht		kreuch	
füren, voliť	— —	for, före	füre	geforen
laden, nakladať, nabijat, zvať	läd'ft, lädt	lud, lüde	lade	geladen
lassen, ¹⁾ nechať	lässest, läßt	ließ, ließe	laß	gelassen
laufen, behať	läuffst, läufst	ließ, ließe	laufe, lauf	gelaufen
leiden, ²⁾ trpeť	— —	litt, litte	leide	gelitten
leihen, požičať	— —	lieh, liehe	leihe	geliehen
lesen, čitať	liesest, lieset (liest)	las, läse	lies	gelesen
liegen, ležať	— —	lag, läge	liege	gelegen
lügen, lhať	— —	log, löge	lüge, leug	gelogen
	leugst, leugt			
mahlen, ³⁾ mletť	— —	— —	— —	gemahlen
meiden , vyhý- bať, vystrí- hať sa	— —	mied, miede	meide	gemieden
melfen*, dojiť	— —	molf, mölfe	melfe	gemolfen
messen, merať	jako fressen			
nehmen, vziať	nimmst, nimmt	nahm, nähme	nimm	genommen

¹⁾ ucranlassen, zapričiniť je pravidelné.

²⁾ erleiden, sprikriť, zhorčiť nekomu nečo, je pravidelné.

³⁾ malen, malovať je pravidelné.

Neurčitý spôsob.	Ukazovací spôsob. Prit. čas.	Súminulý čas. Ukaz. a spojov. spôsob.	Rozkazov. spôsob.	Príčastie minul. času.
pfeifen, písať pflegen ¹⁾ , obco- vať obchod, priateľstvo mať s ne- kým	jako greifen — —	pflog, pfloge	pflege	gepflogen
preisen, velebíť quellen, prýštiť, zdrojť sa	— — quillst, quillt	pries, priese quoll, quölle	preise quill	gepriesen gequollen
räthen*, pomstiť sa	— —	— —	—	gerothen
rathen, radiť reiben, tretť reißen, trhať reiten, jezdiť riechen, vonať	räthst, räth jako bleiben — — — — — —	rieth, rieth riß, risse ritt, ritte roch, röche	rathe reibe, (reiß) reite riech reuch	gerathen gerissen geritten gerothen
ringen, pas- ovať sa	jako bringen			
rinnen, tiecť	jako begin- nen			
rufen, volať	— —	rief, rief	rufe	gerufen
salzen, soliť	— —	— —	—	gesalzen
saufen, piť, slo- pať	säufft, säuft	soff, söffe	saufe, (sauf)	gesoffen
saugen, sať	— —	sog, söge	saug (saug)	gesogen
schaffen ²⁾ , stvo- riť	— —	schuf, schüfe	schaffe	geschaffen
scheiden, lúčiť	— —	schied, schiede	scheide	geschieden

¹⁾ v smysle: pestovať a obyčaj, zvyk mať je pflegen pravidelné.

²⁾ v smysle: zaopatriť a rozkázat je schaffen pravidelné.

Neurčitý spôsob.	Ukazovací spôsob. Prit. čas.	Súminulý čas. Ukaz. a spojov. spôsob.	Rozkazov. spôsob.	Príčastie minul. času.
ſcheinen, svietiť, zdať sa	— —	ſchien, ſchiene	ſcheine	geſchienen
ſcheren, strihať	— —	ſchor, ſchöre	ſchere	geſchoren
ſchieben, tiskať, strkať	— —	ſchob, ſchöbe	ſchiebe	geſchoben
ſchießen, strielať	jako fließen			
ſchinden, dreť	— —	ſchund, ſchünde	ſchinde	geſchunden
ſchlafen, spať	ſchläſſt, ſchläſt	ſchlieſ, ſchlieſe	ſchlaf, ſchlaf	geſchlafen
ſchlagen, ¹⁾ biť, udreť	ſchlägſt, ſchlägt	ſchlug, ſchlüge	ſchlage	geſchlagen
ſchleichen, liezť	— —	ſchlich, ſchliche	ſchleiche	geſchlichen
ſchleifen, ²⁾ brú- siť	— —	ſchliſſ, ſchliſſe	ſchleife	geſchliſſen
ſchleißen, párať (piera)	jako beſleißen			
ſchließen, liezť, súkať sa, vy- liahnuť sa	— —	ſchloſſ, ſchlöſſe	ſchlieſ, ſchlieſe	geſchloſſen
ſchließen, zatvá- rať, zavreť	jako fließen			
ſchlingen, hltáť	jako dringen			
ſchmalzen, mastiť	— —	— —	— —	geſchmalzen
ſchmeißen, mr- štiť, hodiť	jako beſleißen			
ſchmelzen ³⁾ , to- piť sa, púſtať sa	ſchmilzeſt ſchmilzt	ſchmolz, ſchmolze	ſchmilz	geſchmolzen
ſchnauben, ſchnie- ben *, duť, fúkať	— —	ſchnob, ſchnöbe	ſchnaube	geſchnoben

¹⁾ rathſchlagen a berathſchlagen, radiť sa, porady držať je pravidelné.

²⁾ v smyslu sholiť, rozkôtať (k. p. múry mesta) je pravidelné.

³⁾ v smyslu činnom roztopiť je pravidelné.

Neurčitý spôsob.	Ukazovací spôsob. Prít. čas.	Súminulý čas. Ukaz. a spojov. spôsob.	Rozkazov. spôsob.	Príčastie minul. času.
ŝchneiden, rezať	— —	ŝchnitt, ŝchnitte	ŝchneide	geŝchnitten
ŝchrauben, ŝrau- bovať, krú- cať	— —	ŝchrob, ŝchröbe	ŝchraube	geŝchroben
ŝchreiben, písať	— —	ŝchrieb, ŝchriebe	ŝchreibe, ŝchreib	geŝchrieben
ŝchreien, kričať	— —	ŝchrie, ŝchrie	ŝchreie, ŝchrei	geŝchriegen
ŝchreiten, kráčať	— —	ŝchritt, ŝchritte	ŝchreite	geŝchritten
ŝchwären, sbie- rať, hnojiť sa	— —	ŝchwor, ŝchwöre	ŝchwäre	geŝchworen
ŝchweigen, mlčať	— —	ŝchweig, ŝchwiege	ŝchweige, ŝchweig	geŝchwiegen
ŝchwellen ¹⁾ , nav- reť napu- chnúť	ŝchwillŝt ŝchwillt	ŝchwoll, ŝchmölle	ŝchwill	geŝchwollen
ŝchwimmen, plá- vať	— —	ŝchwamm ŝchwämme	ŝchwimme	geŝchwommen
ŝchwinden, miz- núť	— —	ŝchwand, ŝchwände	ŝchwinde	geŝchwunden
ŝchwingen, vy- ŝvihnúť (sa)	— —	ŝchwang, ŝchwänge	ŝchwinge	geŝchwungen
ŝchwören, prisaháť	— —	ŝchwor, ŝchwöre, alebo ŝchwur, ŝchwüre	ŝchwöre	geŝchworen
ŝehen, vidieť	ŝiehŝt, ŝieht	ŝah, ŝähe	ŝieh (ŝiehe)	geŝehen
ŝieden, vreť, va- riť (sa)	— —	ŝott, ŝötte	ŝiede	geŝotten
ŝingen spievať	jako bringen			
ŝinken, klesať	— —	ŝank, ŝänke	ŝinke	geŝunken
ŝinnen, myslieť	jakobeginnen			
ŝißen, sedieť	— —	ŝaß, ŝäße	ŝiße	geŝeßen

¹⁾ŝchwellen, naduť, rozťahnúť (činne) je pravidelné.

Neurčitý spôsob.	Ukazovací spôsob. Prit. čas.	Súminulý, čas. Ukaz. a spojov. spôsob.	Rozkazov. spôsob.	Pričastie minul. času.
speien, plávať, dávať	jako schreien			
spalten, štiepať	— —	— —	—	gespalten
spinnen, priať	— —	spann, spanne	spinne	gesponnen
sprechen, hovo- riť, vraveť	jako brechen			
sprießen, pučiť, pochádzať	jako fließen			
springen, ská- kať	jako dringen			
stechen, pichať	jako brechen			
stechen*, trčať, väziť	stechst, stecht	stach, stäche	steche	gestecht
stehen, stáť	— —	stund, stünde stand, stände	stehe, steh	gestanden
stehlen, kradnúť	jako befehlen			
steigen, stúpiť, stúpäť	jako schwei- gen			
sterben, zomreť	stirbst, stirbt	starb, stärke	stirb	gestorben
stieben, prášiť sa	jako schieben			
stinken, smrdieť	jako sinken			
stoßen, strkať	stößest, stößt	stieß stieße	stoße, stoß	gestoßen
streichen, treť, hla- diť	— —	strich, striche	streiche	gestrichen
streiten, bojovať, pútku mať	— —	tritt, stritte	streite	gestritten
tragen, nosiť	jako schlagen			
treffen, najisť, trafiť	triffst, trifft	traf, trāfe	triff	getroffen
treiben, hnať	jako bleiben			
treten, stúpiť	trittst, tritt	trat, trāte	tritt	getreten
triefen, kvapkať, srčať	— — treufst, treuft	troff, trōffe	teiefe treufe	getroffen

Neurčitý spôsob.	Ukazovací spôsob. Prít. čas.	Súminulý čas. Ukaz. a spojov. spôsob.	Rozkazov. spôsob.	Príčasie minul. času.
trinken, piť	jako sinfen			
trügen, klamať	— —	trog, tröge	trüge	getrogen
verderben, zkažu vziať	jako sterben			
verdrießen, mr- zet	jako fließen			
vergeffen, zabud- núť.	vergiffest, vergiffst	vergaß vergäße	vergiß	vergeffen
verlieren, ztratiť	— —	verlor, verlöre	verliere	verloren
wachsen, riasť	wächsest, wächst	wuchß, wüchße	wachße	gewachsen
wägen, vážiť	— —	wog, wöge	wäge	gewogen
waschen, prať	wäschest, wäscht	wusch, wüschte	wasche	gewaschen
weben, tkať	— —	wob, wöbe	webe	gewoben
weichen, ¹⁾ ustú- piť, popustiť	— —	wich, wiche	weiche	gewichen
weisen, ukazovať	jako preisen			
werben, verbo- vať, na voj- nu brať, u- chádzať sa	jako sterben			
werfen, hádzať	wirffst, wirfst	warf, würfe	wirf	geworfen
wiegen, ²⁾ vážiť	— —	wog, wöge	wiege	gewogen
winden, viť	— —	wand, wände	winde	gewunden
ziehen, viniť	— —	zieh, ziehe	ziehe	gezichen
ziehen, ťahať	— —	zog, zöge	ziehe	gezogen
zwingen, nútiť	— —	zwang, zwänge	zwinge	gezwungen

¹⁾ smysle močiť sa a močiť (zmäkčiť) je pravidelné.

²⁾ v smysle kolísať je pravidelné.

P o z n á m k a. Jako jednoduché tyto časoslová tak i složené predložkami, a inými čiastkami reči tvorené z nich slovesá silno sa časujú: überbieten, prevýšiť, -bot, -böte, habe -boten (bieten); auégeben vydať, ich gab aus, habe auégegeben a t. d.

K m i e š a n ý m (z čiastky slabým z čiastky silným) časoslovám počítame:

1. **Brennen** (páliť a horeť), **fennen** (znať), **nennen** (menovať), **rennen** (bežať, tekať), **senden** (poslať), **wenden** (obracať). Tyto sa **s l a b o** časujú, preměňujú v súminulom čase ukazovaceho spôsobu a v pričasti minulého času korennú hlásku **e** na **a**: ich brannte, gebrannt, nannte, genannt; a t. d. Časoslová **senden** a **wenden** časujú sa i docela slabó: sendete, wendete a t. d.

2. **Bringen** (doniesť) a **denken** (mysleť) majú súminulý čas ukaz. spôsob. brachté, dachté spojov.: spôsob. brächte, dächte; pričastie min. čas. gebracht, gedacht.

3. Časoslová: **dürfen** (smieť), **können** (môcť), **mögen** (chceť), **müssen** (musieť), **sollen** (povinným byť), **wissen** (vedieť), **wollen** (chceť), znejú v jednotnom počte prítomného času ukaz. spôsobu:

1. ich darf, kann, mag, muß, soll, weiß, will.
2. du darfst, kannst, magst, mußt, sollst, weißt, willst.
3. er darf, kann, mag, muß, soll, weiß, will.

Množný počet.

1. wir dürfen, können, mögen, müssen, sollen, wissen, wollen.
2. ihr dürft (dürft) könnt (könnt), möget, müßt (müßt), sollt (sollt), wißt (wißt), wollt (wollt).
3. sie dürfen, können, mögen, müssen, sollen, wissen, wollen.

S ú m i n u l ý č a s.

Jedn. počet.

1. ich durfte, könnte, mochte, mußte, sollte, wußte, wollte.
2. du durtest, konntest, mochtest, mußttest, solltest, wußtest, wolltest.
3. er durfte, konnte, mochte, mußte, sollte, wußte, wollte.

Množný počet.

1. Wir dürften, konnten, mochten, mußten, sollten, wußten, wollten.

2. ihr dürftet, könntet, möchtet, müßtet, solltet, wüßtet, wolltet.
3. sie dürften, könnten, möchten, mußten, ollten, wußten, wollten.

S p o j o v a c i s p ô s o b.

Přítomný čas.

Jedn. počět.

1. ich dürfe, könne, möge, müsse, folle, wisse, wolle.
2. du dürfest, könntest, möchtest, müßtest, sollest, wissest, wollest.
3. er dürfe, könne, möge, müsse, folle, wisse, wolle.

Množný počět.

1. wir dürfen, können, mögen, müssen, sollen, wissen, wollen.
2. ihr dürftet, könntet, möget, müßet, sollet, wisset, wollet.
3. sie dürfen, können, mögen, müssen, sollen, wissen, wollen.

S ú m i n u l ý č a s.

Jedn. počět.

1. ich dürfte, könnte, möchte, müßte, sollte, wüßte, wollte.
2. du dürftest, könntest, möchtest, müßtest, solltest, wüßtest, wolltest.
3. er dürfte, könnte, möchte, müßte, sollte, wüßte, wollte.

Množný počět.

1. wir dürften, könnten, möchten, müßten, sollten, wüßten
wollten.
2. ihr dürftet, könntet, möchtet, müßtet, solltet, wüßtet, wolltet.
3. sie dürften, könnten, möchten, müßten, sollten, wüßten, wollten.

Přičastie minulého času.

gedurft, gefount, gemocht, gemußt, gefollt, gewußt, gewollt.

4. Časoslovo thun (činiť, konať); přít. čas ukaz. spôsob: ich thue, du thußt, er thut; wir thun a t. ď. Súm. čas: ich that, du thatest, er that; Spojov. spôsob: ich thâte a t. ď. Přičastie m. č. gethan.

5. Díelom pre nepravidelné tvary díelom pre rozličnosť koreňov sluší sem vradiť i pomocné časoslová haben, sein a werden. (Srov. §. §. 35. 36. 37.)

§. 50. O nektorých syntaktických pravidlách pri užívaní časoslov.

a) Časoslová podmetné s prísudkovým (výrokovým) menom:

1. Nektore časoslová, ktoré puhy stav znamenajú, jako sein byť, werden stať sa, heißen menovať sa, bleiben zostať, scheinen zdať sa, žiadajú dva nominatívy. Z týchto dvoch nominatívov je jeden podmetom (subject) druhý výrokom (praedicát); v slovenčine stáva výrokový nominatív v instrumentále: er scheint mein Freund zu sein, zdá sa byť mojím priateľom; sein Bruder heißt Karl, jeho brat menuje sa Karolom.

2. Výrokový nominatív stáva nekedy čo vysvetlivka so slovcami als a wie (jako), zvlášte pri zvratných časoslovách: er starb als ein Held, zomrel jako hrdina; er benimmt sich als ein Mann, chová sa jako muž.

Jestli však výrokové meno predmet (object) znamená, kladie sa po slovcích als, wie do accusatívu: er kündigt sich als einen Künstler, vychyruje sa za umelca; ich kenne ihn als großen Gelehrten, znám ho čo veľkého učenca.

3. Pri neosobných časoslovách (v. 47. §.) zahrňuje sa podmet čo nominatív v sloví eß, ktoré sa len pri prechodných časoslovách môže vynechať: eß friert mich, mrznem; alebo mich friert.

b) Časoslová predmetné s istými pády.

§. 51. S genitívom sa spojujú:

1. Mchten povážiť; bedürfen potrebovať; brauchen za potreby mať; denken, gedenken myslieť, pamätať, entbehren nemať, nedostatok trpieť; ermangeln chybeť, erwähnen spomneť; genießen požívať; geschweigen zamlčať; harren čakať; lachen smiať sa; pflegen pečovať; schonen šetriť, spotten posmievať sa, tupiť; vergessen zabudnúť; warten čakať, opatrovať; nekedy i leben žiť; sterben mrieť; sein byť, udávajúc spôsob, jakým sa nečo koná: ich achte dessen beriem to do povahy; er gedenkt meiner (an mich) pamätá na mňa; er schont auch seiner Freunde nicht (seine Freunde) nešetri ani svojich priateľov; ich bedarf des Geldes (das Geld) nicht, nepotrebujem peňazí; er spottet

m e i n e r (über mich), potupuje ma; harre b e s s e r e r (auf bessere) Seiten, čakaj lepšie časy; ich bin d e s L o d e s som syn smrti a t. d.

Nektoré z nich, jako z pripojených príkladov vidno, i s accusativom, a síce buď čistým, buď predložkovým, sa spojujú.

2. Mnohé časoslová s accusativom osoby a genitívom predmetu: anflagen obžalovať, belehren poučiť, berauben pozbraviť, beschuldigen (bezüchtigen) obviňovať, entlassen pustiť, rozpustig, entfesseln zosadiť, überführen premlúvať, prehovoriť, presvedcig; überzeugen presvedčiť; verurteilen vyobcovať; versichern pojistiť; würdigen hodným držať, za hodného uznať; k. p. sich einer Sache versichern, zaistiť si vec; man hat ihn eines Diebstahls angeklagt, obžalovali ho z krádeže; belehre mich eines Bessern! pouč ma o voľačom lepšom! man hat ihn seines Geldes und seiner Kleider beraubt, pozbravili ho peňazí a šiat; er würdigte mich seiner Freundschaft, uznal ma za hodného svojho priateľstva.

3. Mnoho zvratných časoslov, pri ktorých osoba v accusative stáva, kladú vec (predmet vecný) do genitívu: sich einer Sache annehmen, zaujať sa veci; sich einer Sache bedienen; užívať vec nejakú; sich befeißigen eines Gegenstandes, usilovne sa zaoberať s nejakým predmetom (oddať sa na voľačo); sich begeben, odriecť sa; sich bemächtigen, sich bemätern, zmocniť sa; sich enthalten zdržať sa; sich erbarmen smilovať sa; sich erinnern rozpamätať sa; sich erwehren obrániť sa; sich freuen, radovať sa; sich rühmen chváliť (chlubiť) sa; sich schämen hanbiť sa; sich weigern zdráhať sa.

§. 52. S datívom sa spojujú:

1. Všetky činné časoslová, ktorými nekomu nečo privlastňujeme, dávame, odoberáme a t. d. ich kaufte m i r einen Hut kúpil som s i klobúk; ktorými vôbec osoh, lebo škodu nekomu preukázanú udávame.

2. Skoro pri všetkých sredných časoslovách stáva osoba v dative a trpná forma len s datívom sa užíva: ich glaube dir, verím ti, mir wird geglaubt, verí sa mi; tak i pri všetkých sredných časoslovách, ktoré sú složené s: ab od; an na; auf na; bei pri, u; ein v; entgegen proti; nach po; unter medzi; vor pred; wider oproti; zu ku. Iné sredné časoslová sa práve neužívajú v trpnej forme, jako: gleichen rovnať sa, fehlen chybeť, gefallen líbiť sa a p.

3. Datív osoby stojí i pri: *sich* anmaßen osobovať si nečo, *sich* ausbedingen vymieniť si volačo: *sich* einbilden domnievať sa; *sich* vertrauen trúfať si; *sich* vorstellen predstavovať si.

4. Z neosobných časoslov žiadajú ty datív osoby, ktoré či-sto sredný význam majú: *es* begegnete mir, prihodilo sa mi; *es* beliebt mir, zdá, ľúbi sa mi; *es* eßelt mir, oškľiví sa mi; *es* fehlt (gebricht, mangel) mir an etvaš chýbi mi volačo; *es* gereicht slúži; *es* geziemt patri sa; *es* glückt dari sa; *es* grauet mir davor, hrúza mi je; *es* kostet, stojí; *es* mißfällt, neľúbi sa; *es* schadet, škodí, *es* schaudert mir davor, zhrozujem sa toho; *es* schmeckt mir, chutí mi; *es* träumt mir, sníva sa mi, *es* ziemt, sluší sa.

§. 53. S accusatívom sa spájajú:

1. Všetky prechodné (činné) časoslová: bauen staväť; bitten prosiť; lehren učiť; k. p. wer lehrt die deutsche Sprache, kto učí nemeckú reč? Pri lehren stáva i datív osoby: ich lehre dir die deutsche Sprache, učím ťa nemeckú reč.

2. Pri veľmi mnohých zvratných časoslovách stáva osoba v accusative: ich freue mich, radujem sa; du erinnerst dich rozpamätuješ sa.

3. Všetky neosobné, prechodné časoslová: *es* betrifft mich, týka sa ma; *es* gelüftet mich, mám žiadosť; *es* wundert mich čudujem sa, *es* friert mich, mrznem; *es* schmerzt mich, bolí ma; *es* verdrießt mich, mrzí ma.

4. Sredné časoslová, keď sa prechodne užívajú, majú za predmet meno toho istého alebo významom pribuzného koreňa: er lebt ein angenehmes Leben, žije život príjemný; ich gehe einen weiten Weg, idem cestou ďalekou; wir kämpfen eine blutige Schlacht, bojujeme bitku krvavú.

5. Na otázky wann? kedy? wie lange? jak dlho? wie alt? jak starý? wie groß? jak veľký? wie hoch? jak vysoký? wie viel? jak mnoho? wie theuer? jak draho? wie weit? jak ďaleko? wie oft? jak často? a podobné, stáva podstatné meno, udávajúc čas, mieru a t. d. v accusative: den fünften Monat werde ich abreisen, piateho mája odcestujem; er arbeitet den ganzen Tag, pracuje celý deň; ich habe einen Monat gewartet, čakal som mesiac; dieses Kind ist

erst ein Jahr alt, toto dieťa je len jeden rok staré; ich bin seit einem Jahre keinen Zoll gewachsen, za rok som ani na palec nezarástol; das Buch kostet einen Gulden, kniha stojí zlatý; ich habe ihn eine Meile begleitet, odprevadil som ho na miľu.

P o z n á m k a. Dni týždňa a čiastky dňa stávajú na otázku wann? kedy, v genitive: wann bist du bei ihm gewesen? kedy si bol uňho? Sonntags, v nedelu, Montags, v pondelok, Abends, večer, des Morgens, ráno a t. d.

6. Accusativ osoby i veci stáva pri: nennen, heißen menovať, sselten hrešiť, schimpfen tupiť; taufen krstiť; k. p. er hieß dich einen Narren, menoval ťa bláznom. Sú to časoslová predmetné s menom výrokovým, ktoré, jak známo, slovenčina do instrumentálu kladieva.

P o z n á m k y.

1. Heißen rozkazovať má osobu v datíve, vec v accusative, wer hat dir das geheißen? kto ti to (roz) kázal? Jestli však miesto veci infinitiv stojí, kladie sa osoba do accusativu: ich hieß ihn gehen, rozkázal som mu ísť.

2. Lassen, (dať, nechať) s infinitivom, prijíma osobu v datíve lebo v accusative, podľa toho v jakom smysle, činnom (laß zu, daß ich etwas thue,) lebo-li trpnom a srednom (laß zu, daß mir etwas geschieht), vetu tvoríme: er ließ mir sagen, dal mi povedať (odkázat); er ließ mich sagen, dal mi hovoriť (dovoliť, aby hovoril).

3. Nachahmen, napodobňovať, nasledovať má osobu v datíve vec ale v accusative: Jemandem etwas nachahmen, nekoľo v nečom napodobňovať. Podobne i jestli len osoba, alebo len vec je udaná: er ahmt seinen Vater nach, nasleduje svojho otca: ahmet die guten Beispiele nach, nasledujte dobré príklady.

§. 54. O tvorení časoslov a o složených časoslovách.

I časoslová sú, jako podstatné a prídavné mená, (v. 19. §. a 25. §.) buď korenné, buď odvođené, buď složené.

1. Korenné časoslová su ty, v ktorých mimo koreňa a časovacích prípon nič iného nenachádzame: gehen ísť; stehen stáť.

2. Odvođené časoslová povstávajú buď premenou písmen (hängen visieť, hängen obesiť; ertrinken utopiť sa, ertrinken ertrinken utopiť; sinken klesať, senken pohrúziť, spüştať; sitzen sedieť, setzen sadiť; stehen stáť, stellen postaviť, wachen bdeť, wecken zobudiť) buď istými predponami a prívěskami.

Najobyčejnejšie predpony sú: ge, be, er, ent, emp, ant, ver, zer. Predpona be často mení neprechodné časoslová v prechodné: fallen padnúť, befallen napadnúť; weinen plakať, beweinen oplakávať;

gehen íš, begehen vykonávať. — Pred prechodnými časoslovy sosilňuje a zakončuje predpona táto naznačený dej: sáen siať, besáen posiať; malen maľovať, bemalen zamaľovať.

er udáva smer na nejaký predmet; ver odlúčenie od nejakého predmetu: kaufen kúpiť, erkaufen vykúpiť, verkaufen predať; bitten prosiť, erbitten vyprosiť, doprosiť, verbitten vyprosiť si (prosbou zabrániť); lernen učiť sa, erlernen naučiť sa, verlernen preučiť sa zabudnúť.

ent udáva zápornosť, odlúčenie pozbavenej nejakej veci: entblättern pozbaviť listia (odlistiť); entehren zneuctiť; entheiligen znesvätiť (svätosti olúpiť); entkleiden vyzliecť, entlaufen ujsť.

zer (roz) naznačuje odlúčenie a zničenie (zmárnenie) nejakého predmetu: zergehen rozísť sa; zerfallen rozpadnúť sa; zernagen rozhrýzť; zerfóren rozboriť, zerstreuen rozptýliť, zermalmen rozdrúzať.

Najobyčajnejšie príviesky sú: áen, eln, ern, fen, igen, sáen, ten, zen, ieren.

Príviesky: áen, fen, igen, sáen, ten a zen sosilňujú význam časoslova: hören slyšať, horáen počúvať, načúvať; hängen viseť, henten vešať; ängsten, ängstigen sužovať, trápiť; herrsáen panovať; sálagen biť, sáladáen zabiť; äázen stenať; seufzen vzdychať, sáladázen useďave plakať.

eln má zmeňujúci význam: fränfeln nezdravým byť; lááheln usmievať sa; nekedy udáva nepatrnosť deju: wiáheln vtipkovať; flügeln mudrovať, fiáheln štekliť, tándeln pohrávať, zabávať sa.

ern udáva pokračované alebo opakované zamestknávanie: einfááfern uspať, uspávať; fóláern následky ťahať, sledovať; ráuchern vykádzovať, kádiť.

Na ieren vychádza najviac časoslov z cudzích rečí vzatých, málo nemeckých: halbieren deliť na dvoje, buchstábieren šlabikovať, studieren študovať; marsáieren a p.

3. Složen é časoslová povstávajú skladaním časoslov s inými áiastkami reči, zvlášte s meny, príslovkami a predložkami: hóhnläáheln vysmievať sa, tupít (der hóhn potupa); hóááchten vysoko ctiť, váážiť (hóá vysoký); abááreáen odstrašiť, aufááehen hore stať.

Složené časoslová zostávajú buď nepremenené a neporušené v časovaní buď sa od tých áiastok, s ktorými v jedno splynuly, oddeľujú; rozhodne tu obyčajne prizvuk, podľa toho, či na časoslove je-

dnoduchom a či na čiastici pripojenej spočívajú. Dľa tohoto mení sa i význam časoslova.

A. Jestli prizvuk na časoslove spočívajú, nemôže sa oddeliť od svojej predpony; v tomto prípade kladie sa predpona pričastia minulého času *ge*, jestli vôbec pri časoslove stáť má (v. 42. §.) jako i slovce *zu* v neurčitom spôsobe pred celé časoslovo. To sa stáva:

a) Pri časoslovách, složených obyčajne s: *hinter za*, *voll plno*, *wider proti*, *offen zjavne*: *hintergehen oklamať*, *ich hintergehe*, *ich habe hintergangen*, *zu hintergehen*; *vollenden dokonáť*, *widerrathen odradzovať*; *offenbaren zjaviť*.

b) Pri časoslovách, složených s podstatnými, prídavnými meny a s príslovkami: *muthmaßen myslieť*, *mneť*, *ich muthmaße*, *gemuthmaßt*, *zu muthmaßen*; *frühstücken sniedať*, *na ráno jesť*, *frohlocken plesať*, *hofmeistern vychovávať*, *rozkazovať*; *rathschlagen radiť sa*; *lieblosch lahoditiť*; *weissagen prorokovať*.

Vynímajú sa: *dancksagen ďakovať*; *lobsingen velebitiť*, *haushalten gazdovať*, *dom viezť*; *preisgeben vydať*, *vystaviť*; *großthun vypínať sa*; tyto sa oddelujú: *er hat ihn der Gefahr preisgegeben*, *vystavil ho nebezpečenstvu*.

B. Jestli však prizvuk na predpomenom slovci spočívajú, a nie na časoslove, oddeluje sa časoslovo *a* v pričastí minulého času kladie sa predpona *ge*, v neurčitom spôsobe slovce *zu* medzi predponu a časoslovo. Sem patria časoslová složené spredložkami a príslovkami: *ab od*, *an na*, *auf na*, *aus vy*, *bei pri*, *dar tam*, *tu*, *ein o*, *fort preč*, *her sem*, *hin tam*, *hohl na bok*, *loß vy*, *z*, *mit s*, *spolu*, *nach po*, *nieder dolu*, *ob o*, *vor pred*, *weg preč*, *wohl dobre*, *zu ku*: *abschreiben odpisať*, *ich schreibe a b*, *a b geschrieben*, *a b zuschreiben*; *aufstehen hore stať*, *povstať*, *ich stehe a u f*, *ich stand a u f*, *a u f gestanden*, *a u f zustehen*.

Tak i: *dar bringen priniesť*, *fehlschlagen chybitiť*, *fortschaffen odpratať*, *herbringen doniesť*, *hinwerfen zahoditiť*, *hochschäßen vysoko ctiť*, *loß lassen vypustiť*, *vorwerfen, predhoditiť*, *na oči vyhoditiť*, *a p*. Stáva sa to aj vtedy, jestli po prizvučnej silabe neprizvučná nasleduje: *a u f erstehen z mrtvých stať*, *a n erkennen uznať*; *e i n gestehen vyznať*; pričastie minulého času neprijíma síce predponu *ge*, v neurčitom spôsobe ale stáva slovce *zu* po prvej slabike: *a u f erstanden*, *a u f zuerst stehen*, *a n erkannt*, *a n zuerst erkennen*.

P o z n á m k a. Len v prítomnom a súminulom čase jako i v rozkazovacom spôsobe oddelujú sa složené časoslová udaným spôsobom v prvých dvoch časoch len vtedy, jestli sa veta s podmetom začína: ich stehe auf vstávam; ich stand auf vstal som; der Frühling fängt an jaro sa začína; der Winter hört auf zima prestáva. Jestli však podmet predchádza spojka alebo poťažné zámeno, časoslovo sa nedelí: als ich aufstand keď som vstal; da ich ausgieng keď som vyšiel, der Knabe, welcher aufstand chlapec, ktorý vstal.

C. Nektoré časoslová, menovite složené s: durch skrze, kroz, hinter za, über nad, um okolo, unter pod, voll plno a wieder zase, znova, buď sa delia, buď zostávajú celé podľa toho, či prízvuk nad tou lebo onou čiastkou složeniny spočíva:

d u r c h f a h r e n rýchlo sa previezť, prefrknúť; ich durchfahre, ich habe durchfahren, zu durchfahren.

ü b e r g e h e n prejsť (k. p. mit Still-schweigen, zamlčať), ich übergehe diese Sache mit Still-schweigen, ich habe ü b e r g a n g e n, zu übergehen.

ü b e r s e t z e n prekladať (k. p. knihu), ich übersetzte, ich habe übersetzt, zu übersetzen.

w i e d e r h o l e n opakovať, ich wiederhole, ich habe wiederholt, zu wiederholen.

Sem patria:

überlaufen Semanden, ustavične k nekomu nadbehúvať, überlegen rozvážať, überraschen prekvapiť, unterbreiten predstretť, predložiť, unterliegen, podľahnúť, sich unterschreiben, podpisať sa, unterbrechen prerušiť, unterdrü-

d u r c h f a h r e n previezť sa, ich fahre, ich fuhr durch den Fluß previezol som sa potokom, ich bin durchgefahren, durchzufahren.

ü b e r g e h e n prejsť, (na druhú stranu), er ist zum Feinde übergegangen prešiel k nepriateľovi, überzugehen.

ü b e r s e t z e n prejsť, preplaviť sa; ich setze über den Fluß plavim sa cez potok; ich bin übergesetzt worden presadený som bol, überzusetzen.

w i e d e r h o l e n nazpak vziať, ich holte es wieder, ich habe es wieder geholt, er kam, um es wieder zu holen.

Sem patria:

überlaufen prebehnúť, vykypeť; überbleiben zvýšiť; überfahren previezť; untergehen zaniknúť, unterbreiten podostretť, unterbringen pod strechu dať, unterlegen, podložiť; unterpflügen podorať, untersetzen podstaviť, unterschie-

den potlačiť, sich unterfangen odvážiť sa, opovážiť sa; untergraben podkopať, unterhalten udržovať, zabávať sa;

unterjochen podmaniť, unterhandeln jednať sa; unterlassen zanedbať, unternehmen etwaš podujať nečo, unterrichten vynaučovať, unterfragen zakázať, unterscheiden rozoznávať, unterstreichen podčiarnuť, unterstützen pomáhať, podporovať, untersuchen skúmať, unterweisen vyučovať, sich unterwerfen poddať sa, unterzeichnen podpísať, unterbleiben vystať, sich unterstehen opovážiť sa.

ben podstrknúť, unterliegen na spodku ležať.

untertauchen ponoriť sa pod vodu; unterjunken padnúť, klesnúť na dno; unterstehen poddaným byť, unterdrücken zatlačiť, unterhalten na spodku držať, podstaviť (ein Gefäß) nádobu.

Aj pri složených časoslovách s miß stáva alebo prenecháva sa oddelenie podľa toho, či prízvuk na časoslove a či na predpone spočívajú miß f a l l e n znelúbiť sa, eß miß f i e l mir, eß hat mir miß f a l l e n, zu miß f a l l e n; miß l i n g e n nepodariť sa, eß miß l a n g, eß ist miß l u n g e n, zu miß l i n g e n. Tak i: miß b e h a g e n nelúbiť, nezdať sa, miß r a t h e n zle radiť, miß t r a u e n nedôverovať, miß v e r s t e h e n nedorozumeť. Iné tiež sem patriace časoslová prijímajú predponu ge v prídavku minulého času: miß b i l l i g e n znechváliť, ich miß b i l l i g t e eß, ich habe eß g e m i ß b i l l i g t, eß zu miß b i l l i g e n; miß b r a u c h e n nadužívať, miß d e u t e n zle vylkadať, miß g ö n n e n závidieť, nedopriať, miß k e n n e n zaznať, miß l e i t e n zle vodiť, miß h a n d e l n zle nakladať.

Naproti: miß a r t e n nezdaríť sa, miß g e a r t e t, miß j u a r t e n; m i ß a c h t e n znevážiť, m i ß b i e t e n málo dávať, m i ß g r e i ß e n chybné chytiť, m i ß r e c h n e n zle počítať, m i ß t ö n e n zle zneť.

P o z n á m k a. Nekedy sa miesto složeného časoslova jednoduché užíva, keď totižto pred podstatným menom buď tá istá predložka stojí alebo príbuzného s tou významu, s ktorou je časoslovo složené: ausgehen vyjísť, heute bin ich noch nicht aus dem Zimmer gegangen, dnes som ešte nevyšiel z izby; hinzulegen, priložiť, lege diese Scheib zu den übrigen, polož šat tento k ostatným; aufschreiben, napísať, schreib es auf die Tafel, napíš to na tabuľu.

§. 55. O príslovkách.

1. Ohľadom na význam udávajú príslovky :

a) Čas na otázku wann? kedy? wie lange jako dlho? k. p. heute dnes, gestern včera, vorgestern predvčera, morgen zajtra, übermorgen pozajtra, früh včas, spät neskoro, bald skoro, eher prv, täglich každodenne, dann und wann kedy tedy, jezt teraz, jüngst nedávno, heuer toho roku, ehemals volakedy, oft často, nie, niemals nikdy, je, jemals volakedy, immer vždy, bisweilen nekedy, gleich, sogleich hneď, allsogleich zaraz, nachher, hernach potom, fernerhin na ďalej, geschwind skoro, chytro, lange dlho, ewig večne, solange pokial, bisher poteraz.

b) Miestnosť (priestor) na otázku wo? kde? wohin? kam? odkiaľ? odkiaľ? k. p. hier tu, dort tam, da tuto, nirgends nikde, irgendwo volakedy, fern, weit ďaleko, nahe blízko, hierher sem, dort hin tam, irgendwohin nekam, draußen vonku, darin dnu, unten dolu, oben hore, hinten nazadku, vorn na predku, anderswo inde, überall všade, herwärts semo, dortzu tamo, anderswohin inam, nirgendshin nikam, vorwärts na pred, rückwärts na zad, hinaus von, hinein dnu, hinauf hore, hinunter, hinab dolu, daher ztadeto (von hier), von dort her od tam tuď, von oben her zhora, von unten her zdola, von vorn zpredku, von hinten zozadku, anderswoher zinokade, von nirgendsher znikädial, von weitem, von weitemher zďaleka, von fern zdialky, bis hierher až sem, poŭlto, bis dorthin potamtuď.

Spôsob a síce.

α) Počet (v. 26. a 27. §.)

β) Úhrnok a tvrdenie: sämtlich vospolok, theils zčiasťky, größtentheils z väčšej čiastky, meistens najviac, vornämlich zvlášte, vorzüglich významne, zvláštne, überhaupt vôbec, durchaus (schlechterdingß) naskrze, docela, so sehr tak velmo, sehr veľmi, zu pri, allzu garzu pri veľmi, überaus nad, außerordentlich nadobyčajne.

γ) Podobnosť, pripodobňovanie: gleichsam jakoby, als (wie) jako, so wie (gleich wie) tak jako, desgleichen (auf dieselbe Weise, eben so) tým samým spôsobom, práve tak, auf diese Art, na tento spôsob, takto.

δ) Otázku, tvrdenie a zapieranie, nejistotu a podobné: warum? prečo? wo? kde? wie? jako? ja ano, nein nie, wirklich vskutku, wahrlich naozaj, gewiß dojistá, vielleicht snaď, wahrscheinlich snaď, prav-

de podobno, nichtsweniger als das (bei Leibe nicht) nič menej, do-
cela nie.

ε) Povstale z prídavných mien, ktorého koľvek stupňu: gut
dobre, schlecht zle, hoch vysoko, niedriger nižšie; am längsten najdlžej,
mehr viac a p.

P o z n á m k y. 1. Nektore príslovky môžu sa i čo prídavné me-
ná: spät neskor a neskorý, uživat alebo na prídavné mená pretvorit :
später neskoršie a neskorší; am spätesten najneskoršie, der späteste najneskorší ;
heute dnes, heutig dnešní, gestern včera, gestrig včerajší.

2. Superlatív prísloviek najviacej sa tvori s: am, auf (auf das), zum,
in; u nektorych vychádza na en: nächstens najbližšie, bestens najlepšie, schön-
stens najkrajšie.

d) P r í č i n u: darum, deshalb, deswegen preto, dem zufolge ná-
sledkom toho a p. (V. predložky §. 56. C. 3.)

2. Aj z pôvodných prísloviek pripúšťajú nektore stupňovanie :
frühe včas, früher včasia, am frühesten najvčasia; gern rád, lieber rad-
šej; bald, eher, am ehesten, skoro, skorej, najskoršie (aj baldigst); oft
öfter, am (zum) öftersten často, častejšie, najčastejšie.

P o z n á m k a. Rozdiel je medzi ehe a eher; ehe znamená p r v n e ž eher
p r v e j. Rozonávať musíme i: am ehesten n a j s k o r e j a ehestens nezadlho.

3) Príslovka sa obyčajne pred to slovo kladie, ktoré bližšie ur-
čiť chceme; preto je rozdiel ku príkladu medzi: ich habe nicht die
Ehre, Sie zu kennen, nemám tú česť, Jch (Vás) znať, ich habe die Ehre,
Sie nicht zu kennen, mám tú česť, Jch (Vás) neznať. Vyníma sa prí-
slovka g e n u g, dost, ktorá sa vždy p o bližšie určenom slove kladie :
er ist flug genug, on je dost múdry; ich habe es oft genug erfahren, dost
často som skúsil.

§. 56. O predložkách.

1. Z predložiek žiadajú nektore genitív, iné datív, iné accu-
sativ, nektore raz datív, raz accusativ.

A. G e n i t í v ž i a d a j ú :

Anstatt, statt miesto: anstatt meines Bruders komme ich, miesto
svojho brata prichádzam ja; statt des Regens na miesto dažda.— Uži-
va sa i: an Statt na miesto, jakoby predložka s podstatným menom :
Jemanden an Kindes statt annehmen prijať nekocho za dieťa.

Diesseit, jenfeit z tejto strany, z onej strany, diesseit der Donau z tejto strany Dunaja, jenfeit der Rheiß z onej strany Tisy. Jako prísluvky užívajú sa: diesseits a jenseits na tejto, na onej strane. Halb, halben, halber pre, z, der Freundschaft halben pre priateľstvo, deshalb preto, weßhalb prečo. Tak i: außerhalb z vonku, von z, innerhalb z ňutra, oberhalb z hore na, unterhalb z popod: außerhalb der Stadt von z mesta. — Meinethalben pre mňa, deinethalben pre tebä a t. d. (v. §. 29. 2.)

Halber sa uživa, jestli podstatné meno bez članu stojí: Ehren halber pre česť.

Kraft, vermöge následkom, dla, vermöge der Gesetze dla zákonov. Laut podľa: laut des Briefes podľa listu.

Mittels, mittelst, vermitteltst prosriedkom, (často čistý instrumentál v slovenčine)l vermitteltst seiner Hilfe jeho pomocou.

Ungeachtet pri (vlastne: bez ohľadu na) ungeachtet seiner Gelehrsamkeit bez ohľadu na jeho učenosť, pri jeho učenosti.

Unweit neďaleko: unweit des Thores neďaleko brány.

Während medzi, za, včas: während des Krieges za vojny, v čas vojny.

Wegen pre, stáva pred tými i po tých slovách, na ktoré sa poťahuje: man schäht ihn wegen seines Fleißes und liebt ihn seiner Tugend wegen, ctia ho pre jeho pilnosť, a milujú ho pre jeho čnosť; wegen meiner pre mňa, deiner, seiner alebo meiner, deiner, seiner wegen (v. 29. §. 2.)

X I s genitívom i s datívom spojujú sa:

Längs pozdlž, podľa: längs des Flusses, längs dem Flusse hin pozdlž rieky.

Troß na vzdor: troß all seines Reichthums, troß all seinem Reichthume na vzdor jeho všetkého bohatstva.

Zufolge následkom, dla, stáva pred genitívom a po dative: thut dies zufolge meines Auftrages alebo meinem Auftrage zufolge, urobte to dla mojho návrhu (naloženia).

B. D a t i v ž i a d a j ú.

Aus, z; aus dem Hause z domu; es ist aus Eisen gemacht, zo železa je urobené.

Jahr aus, Jahr ein z roka na rok. Es ist aus damit vec má koniec.

Außer von, z, krome, mimo: er wohnt außer der Stadt, býva von z mesta, außer mir war Niemand dort, krome mňa nikto nebol tam, es ist außer der Zeit, není na čase.

Pri prechodných časoslovách, udávajúcich smer pohybu prijíma i accusatív: stelle es außer die Thür, postav to predo dvere. S genitívom prichádza vo výraze, außer Landes von z krajiny. Často stáva i čo prislovka, ich kenne keinen außer ihn, neznám nikoho krom neho.

Bei pri, u: bei meinem Vater, u mojho otca; bei der Kirche, pri kostole.

Binnen za, medzi: binnen acht Tagen za osem dní, binnen Jahr und Tag za rok a deň.

Entgegen na proti, v ústret; vždy za svojim menom: dem Winde entgegen proti vetru, wir fuhren ihm entgegen viezli sme sa mu v ústret.

Gegenüber na, o proti; za svojim menom: der Kirche gegenüber o proti kostolu.

Gemäß dla: meinem Vorsatze gemäß dla mojho predsevzatia.

Mit s: mit mir se mnou, mit dem Messer nožom, pri udaní nástroju stáva v slovenčine čistý instrumentál.

Mit Anbruch des Tages na úsvite, mit dem Schlage sechs udrením siestej hodiny. Často stáva čo prislovka s polu: mit im Rathe sitzen spolu v rade sedieť.

Nach, po, podľa, do: nach dem Mittagessen, po obode; nach Frankreich, nach Paris reisen, do Francúzka, do Parizu cestovať; er handelt nach meinem Willen, jedná dla (po) mojej vôle; nach Belieben, podľa chuti, ako sa páči; nach seiner Gewohnheit, dla spojeť obyčaje; nach zwei Jahren, po dvoch rokoch. Nekedy stáva i za podstatným menom: dem Leibe nach, dla tela; der Seele nach, ohľadom na dušu.

Nächst, zunächst blisko, pri, po: nächst mir, mir zunächst, blisko mňa, hned po mne; nächst dir ist er mir der liebste, po tebe mi je najmilší.

Nebst, sammt s, spolu: er nebst mir, on i ja, on se mnou; nebst seinem Vater, so svojim ocom; die Mutter sammt ihren Kindern, mat-

ka so svojimi detmi; er ist sammt dem Pferde gestürzt, zrútil sa i s koňom.

Seit, od: seit einem Jahre, od roka.

Von, od, z: ich bekam Geld von meinem Vater, dostal som penize od svojho otca; er fiel vom Baume herab, spadol zo stromu; er kommt von Wien, prichádza z Viedne; Kaiser Joseph regierte von 1780 bis 1790, cisar Josef panoval od 1780 do 1790.

Zu, k, v: zu Semandem gehen, k nekomu íst; nahe zur Stadt, blizko k mestu; zu Ofen, v Budíne; zu Wien, vo Viedni; zu Wasser werden, vodou sa stať.

Suwider, na proti; vždy za svojim slovom: den Gesetzen zuwider handeln, jednať proti zákonom.

C. Accusativ žiadajú:

Durch, skrz, cez, (v slovenčine často instrumentál): durch meine Arbeit bin ich reich geworden, svojou prácou stal som sa bohatým; durch das Fenster sehen, oknom hl'adeť; durch Geld hilft man sich überall fort, peniazmi si všade spomôžeme.

Vo výrazoch: das ganze Jahr durch (hindurch) cez celý rok; den ganzen Tag hindurch, cez celý deň; durch und durch, skrz na skrz, má predložka tato viacej príslovkový význam.

Für, pre, za: für Geld kann man vieles haben, za peniaze môžeme mnoho mať; er gieng für mich, šiel za mňa; für sich leben, pre sebä žiť.

Gegen, proti, na: gegen Westen, na západ; gegen den Feind, proti nepriateľovi, sei dankbar gegen deine Wohlthäter, buď vďačným naproti svojim dobrodincom, die Liebe der Eltern gegen ihre Kinder, láska rodičov naproti spojím deťom.

Gen, (gegen) proti, k: gen Himmel k nebi; gen Ofen, k východu.

Ohne, bez: Was ist das Leben ohne einen Freund? čo je život bez priateľa?

Um, o, okolo, za: um die Stadt gehen, okolo mesta íst; um drei Uhr, o troch hodinách; um Mittag, okolo poludnia; um Mitternacht, o pol noci; um Ofen, okolo veľkej noci; ich kaufte es um einen Gulden, kúpil som to za zlatý; um zehn Gulden theurer, o desať zlatých drahšie; ich bin um zwei Jahr älter als du, o dva roky som starši než ty,

Wider na, proti: wider Semanden lošziehen, tiahnuť proti nekomu.

D. Predložky, ktoré i datív i accusatív prijímajú.

1. Na otázku kde? (wo?) spojujú sa s datívom:

An na, u, po: es ist Semand an der Thür, volakto je u dveri; er sitzt am Fenster, sedí na okne; man erkennt den Baum an seinen Früchten, poznávame strom po jeho ovoci.

Auf na, v: das Messer ist auf dem Tische, nôž je na stole; auf der Reise sein, na ceste byť; auf seinem Zimmer sein, v svojej izbe byť.

Hinter za: hinter dem Ofen, za pecou.

In v: in der Kirche, v kostole; in kurzer Zeit, v krátkom čase.

Im Sommer, im Winter, v lete, v zime. In der Nähe, na blízkú; in der ferne, vzdialene. Im Überflusse, v hojnosti. In Betrachtung dessen, in Erwägung dessen, ohľadom na to. In der That, v skutku, naozaj.

Neben vedľa: neben dem Garten, vedľa zahrady.

Ueber nad: über den Wolken, nad oblaky; über dem Tische, nad stolom; über dem Flusse, nad potokom, výš potoka.

Unter pod, medzi, v: unter dem Baume, pod stromom; unter Andern, medzi druhými; unter uns, medzi nami; unter der Zeit, medzi tým časom.

Ich werde es unter fünf Thalern nicht bekommen: od piati toliarov (lacnejšie) to nedostanem.

Vor pred, od: vor der Thür, pred dvermi; vor drei Tagen, pred tromi dňami; vor einer Sache erschrecken, zľaknúť sa pred nečím; vor Hunger sterben, zomreť od hladu.

Zwischen medzi: zwischen Pest und Ofen ist die Donau, medzi Budínom a Pešťou je Dunaj; zwischen mir und dir, medzi mnou a tebou.

Ty samé predložky žiadajú na otázku kam? (wohin?) accusatív.

An: stelle es an die Wand, postav to k stene; er kommt an den Bettelstab, príde na žobrácku palicu.

Auf: lege es auf den Tisch, postav to na stôl; gehe auf dein Zimmer, choď do svojej izby.

Hinter: hinter die Thür, za dvere.

In do: gehe in die Stadt, choď do mesta.

Neben: stelle es neben den Tisch, postav to k stolu.

Ueber cez, skrz, nad : gehen wir über die Brücke, poďme cez most; das geht über seine Kräfte, to je nad jeho sily (prevyšuje jeho sily).

Unter : stelle dich unter den Baum, postav sa pod strom; er gehört unter die besseren Schriftsteller, patrí medzi lepších spisovateľov; Geld unter die Armen vertheilen, rozdať peniaze medzi chudobných.

Semandem unter die Augen treten, prísť volakomu pod oči.

Vor : vor das Thor, pred bránu.

Zwischen : setze dich zwischen deine Freunde, posaď sa medzi svojich priateľov.

2. Sú i složené predložky :

Von — an od: von Anfang an, od počiatku.

Von — auf od; von seiner Kindheit auf, od svojho detinstva.

Um — herum okolo, kol do kola : gehen wir um die Stadt herum, poďme okolo mesta.

Um—willen pre : um Gottes willen ! pre Pána Boha !

Auf — zu na, k : er gieng auf jenen Menschen zu, šiel na toho človeka.

3. Některé predložky môžu sa s druhými slovy skladať a síce :

a) s určitým členom, jestli v datíve lebo accusatíve stojí :

am	}	miesto	an dem
auf			an das
auf			auf das
durch			durch das
für			für das
in			in dem
in			in das
von			von dem
vor			vor das
zu			zu dem
zur	zu der		

b) So zámeny; v ktorom prípade ukazovace zámená : der, die, das ten, a, o; derselbe, dieselbe, dasselbe ten samý, ten istý na da (pred samohláskou na dar) a potažné : welcher, -e, -es ktorý na wo alebo wor sa premeňujú :

- dabei miesto: bei dem, — demselben, pri tom
 dadurch — durch daß, — dašfelbe, tým
 dafür — für daß, — dašfelbe, zato, preto
 dagegen — gegen daß, — dašfelbe, na proti
 damit — mit dem, — demselben, tým
 danach, darnach miesto: nach dem, — demselben, podľa toho
 daneben miesto: neben $\left\{ \begin{array}{l} \text{dem, — demselben,} \\ \text{daš, — dašfelbe,} \end{array} \right.$ pri tom
 daran — an $\left\{ \begin{array}{l} \text{dem, — demselben,} \\ \text{daš, — dašfelbe,} \end{array} \right.$ na tom, na
 darauf — auf $\left\{ \begin{array}{l} \text{dem, — demselben,} \\ \text{daš, — dašfelbe,} \end{array} \right.$ na tom, na
 daraus — aus dem, — demselben, z toho
 darein — in daß, — dašfelbe, do, v
 darin — in demselben, v
 darüber — über $\left\{ \begin{array}{l} \text{dem, — demselben,} \\ \text{daš, — dašfelbe,} \end{array} \right.$ nad tým
 darum — um $\left\{ \begin{array}{l} \text{demselben,} \\ \text{dašfelbe,} \end{array} \right.$ okolo toho
 darunter — unter $\left\{ \begin{array}{l} \text{demselben,} \\ \text{dašfelbe,} \end{array} \right.$ pod tým
 davor — vor $\left\{ \begin{array}{l} \text{demselben,} \\ \text{dašfelbe,} \end{array} \right.$ pret tým
 davon — von dem, — demselben, o tom
 dawider — wider dašfelbe, na proti tomu
 dazum — zu demselben, k tomu
 dazwischen miesto: zwischen $\left\{ \begin{array}{l} \text{dem, — demselben,} \\ \text{daš, — dašfelbe,} \end{array} \right.$ medzi tým
 wobei miesto: bei welchem, pri čom
 wodurch — durch welches, čím
 wofür — für welches, za čo
 wogegen — gegen welches, proti čemu
 womit — mit welchem, čím
 wonach, wonach miesto: nach welchem, dla čeho
 woran miesto: an $\left\{ \begin{array}{l} \text{welchem,} \\ \text{welcheš,} \end{array} \right.$ na čom

worauf	—	auf	{welchem, welches,	na čom, čo
woraus	—	aus	welchem,	z čeho
worein	—	in	welches,	do čeho
worin	—	in	welchem,	v čom
worüber	—	über	{welchem, welches,	nad čím
worunter	—	unter	{welchem, welches,	pod čím
wovon	—	von	welchem,	z čeho, od čeho
wozu	—	zu	welchem,	k čemu

c) S príslovkami: hier tu, her sem, hie tam: hieran tu na tomto; hierauf (tu) na to; herauf na (tu hore na).

4. Nekedy stávajú predložky i pred príslovkami: von hinten, od zadku; es ist weit von hier, ďaleko je od tialto; er hat sich auf heute gut vorbereitet, na dnešek sa dobre pripravil.

Často sa predložky i čo príslovky užívajú: es ist aus! veta! už je koniec.

§. 57. O spojkách.

Dľa významu delia sa spojky na:

1. Spojovace (slučné): und, a; auch, aj, i; sowohl — als auch, i—i; nicht nur — sondern auch, nie len — ale aj; je — desto, je mehr — um so mehr, čím-tým, čím viac — tým viac; bald-bald, raz-raz; oder, alebo.

2. Výlučné a obmezujúce: entweder — oder, buď-buď; weder — noch, ani-ani; ob — oder, či-či; außer vyjma; außer wenn, vyjmúc keď; nur, len; bloß, len; einzig, jedine; ohne daß, bez toho žeby.

3. Pripúšťajúce: obgleich, wengleich, ačkol'vek; wenn auch, keď aj; wengleich auch, keď i; zwar, síce; und zwar, a síce.

4. Odporujúce: aber, allein, ale; sondern, avšak; doch, predca; hingegen, im Gegentheil, na proti; vielmehr, čo viac.

5. Príčinné: weil, pretože; denn, lebo.

6. Následkové: darum, preto; folglich, nasledovne; und so, mithin, a tak, teda; daher, demnach, preto; deswegen, deshalb, preto; deswegen, weshalb, prečo, následkom čeho.

7. Podmínečné: wenn, jestli; in wie fern, jak daleko, na kolko.

8. Účelné: daß, auf daß, damit, um zu, by, aby; damit nicht, daß nicht, auf daß nicht, aby nie.

9. Vysvetľujúce: als, wie, jako; nämlich, a síce; totižto.

10. Časové: als, keď; nachdem, keď; indessen, medzi tým; während daß, čo medzi tým; ehe bevor, prv než; so bald als, jak náhle; kaum daß, sotva že.

§. 58. O výkrikníku (citoslovci.)

I tu rozoznávame dľa významu výkrikníky radosti: ach, ha, o aha, haj; juch, juchhe, hejsa! žalosti: weh, o weh, jaj, beda, ach, ach! zadivenia a úžasu: poß, poßtaufend, sto striel, tisíc vozov okovaných! ach, ach daß ist, ach, ach to je! siehe, видиš, ajhla! wahrlich, veru! oslovenia: he, heba, holla, hej, počuj; brav, bravo! still, čit; ruhig, ticho! höre, čuj! zu, darauf los, hore sa, nože! prania a želania: ach wenn, möchte doch, keby! posmešku a hany: wahrhaft, ba veru! nun, toť; hm, pfui, hm, fuj!

Po opravdivom výkrikníku môže ktorýkoľvek pád stáť: ach der Thor! deß Thoren, dem Thoren, den Thoren, oj blázon!

Nepравý výkrikník žiada pád dľa vlastného významu: wohl dir, Heil dir! blaho ti!

§. 59. O nektorých zvláštnomluvách (idiotismoch) nemeckého jazyka.

Abbrechen, odlomiť. Semandem etwas vom Lohne abbrechen, utrhnúť voľakomu z pláce. Eine Arbeit abbrechen, pretrhnúť prácu. Sich eine Stunde am alebo vom Schläfe abbrechen, utrhnúť si hodinku zo spania. Wir wollen davon abbrechen, nechajme to.

Abdrücken, odtlačiť. Ein Gewehr abdrücken, vystreliť (spustiť). Semandem etwas abdrücken, nekomu utrhnúť nečo.

Abfall, der, odpadok. Der Abfall von der Religion, odpadnutie od náboženstva. In Abfall kommen, upadnúť.

Abgehen, odísť. Mit Tode abgehen, zomreť. Von seiner Forderung abgehen, upustiť od svojich požiadavkov. Die Farbe geht ab, barva vychádza. Etwas vom Preise abgehen, spustiť na cene. Es geht ihm nichts

ab, nič mu nechybi. Es wird ohne Streit nicht abgehen, to nebude bez hádky (škriepky.)

Ablausen, uplynúť. Die Uhr ist abgelaufen, hodiny došly. Gut ablaufen, dobre sa končiť. Semandem den Rang ablaufen, nekoho predísť v prednosti. Einem den Preis ablaufen, predbehnúť nekoho v závo-de, predchytiť cenu nekomu. Ein Schiff ablaufen lassen, pustiť loď (novú) do vody.

Ablegen, odložiť. Rechnung ablegen, účty skladať. Die Kinderschuhe ablegen, odrásť. Ein Zeugniß, einen Eid, ein Gelübde ablegen, vydať, slo-žiť svedectvo, prisahu urobiť sľub.

Acht, Achtung, pozor. Acht geben, pozor dať. Auf Semanden Acht geben, dozerať na volakoho. Aus der Acht lassen, z oka pustiť. Sich in Acht nehmen, na pozore sa mať. Etwas in Acht uehmen, pozor dať na nečo.

Achten, ctiť. Geringe achten, málo vážiť. Für gut achten, za dobré uznať. Auf etwas achten, na nečo dbať. Er achtet keines (keinen) Men-schen, er achtet auf Niemanden, nedbá na nikoho, o nikoho.

An, na, (v. §. 56. 1. D.) Die Tugend an sich (an und für sich) čnosť sama v sebe. Es ist an mir, na mne je poriadok. So viel an mir ist, na koľko mi je možno. Es ist nichts an ihm, není nič na ňom. Es ist nichts an der Sache, není nič na tej veci; není tomu tak. Es ist nicht an dem, vec sa nemá tak. Ich habe einen wahren Freund an ihm, mám v ňom pravého priateľa. Am Ende, na ostatok, konečne. Es ist noch hoch an der Zeit, ešte je drahne na čase. Am Leben sein, pri živote byť. Es waren an zwei tausend, bolo ich do dve tisíc. Es hat mir an die fünfzig Gulden gekostet, stálo ma to do pädesiat zlatých. Vom Morgen bis an den Abend, od rana až do večera. Bis an das Ende der Welt, až do konca sveta.

Ankommen, prísť. Gut, übel ankommen, dobre zle obísť. Er ist unrecht angekommen, neprihodne prišiel. Es kommt darauf an, od toho závisí. Es kommt auf Leib und Leben an, ide o život a o smrť. Es kommt mir nicht darauf an, neberiem to do ohľadu. Bei mir kommt er nicht an, se mnou nevynde. Es kommt mir schwer an, ťažko mi padne. Es kommt mich eine Furcht an, strach ma berie. Es kam mich der Schlaf an, zašiel ma spánok.

Anlegen, priložiť. Feuer anlegen, oheň rozložiť, podložiť. Seman-dem Ketten anlegen, do pút dať. Ein Kleid anlegen, šat obliecť. Die

lejte Hand anlegen, dokončit něco. Man muß Hand ans Werk legen, musíme sa chytiť do práce. Sein Geld anlegen, dať peniaze svoje na úroky. Es worauf anlegen, namieriť na nečo; snažiť sa po nečom.

Anliegen, priliehať. Das Kleid liegt gut an, šat dobre prilieha. Diese Sache liegt mir sehr an, alebo, sehr am Herzen, tato vec mi veľmi na srdci leží. Jemandem Anliegen, prosit' nekoho (modlikať). Sich etwas angelegen sein lassen, dať si na nečom záležať, pečováť o nečo.

Auf, na. Die Sache hat viel auf sich, tá vec má mnoho pravdy. Auf der Stelle, na skutku. Auf- und abgehen, hore dolu chodiť. Einen Gulden auf oder ab, o zlatý viac lebo menej. Es geht auf drei Uhr, ide na tretú. Auf welche Art? jakým spôsobom? auf einmal, na raz. Aufs neue, na novo. Aufs Höchste, najvyšš, najviac.

Aufgehen, vyjísť. Es geht mir ein Licht in dieser Sache auf, briezdi sa mi v tejto veci; teraz vidím čo je vo veci. Hier von hier geht auf, štyri od štyr nezostane nič.

Aufgeben, zdvihnúť. Die Tafel aufheben, od stola stať. Das Gesetz aufheben, zrušiť zákon. Die Sitzung aufheben, sedenie zavreť, zakončiť.

Aufnehmen, prijať. Etwas gut (übel) aufnehmen, nečo zle, dobre prijať. Es mit Jemandem aufnehmen, merať sa s nekým, pustiť sa s nekým do bitky a p.

Aufziehen, vytiahnuť. Jemanden aufziehen, s nekým žart vyvádzať. Gelindere Seiten aufziehen, jemnejšie si počínať. Kinder aufziehen, deti vychovávať.

Auge, oko. Das liegt vor Augen, to je pred očima. Ein Auge auf etwas haben, oko mať na nečo. Große Augen machen, oči vyvaliť. Das sticht ihm in die Augen, to mu oči kole.

Aussehen, vyzerať. Es sieht aus, als wollte es regnen, ide na dážď, chce pršať. Es sieht übel mit ihm aus, zle je s ním. Wie sieht es aus? jak to výzerá, (vypadá?)

Bange, úzkostlivý. Jemandem bange machen, nekoho do úzkosti priviesť. Es wird mir bange, úzko mi je, bojím sa.

Bank die, lavica. Durch die Bank, radom. Etwas auf die lange Bank schieben, odkladať nečim, odťahovať nečo.

Befinden, nachádzať. Wo befindet er sich jetzt? kde sa teraz zdrzuje? Wie findest du dich? jak sa máš? Ich befinde mich recht wohl, dobre sa mám.

Begeben sich, udat' sa, prihodiť sa. Sich wohin begeben, nekam ist. Sich in Gefahr begeben, vystaviť sa nebezpečenstvu. Sich in den Ehestand begeben, do manželského stavu stúpiť. Sich einer Sache begeben, vzdat' sa, odriecť sa nečoho. Sich zur Ruhe begeben, isť na pokoj.

Bei, pri, u (v. §. 56. B.) Es steht bei Ihnen, vo Vašej (Jejich) moci je. Er ist nicht bei sich, není pri sebe. Bei Wasser und Brod gefangen sitzen, o vode a chlebe uväzneným byť. Bei meiner Treue, na moj pravdu. Bei Tage, bei Nacht, vodne v noci. Beim Herausgehen, idúc von. Bei Strafe, pod pokutou. Nicht bei Gelde sein, nemať peňazí. Er ist schon bei Jahren, už je v rokách. Bei dem Allen (bei alle dem), pri tom všetkom. Bei weitem besser, o mnoho lepšie. Bei Leibe nicht, práve nie, do cela nie. Semanden bei seinem Namen nennen, nekoho jeho menom zavolať. Er ist noch bei Kräften, ešte je pri dobrej sile. Bei einem Haar, na vlas. Es waren bei dreitausend, bolo ich do tri tisíc.

Bein, daš, košť. Die Kälte dringt durch Mark und Bein, zima preniká špik a kosti, (do živého ide). Gut auf den Beinen sein, dobré nohy mať, (dobre na nohách stáť). Semandem auf die Beine helfen, dopomôcť nekomu. Wieder auf die Beine kommen, zas sa zmôcť, sotavít Sich auf die Beine machen, sobrať, pobrať sa, preč isť.

Bekommen, dostať. Er hat Lust bekommen, dostal chuť. Zähne bekommen, zuby dostávať. Zunge bekommen, mladé mať. Kann man es zu sehen bekommen? môže sa to vidieť? Es ist zu bekommen, je k dostaniu. Das bekommt mir wohl, dobre mi padne (chuť). Wohl bekomme es euch, nech vám je na zdravie.

Berg, der, vrch. Er ist über alle Berge, už je za polom i dolom. Wir sind noch nicht über den Berg, ešte sme nie za vrchom; (ešte sme nepremohli všetky prekážky.) Die Haare standen ihm zu Berge, vlasy mu dubkom stali. Hinter dem Berge halten, skryte chovať, tajiť.

Beste, der, die, daš, najlepši. Bei der ersten besten Gelegenheit, pri prvej príležitosti. Zum Besten erreichen, na užitok padnúť, k prospechu byť. Sein Bestes thun, vše možné urobiť. Das Beste von Semandem reden, dobre o nekom hovoriť. Das gemeine Beste, obecné dobro. Semanden zum Besten haben, nekoho mať za blázna, žart si tropiť s nekým.

Bestehen, pozostávať. Auf etwas bestehen, na nečom stáť. Auf seinem Kopfe bestehen, hlavatým byť. Gegen Semanden nicht bestehen können, nemôcť obstať pred nekým; nemôcť odolať nekomu. Gut (schlecht) bestehen, dobre, (zle) obstať. Mit etwas bestehen, obstať nečím: mit

Schimpf und Schande bestehen, hanobne obist. Alle Schwierigkeiten bestehen, vsetky ťaťkosti podstúpiť, premôcť. Ein Abenteuer bestehen, dobrodružstvo podstúpiť.

Bewußt, povedomý. Es ist Jedermann bewußt, každý vie. Sich einer Sache bewußt sein, povedomým si byť nečeho. Sich seiner nicht mehr bewußt sein, bez sebä byť.

Bieten, poskytovať, dávať. Wie bietet er das? jak to dáva? Mehr bieten als ein Anderer, viac dávať než iný. Jemandem die Spitze bieten, postaviť sa nekomu naproti.;

Biß, biß an, biß in, biß nach, biß zu, až po, do. Drei biß vier, tri, ťtyri. Alle biß auf ihn, všetci krom neho. Thun Sie es nicht, biß ich es Ihnen sage, nech to neučinia (neučinte to), kým Im (Vám) ne poviem.

Bord der, kraj, strana. An Bord gehen, na loď ísť. Ueber Bord werfen, vyhodit' z lode.

Brechen, zlomiť. Das Gesetz, den Frieden brechen, zrušit' zákon, pokoj. Etwas über das Knie brechen, nečo na raz (náhle) vykonať. Die Nacht bricht herein, noc nastáva, tmí sa. Das Herz bricht mir, srdce sa mi puká. Die Augen brechen ihm, oči mu hasnú. Die Krankheit bricht sich, nemoc prestáva, padá. Die Kälte hat sich gebrochen, zima popustila, sjemnila sa.

Bringen, doniesť. Ein Kind zur Welt bringen, porodit' dieťa. Es weit bringen, vysoko vyjsť. Ich kann es nicht dazu bringen, nemôžem ta prísť, nemožem to obsiahnuť. Etwas an sich bringen, nečeho sa zmocniť. Seine Waare an den Mann bringen, odpredať svoj tovar. Auf andere Gedanken bringen, na iné myšlienky priviesť. Jemanden auf's Außerste bringen, nekoho príliš rozzlobit'. In Ordnung bringen, do poriadku priviesť. Es über das Herz bringen, prekonať sa. Jemanden um etwas bringen, nekoho pozbaviť nečeho. Sich ums Leben bringen, o život sa pripravit'. Zu Stande bringen, vyviesť.

Daran, na tom, na. Es fehlt viel daran, tomu mnoho chybi. Es ist nichts daran, není nič na tom; nestojí nič. Ich weiß nicht, wie ich daran bin, neviem jako stojím, jako som.

Darüber, nad tým, o tom. Ich will mich darüber machen, chcem sa k tomu prichytiť. Von zwanzig Jahren und darüber, vyše dvacať rokov. Es geht nichts darüber, nič není nad to (lepšieho). Es geht Alles darunter und darüber, všetko ide čím hore tým dolu.

Durchgehen, prejsť. Sein Pferd gieng mit ihm durch, kôň sa s nim zdesil, (splášil), ušiel.

Dürfen, smieť. Das dürfte wohl geschehen, to by sa snáď mohlo stať. Darüber darf man sich nicht wundern, nad tým sa niet čo diviť.

Ehre, česť. Ehre einlegen, česť založiť, česťou sa zaujať. Mit Ehren davor kommen, čestne odísť. Ein Mann von Ehre, muž čestný. Ihnen zu Ehren, Im (Vám) k úcte, k vôli. Ehren halber, pre česť. Das ist aller Ehren werth, to je všetkej úcty hodno. Mit Ehren zu melden, so všetkou úctou buď rečeno. Ich mache mir eine Ehre daraus, za česť si pokladám. Ich habe die Ehre, mich zu empfehlen, mám česť, sa porúčat.

Einfallen, napadnúť. Es fiel Regenwetter ein, prišla plúšť. Es fällt mir ein, daß — napadá (prichádza mi na mysel), že —. Sich etwas einfallen lassen, napadnúť (na mysel).

Eingehen, vnísať. Ich gehe Alles ein, všetkému sa podvolím. Einen Vergleich eingehen, usrovnat sa. Eine Wette eingehen, stavať sa. Dieses Tuch wird im Wasser eingehen, toto súkno sa vo vode sbehne.

Einnehmen, priať. Dieser Wein nimmt den Kopf ein, toto víno udiera do hlavy. Jemanden für (wider) etwas einnehmen, nekoho pre něco (proti něčemu) získať.

Fahren, viesť sa. Dieser Kutscher fährt gut, tento kočiš dobre vezie. Ueber einen Fluß fahren, riekou sa preplaviť. Jemandem durch den Sinn fahren, nekomu cez rozum prejsť. Wohl (übel) bei, alebo mit etwas fahren, dobre (zle) pri něčom prejsť. Etwas fahren lassen, něco tak nechať, od něčoho upustiť.

Fallen, padnúť. Jemandem zu Füßen fallen, nekomu k nohám padnúť. Jemandem in's Wort (in die Rede) fallen, nekomu do reči vpadnúť. Das Loos ist auf ihn gefallen, los jeho trafil, zastihol. Ich fiel auf den Gedanken, prišiel som na tú myšlienku. Jemandem beschwerlich (zur Last) fallen, nekomu na obtíž byť. Es fällt mir schwer, ťažko mi padá. Etwas fallen lassen, něco vypustiť, od něčoho odstúpiť. In Ohnmacht fallen, somdlet. Das Wasser fällt, voda upaduje. Der Preis der Waare fällt, cena tovaru padá.

Fassen, chytiť. Einen Entschluß fassen, odhodlat sa. Muth (Herz) fassen, osmeliť sa. In die Augen fassen, pod oko vziať. Sich kurz fassen, krátko sa vyjadriť. Sich auf etwas gefaßt machen, k něčemu sa pripraviti. Wurzel fassen, zákoreniť sa.

Fehlen, chybeť. Es fehlt ihm an nichts, nič mu nechýbi. Es fehlte

nicht viel, mnoho nechybelo. Weit gefehlt, ani zdaleka. An mir soll es nicht fehlen, ja sodpoviem, vykonám svoju povinnosť. Was fehlt ihm? čo mu je?

Fest, pevný. Das feste Land, pevná zem, (pevnina). Ein fester Schlaf, tuhý spánok. Semanden fest nehmen (sehen), nekoho polapiť, spútať, užalárniť. Etwas steif und fest behaupten, nečo silou, mocou tvrdiť. Fest sehen, ustáliť, ustanoviť. Sich an einem Orte setzen, usadiť sa volakde. Sich fest vornehmen, pevne si predsevziať.

Finden, najsi. Man findet Leute, sú ľudia. Die Wahrheit wird sich finden, pravda sa ukiaže. Ich kann mich darein nicht finden, nemôžem sa do toho vpraviť. Vergnügen an etwas finden, radosť v nečom nachádzať. Ich finde es so für gut, tak to uznávam za dobré.

Führen, viezť. Wohin führt dieser Weg, kam vedie tato cesta. Einen Prozeß führen, pravotiť sa. Einen Namen führen, meno mať. Eine stolze, übermüthige Sprache führen, pyšne, nadute hovoriť. Klage über etwas führen, nad nečím si sťažovať. Ein Leben führen, život viezť. Die Feder zu führen wissen, vedieť perom hýbať.

Für, pre, za. (v. 56. §. 1. C.) Die Sache ist für sich gut, vec je sama v sebe dobrá. Für dieses Geld will ich — kaufen, za tyto peniaze chcem — kúpiť. Mann für Mann, od muža k mužu. Stück für Stück, kus po kuse. Tag für Tag, deň po deň. Für's erste, po prvé. Für jetzt, na teraz. Für und für, na vždy. Aus Liebe für dich, z lásky oproti tebe. Ich für meine Person, z mojej stránky, čo sa mojej osoby týka. Für gewiß wissen, dojistá vedieť. Für wen hältst du mich, za koho ma držiš? Für diese kurze Zeit hat er gute Fortschritte gemacht, na tento krátky čas dobré pokroky urobil. Er sprach für unsre Sache, hovoril za našu vec. Ich kann nicht dafür, nemôžem za to. Da sei Gott für, nech Boh chráni. Ich esse es für mein Leben gern, to najradšej jem. Ich liebe ihn für mein Leben, na smrť ho milujem.

Geben, dať. Auf Semandes Wort nichts geben, nič nedat' (nedbať) na nekoho slová. Seine Gedanken von sich geben, svoje myšlienky sdeliť. Sich bloß geben, vydat' sa, vystaviť sa. Sich zufrieden geben, uspokojiť sa. Was gibt es? čo sa robí? Was gibt es Neues? čo nového? Semandem einen Verweis geben, pokarhať nekoho. Semandem Gehör geben, vylslech dať nekomu, vypočúvať. Es gibt viele, welche sagen, mnohi sú, ktorí hovoria.

Gehen, íst. Der Teig fängt an zu gehen, cesto sa dviha. An etwas gehen, nečo započat. Dieses Zimmer geht auf die Gasse, tato izba vedie na ulicu. In sich gehen, do sebä stúpiť. Gehen lassen, nechať, pustiť. Laß mich gehen, pust, nechaj ma. Die Haare, die Farbe gehen lassen, vlasy, barvu púšťať. Wie geht's, jak stoja veci? Wie geht's mit seiner Gesundheit, jak mu zdravie slúži? Es geht ein starker Wind, silný vetor fúka. Es geht das Gerücht, die Rede, hovori sa, vravi sa. Die Uhr geht zu früh, zu langsam, hodiny idú pri v čas, pri neskoro. Zu Bette gehen, spať íst. Semandem an die Hand gehen, nekomu na pomoci byť. Mir íst mein Hut verloren gegangen, stratil sa mi môj klobúk. Dieser Knabe geht ins zehnte Jahr, tomuto chlapcovi ide na desiaty rok. Es geht in die dritte Woche, už je tomu tretí týždeň. In Erfüllung gehen, splniť sa.

Gelegen, príležítý. Eine gelegene Zeit, príležítý čas. Es íst mir daran gelegen, záleži mi na tom. Daran íst nichts gelegen, na tom nič nezáleži. Es íst mir nicht gelegen, není mi príležito.

Gelten, platiť. Was gilt die Wette, čo stojí stávka? Er gilt bei mir viel, on u mňa mnoho platí. Was Einem gesagt wird, gilt Allen, čo sa jednemu povie, platí všetkým. Es gilt die Ehre, das Leben, stoi (ide o) česť, život. Mir gilt das gleichviel, to mi je všetko jedno. Das lasse ich gelten, to dopustím.

Greifen, chopiť. Falsch greifen, chybeť. Semandem an den Puls greifen, nekomu puls (nápor) ohladávat. Semandem an die Ehre, an das Leben greifen, napádat nekoho česť, život. Semandem in sein Amt, in sein Recht greifen, íst (starat sa) nekomu do úradu, do práva. Man kann es mit den Händen greifen, to je na dlani. Zu den Waffen greifen, zbraň uchopiť. Semandem unter die Arme greifen, nekomu pomôcť (podchytíť.)

Gut, dobrý. Er läßt Alles gut sein, všetko uzná za dobré, nestarí sa o nič. Ich habe noch zehn Thaler bei ihm gut, ešte mi je dlžen desať toliarov. Es gut haben, dobre mať. Zu gut halten, na dobré mať. Er achtet sich zu gut dazu, drži sa k tomu za pridobrého. Sie haben gut reden, Vám (Im) je ľahko hovoriť. Er hat sein Lebetag kein Gut gethan, za živobytia nevykonal nič dobrého. Sie thun nicht gut zusammen, nesnášajú sa. Sich etwas zu gute thun, dobrú vôľu si spraviť. Er thut sich darauf etwas zu gut, zakladá si na tom.

Halten, držať. Dafür halten, mysleť, domnievať sa. Für etwas halten, za nečo držať. Seine Kleider gut halten, svoje šaty šetriť. Seine Bedienten gut halten, so svojimi sluhami dobre zachádzať. Semanden beim Worte halten, nekoho za slovo vziať. Offene Tafel halten, otvorený stôl držať, pohostinným byť. Stand halten, vydržať. Es hält hart, ťažko, tvrdo, ťažko ide. Es mit Semandem halten, držať s nekým. Halten Sie es, wie Sie wollen, nech urobia (urobte) jako sa Im (Vám) l'ubi. An sich halten, zdržovať sa, mierniť sa. Dieser Krug hält eine Maß, tento krčah má jednu pintu. Sich an etwas halten, držať sa nečoho. Sich zu Semandem halten, pridržať sa nekoho.

Hand, die, ruka. Eine Hand voll, plnú hrsť. Von Hand zu Hand, z ruky do ruky. Er hat eine schöne Hand, má pekné písmo. An der (bei der, zur) Hand sein, pri, po ruke byť. Von der Hand gehen, od ruky byť. Die Hand mit im Spiele haben, účasť brať na nečom. Nach der Hand, pozdejšie. Vor der Hand, na teraz. Etwas vor die Hand nehmen, nečo do práce vziať.

Sinne, v ňutri. Etwas inne werden, nečo zbadať. Sinne haben, nečo mať, nečím vládnuť.

Kommen, prísť. Es kommt ein Gewitter, ide búrka. Wie kommt es? jak to prichádza? Sie kamen endlich soweit, daß — konečne tak daleko prišli, že —. Wie hoch kommt dir das? kol'ko ťa to stojí? Es kommt auf Seden so viel, na každého tol'ko pride. Es kam mir in den Sinn, prišlo mi na rozum. In Schweiß kommen, do potu prísť. In Verfall kommen, do úpadku prísť. Hinter etwas kommen, na nečo prísť. Mit etwas zu Stande kommen, nečo dokonáť. Er läßt mich nicht zu Worte kommen, nedá mi k slovu prísť. Auf die Spur kommen, na šľak prísť. Von Sinnen kommen, o rozum prísť.

Lassen, nechať. Ich habe mir sagen lassen, dal som si povedať, povedali mi. Dieser Wein läßt sich trinken, toto víno sa da piť. Das läßt sich hören, to sa dá počuť. Laß ihn herkommen, zavolaj ho sem. Sagen lassen, odkázať. Laß mich gehen, pušť ma. Laß hören! čujmó!

Laufen, behať. Gefahr laufen, v nebezpečenstve byť. Die Uhr läuft, hodiný utekajú. Es läuft Alles auf Eins hinaus, všetko to na jedno vychádza. Das laufende Jahr, bežiaci rok.

Legen, klásť. Eier legen, vajcia niest. Schlingen (Fallen) legen, osidlá, (úklady) klásť, staväť. Ein Schiff vor Anker legen, loď zakotviť. Der Wind, (der Sturm) legt sich, víchor prestáva. Sich auf etwas

legen, oddať sa na nečo. Hand an Jemanden legen, na nekoľo ruku vstiahnuť. Hand an sich legen, o život sa pripraviť. Jemandem etwas an das Herz legen, nečo na srdce uložiť. Den Grund zu etwas legen, položiť základ nečemu.

Licht, svetlo. Etwas beim Licht besehen, nečemu sa dobre prizreť. Jemanden hinter das Licht führen, nekoľo oklamať. Eine Sache in das gehörige Licht setzen, vec nejakú patrične objasniť.

Liegen, ležať. Auf den Knien liegen, klačať na kolenách. Vor einer Stadt liegen, táborom ležať pred mestom. Liegen lassen, nechať stať. Es liegt an ihm, na ňom je, od neho závisí. Die Schuld liegt an dir, ty si vina. Es liegt nichts daran, na tom nič nezáleží. Er liegt in den letzten Sügen, zomiera. Vor Ufer liegen, na kotvách stať.

Machen, robiť, konať. Sich an etwas machen, dať sa do nečeho. Sich aus Jemandem (aus etwas) viel machen, mnoho si robiť z nekoľo, z nečeho. Ich mache mir nichts daraus, nerobím si nič toho. Sich auf den Weg machen, dať sa na cestu. Den Anfang machen, počiatočok urobiť. Ein Ende machen, koniec urobiť. Das macht ihm Ehre, to mu slúži k česti.

Mann, der, muž. Sich als ein Mann zeigen, chlapom sa ukiazať. Mann und Frau, muž so ženou. Der gemeine Mann, obecny človek. Etwas an den Mann bringen, nečo odpredať. Die Tochter an den Mann bringen, dcéru vydať. Seinen Mann finden, an den rechten Mann kommen, najst svojho človeka. Er ist nicht der Mann dazu, on není na to súci.

Nach, po (v. §. 56., 1. B.). Nach dem Gewichte, nach der Elle verkaufen, po funte, po rýfe predávať. Der Weg nach der Stadt, cesta do mesta. Er richtet sich nach ihm, dla neho sa spravuje. Nach Hause gehen, domov íst. Nach Jemandem fragen, po nekom sa pýtať. Nach der Ursache fragen, po príčine sa pýtať. Vor wie nach, alebo: nach wie vor, vždy jednako. Nach und nach, poznenáhla, pomaličky.

Nehmen, vziať. Etwas über (auf sich) nehmen, nečo na seba vziať. Einen Mann nehmen, za muža íst. Eine Frau nehmen, o ženiť sa. Jemandem beim Worte nehmen, nekoľo za slovo vziať. Sich die Mühe nehmen, prácu si dať. Schaden nehmen, škodu trpeť. Ueberhand nehmen, zmáhať sa, prevahu dostať.

Pflegen, starať sa, chovať, pestovať, obyčaj mať. Der Ruhe, seiner Bequemlichkeit pflegen, odpočievať, o svoje pohodlie pečovovať. Eines

Antes pfelegen, úrad zastávať. Gerechtigkeit pfelegen, spravodlivosť prisluhovať. Er pfelegte zu sagen, hovorieval. Wie es zu gehen pfelegt, jak sa to stáva.

Rath, der, rada. Semanden zu Rathe ziehen, jemanden um Rath fragen, poradiť sa s nekým. Rath schaffen, poradiť si. Dazu kann Rath werden, tomu sa môže spôsobiť najšť. Da ist guter Rath theuer, tu dobrá rada mnoho stojí. Zu Rathe halten, sporiť nečím, v poriadku držať. Kommt Zeit, kommt Rath, čo sa nedá razom, to sa podá časom.

Recht, dobre, práve. Das ist mir nicht Recht, to mi není po vůli. Es ist ihm recht geschehen, dobre sa mu stalo. Wo mir recht ist, jestli sa nemýlim.

Sagen, povedať. Unter uns gesagt, medzi nami rečeno. Er hat vom Glück zu sagen, má šťastie. Was soll das sagen? čo to má byť? Er hat mir nichts zu sagen, nemá mi čo rozkazovať. Er hat nichts zu sagen, to nič nerobí.

Scharf, ostrý, ostro. Scharf laden, tuho nabyť. Semanden scharf ansehen, prisno na nekoho pozreť. Scharf gehen, rýchlo ísť.

Schießen, strielať. Semanden über den Haufen schießen, nekoho zastreliť. Brod in den Ofen schießen, chlieb sádzať.

Schlagen, biť. Entzwei schlagen, rozbiť. Todt schlagen, zabiť. In die Flucht schlagen, na útek zahnať. In Papier, in ein Tuch schlagen, do papieru, do šatky zakrútiť. Die Binsen zu dem Kapital schlagen, úroky k istine priraziť. Sich zu Semandem schlagen, k nekoho stránke pristúpiť. Ich bin ein geschlagener Mann, zničený som. Sich in's Mittel schlagen, prosrednikom byť.

Sehen, videť. Er sieht dir ähnlich, tebe je podobným. Das Fenster sieht auf die Gasse, okno je na ulicu.

Sehen, sadiť, položiť. Sich etwas in den Kopf sehen, vziať si nečo do hlavy. Ein Land unter Wasser sehen, zaplaviť vodou krajinu. Semanden in Schrecken sehen, nekomu strachu nahnať. Etwas aus den Augen sehen, nečo z očí spustiť.

Sollen, mať. Er soll todt sein, ma byť mrtvým, (hovoria, že je mrtvý). Er soll mir noch 100 Gulden zahlen, ešte mi má sto zlatých platiť. Sie sollen es noch heute haben, máte (majú) to ešte dnes dostať.

Stehen, stáť. Etwas stehen lassen, nečo nechať stáť. Gevatter ste-

hen, kmotrom byť. Daš steht bei Ihnen, od Vás (Nich) to závisí. Es steht noch dahin, ešte je nejisto. Daš steht noch im weiten Felde, to je ešte ďaleko. Im Begriff stehen, etwaš zu thun, zamýšľať, (hodľať), voľačo urobiť. In Bereitschaft stehen, prichystaným byť. Es kommt auf drei Gulden zu stehen, pride na tri zlaté. Mit Jemandem auf einem guten Fuße stehen, v dobrom pomere (v priatelstve) stáť s nekým. Für etwaš stehen, za nečo stáť (zastať), ručiť. Im Verdacht stehen, podozreľým byť.

Still, stille, tichý. Die stille Woche, veľkonočný týždeň. Still halten, still stehen, zastať. Stille! ticho! Im Stillen, v tichosti.

Streichen, tret, mastiť. Siegel streichen, tehly robiť. Den Scheffel, daš Getreide streichen, štrichom merať (štrichovať). Den Bogen streichen, sláček mastiť. Die Segel streichen, stiahnuť plachty. Etwas herausstreichen, nečo nad mieru vyznačiť (na obdiv vystaviť).

Thun, činiť, robiť. Schaden thun, škodiť. Er hat zu thun, prácu má. Damit habe ich nichts zu thun, nič ma do toho. Was ist zu thun? čo má človek robiť? Es ist mir nur um Sie zu thun, len o Vás (Nich) mi je. Es ist mir sehr darum zu thun, daš — veľmi mnoho mi na tom záleží, aby —. Wenn es nur darum zu thun ist, keď je len to vo veci. Daš läßt sich thun, to sa dá urobiť. Daš thut nichts zur Sache, to neme ni vec. Er thut, als wüßte er nichts, stavia sa, ako by nevedel nič. Er thut gelehrt, učenca hrá. Daš thut weh, to boli. Daš thut in die Länge fein gut, to dlho dobre nebude.

Uebel, zlý. Es ist (wird) mir übel, zle mi je. Er ist übel daran, zle mu ide. Uebel auslegen, - zle (chybne) vykladať. Uebel hören, zle počuť.

Ueber, nad. (v. §. 56. 1. D.) Daš geht über seine Kräfte, to prevyšuje jeho sily. Er ist mir über 1000 Gulden schuldig, dlžen mi je vyše 1000 zlatých. Ein Mal über daš andere, raz po raz. Ueber Pest nach Ofen, Pešťou do Budina. Ueber drei Wochen, za, o tri týždne. Es geht nichts über ein gutes Gewissen, nič nad dobré svedomie. Ueber den garptigen Menschen! ten šeredný človek! Es geht alles bunt über, všetko ide čím hore tým dolu. Ueber und über, naskrze. Ueber Hals und Kopf, úprkom. Ueber die Hälfte, vyše polovičky. Ueber alle Maßen, nad všetku mieru, Ueber dieß, mimo toho. Ueber acht Tage, za osem dní. Heute über acht Tage, na dnes týždeň. Heute übers Jahr, na takto rok. Den Tag über, cez deň. Uebers Kreuz, na kríž.

Um, okolo (v. 56. §. 2. C.) Es ist um mich geschehen, po mne je. Sich um etwas streiten, hádať sa (o závod íst) o nečo. Um etwas kommen, o nečo prísť. Semanden um etwas bringen, nekoľo o nečo pripraviť. Es ist eine schöne Sache um die Tugend, čnosť je pekná vec. Es ist mir nicht um Geld, sondern um die Ehre zu thun, nejedná sa mi o peniaze, lež o česť. Ein Kleid um sich nehmen, šaty si obliecť. Wie steht es um die Sache? jako sa má vec? Wie steht es um deine Gesundheit, jak ti zdravie slúži? Um etwas wissen, o nečom vedieť. Um so besser, tým lepšie.

Umgehen, obísť, obchádzať. Mit Lügen, mit Betrug umgehen, íhať a klamať. Mit Semandem umgehen, obcováť s nekým. Es geht im Hause um, máta v dome.

Verlieren, stratiť. Verloren gehen, z kazu vziať. Sich in Gedanken verlieren, pohrúžiť sa do myšlienok. Sich aus den Augen verlieren, zmiznúť z očí.

Von, od, (v. §. 56. 1. B.) Dies ist von Gold, toto je zo zlata. Ein Mann von viel Talent, von großer Gelehrsamkeit, muž veľkých vlôh, veľkej učnosti. Ein Faß von sechs Eimern, šesť okovný sud. Er ist von Nation ein Ungar, rodom je Uhor.

Er ist von Preßburg, on je z Prešporku. Der Erzbischof von Wien, arcibiskup Viedenský. Ein Mann von neunzig Jahren, muž devädesiat ročný. Ein guter Freund von mir, môj dobrý priateľ. Alles geht gut von Statten, všetko ide dobre. Von einander brechen, reißen, rozlomiť, roztrhnúť. Von Herzen gern, zo srdeca rád. Von Grund aus, zo základu, od spodku. Von beiden Seiten, z obidvúch strán. Einer von uns, jedon z nás. Von ungefähr, náhodou. Von Neuem, z nova. Von selbst, sám od seba. Von Zeit zu Zeit, časom, nekedy. Von Tag zu Tag, z dňa na deň. Von Wort zu Wort, od slova do slova. Von Haus zu Haus, z dom do domu.

Werfen, hádzať. Junge werfen, okotiť sa. Die Schuld auf Semanden werfen, vinu na nekoľo skladať, obviňovať. Sich vor Semandem auf die Kniee werfen, ípadnúť pred nekým na kolená.

Wind, der, vector. Etwas in den Wind schlagen, nečo do vetra pustiť. Er hat davon Wind bekommen, zavoňal to, (zbadal).

Wort das, slovo. Viel Worte machen, mnoho slov šíriť. Auf mein Wort, na moje slovo. Ein Wort, ein Mann, statočný človek drží slovo. Ziehen, íahať. Den Hut ziehen, klobúk sňať. Den Degen ziehen,

šablu vytasit'. Lichter ziehen, sviečky liať. In die Länge ziehen, prediaľovať. Einen Geruch an sich ziehen, nečím na páchnuť. Etwas in Betrachtung ziehen, nečo do povahy vziať. In das Feld ziehen, do pol'a tiahnuť. Die Wolken ziehen sich nach den Bergen, oblaky tiahnu za vrchy. Das Gebirge zieht sich weit ins Meer, pohorie ďaleko siaha do mora. Dieser Weg zieht sich sehr, tato cesta sa veľmi ťahá.

Zu, — k (v. 56. §. 1. B.) Semanden zum König ausrufen, wählen trönen: nekoho za kráľ'a vyhlásiť, vyvoliť, korunovať. Man hat ihn zum Richter gemacht, zum Geisslichen geweiht, urobili ho súdcom, posvätili ho za kňaza. Er ist zum Dichter geboren, je rodzeným básnikom, narodil sa za básnika. Zu Papier bringen, položiť na papier, (napísať). Papier zum Schreiben, pisaci papier. Zu Mittag, na poludnia. Zu Mittag speisen, obedovať. Semanden zu Gaste bitten, nekoho za hosťa zavolať. Zu Tische sitzen, pri stole sedieť. Zu Tische gehen, k stolu ísť. Zu Hause sein, doma byť. Zu ebener Erde wohnen, na spodku bývať. Zu groß, zu klein, pri veľký, pri malý. Zu! zu! nože! doňho sa! Glück zu, zdar Boh. Zu Wasser, zu Lande, na zemi, na móri. Hier zu Lande, v našej krajine. Die Universität zu Wien, viedenské všeučelište. Zu Rom, zu Paris, v Ríme, v Paríži. Semandem zur Seite sitzen, nekomu pri boku sedieť. Semandem zur Linken gehen, ísť nekomu na ľavú stranu. Es ist schon zu Ende, už je koniec. Er kam zu Pferde, prišiel na koni. Zu Pferde sitzen, na koni sedieť. Zu Fuße gehen, pešky ísť. Seit zu Tage, teraz, v terajšom čase, dnes. Zu der Zeit, vtedy. Zur Zeit-jeht, teraz. Zu Ostern, na veľkú noc. Zu rechter Zeit, v príhodnom čase. Zu Zeiten, nekedy. Zum ersten, zum zweiten Male, prvý, druhý raz. Zum wenigsten, (wenigstens), aspon, pri najmenej. Die Elle zu zwei Gulden gerechnet, rýf po dva zlaté rátajúc. Alle Ausgaben zur Hälfte tragen, všetky výdavky na poly platiť. Zum Fenster hinauswerfen, von oknom vyhodit'. Zu Grunde richten, na vnivoč priniesť. Zu Grunde gehen, zkazu vziať. Zu Wasser werden, nepodariť sa, nič z nečeho nebyť. Zu Pulver stoßen, na prach potľeť.

O v e t e .

(Vom Satze.)

§. 60. V š e o b e c n ý ú v o d .

1. Veta je slovy vyjadrená myšlienka, ktorú čo usudok vôbec buď v podobe usudku samého, buď otázky, buď prania, buď v podobe rozkazu sdeľujeme:

Müßiggang ist aller Laster Anfang. Lenivosť je počiatok všetkých nepravostí.

Was ist denn vorgefallen, was hat es denn gegeben? Čo že sa prihodilo, čo že sa pridalo?

Möcht' ich doch ein Vogel sein! Keby som bol ptákom!

Ergreift die Waffen, rüstet Schiffe aus, durchforscht die ganze Küste. Chopte zbraň, vystrojte lode, preskúmajte celý breh.

2. Každá veta pozostáva z výroku (predicát) a podmetu (subject); onen je usudok o nejakej osobe lebo veci, tento je pojem tej osoby lebo veci, o ktorej sa usudok podáva.

3. Jestli veta mimo výroku a podmetu nič iného v sebe neobsahuje, nazýva sa holou (nackter Satz) vetou. K. p. Das Wasser fließt, voda tečie.

Jestli však jak podmet tak výrok bližej sa určujú, alebo doplňujú, povstane rozvinutá, alebo rozšírená veta. — (erweiterter, umfleideter Satz) K. p. Das eiskalte Wasser des Waldbaches fließt schäumend und brausend den Berg hinab, ľadová voda ručaja tečie peniac sa a hučiac dolu vrhom.

4. Veta, ktorá len jeden podmet a jeden výrok v sebe obsahuje, buď bližej určené alebo doplnené, buď docela holé, nazýva sa jednoduchou vetou. (einfacher Satz). Jestli sa viacej jednoduchých viet v jednu myšlienku spojuje, povstáva složená veta (zusammengesetzter Satz).

5. Jestli nektorá veta len jeden podmet a viac vyrokov, alebo len jeden výrok a viac podmetov má, nazýva sa sťažnou vetou (zusammengesetzter Satz) a pojednáva sa jako jednoduchá veta. To samé platí o vetách, ktoré viacej doplnkov alebo iných čiastok vety majú.

K. p. Seid gerecht, unbescholten und gewissenhaft. Buďte spravodliví, bezúhonní a svedomití. — Sonne und Mond sind Himmelskörper. Slnce a mesiac sú nebeské telesá. — Ehret die Kunst und Wissenschaft, Ctite umenie a vedu.

§. 61. Jednoduchá veta.

A. Holá veta.

I. Podmet.

Holá, jednoduchá veta pozostáva z podmetu a výroku. Podmet je docela neodvislý a stáva vždycky v nominative na otázku kto? (wer?), o čo? (was?). Býva vždy podstatným menom alebo druhou čiastkou reči, čo podstatné meno užívanou:

Die Rosen blühen. Ruže kvitnú. Der Muthige siegt. Smelý zvíťazi. Alles vergeht. Všetko sa pomíne. Scheiden betrübt. Lúčenie skormucuje.

Poznámka. Podmet je často v časoslove zahrnutý, alebo sa vyzoruzmievá:

Steh (du)! stoj! geh' (du)! choď!

Často má veta dva podmety, z ktorých jeden len zdánlivý, neurčitým je (es), jakoby predbežníkom určitého:

Es kam (Semand, nämlich) der Vater. Prišiel otec.

II. Výrok.

Výrok, mimo podmetu najdôležitejšia čiastka vety, býva vždy určité časoslovo. Výrok je buď úplne tvarom a obsahom v časoslove zahrnutý, alebo je obsahu prázne sein, puhy tvar pre výrok (spojna, copula), ktorý k doplneniu výroku ešte podstatné alebo prídavné meno prijíma:

Ich schwimme. Plávam. Wir fahren. Vezieme sa. Der Wind weht. Vektor duje. Die Sonne scheint. Slnko svieti.

Wir sind Brüder. My sme bratia. Amerika ist ein Welttheil. Amerika je čiastka sveta. Schiller war ein Dichter. Schiller bol básnikom. Der Diebstahl ist eine Sünde. Krádež je hriech. — Der Frühling ist angenehm. Jar je príjemná. Pflichten sind heilig. Povinnosti sú sväté. Das Schicksal ist unerbittlich. Osud je neuprositeľný.

1. Poznámka. Pri sein stáva často príslovka čo výrok: Der Kampf ist aus, už je po bitke. Der Sommer ist vorüber, leto sa minulo. So ist die Welt. Taký je svet. Avšak príslovka tato je len zdánlivá, lebo v prvých dvoch príkladoch doplňuje sa myšlienkou príchastie: gegangen; v ostatnom príklade prídavné meno: beschaffen.

2. **P o z n á m k a.** Jestli je výrok podstatné meno, stáva pravidelne v nominatíve (v slovenčine instrumentál). Zastupuje-li však prídavné meno, môže i v genitíve (prísudkový, výrokový genitív) alebo miesto neho s predložkou v inom nektorom páde stáť (srov. §. 18.):

Das ist bei uns R e c h t e n s (rečt). To je u nás právom.— Sei g u t e s M u t h e s (wohlgemuth). Buď dobrej mysli. Wir sind der A n s i c h t. My sme toho náhľadu. Er ist v o m A d e l (adelig). Je zo zemänskeho stavu. Du bist nicht bei S i n n e n. Nie si pri rozume. Sie sind in B e r l e g e n h e i t. Vrozpakoch sú. Ich stehe z u D i e n s t e n. Som k službám hotový.

Výrok spravuje sa osobou a počtom dl'a svojho podmetu. Poťah tento označuje sa časovaním:

du wein st. Plačeš. Wir lach e n. Smejeme sa. Spiel e t i h r ? Hráte sa? Das Heer ha t g e s i e g t. Vojsko zvíťazilo. Ihr w e r d e t k o m m e n. Pridete.

Jestli je výrokom prídavné meno (alebo príčastie) nesklonuje sa a podobá sa príslovke (v. §. 22. pozn. 4.). Avšak nesmieme sa v prípade tomto nikdy na j a k o s ť pýtať (wie? wie beschaffen? jaký?) lež na pád a síce nominatív: Was für einer? ktorý, čo za? Dein Ruhm ist g r o ß (ein großer). Tvoja sláva je veľká. Der Anblick war h e r l i c h (ein herrlicher). Pohľad bol spanilý.

B. Jednoduchá, rozvinutá veta.

Každá čiastka holej vety, nech si je menom lebo slovesom, môže sa inymi slovy rozvinúť a rozšíriť; veta táto nazýva sa potom rozvinutou, jednoduchou vetou. — Rozoznávať slušno pri tomto rozvinovaní bližšie určovanie (die nähere Bestimmung) od doplnkov (die Ergänzungen) pojmu. Jestli sa podstatné meno (alebo podstatne užívané slovo) rozvíja, nazýva sa určenie toto prísudkom, prívlastkom (Attribut, attributive Bestimmung); jestli sa ale pojem slovesa alebo prídavného mena doplňuje, menuje sa určovanie toto predmetom, doplnkom (Object, Ergänzung). — Príslovkovým určením (adverbiale Bestimmung) je každé iné bližšie určenie slovesa a prídavného mena.

I. Prísudky.

Prísudky sú vyslovené iným spôsobom výroky. Povieť-li k. p. der grüne Wald, zelená hora, mám tu obsažený výrok: der Wald ist grün; die Entdeckung von Amerika, odkrytie Ameriky,

zahrňuje v sebe výpoveď: Amerika ist entdeckt worden. Prísudky sú buď súradné (beigeordnet), prívlastky a prísudkové prídavné mená, (v. §. 18. 2. a §. 21.) alebo podradné (untergeordnet), jako prísudkové genitívy (v. §. 18, 3.)

a) Prísudkové prídavné mená zahrňujú v sebe nie len samé prídavné mená ale i prídavné zámená, člen, číslovky a prídavné častia. Tyto všetky splyvajú spolu so svojim podstatným menom, t. j. skloňujú a shodujú sa s nim v rode, čísle a páde.

Beige mir deine schönsten, neuen Kleider. Ukiaž mi tvoje pekné, nové šaty. Der Saft dieser wohlgeschmeckenden Früchte ist erfrischend. Štáva tejto chutnej ovociny je občerstvujúca.

Poznámka 1. Prísudkové prídavné mená môžu i za svojim podstatným menom stáť a neskloňované zostať (v. §. 21. ku konci): Ein Ritter fei und tüchtig. Rytier smelý odhodlaný. Ein gefittetes Handelsvolk, was ich sam auf seine Geseße. Vzdelaný kupecký národ, bedlivý svojich zákonov. Tento spôsob mluvy je bežný len básnickému a vôbec vyššiemu slohu reči.

Poznámka 2. Prísudkové prídavné mená sú i v nasledujúcom príklade: Er hat zwei Söhne; der ältere (Sohn) läßt er die Handlung lernen, der jüngere (Sohn) soll studieren; der erste (Sohn) heißt Heinrich, der andere (Sohn) Karl. Má dvoch synov; staršieho dá na kupectvo, mladší nech študuje; tam ten sa menuje Henrik, tento Karol. — K zamezeniu zbytočného opakovania vynecháva sa tu a v podobných príkladoch položené už raz podstatné meno. — Naproti v príklade: die Ersten werden die Besten sein, prví buoú ostatní, majú prídavné mená platnosť podstatných a píšú sa dľa ustáleného zvyku veľkou písmenou.

b) Prívlastok (die Apposition) je určenie podstatného mena alebo zámena iným podstatným alebo podstatne užívaným prídavným menom. Prívlastok shoduje so svojim podstatným menom v čísle a páde (nekedy i v rode).

Heinrich der Vogler; Henrik Vtáčnik. — Alexander der Große, König von Macedonien; Aleksander Veľký, kráľ Macedonie. — Stephan der Heilige; Svätý Štefan. — Die Geschichte ist die Lehrerin des Lebens; dejepis je učiteľ (učiteľom) života. Ich, dein Freund ermahne dich; ja, tvoj priateľ ťa napomínam. — V slovenčine, jak známo, prívlastok obyčajne v instrumentále stáva miesto nemeckého nominatívu (v. §. 18. 2.)

c. Prísudkové genitívy rozvíňujú podstatné meno v podradenom pomere (v. §. 3.). Rozoznávame tu genitívy podmetné (Genitive des Subjectes), ktoré miesto prídavného mena podmet bližej určujú: der Feldherr des Kaisers, vodca kráľa (der kaiserliche Feldherr),

Der Garten des Fürsten, zahrada kniežaťa (der fürstliche Garten). Des Mondes Licht; svetlo mesiaca; — a genitívy predmetné (Objectsgenitive) alebo doplňkové; sú to podstatné mená, utvorené z predmetných časoslov, ktoré accusatív žiadajú; accusatív tento v podobnom prípade prichádza do genitívu:

Die Krönung des Königs, korunovanie kráľa (man krönt den König). Die Eroberung der Stadt, vydobytie mesta (man erobert die Stadt.) Die Freilassung der Gefangenen, vypustenie väzňov (man läßt die Gefangenen frei.)

Ku genitívom podmetným patria i tak zvané genitívy partitívne, udávajúce čiastku celku: zwei seiner Brüder sind im Kampfe gefallen, dvaja z jeho bratov v bitke padli. Unser einer, jedon z nás.

P o z n á m k a. Miesto prísudkových genitívov stávajú v nemčine i predložky s patričnými pády: Der König von Ungarn; kráľ uhorský. Die Thürme von Babylon; väže babylonské. Viele von unseren Freunden; mnohí z našich priateľov.

II. Predmety.

1. Časoslová a prídavné mená rozvíňujú sa predmetmi (doplňkami, Objecte) a prislovkovými určeniami. Predmety doplňujú pojem časoslov a prídavných mien, udávajú jejich smer a vzťah k istému predmetu na otázky: koho? čeho? komu? čemu? kto? čo? (Wessen? Wem? Wen oder Was?) V prípade tomto sa hovorí, že to lebo ono časoslovo alebo prídavné meno ten lebo onen pád žiada, riadi; pádom týmto môže byť accusatív, datív alebo genitív a dľa nich máme accusatívne, datíve a genitívne predmety alebo doplňky. Mimo toho často je potreba k úplnému označení všetkých pomerov i pády s predložkami užívať, ktoré pomerové doplňky (Verhältnißobjecte) menujeme.

2. Na predmetoch spočíva i prízvuk vo vete, preto že dôraz myšlienky v nich je obsažený, a preto stávajú po výroku (pri složených tvaroch medzi pomocným časoslovom a prídavným).

Hovorí sa tedy: Ich ackere das Feld; oriem pole. Sie gehen des Weges; idú cestou. Weich aus dem Bösen; vyhni zlému.

Birfst du den Freund besuchen? navštíviš priateľa?

Odchýľí sa od pravidla tohoto dovoluje len neprírodný (umelecký) slovosled a prízvuk.

P o z n á m k a 1. Aj prísudky mávajú doplnok: Ein der Gefahr entriſſe. ner Menſch; človek, vytrhnutý z nebezpečenstva. Doplnok tento stáva pred prísudkom.

P o z n á m k a 2. Nominatív (prímy pád) prichádza len čo podmet a výrok, nikdy čo predmet, pri ktorom sa len nepríme pády (gen. dat. acc.) do povahy brat môžu. — (v. §. 50.)

3. Accusatívne doplnky (Wenobjecte) stoja pri všetkých predmetných (činnoprechodných) časoslovách, ktoré accusatív žiadajú (v. §. 53.)

P o z n á m k a. I podmetné (neprechodné) časoslová mávajú nekedy accusatív podstatného mena, ktoré je toho samého pojmu čo časoslovo a ktoré sa pre osilnenie výrazu pridáva k. p. Einen harten Kampf kämpfen, tvrdý boj bojovať. Einen süßen Schlaf schlafen, sladký spánok spať. Einen langen Weg gehen, ďalekú cestu konať. (v. §. 53. 4.) — Velmi často stáva i accusatív neprizvňčného zvrätneho zámena pri časoslovách týchto, ktorý v prípade tomto s časoslovom v jeden pojem splyva a čistý strední rod (Medialform) časoslova podáva: ich freue mich, teším sa; er erföhnt ſich, osmeluje sa; beſinne dich, rozmysli sa.

4. Jednoduchý accusatív riad'a nesčíselné časoslová zvláſte složené s nerozdeliteľnými čiasticami: be-, durch-, hinter-, über-, k. p. befreien, oslobodiť; durchdringen, preniknúť; hintergehen, oklamať; überzeugen, presvedčiť; umringen, obkl'účiť. Dôležitá vec je v tomto prípade soznámiť sa s užívanými spôsobmi mluvy, ktoré písomom a jazykom ustálené súc, nepremeniteľný ráz majú a tak rečeno k zvláſtnostiam reči patria. Mnohé z nich udané sú medzi zvláſtnomluvmi v. §. 59. Pridávame ešte nasledujúce:

b a u e n: Den Acker, das Land, das Feld; obrábať role, pole. — Getreide, obilia siať. Wein, Honig, Obst, Seide, Wolle; vináriť, mádáriť, ovocie obstarávať, hodbáb, vlnu vyrábať. Kohl, kapustu sadiť. Erze, kovy dabyvať, baniariť. — Neſt; hniedzdiť. Der Baum baut 50 Fuß, ten strom je 50 stop vysoký.

b e g e h e n: Die Flur, den Wald, die Grenze; poobzerať nivy, hory hranice. Den Fuſs; obejsť líšku. Ein Feſt; odbavovať slavnosť. Eine That einen Mord, ein Unrecht; spáchať čin, vraždu, krivdy sa dopustiť. Eine Ungeſchicklichkeit, Unart; nespôsobným, nezdvorilým byť.

g e w i n n e n: Blätter, listy dostať. Erz, Feu; dobyvať rúdu seno. Schlacht, vyhrať bitku; Preis; obdržať odmenu. Wette, vyhrať stávkku. Ruhm, slávu obsiachnuť. Fortgang, ďalej prísť. Zeit, času získať. Anfang, stránku, prizrženstvo získať.

h a b e n: Acht; pozor dať. Dank; ďakovať. Theil; účasť mať. Streit; hádať sa.

l e i s t e n : Dienst; službu preukázať. Eid; prisahu složiť. Gewähr, Bürgschaft; ručiť. Hilfe, Beistand; pomáhať. Verzicht; odrieknuť, zriecť sa.

s t i f t e n : Orden; založiť riad. Brand; podpáliť. Unheil, zlého narobiť. Frieden; pokoj urobiť, uzavrieť. Gesellschaft, spoločnosť uzavrieť.

t r a g e n : Schmerz, Sorge; bdeť, starosť mať.

t r e i b e n : Handel; obchod viesť. Spott; posmech vystrájať. Abgötterei; modloslužbe byť oddaným. Unflug, Pöffen; neriad, žarty vyvádzať.

w i r t e n : Teppich, Tuch; pokrovec, súkno tkať; Wunder, zázraky robiť.

5. Accusatív pri neosobných časoslovách (v. §. 53, 3.).

6. Dvojaký accusatív osoby a veci (v. §. 53, 6.)

7. Pri časoslovách, ktoré udávajú, čím sa predmet stáva, za čo sa drží, vydáva a p. stáva čo druhý accusatív i prídavné meno. Sem patria 1) časoslová machen a lassen, urobiť, dať; 2) časoslová wissen, vedieť; glauben, veriť; fühlen, cítiť; haben, mať; sehen, vidieť; finden, najstí; nennen, hešiť, menovať; befehlen, vyznať; preisen, velebiť, a p. K. p.

m a c h e n : einen frei, loš, arm, reich, urobiť niekoho slobodným, chudobným, bohatým. Tak **i l a s s e n :** frei, loš, ledig, leer.

f ü h l a g e n : todt, lahm, zabiť, ochromiť.

l a c h e n : sich frän, todt, nasmiať sa do rozpuku.

w e i n e n : sich blind, satt, die Augen roth, vyplakať si oči.

t r i n k e n : sich voll, napiť sa.

s i c h s i c h e r w i s s e n , istým byť; **s i c h g e b o r g e n g l a u b e n ,** v istote sa myslieť; **s i c h v e r j ü n g t f ü h l e n ,** cítiť sa omladnutým; **e i n e n l i e b , w e r t h h a b e n ,** mať niekoho rád; **t r a u r i g , v e r g n ü g t s e h e n ,** smutným, veselým vyzeráť; **e t w a s t h ö r i c h t n e n n e n ,** menovať nečo bláznovstvom; **e t w a s g u t h e i s e n ,** nečo schvalovať; **f e l i g p r e i s e n ,** blahoslaviť.

P o z n á m k a . Druhý accusatív môže i pričastie byť, ktoré i neurčitý spôsob nekedy zastupuje. Er fand ihn l e s e n d , našiel ho čítajúceho. Ich sah ihn in Gedanken v e r t i e f t , našiel som ho v myšlienkach zahrúženého. — Man hörte das Wasser rauschen, bolo slyšať vodu hučať.

8. Prídavné mená s accusatívom (v. §. 23, 3.)

9. Datívne doplnky (v. §. 52.) pri prídavných menách (§. 23, 2.)

10. Genitívne doplnky (v. §. 51. a §. 23, 1.)

13. Pomerové doplnky zastupujú jednoduché pády tam, kde reč nepostačuje všetky pomery nimi naznačiť. Rozozná-

vať musíme v prípade tohto, či tu predložka s patričným pádom od časoslova alebo prídavného mena skutočne závisí, t. j. či pojem jejich dopĺňa, alebo či je len puhyým príslovkovým určením na otázky: jako? (wie?), kde? (wo?) kedy? (wann?) prečo? (aus welcher Ursache?)

Príslovkové určenie stojí samostatne vedľa časoslova. Srovnajme vety: sie rüsten sich mit Geduld; chystajú sa s trpezlivosťou, (pomerový doplnok); sie warten in Geduld; čakajú v trpezlivosti (trpezlivo; príslovkové určenie).

Pomery prostorné (Raumberhältniße) na otázky: wo? (kde?) wohin? (kam?) woher? (odkiaľ?) sú obyčajne určenia príslovkové; čo pomerové doplnky ale musia sa považovať pri tých časoslovách, ktoré samy pomer miestnosti s prostorným smerom udávajú, jako wohnen (bývať), stehen (stáť), sitzen (sedieť), liegen (ležať), stehen (trčať), stellen (postaviť), setzen (posadiť), legen (položiť), führen (viest), senden (poslať) a p. V prípade tohto majú tyto určenia miestnosti vždycky to miesto vo vete, ktoré im čo doplnkom prislúcha a spolu i hlavný prízvuk. — K. p.

Wir wohnen in einer fremden Stadt; bývame v cudzom meste. Man sandte ihn nach Rom; poslali ho do Ríma. Sie führten ihn in den Gefängnis; odviedli ho do žalára.

Srov. učenie o predložkách §. 56.

III. Príslovkové určenia.

1. Príslovkové určenia sú buď príslovky samé (srov. §. 55.) alebo složené dl'a potreby výrazy, udávajúc miesto, čas, spôsob, príčinu a p. — Kladú sa vo vetách docela samostatne:

Mein Bruder war gestern hier; môj brat bol včera tu.

Mein Bruder war an dem gestrigen Tage bei dem Dheim zu Besuch; môj brat bol včerajšieho dňa u ujca na návšteve.

2. Rozoznávame príslovkové určenia:

a) prostoru. Na otázky Wo? (kde?), woher? (odkiaľ?), wohin? (kam?)

b) času. Wann? kedy? Seit wann? (od kedy?) Wie lange (jak dlho?).

c) Spôsobu. Wie? (jako?).

d) príčiny, účelu, prosriedku. Warum? weshalb?
(prečo?), woju? (k čemu?), wodurch? (čím?)

(Příklady s hojnej miere poskytnete každá čítanka.)

§. 62. Složená veta.

1. Keď dve lebo viacej viet v jeden celok spojíme, povstane mnohonásobná alebo složená veta. Čiastky vety slozenej stoja buď v súradnom pomere, t. j. neodvisle jedna od druhej a sú v prípade tomto samé hlavné vety (Hauptsätze) alebo v podradnom pomere t. j. vedlejšia veta (der Nebensatz) závisť od hlavnej.

A) Vety súradné.

1. Vety súradné stoja alebo docela slobodne, bez spojidiel vedľa seba, len významom súc spojené, alebo sa slučujú poukazujúcimi slovy jako zámeny, príslovkami a najčastejšie súradnými spojkami:

Der Tod ist die kühle Nacht, das Leben ist der schwüle Tag; smrť je chladná noc, život je sparný deň.

Wir sind Menschen; wir nennen uns vernünftige Geschöpfe, wir glauben einen Gott. L'udia sme; my sa nazývame rozumnými tvory, my veríme jedného Boha.

Jugend läßt sich nicht begraben, auch die Laster sterben nicht. Čnosť sa nedá pochovať, aj zločiny nepomrú.

2. Súradné spojky sú buď spojujúce a vysvetľujúce (anreihend und erläuternd) und, auch, dann, als, wie, nemlich: alebo odporujúce (entgegensetzend): aber, sondern, doch, oder, sonst; alebo odôvodňujúce (begründend): denn, daher, deswegen, also a p. — (Srov. §. 57.)

3. Často nachádzame hlavné vety s viacej podmety a jedným výrokom alebo s jedným podmetom a viacej výroky a predmety, prísudky a príslovkovými určeniami. Vety tyto nazývajú sa ťažké hlavné vety, ktoré rozlúčené na viacej viet, jako jednoduché vety sa pojednávajú:

Alter und Sorgen haben mich gebeugt. Vek a starosti ma sklúčily. Sie brennen, morden und verheeren das ganze Land. Pála, vraždia a plenia celú krajinu.

Liebe die Kunst und Wissenschaft. Miluj umenie a vedu.

Seine großen und ausgezeichneten Verdienste haben ihn unsterblich gemacht. Jeho veľké a výtečné zásluhy urobily ho nesmrteľným.

Ich bin jetzt wenigstens für den Augenblick ohne Gefahr. Teraz som aspon na okamžik bez nebezpečenstva.

Poznámka. Má-li veta viacej podmetov, môže časoslovo v množnom i v jednotnom počte stáť. Sú-li podmety rozličné osoby, stáva časoslovo v množnom počte. K. p. Ich und du (wir) sind Freunde; ja a ty sme priateli. Du und dein Bruder (ihr) sehet es. Ty a tvoj brat to vidíte.

B. Vety podradné.

Hlavné vety s vedľajšou vetou.

1. Složená veta podradná povstáva, jestli ktorýkoľvek diel jednoduchej vety, vyjmúc výrok, v celú vetu sa rozvinie; podmet, predmet, prísudky a príslovkové určenia môžu spôsobom týmto byť rozšírené, jestli srozumiteľnosť výpovedi požaduje, aby sa časoslovné pomery spôsobu, času a osôb vyjadrily.

K. p. Veta: Seine Ankunft ist mir angenehm, jeho príchod mi je príjemný, môže sa rozviť v: es ist mir angenehm, daß er gekommen ist, alebo, kommen wird, príjemno mi je, že prišiel, že príde.

Dľa podstatných častok jednoduchej, rozvinutej vety delia sa vety vedľajšie na podmetné, (Subjectsätze), predmetné, (Objectsätze), prísudkové (Attributivsätze), a príslovkové (Adverbialsätze), vety. Podmetné a predmetné vety nazývajú sa spolu i podstatnomené, substantívne (Substantivsätze) vety, prísudkové vety, preto že sa nimi len prísudkové prídavné mená rozvíňujú, i prídavnomené, adjectívne (Adjectivsätze) vety.

I. Substantívne vety.

1. Rozoznávame výpovedné (behauptend), tázace (fragend) a úvodné (anführend) vety tohoto druhu.

a) Výpovedné (tvrdivé) vety sa rozvíňujú 1) s wer, was, wëlcher (kto, čo, ktorý), v hlavnej vete stávajú často poukazujúce zámená: der, derjenige, daß ten, onen, to; 2) spojkou (ktorú i členom vety nazvať môžeme) daß (že), v hlavnej vete stojí často es (to, ono) alebo zámená: daß, davon, daran (to, o tom, na tom). 3) neurčitým spôsobom, v ktorom prípade skrátená substantívna veta povstane.

1. Podmetné vety: *Wer wagt (der wagt), der gewinnt.* Kto sa osmeie, ten vyhrá. *Früh übt sich, wer ein Meister werden will.* Za včasu sa cvičí, kto chce majstrom (výtečníkom) byť. *Was nicht verboten ist, ist erlaubt.* Čo není zakázané, je dovolené.

Predmetné vety: *Bewahrt im Andenken, (diejenigen), die euch wohlthun; zadržte v pamäti (tých), ktorí vám dobre činia.* *Bergiß nicht, (das), was ein Freund wiegt in der Noth; nezabudni, čo je priateľ v núdzi.* *Wie das Herz voll ist, deß geht der Mund über; čeho je plné srdce, tým pretekajú ústa.* Erweiße Ehre dem, dem Ehre gebührt; preukáž česť tomu, komu česť patrí. *Womit jemand sündigt, da mit wird er auch gestraft; čím neкто hřeší, tým i trestaný býva.*

2. Podmetné vety: *Es reut mich, daß ich seine Kunstsammlungen nicht gesehen habe; ľúto mi je, že som jeho umelecké sbierky nevidel.* *Das war sein Glück, daß er einen guten Freund hatte; to bolo jeho šťastie, že mal dobrého priateľa*

Predmetné vety: *Die Zukunft wird zeigen, daß er Recht gehabt hat.* Budúcnosť ukiaže, že mal pravdu. — *Was ist zu wundern, daß der Starke siegt; čo sa je diviť, že silný zvíťazí.* *Wir sind überzeugt (davon), daß dein Streben ein edles ist.* My sme presvedčení, že je snaženie tvoje šlechetné. — *Predmetné vety sú všetky ty, ktoré závisia od časoslov: wünschen (priať si), hoffen (úfať), sagen (hovoriť), einsehen (nahliadnuť), wissen (vedieť), sich freuen (tešiť sa), loben (chváliť), tadeln (haniť) a podobných.* —

3. Podmetné vety: *Angenehm ist es, in der Natur zu weilen.* Príjemne je, v prírode sa baviť. *Gefährlich ist es, den Sähhornigen zu reizen.* Nebezpečné je, zlobivého dráždiť.

Predmetné vety: *Petrus bereite es, Christum verrat hen zu haben.* Peter oplakal, že Krista zradil. *Sich glaube, deine Worte begriffen zu haben; myslím, že som slová tvoje pochopil.* —

Pozn. Vo vedľajších vetách stojí hlavné časoslovo vždy na konci celej vety, tedy i pomocné časoslovo za prídastím. K. p. *Mein Freund sagt, daß er Italien noch nicht gesehen habe; môj priateľ hovorí, že Taliansko ešte nevidel.* —

b. *Tázacie substantívne vety uvádzajú sa tázacími slovciami (o b, či, a podobnými) a premeňujú slovosled prímých (hlavných) tázacích viet v slovosled vedľajších viet.*

Es muß sich bald entscheiden, ob du Soldat oder Kaufmann werden sollst. Musí sa skoro rozhodnúť, či sa máš stať vojakom alebo kupcom. *Man hat uns gefragt, ob wir am Feste theilnehmen werden.* Pýtali sa nás, či na slavnosti účasť brať budeme. *Von vielen berühmten Männern weiß man nicht, wo sie gestorben sind; o mnohých slavných mužoch sa nevie, kde zomreli.* — *Der Mensch frage sich oft, wo zu er geschaffen ist.* Človek nech sa často pýta, k čemu je stvorený. —

c. *Úvodné (uvádzajúce) substantívne vety povstávajú vtedy, keď výpoveď alebo myšlienku druhého nie jeho vlastnými (príme)*

lež svojimi (nepríme) slovy uvádzame. Obyčajný spôsob uvádzania reči cudzej je predmetná veta so spojkou daß (že) k. p.

Christus sagte, daß Himmel und Erde vergehen werden, aber seine Worte nicht. Kristus povedal, že nebe a zem pominú, ale slová jeho nie.

Pri druhom spôsobe sa spojka úvodná vynechá, slovosled hlavnej vety sa podrží, ale na miesto ukazovacieho spôsobu položí sa všade spojovací a prvá osoba zamení sa s treťou: Christus sagte, Himmel und Erde werden vergehen, aber seine Worte nicht.

Das wäre die Residenz des Königs, sagte mir der Führer, hier wären auch die seltensten Gegenstände der Kunst zu sehen. Toto čo je sídlo kráľa, povedal mi vodca, tu že aj vidieť najvzácnejšie predmety umenia.

Druh tento viet prichádza, mimo tých časoslov, ktoré hovoria a myslieť znamenajú, i po časoslovách: bitten (prosiť), hoffen (úfať), wünschen (priať si), bitten (bať sa), befehlen (rozkazovať) obyčajne v spojení s pomocnými slovesy: wollen, sollen, mögen, werden.

Er bat uns, wir mögen sein Haus hüten. Prosil nás, aby sme jeho dom strážili. Der Feldherr befahl, man solle die Stadt bestürmen. Vojvodca rozkázal, aby sa udrelo na mesto. Unsere Freunde hoffen, wir werden ihnen beistehen. Naši priatelia ufajú, že im budeme na pomoci.

II. Adjectivne vety.

1. Jestli sa prísudok nejaký vo vetu rozvinie, povstane prísudková veta. Vety tyto nazvali sme preto adjectívnymi, pretože sa len prísudkové prídavné mená a prídavné podstatné mená spôsobom týmto rozvíňujú. Stáva sa to poťažnými zámeny der a welcher, so, (ktorý) a poťažnými príslovkami, wo (kde), da (tu), wenn (keď) wann, wie (jako), als (keď). Poťažkom týmto môže sa každé podstatné meno vo vete rozvinúť, nech si je to podmet, výrok, prísudok, predmet alebo príslovkové určenie; zámeno poťažné vzťahuje sa vždy na vyslovené alebo domyslené ukazovacie zámeno: derjenige (onen) der, dieser (ten, tento), jener (onen, tamten), solcher (taký) a spravuje sa rodom a číslom dl'a podstatného mena, na ktoré sa poťahuje; pád jeho určuje sa výrokom vedľajšej vety.

Es ist ein Gott, der diese Welt regiert. Je Boh, ktorý riadi tento svet, (es ist ein, diese Welt regierender Gott.) Es ist nicht alles Gold, was glänzt. Není všetko zlato, čo sa bliští. Betet für die, so euch beleidigen und verfolgen. Modlite sa za tých, ktorí vás urážajú a prenasledujú. — Die Zeit, da (in welcher) wir Kinder waren, ist vorbei. Ten čas, kde sme deti boli, sa pominul. Kennst du

das Band, w o (in welchem) die Zitronen blühen? Či znáz tú zem, kde citróny kvitnú. — O trauriger Tag, w e n n (an welchem) wir scheiden müssen. O smutný deň, kde sa musíme lúčiť. Wären alle Menschen so beschaffen, w i e sie es zu sein scheinen, wäre die Welt viel besser. Keby všetci ľudia takými boli, jakými sa zdajú byť, bol by svet o mnoho lepším.

2. Zvláštny druh adjektívnych viet sú tak zvané **n e p r a v é** (zdanlivé) adjektívne vety, ktoré dl'a smyslu hlavné vety súc, v podobe vedl'ajších viet prichádzajú. Vo vetách týchto nemôže sa v hlavných vetách zámeny der, derjenige a p. na to podstatné meno poukázať, na ktoré sa poťahujú; často sa na celú hlavnú vetu poťahujú a vzťah tento sprosredňuje nesklonné zámeno **w a s** (čo).

Bernet in der Jugend, d i e rasch vergeht. Učte sa v mladosti, ktorá sa rýchlo pominie; (vlastne: denn sie vergeht rasch).

Die Reichen, w e l c h e auch dem Glückswesfel unterliegen, sind oft hartherzig gegen den Unglücklichen. Boháči, ktorí tiež podliehajú premene šťastia, sú často tvrdého srdca naproti nešťastnému. — Die Ehrlichkeit liebt den gerabesten Weg, w a s so viele Beispiele bestätigen. Počestnosť miluje najrovnejšiu cestu, čo tak mnohé príklady dokazujú.

P o z n. Jestli je prísudok, vo vetu prísudkovú rozvinutý, podstatným menom, menovite predmetným genitívom alebo doplnkom pomerovým (v. §. 61. B. II. 1), pojednáva sa veta čo substantívna. K. p. Die Hoffnung, daß seine Wünsche erfüllt werden, hat ihn betrogen. Nádej, že sa prania jeho vyplnia, ho sklámala. (Die Hoffnung auf die Erfüllung seiner Wünsche).

III. Príslovkové vety.

1. Veta príslovková je rozvinuté určenie príslovkové vo vedl'ajšiu vetu. Jako príslovka môže i veta príslovková i výrok i prísudok určovať. Veta príslovková stáva buď pred hlavnou vetou (Vorderfaß, predvetie) alebo po nej (Nachfaß, závetie), nekedy sa i medzi hlavnú vetu (Zwischenfaß, medzivetie) na vhodné miesto kladie. Príslovkové vety uvádzajú sa poťažnými príslovkami: **w o**, **w o h i n**, a p. alebo podradnými spojками. Tyto sú:

a) Časové: da, als (keď), wie (jako), wenn (keď), indem, indeß, während (čo medzi tým, za tým), weil (pokiaľ), sobald als (jaknáhle), so lange als (pokiaľ), nachdem (keď), ehe, bevor (prv než), biß (až), seit, seit dem (od kedy), so lange biß (pokiaľ), biß daß (až by).

b) Porovnavace: wie, so wie, als, denn (jako, tak jako, než), gleichsam als, als wenn, als ob (tak jakoby), je desto (čím-tým), je nachdem (jako), sofern, insofern (na kol'ko).

c) **Následkové:** so daß (tak že), daß (že).

d) **Příčinné:** weil, da (ponevác), nun, indem (pretože-weil), darum daß (-weil).

e) **Podmínečné** wenn, wo (keď), so (-wenn), wenn nicht, wo nicht (jestli nie), wofern, falls (jestli), wenn anders, (jestli ináč), es sei denn, daß (dajme tomu že), im Falle, daß (na ten pád).

f) **Pripúšťivé:** ob (-ob auch, keď aj), obwohl, obchon, wenn, wenn schon, obgleich. (ačkoľvek), wenn auch (keď i), wiewohl (ačpráve), wie sehr auch, so sehr auch (jak veľmi aj).

g) **účelné:** damit, daß (by, aby). auf daß (že by).

h) **Obsah** uvádzejúce (-obsahové): daß (že, vetný člen,) ob (či, v neprímých otázkových vetách).

V hlavnej vete sa vyslovujú alebo vyzrozumievajú poukazovacie príslovky: da, dann, davon, dadurch a p.

Gott sucht uns heim weil er uns liebt. Boh nás navštevuje, ponevác nás miluje. Manche Menschen verlieren den Muth, wenn sie plöblich ein Unglück trifft. Nektóri ľudia stratia ducha, keď ich nešťastie zrazu zastihne.

Als wir gestern ankamen, fanden wir die Stadt abgebrannt. Keď sme včera prišli, našli sme mesto shorené. Alebo: Wir fanden die Stadt abgebrannt, als wir gestern ankamen. Gestern, als wir ankamen, fanden wir die Stadt abgebrannt.

Pozn. Stojí-li vedľajšia veta pred hlavnou, kladie sa v hlavnej vete podmet za výrok. Srov: Als wir gestern ankamen, fanden wir....

2. Rozoznávame príslovkové vety:

a) **miesta** Adverbialsätze des Ortes); vo vedľajších vetách stávajú poťažné príslovky: wo, wohin, woher, v hlavných vetách poukazujúce: da, dahin, dorthin, daher, dorthier.

Wir sehen, wohin wir blicken, Werke göttlicher Allmacht. Vidíme, kam pohliadneme, diela božskej všemohúcnosti. Wo die Noth am höchsten ist, ist Gott am nächsten. Kde je bieda najväčšia, je Boh najbližší. Wo kein Kläger ist, da ist auch kein Richter. Kde není žalobníka, tam není ani súdca.

b) **času** (Adverbialsätze der Zeit) a síce

α) **súčasnosti** so spojkami vo vedľajších vetách: da, wie, als, wenn, (keď), indem, indes, während, weil, (čo zatým, pokým, dokiaľ), so lange als (pokuď):

Es war eine Zeit, da Poesie alle menschliche Weisheit in sich faßte. Bol čas, kde básnietvo všetku ľudskú múdrosť zahrňovalo. Es war noch Tag, als wir die Stadt betreten. Ešte bol deň, keď sme do mesta stúpili. Die Rose muß man

opflücken, w ä h r e n d sie blüht. Ruža sa musí trhať, pokým kvitne. Es irrt der Mensch, so lang er lebt. Človek chybí, pokiaľ žije.

β) minulosti; ved'ajšia veta má spojky: n a c h d e m , (keď), f e i t , f e i t d e m , (od kedy), s o b a l d a l s , s o w i e (jak mile).

N a c h d e m die Sonne aufgegangen war, reiste der Vater ab. Keč slnce vyšlo, odcestoval otec. S e i t d e m Jerusalem zerstört ist, leben die Juden zerstreut in allen Ländern der Erde. Od kedy je Jerusalem rozbořený, žijú Židia roztrateno vo všetkých krajinách zeme. S o w i e die Baumknospen grünen, ist der Frühling gekommen, Jak náhle sa puky stromov zelenajú, prišla jar.

γ) budúcnosti so spojkami vo ved'ajšej vete: e h e , b e v o r , b i s (daš) (prv než).

Benüße die Zeit, e h e sie vergeht. Použi čas, prv než sa minie. Die ersten Befenner des Christenthums wurden oft grausam gemartert, b e v o r man sie tödtete. Prví vyznavači kresťanstva bývali často ukrutne mučení, prv než ich usmrtili.

c) s p ó s o b u. (Adverbialsätze der Weise) a síce

α) porovnovace; vo ved'ajšej vete poťažné w i e , s o w i e , s o (wie), (jako, tak jako) v hlavnej vete s o ; a l s , d e n n v hlav. vete s o , a n d e r e r , n i c h t s alebo komparatív; a l s o b , a l s w e n n (tak jakoby), a l s d a s s (než aby) v hlav. vete z u alebo komparatív; — j e , v hlav. vete d e s t o (čím-tým); — j e n a c h d e m , i n s o f e r n (na koľko).

Der gerade, aufrichtige Mann spricht, w i e er denkt. Uprímný, prostoreký človek hovorí, jak myslí. Er kann m e h r leisten, a l s er verspricht. Viacej môže vykonať, než sľubuje. Du thust n i c h t s , a l s was man dir befehlt. Nič nerobíš, než čo sa ti rozkáže. Seine Lage ist b e s s e r , a l s wir vermutheten. Jeho polozenie je lepšie, než sme sa domnievali. W i e man lebt, s o stirbt man. Jak žijeme, tak mreme. Der Zufriedene ist s o glücklich, a l s o b er alle Schätze der Erde besäße. Spokojný je tak šťastný, jakoby všetky poklady zemské mal. Eure Veröhnung war ein wenig z u schnell, a l s d a s s sie hätte dauerhaft sein sollen. Vaše smerenie bolo pri rychlé, než že by bolo malo trvácny m byť. J e höher man steht, d e s t o tiefer fällt man. Čím vyššie stojíme, tým hlbšie padneme. Diese Thät ist schwer oder leicht, j e n a c h d e m man's nimmt. Skutok tento je ťažký lebo ľahký, tak jako sa vec vezme. Man kann nur widersprechen, i n w i e f e r n man Recht hat. Môžeme len odporovať, nakoľko pravdu máme.

β) n á s l e d k o v é. Hlavná veta má spojku s o - (tak), ved'ajšia d a s s , o h n e d a s s (že, bez toho že by).

Mancher Schüler schreibt s o , d a s s es kein Mensch lesen kann. Nektory žiak tak píše, že to žiaden človek nemôže čítať. Die Stürme müßten oft s o heftig, d a s s sie Bäume entwurzeln. Búrky často tak prudko zúria, že stromy vykořeňujú.

Reče nie, o h ne d a ß du zuvor bedenkst, was du redest. Nehovor nikdy, bez toho žeby si prv nepomyslel, čo hovoriš.

d) príčiny. (Adverbialsätze des Grundes), ktoré môžu udávať:

α) skutočnú príčinu; vedľajšia veta má spojku d a ß — hlavná veta ukazovace príslovky d a v o n, d a d u r c h (tým), d a r a u s, d a r a n, (dl'a toho); — weil (ponevác), — v hlavnej vete často d a r u m, d e s h a l b, d e s w e g e n (preto); d a, n u n — v hlavnej vete nekedy s o; i n d e m (d a d u r c h d a ß, tým že.)

Manches Kind ist schon d a v o n krank geworden, d a ß es unreifes Obst gegessen hat. Mnohé dieťa už od toho onemocnelo, že nezralé ovocie jedlo. Man erkennt einen seichten Menschen leicht d a r a n, daß er viel Unnützes schwätzt. Prázneho človeka ľahko po tom poznať, že mnoho darebného žvatle. Kinder sollen ihre Dankbarkeit gegen ihre Eltern d a d u r c h beweisen, d a ß sie ihnen Gehorsam leisten. Deti majú vďačnosť svoju ja proti rodičom tým dokázať, že sú im poslušné.

Die Fische haben keine Stimme, w e i l ihnen die Lunge fehlt. Ryby nemajú žiadneho hlasu, preto že im plúca chybujú. Das Buchenholz taugt d a r u m nicht zum Bauen, weil es spröde ist. Bukové drevo preto sa nehodí k stavaniu, že je krehké. Wie glücklich bin ich, d a meine Augen diesen Tag gesehen. Jak šťastným som, že moje oči tento deň videli. N u n aber Niemand die That wagen will, will ich den Anfang machen. Že ale nikto ku skutku sa osmeliť nechce, chcem počiatok urobiť. Dieser Knabe kann nicht schreiben, indem er sich an seiner rechten Hand verwundet hat. Tento chlapec nemôže písať, preto že sa na pravú ruku poranil.

β) možnú príčinu (vety podmínečné); vo vedľ. vete: w e n n, s o, w o (wenn, jestli, w o f e r n e, f a l l s, w e n n a n d e r s, (jestli že), e s s e i d e n n d a ß, i m F a l l e d a ß (dajme tomu že) — v hlavnej vete bezprízvučné s o (tak). Spojka vedľajšej vety môže i vystať a slovosled jej zmení sa v podobu tázacej, alebo rozkazovacej hlavnej vety.

W e n n die Birne zeitig ist, fällt sie ab. Keď je hruška zrelá, spadne. Der Wurm krümmt sich, w e n n er getreten wird. Červík sa skrúti, keď sa pristúpi. S o du vom Himmel Gerechtigkeit hoffest, s o erweise sie Andern. Jestli z nebies spravodlivosť úfaš, preukazuj hu druhým. W o f e r n du nicht gehorchest, wirst du gestraft werden. Jestli neposluchneš, budeš potrestaný. F a l l s man dich fragt, s o antworte mit Artigkeit. Jestli sa ťa pýtajú, odpovedz ochotne.

Ist die Birne zeitig, fällt sie ab. a. t. d.

γ) zdanlivú príčinu (vety pripúštivé); vo vedľajšej vete o b, o b a u c h, o b w o h l, o b s c h o n, o b g l e i c h, w e n n a u c h w e n n g l e i c h, w e n n s c h o n, w i e w o h l, w i e a u c h (ačkol'vek, keď aj) w e r, (w a s) a u c h (kto, čo kol'vek), w i e s e h r a u c h (jako i),

ungeachtet (krome, neberúc ohľad) — v hlavnej vete so, doch, denn o ch (predca). Spojka môže i vystať jako pri predešlých.

Ob mir tausend Hindernisse im Wege stehen, gehe ich doch muthig an mein Ziel. Nech mi tisíc prekážek v ceste stojí, predca smelo idem k cieľu svojmu. Gott ist überall gegenwärtig, obgleich ich ihn nicht sehen. Boh je všade prítomným, ačkoľvek ho nevidíme. Wenn er auch alt ist, so ist doch sein Geist noch jugendlich. Keď je aj starý, duch jeho je predca ešte mladistvý. Obgleich der Feind den Sieg erfocht, so stand er doch selbst seine Niederlage. Ačkoľvek nepriateľ víťazstvo vydobyl, uznal predca sám svoju porážku.

Sehen wir auch Gott nicht, ist er doch überall gegenwärtig.

d) účel, (vety účelné); vo vedľajšej vete damit, daß auf daß (by, aby), v hlavnej vete nekedy darum.

Man düngt den Acker, damit er mehr Früchte trage. Hnojíme roľu, aby viac rodila. Ehre Vater und Mutter, auf daß es dir wohlgehe. Cti otca i matku, aby sa ti dobre vodilo.

Štažené vedľajšie vety.

Vedľajšie vety, štažené s hlavnou vetou, majú výrok s ňou spoločný. Spôsobom týmto ťahujú sa prislovkové vety porovnavace (v. §. 62. III. 1. b.) so spojkami wie, als, denn a pripúšťivé (v. §. 62. III. 1. f.) so spojkou obgleich a p.

Du redest, wie ein Prophet. (dopolň: redest). Hovoriš, jako prorok. Das Mittel ist so edel, wie das Ziel (edel) ist. Prosriedok je tak šlechetný, jako cieľ. Er ist fleißiger, denn alle seine Mitschüler. Pilnejší je, než všetci jeho spolužiaci.

Sie sind einander ähnlich, obwohl nur dem Aeußeren nach. Podobní sú sebe, ačkoľvek len zovnejškom. — Der Feind bestürmte die Stadt mit ungestemmtem Angriff, wie wohl ohne Erfolg. Nepriateľ hnal divým útokom na mesto, ačkoľvek bez výsledku.

Skrátené vedľajšie vety.

1. Skrátené vedľajšie vety tvoria svojim tvarom len jednu, doplnujúcu čiastku hlavnej vety, smyslom však za skutočné vedľajšie vety sa musia považovať. Pri skrátení vypadáva podmet, poťažné zámeno, obyčajne i spojka a spojna (copula); nezostane tedy len výrok (podstatné lebo prídavné meno) z vedľajšej vety; je-li tento časoslovo, zmení sa v prídastie lebo neurčitý spôsob.

2. Rozoznávame:

a) skrátené substantívne vety. Vety substantívne so spojkou daß len vtedy sa dajú skrátiti, jestli podmet skrátenej vety

spolu podmetom, alebo accusatívom, alebo datívom hlavnej vety je, alebo vtedy, jestli sa vôbec snadno a bez nedorozumenia doplniť môže. Spojka daß vypadne i s podmetom a časoslovo príde do neurčitého spôsobu so slovom zu.

Seine Pflicht treu zu erfüllen, soll jedes Menschen erste Sorge sein. Povinnosť svoju verne vyplniť, má byť prvou starosťou človeka. Gott befahl den Weisen aus Morgenland, nicht mehr zu Herodes zurückzukehren. Boh rozkázal mudrcom od východu, aby sa k Herodesovi iacej nevracali. Die Hoffnung Dich bald zu sehen tröstet mich. Nádej, že ťa skoro vidím, potešuje ma. Sie fürchten, ihn beleidigt zu haben. Boja sa, že ho obrazili.

Poznámka. Za skrátené substantívne vety musia sa i dopĺňujúce prísudkové vety považovať (v. §. 62. II. pozn.) k. p : Er äüßerte den Wunsch, meine Bekanntschaft zu machen. Vyjadril pranie, se mnou sa soznámiť.

b) skrátené adjectívne vety. Jestli je výrok jejích časoslovo, zmení sa v prísustvie a poťažek sa vynechá; je-li prídavné meno, odpadne spojna (copula) s poťažným zámenom; je-li podstatné meno, odpadne tiež spojna a meno shoduje sa s podstatným menom hlavnej vety, na ktoré sa vzťahuje, v páde a možno-li i v rode; nazýva sa prísudkovým prívlastkom. (Attributive Apposition).

Der Vater, erfreut über die Rückkehr seines verlorenen Sohnes, veranstaltete eine Freudenmahlgzeit. Otec, naradovaný príchodom strateného syna, pristrojil radostnú hostinu. Eine düstere Nacht umgab mich, von seltener Beleuchtung schwach erhellt. Temná noc ma obkličovala, zvláštnym svetlom slabo osvietená. Die Kartoffeln, rund oder länglich von Gestalt, werden auf mancherlei Weise zubereitet. Zemiaky, podobou okrúhle alebo dlhasté, rozličným spôsobom sa pristráajú. Die Epüde Salomons, des weisesten Königs in Israels enthalten vortreffliche Sittengehren. Prôpovede Šalamúna, najmúdrejšieho kráľa v Izraeli obsahujú v sebe výborné mravné poučenia. Ungarn unser Vaterland, hat sehr gute Weine. Uhorsko, naša vlasť, má veľmi tobré vína. Alexander tödtete den Klitus, seinen besten Freund. Aleksander zavraždil Klita, svojho najlepšieho priateľa. Tilly hatte in dem niederländischen Kriege, de r damaligen Feldherrnschule, seine Talente gebildet. Tilly vzdelal svoje vlohy v nizozem skjevalke, tehďajšej to škole vodcovskej.

c) skrátené vety. príslovkové nekedy aj so spojkami, jako: obgleich, obwohl (ačkol'vek), vyjadrujú sa prísustvím príslovkovým, ktoré sa nekedy vyzrozumieva, bez toho že by vyložené bolo; alebo neurčítym spôsobom so slovom zu, um zu ohne zu; alebo prídavným menom, ktoré sa dopĺňuje prísustvím seiend

(súc); alebo podstatným menom, tak nazvaným prívlastkom príslovkovým (adverbiale Apposition) so spojkou *als* a bez nej.

Alle Folgen wohl überlegend, faßte ich den Entschluß, allen meinen Ansprüchen zu entsagen. Všetky následky dobre rozmysliac, odhodlal som sa, všetkých svojich nárokov sa zrieknuť. Das Buch in der Hand (haltend), geht er auf und ab. Knižku v ruke, prechádza sa hore dolu. In die tiefste Trauer versunken, melde ich den Tod meines geliebten Vaters. V najväčší žiaľ pohrúžený, oznamujem ti smrť svojho milovaného otca. Der Reisende schlief, von der Reise zu sehr ermüdet, sogleich ein. Pútnik, cestou pri veľmi ukonaní, hneď usnul. Obgleich von hohem Stamme (entsprossen), liebt er das Volk und ehrt die alten Sitten. Ačkoľvek z vysokého rodu, miluje ľud a ctí staré mravy. Man ist, um zu leben. Jeme, aby sme žili. Viele Menschen strömten herbei, das Wunder zu sehen. Mnoho ľudí sa sbchlo, aby videli zázrak. Er sagt immer die Wahrheit, obne was zu befürchten. Vždy hovorí pravdu, bez toho, že by sa nečoho obával.

Krank und arm (seiend) kehrte er in die Heimath zurück. Nemocný a chudobný (súc), navrátil sa do vlasti.

Der König, ein sorgender Vater vieler Völker, (indem er ist) entscheidet über das Wohl und Wehe von Tausenden. Kráľ, starostlivý otec mnohých národov, rozhodieva nad blahom a žiaľom tisícich. Er handelt als guter Freund. Jedná jak dobrý priateľ.

C. Mnohonásobne sú — i podradne složená veta.

1. Mnohonásobnou súradne složenou vetou menujeme tú, ktorá z viacej hlavných viet, podradne složenou ale, ktorá z jednej alebo viacej hlavných a vedľajších viet pozostáva. Pomer vzájomných viet týchto môže sa nasledujúcim spôsobom pomocou písmen označiť a k rýchlemu prehľadu dlhších v čítankách sa naskytujúcich viet prospešne použiť:

Hlavná veta A.

Vedľajšie vety naznačujú sa malými, latinskými písmena — mi a síce:

substantívna veta a

adjectívna — b

príslovková — c

substantívna veta skrátaná — a —

adjectívna — „ — b —

príslovková — „ — c —

Je-li vedľ'ajšia veta predvetie (Vorderſatz), nech sa označí : a, A ; b, A ; c, A ; je-li závetie (Nachſatz) : A, a ; A, b ; A, c — ; je-li medzivetie (Zwiſchenſatz) A (a) A ; — A (b) A ; — A (c) A.

Gott iſt überall zugegen, er ſpendet ſeine Gaben aus ; die ganze Schöpfung iſt ſein Haus ; durch alle Zeiten wirkt ſein Segen. Boj je všade prítomný a rozdáva ſvoje dary ; celé stvorenie je jeho domom ; po všetky časy učinkuje jeho požehnanie. A ; A ; A ; A.

Die Erde, welche wir bewohnen, iſt ſehr groß ; doch übertrifft die Sonne ſie bei weitem an Größe. Zem, ktorú obývame, je veľmi veľká ; predca ju ďaleko prevyšuje slnko veľkosťou. A (b) A ; A.

Als wir am Felde gruben, fanden wir einen Schatz. Keď sme na poli kopali, našli sme poklad. c, A.

Befiegt, verließ der Feind den Kampfplatz. Premožený, zanechal nepriateľ bojište. — c — A.

Der Glückliche glaubt oft, vor jedem Unfall ſicher zu ſein. Šťastný často verí, že je pred každou nehodou istý. A, — a —.

Die Nachricht, ſo überraschend für uns, machte auf ihn keinen Eindruck. Správa, pre nás tak prekvapujúca, nedojala ho nijak. A (— c —) A.

2. Vedľ'ajšie vety od vedľ'ajších viet závislé delíme dl'a smyslu na vedľ'ajšie vety podradené prvého, druhého, tretieho a t. ď. stupňa. Naznačujú sa, sú-li stejnorodé :

a, a², a³ — b, b², b³ — c, c², c³ ;

sú-li inorodé : a, b², c³ — c, b², c³ — c, a², b³ — b, c², a³ ;

skrátene : a, -b², -c³ a t. ď.

Rechtſchaffen iſt derjenige

A, b
| b²

welcher alle Pflichten gewissenhaft erfüllt,

die in jeder Lage zu erfüllen ſind.

Statočný je ten, ktorý všetky povinnosti svedomite plní, ktoré sa v každom položení vyplniť musia.

3. Hlavná veta môže mať viacej vedľ'ajších viet, ktoré jedna od druhej ne odvislé súc, všetky od hlavnej vety závisia.

Môžu byť stejno — alebo ino-rodé, a naznačujú sa :

a, a — b, b — c, c ; — a, b — a, c — b, a — b, c — c, a — c, b.

Wenn die Luft ſich am Abende ſchnell abkühlt, und wenn die von der warmen Erde aufſteigenden Dünſte nicht mehr durch die Luft aufgelöst werden können, ſo entſteht der Nebel.

c, c, A.

Keď sa povetrie večer rýchlo ochladí a keď pary, z teplej zeme vystupu júce povetím nemôžu viac byť rozpustené, povstane mhla.

4. Jako hlavné vety s ú r a d n e (durc) die Beiordnung, Sauberbindung) medzi sebou môžu spojené byť, práve tak sa to stáva i s vedľajšími vetami, uplnými lebo skrátеныmi, prvého, druhého, tretého stupňa, Naznačujú sa :

$a + a + a - b + b + b - c + c + c - a^2 + a^2 + a^2 - b^2 + b^2 + b^2 - c^2 + c^2 + c^2$ a t. ď.

Die Naturforscher haben beobachtet, daß die grünen Blätter im Sonnenschein eine Menge Lebensluft aushauchen; daß aber auch die nämlichen Blätter nach Sonnenuntergang Stickluft entwickeln. A $a + a$.

Skumateli prírody spozorovali, že listy zelené v slnečnom svetle množstvo životného povetria vydychujú; ale aj, že ty isté listy po západe slnka dusík vyvíňujú.

5. Vedľajšie vety môžu sa s vedľajšími stiahnuť jako hlavné vety; ony sa naznačujú: $a + a + a - b + b + b - c + c + c$ tyto: $A + A$.

Wenn du Gott liebst, deinen Eltern gehorcht und alle deine Pflichten treu erfüllst, wird dich Jedermann ehren. $c + c + c$, A. Jestli Boha miluješ, rodičov svojich poslúchaš a všetky svoje povinnosti verne plníš, bude ťa každý ctíť.

Die Abendsonne blüht durc) die grünen Zweige der Bäume und wirft auf die dunkelenden Auen ihre Riesenschatten. Večernie slnko hľadí cez zelené konáre stromov a hádže na voňavé lúky jejích obrovské tône. $A + A$.

6. Jestli viacej viet umeleckým spôsobom súradne alebo podradne v jedon celok spojíme, povstane o b v e t i e, (perioda, die Periode.) Jak sa periody skladať majú, naučíme sa najlepšie pozorným čítaním dobrých, podarených vzoriek tohoto druhu. Čím jasnejšia je celkovilosť myšlienky, na vzdor tak veľkej rozmanitosti údov a čiastok, čím sômernejšie a ľubozvučnejšie je celok tento ustrojený, tým peknejšia je perioda. Máme jedno — dvoj — troj — štvor — a t. ď. — članné periody a síce buď súradne (durc) Beiordnung), buď podradne (durc) Unterordnung), buď vloženými v e t a m i (medzivetiami, Zwischenfäße) utvorené.

Beginne schon jetzt dein ewiges Leben in steter Selbstbetrachtung; sorge nicht um das, was kommen wird; weine nicht um das, was vergeht; aber sorge, dich selbst nicht zu verlieren, und weine, wenn du dahin treibst im Strome der Zeit, ohne den Himmel in dir zu tragen. Počni už teraz svoj večný život ustavičným pozorovaním seba samého; nestaraj sa o to, čo príde; neplač nad tým, čo sa pominie; ale

pečuj, aby si sám seba neztratil, a plač, keď sa ženieš prúdom času, bez toho, žeby si nebo v sebe niesol (5 članná súradná).

Wenn die Noth hereinbricht; wenn die Gefahr Selben fordert, und ein allgemeiner Ruf den Geist aufbietet; wenn der Staat mit seinem Untergang kämpft; wenn die Gefahr desselben sich mit jedem versäumten Augenblick verstärkt; wenn die schreckliche Entscheidung nur mit der größten Aufopferung abgewendet werden kann: dann zeigt sich alles groß; der Redner wird mächtig; das Genie übertrifft seine eigenen Hoffnungen, Muth und Dauer begeistern den Freund, Herz und Hand öffnen sich mit gleicher Fertigkeit, Ausführungen folgen auf Entwürfe, und die Seele erstaunt über ihre eigenen Kräfte. Keď núdza vtrhne; keď nebezpečenstvo hrdinov žiada, a všeobecný hlas ducha vyvoláva, keď obec svojou skazou bojuje; keď sa nebezpečenstvo jeho každým premeškaným okamihom zmáha; keď strašný rozsudok len tou najväčšou obetovavosťou odvrátený byť môže: vtedy sa všetko ukiaže činným a veľkým, rečník sa stane mohútnym; veleduch prevýši svoje vlastné nádeje, odhodlanosť a vytrvalosť oduševňujú priateľa, srdce a ruka otvárajú sa rovnakou ochotnosťou, návrhy sa uskutočňujú a duša žasne nad vlastnými svojimi silami. (6 članná, podradná).

Ein König, der durch die Bande des Vertrauens und der Liebe alle Theile seines Staates in einem einzigen Körper vereinigt, von dem er die Seele ist; der die Bevölkerung und den Fleiß antreibt, den Ackerbau und den Handel emporhebt, die Künste erweckt und reizt; die Talente wirksam und die Tugenden fruchtbar macht; ein solcher König sammelt, ohne daß er seinem Volke eine Ehräne und der Welt einen Tropfen Blut kostet, im Schoße des Friedens einen unermesslichen Schatz von Ehre, die der einerntet, der ihn gesäet hat, und den die genießen, die ihn sammeln helfen. Kráľ ten, ktorý sväzkami dôvery a lásky všetky čiastky svojej obce v jedno telo spojuje, ktorého on dušou je; ktorý obyvateľstvo a príčlnivosť povzbudzuje, roľníctvo a kupectvo dvíha, umelectva vzbudzuje a do pohybu privádza, vlohy účinnými a čnosťou plodnými činí; t a k ý kráľ shromažďuje, bez toho žeby ľudu svojmu jednu slzu a svetú jednu kvapku krvi stál, v lone pokoja nesmierne poklad česti, ktorý ten žne, kto ju sial a ktorý (poklad) ti požívajú, ktorí ho shromažďovať pomáhajú. (Perioda s vloženou větou.)

Z uvedených príkladov vysvitá spolu, jak sa člany period od seba deliť majú. V periodách súradne skladaných kladie sa sredník (;) po každom člane; v podradne složených oddelí sa predvetie (protasis) od závetia (apodosis) dvojbodom (:) a jednotlivé člany týchto dvoch hlavných čiastok, z ktorých prvá myšlienku nvádza a k vrcholu vyzdvihne, druhá sodpovedajúcimi člany doplní a dokončí, rozdeľujú sa zase sredníkom, ačkolvek závetie často len čiarkami rozdelené nachádzame. (Srov. z podaných tu druhý príklad).

§. 63. O rode, čase a spôsobe časoslov.

1. Trpný rod, ktorý len prechodné časoslová tvoria môžu, sa užíva, jestli na podmete zvláštny dôraz leží alebo jestli sa výslovene nevyjadruje. K. p. *Schreckliche Träume stören seine nächtliche Ruhe; hrozné sny rušia jeho nočný pokoj. Seine nächtliche Ruhe wird von schrecklichen Träumen beunruhigt. — Es wurde gesprochen und berathschlagt; hovorilo a radilo sa. —* Miesto trpného rodu užíva sa často činný rod so slovom *man* (sa): *Man reiset in ein fremdes Land, cestuje sa do cudzej zeme Často má i srední rod trpný význam; mag sich's entscheiden wie es will; nech sa rozhodne, jak chce. Činný tvar a mimo činného i trpný význam majú časoslová: heißen (volať a menovať sa), anfangen, beginnen, anheben (počínať a začínať sa), schließen, enden (zavreť, dokončiť a zavreť a dokončiť sa). Mein Freund heißt Rudolf, môj priateľ menuje sa Rudolf. Das Buch endet; kniha sa končí. Neurčitý spôsob činného rodu s predložkou *zu* a bez nej, jako i prídavné v nektorých spôsoboch mluvy majú tiež trpný význam: *Mit dem Menschen ist nicht zu sprechen, s tým človekom sa nedá hovoriť. Ich sah spielen, videl som hrať sa (wie gespielt wurde). Sa hrende Habe, pohyblivý majetok — fallende Sucht, zrádnik — bleibende Stätte, stále miesto — schwindelnde Höhe, závrtná výška — sühende Lebensart, sediaci spôsob života (kde sa sedí).**

2. Čas určuje, či dej alebo stav v tom okamihu, keď hovoríme, ešte trvá (prítomný), alebo sa už dokončil (minulý), alebo ešte len stať sa má (budúci čas). Deje môžeme i jedon na druhý pŕťahovať, jedon s druhým porovnávať; následkom toho môžu obidva deje do minulosti padať a medzi sebou porovnané, obidva súčasné byť (minulý alebo súminulý čas v obidvoch vetách): *Als Sokrates den Giftbecher in der Hand hielt und seine weinenden Freunde still schwiegen, redete er mit großer Standhaftigkeit von der Unsterblichkeit der Seele. Keď Sokrates pohár jedon naplnený v ruke držal a jeho plačúci priatelia ticho mlčali, rečnil veľkou ráznosťou o nesmrteľnosti duše. Môže i v prípade tomto jedon dej už minulým byť, kdežto druhý ešte trvá (predminulý a minulý, súminulý čas). Als der Feind die Stadt eingenommen hatte, ließ er die Aufwiegler hincichten. Keď nepriateľ mesto bol zaujal, dal huričov popraviť. Koncène môžu obidva*

deje budúce byť, avšak medzi sebou porovnané, jedon druhý predchádzať (predbudúci a budúci čas). Wenn du das Buch gelesen haben wirst, schicke es mir zurück. Keď prečítaš knihu, pošli mi ju. Slovenčina užíva, jak sa už v tvarosloví podotklo (v. §. 40.) k označení predbudúceho času ukončené časoslová.

3. Spôsob býva určený podobou reči, odvislou alebo neodvislou (samostatnou).

Vkazovací spôsob stáva pri úplnej skutočnosti usudku vyvolania a prímej otázky.

Spojovací spôsob stáva običajne v odvislých vetách; užíva sa však i v neodvislej reči a označuje: pranie, žiadosť a ošklivosť (podmiňovací spôsob); len myslenu (nie naozaj jestvujúcu) skutočnosť, a usudok skromne vyslovený čo puhú domienku, K. p. Ich wollte gerne zu euch kommen. Rád bych k vám prišiel. Hätte ich meine jungen Jahre. Keď bych mal svoje mladé letá. Dein Segen fromme über uns. Tvoje požehnanie nech sostúpi na nás. Gott bewahre. Boh chraň. Hättest du dich so weit verirrt? Tak ďaleko by si bol zabľúdil? (to sa nedá skutočne predpokladať). Ich dürfte kaum seinen Anforderungen entsprechen. Ja by sotvy jeho požiadavkom sodpovedal.

Rozkazovací spôsob (v. §. 43. 2. 3. pozn.) V náruživej reči stáva miesto tvarov rozkazovaceho spôsobu aj neurčitý spôsob a prídastie: Ich weigen! Ticho! Nicht sich rühren! Ani pohnúť! Das Schwert gezückt! Meč von z pošvy!

Neurčitý spôsob a prídastie (srov. §§. 41. a 42.)

V odvislých vetách nachádzame ukazovací a spojovací spôsob, jak to prirodzenosť reči požaduje. V substantívnych vetách stáva ukazovací spôsob, jestli sa nim skutok nejaký alebo istý usudok vyjadrujú: ich weiß, daß er sein Ziel erreichen wird; viem, že cieľ svoj dosiahne. Man spricht, daß sich die Bestung ergeben hat; hovoria, že sa pevnosť podala. Spojovací spôsob stáva, keď sa nimi puhá vôľa, pránie, obávanie, pochybnosť označuje. Wir wollen, daß es dem Vaterlande wohl ergehe; chceme, aby sa vlasti dobre viedlo. Ich fürchte, daß die Hilfe zu spät gekommen sei; obávam sa, že pomoc pri neskoro prišla.

Prísudkové vety, čo puhé opisy mien prídavných, majú običajne ukazovací spôsob; majú-li však udať účel, pranie, nejisto-

tu alebo cudzú mienku, stáva v nich spojovací spôsob: Sie sprachen viel über die Mittel, wie dem Unglücke abzuhelfen sei; mnoho rozmlúvali o prosriedkoch, jak by sa nešťastiu odpomôct malo. Niemand ist hier, der mir sagen könnte, wo mein Freund begraben liegt: nikoho není tu, kto by mi mohol povedať, kde môj priateľ pochovaný leží.

V príslovkových vetách stojí obyčajne ukazovací spôsob, jestli puhy usudok obsahujú; jestli ale vyjadrujú nejistotu nejaku alebo puhu možnosť, stáva spojovací spôsob. Menovite v podmenečných vetách (Bedingungssätze), v ktorých i hlavná veta spojovací spôsob má: Es wäre wenig in der Welt unternommen worden, wenn man nur auf den Ausgang gesehen hätte. Málo by sa bolo na svete podujalo, keby sa len na výsledok bolo hľadelo. Spojovací spôsob stáva vždy v podmenečných a pripúšťivých vetách, keď sa spojka nekladie k. p. käme ihm die ganze Welt zu Hilfe, sie wäre fruchtlos; keď by mu celý svet na pomoc prišiel, marná by bola; potom v porovnavacích vetách po spojkách als, als ob, als wenn a v účelných vetách: Handle immer so, als wenn dich Jemand sähe; jednaj vždy tak, jako keby ťa neкто videl. Der König bereist das Land, damit er seinen Zustand kennen lerne. Kráľ cestuje krajinou, aby jej stav poznal.

Prídavok.

O prízvuku a časomiere.

1. Rozoznávame trojaký prízvuk:

a) Mluvnický (Der grammatische Ton), ktorý sa objavuje na jednotlivých slovách (der Wortton), prízvuk slova; a v jednotlivých vetách (der Satzton, prízvuk vety). Prízvuk slova rozoznáva kmenovú (pojmem udávajúcu) čiastku od puhej bezvýznamnej koncovky slova; k. p. die Brüde (most), das Leben (život), der Lowe (lev); prízvuk vety vytkiňa to slovo vo vete, ktoré je významnejšie: Das Kind spielt (dieťa sa hrá); prízvuk leží na výroku (deji).

b) Rečnický prízvuk (der Redeton), ktorým rečník to lebo ono slovo alebo čiastku slova pred ostatnými v reči vyznačuje, aby ten lebo onen pojem alebo poťah jeho protivou zrejmo vytknul. K. p.

Es will der Feind, es darf der Freund nicht schonen; nepriateľ nechce, priateľ nesmie šetriť. Das Kind ist nicht erzogen, sondern verzoget; Dieťa není vychované lež rozmaznané.

c) Rhythmický prízvuk (der rhythmische Ton), ktorý slovo polohou svojou v básnickom ľubozvuku (rythme) dostáva.

2. Ačkoľvek každé slovo len jeden hlavný prízvuk máva, sú predca mimo toho slová a slabiky, ktoré nemôžeme bezprízvučnými pomenovať; rozoznávame tedy dľa sily a miery prízvuku p l n o z v u čné, polo z v u čné a nemé slabiky (volltonig, halbtonig, tonlos).

3. Plnozvučné alebo dlhé slabiky sú všetky kmeny pojemové slovcia (Begriffswörter), v jedno-i viac slabičných, v jedno-duchých i složených slovách.

Polo z v u čné alebo obojetné (mittelzeitig) sú jednoslabičné tvarové slovcia (Formwörter), jako: pomocné časoslová, zámena, predložky, spojky, príslovkové slovcia, a zvučné koncovky: *bar, los, thum, schaft, ung* a p.

Nemé alebo krátke sú všetky pádové a časovace prípony, predpony a bezprízvučné tvarové slovcia.

4. A) Dlhé tedy sú menovite:

a) Všetky kmenové slabiky v jedno-a viac slabičných, i v puhyých tvarových slovách, jestli je v nich patrný rozdiel medzi kmenom a pádom. K. p. *einer* má prvú slabiku dlhú, *ein* je docela krátke.

b) Jednoslabičné číslovky: *ein, zwei, drei*, a t. ď.

c) Predložky, odvodené od kmenov mien podstatných zrejmeého ešte pôvodu: *raft, laut, troß* a p.

d) na d dlhé (*überlang*) sú všetky jednotlivé dážky, na ktorých prízvuk vety leží: *bringt solz*, doneste dreva; *geht fort*, choďte preč.

e) Každý jednoslabičný kmen, ktorý v složeninách, čo určujúce slovo, prvé miesto zaujuma: *Feldherr* (voj-vodca), *Taubenhauß* (holubinec).

f) Všetky jednoslabičné, delivé predložky: *an, auf, aus, durch*, a p. *an-bauen, auf-fahren*; potom predpony: *ant, dar, all, erz, ur, miß, a un*: *mißlingen, unsterblich*.

B) Obojetné:

a) Jednoslabičné tvary zámen: *mein, dein, sein, fein*; *ich, du, er; wir, ihr, sie; wer, was*, a p. *der*, (jako poťažné ukazovace zámeno); skrátené tvary: *solch, welch, weß* a p.

b) Jednoslabičné tvary pomocných časoslov: *find, bin, bist, ist, seid; hat, wird, will, mag, soll, muß* a p.

c) Jednoslabičné predložky, spojky, príslovky a výkrikníky: *schon, sonst, statt, samt, nebst, jetzt, heute, mal* a sťaženiny: *am, an, durchs, beim* a p.

d) Pády, ktorých tvary ešte kmenový ráz prezradzujú alebo ktoré sa ťažkosťou slabík vyznačujú: *heit, feit, thum, wärts, schaft, bar, niß, los, voll, fach, haft, sal, sam, lei, lein* a *isch, zig, in, ing, ling, ung*.

e) Zastaralé a užívaním zoslabené kmeny. k. p. *Amboß* (náková), *Antliß* (tvár), *Artoffel* (zemiak), *Solunder* (baza), *Morast* (močiar), *Saubise* (hubica, končitá guľa), *Scharmüßel* (pračka), *Wacholder* (boriovka), *vielleicht* (snaď), *vollenden* (dokončiť), *willkommen* (vítaný).

C. krátke:

a) Član *der, die, das* a jednoslabičné *ein*; neurčité slove *man* a *eß*; *zu* pri neurčitom spôsobe a *so* v závetí, spojna *und*.

b) Pádové a časovace prípony so samohláskou *e*, k. p. *e, em, en, er, eß, et; end, ern, ein, est*. Slovo *leb* é *ndig* kladie prízvuk na koncovku (srov. §. 3, 3).

c) Všetky nerozdeliteľné predložky, k. p. *durchfahren, umgeben*, jako i predpony so samohláskou *e*: *ge, le, ent, emp, er, ver, zer*.

d) Prvá slabika složených partikul (nesklonných čiasok reči): *zuber, obgleich, sogleich, allhier, zumal, indem, fürwahr, zusammen, bisweilen, dreinst, sofort, einmal* (volakedy).

e) Odvodzujúce prípony so samohláskou *e*: *em, en, er, el, tel, sel, chel, chen* a prípony *ig, lich, icht*.

5. Poloha (die Lage, Position) má vplyv na dĺžku lebo krátkosť slabík.

1. Vplyv polohy na dĺžku:

Jestli sa dve naddlhé slabiky sídu, stáva sa druhá z nich obyčajnou dĺžkou k. p. *Kronfeldherr, korunní vojvodca*.

2) Na obojetnosť:

a) Obojetná slabika stáva sa krátkou medzi dvoma dĺžkama: *Schick* a *lstick* (potuteľnosť osudu).

b) Obojetná slabika medzi dvoma krátkyma stáva sa dlhou
wunder b are, fönig l i ch e.

c) Obojetná slabika stáva sa dlhou, jestli pred- alebo za ňou
dve krátke slabiky stoja: Bändiger i n, (krotiteľka) d u r ch daß Ge-
bü ch (krovinou).

d) Obojetná slabika sa predlžuje pred krátkou slabikou alebo
po nej: w e n n getrunken wird; ich liebte d i ch;

3) Na krátkosť:

Jestli sa tri krátke slabiky sídu, stáva sa prosrednia z nich
dlhou: lieben d e Geberde (milujúci posuňek); in der Flucht begeistern-
d er Gedanken; v toku oduše vňujúcich myšlienok. Príčina toho je ná-
chylnosť a vlastnosť nemeckej reči, prízvučné slabiky s nemými
zameňovať.

Cvičenia.

1. (§. 10.)

Vojak, učiteľ, žiak, kováč, mešťan, zahradník, kmotor, rubač, priateľkyňa, kňazstvo. Vzdelanosť, jazdectvo, kresťanstvo, vzdialenosť, vedomosť, skusenosť, pozorlivosť, horkosť, prívetivosť, slabosť, veľkosť. Chudoba, bohatstvo, hniloba, šatstvo, poriadok, výška, hračka, prekážka, privesok, pozostatok, núdza, krása, zima, piatok. Vrabec, západní vetor, domček, kvietok, vtáček, železo, lúka, hnoj, prst. Palec, zahrada, priekopa, stolec, desiatnik, metla, nebožiec.

2.

(Pred prekladáním porovnaj §. 22. pozn. 4.)

Boh je všemohúci. Kuchyňa je tmavá. Zahradník je tu. Kuchárka je tam. Otec není tu. Matka není tam. Psíček je vždy vonku. Nádej je často klamná. Jaseň je nekdy pekná. Sokol je vták. Valasko je úrodné. D je písmena. Abeceda je dlhá. Synček je tichýj. Švajčiarsko není veľké. Mesiac Máj je veľmi príjemný. Turecko je veľké. Pán jo tudnu a sedliak je vonku. Syn není tudnu a dcéra je tiež nie tudnu. Jaro je príjemné, ale zima je ne príjemná. Breh je dosť vysoký. Kašel je nekdy nebezpečný. Mosadz je žltá. Viedeň není tak ľudnatá, jako Londýn.

3.

Pani a slečna nie sú tu. Južní vetor je teplý, ale severní vetor není teplý. Železo je tu a olovo je tam. Leto je nekdy príjemné, nekdy ale nepříjemné. Groš je peniaz a krajciar je tiež peniaz. Chlapec a dievča sú tu. Peš je veľká ale aj Praha je veľká. Cíсарstvo je dosť malé. Písanie a čítanie je veľmi užitočné. Luhár a klamár nie sú čnosťní. Uprimnosť je vážna, pokrytstvo ale je potupné. Napomenutie je často veľmi osočné. Odpočínutie je sladké. Sloboda je pekná,

ale otroctvo je špatné. Svedomie je niekedy nepokojné. Kepeň je dlhý a teplý. Pamät je často veľmi slabá.

4. (§. 11.)

Človek je smrteľný. Stužka je dlhá a široká. Odpoveď je dostatočná. Sväzok (knihy) je dosť hrubý. Brana je vždy otvorená. Dedičstvo je veľké a preto je dedič bohatý. Rolník je usilovný. More je niekedy nebezpečné. Klietka je žalár zvierac. Jezero není veľmi široké. Bič je dlhý. Bavlna je biela a ľahká. Rukojemník je statočný. Hostinec je pekný a vysoký. Jed je vždy nebezpečný. Veno je pekné a bohaté. Poľovný pes je vytrvalý. Tu je nôž a tam je klobúk. Paša je teraz dosť dobrá. Címer je už špatný. Odmena je veľmi malá. Rebrík je príliš tenký. Pohan je tiež človek. Rukavica je už špinavá.

5. (§. 12.)

Ševci a krajčíri sú teraz zaneprázdnení. Mešťani sú pracovití. Slová: pes, dom, strom, sú jednoslabičné. Otcovia sú prísni a matky sú niekedy príliš dobrotivé. Slová: „Šetko s pomocou božou“ sú pekné. Deti sú poslušné ale služby nie sú vždy poslušné. Lavice nie sú úzke ani nízke. Sväzky (kníh) sú tenké. Ľudia sú často nespravdiví. Stužky sú síce krátke, ale široké. — Štíty sú najviac okrúhle. Címery nie sú čisté. Kupci sú bohatí, ale aj chudobní. Žobráci nie sú vždy nábožní. Prekážky sú čiastočne nepremožiteľné.

6. (§§. 13. 14. 15.)

(Pred prekladáním nasledujúcich úloh nech sa vezme z časovania slovesa prítomný čas ukazovacieho spôsobu a neurčitý spôsob. podľa §§. 38. s pozn. 1. §. 39, 1; 41, 1.)

My potrebujeme dobre čas. Rodičia milujú dietky. Časy sú menivé. Otcovia sú prísni a matky sú obyčajne dobrotivé. Ty ctíš zákon a my tiež ctíme zákony. Učiteľ odpustí často žiakom chyby. Noci sú chladné, ale dni sú teplé. Mešťan miluje vlast a kráľa. Vy najdete hneď žriedlo. Ja chovám vtákov, a síce stehlíka a čiža. Kupiec predáva figy. Slivky sú niekedy sladké, niekedy ale aj kyslé. Ovočiu osoží teplota. Barance utekajú pred vlkom. Služky pracujú na poli. Vedomosti ozdobujú mladíka. Psy stráža domy. Zahrady pred

bránou sú veľké. Výška kostola je značná. Tu sú zahradníci a zahradníčky. Chudoba ľudu je veľká.

7.

(Pozn. Prídavné mená, odvodené od postatných mien, životné bytnosti označujúcich, zodpovedajú často genitívu v nemeckej reči.)

Dietky milujú rodičov. Kto čnosť miluje, ten čtí aj čnosť nepriateľa. Nábožnosť je počiatok čnosti. Nás obveseľuje spev vtákov. Príchod lastovičiek zvestuje jaro. Vrchole hôr sú často veľmi vysoké. My počujeme každodenne spev slávika. Prstene kráľove sú drahocenné. Podoba zaušnic je veľmi pekná. Hrobitovy ležia obyčajne na vrškach. Váza kostola je pekná a vysoká. Bolesti srdca sú niekedy veľké. Podoba písmeny o je okruhlá. Prajem priateľovi šťastie. Dediny nie sú vždy malé. Myši škodia poľným plodinám. My oddivujeme skutky kráľove. My zachováme vždy uzavrenia učiteľského sboru. Kvety poľa voňajú príjemne. Zrkadlá visia na stene. Starí otcovia a staré matky milujú vnukov.

8. (§. 16.)

Poslušnosť je ozdoba kresťana. Udatnosť Uhrov je chýrečná. Tovaryšia šijú kabáty. Chlapcom sú hračky milé. Básnici chváľa hrdinov starého veku. Mäso medveďacie je sladké. Židia svätia sobotu. Posli dostávajú mzdu. Voly ťahajú voz. Deti podávajú zajacom pokrm. Život pastierov je príjemný. Peria pávove sú dlhé a pekné. Vy obdivujete hrdinu. Boh je ľuďom milostivý. Starcom patrí vždy úcta. Vojvodca napomína vojakov. Krákanie havranov je neprijemné. Osud otrokov je smutný. Smrť je spánku veľmi podobná. Výpoved svedkov není sôhlasná. Sluha je pánovi verný.

9. (§§. 17. 18.)

(Pred prekladáním nasledujúcich úloh nech sa vezne prítomný čas ukaz. spôs. pomocného slovesa „haben“ v. §. 35.)

Rodisko básnika Schillera je mestečko Marbach. Roky mladosti pomínú. Pavel Eszterházy, knieža z Galanthy, je sta vyslanec chýrne známy. Spánok je obraz smrti. Zora je priateľkyňa žiakov. Dielo dejepisca Shlossera je chýrečné. Okolie dediny Hietzing je pôvabné. Čítam diela Schillerove. Slovník Ballagiho je dosť obsírnny.

Ty chváliš prednášky učiteľa Schultza. Práce pána Mayerove dosahujú vždy chválu predstavených. V pondelok je tu trh. My sa svedáme päťkrát do roka. Nakoľko mi je povedomo, majú žiaci teraz prázdniny. Vy sa modlite ráno a večer. Radosti mládeže sú pomíňavé jako rozkoše jara. Počet gymnazialných žiakov mesta Prešporku je značný. Viktoria je teraz kráľovna anglická. Tam má pan Funke zahradu.

10. (§§. 19. 20. 21. 22.)

Dobré knihy osožia dušiam čitateľ'ov. Chrabrého vojaka obdarí vodca. Vlhká izba není zdravá. Ja pijem studenú vodu. My najdeme uprimných priateľ'ov. Ty máš nové šaty. Dobré svedomie je jemná hlavnica. Víno není vždy zdravý nápoj. Táto nádej je marná. Usilovným žiakom je všetko ľahké. On má čistý papier a dobré perá na stole. Nektory pekný príklad je veľmi účinnivý. Zlé príklady kazia dobré mravy. Ľudia su smrtné tvory. Deti pijú veľmi raďy kyslé mlieko. Zralé ovocie je zdravé. Pravý kresťan navštevuje každodenne kostol. Nezdravých ľudi posilní dobrá polievka. Najmladší syn kráľovského úradníka je ľahkomysel'ný. Stará poselkyňa prinesie list. Kniežaci zahradník daruje dcéram správcoým pekné voňačky.

11

(Nech sa vezne časovanie pomocného slovesa „sein“ v prítomnom a polominulom čase.)

Vy ste nespravedliví sudcovia. Diamant je najtvrdší a najdrahocenejší kameň. Tento biely klobúk má peknú podobu, ale onen čierny je špatný. Usilovných a mravných žiakov pochválime pri dobrej príležitosti. Ty si veľký marnotratník. Každý statočný človek zasluhuje úctu. Svätý Stefan bol prvý kráľ uhorský. Poveetrie je tenké, tekuté, prezračné, ťažké a pružné teleso. Tvoj sivý kabát má pekné gomby. Jaro povzbudzuje človeka k novému životu. My milujeme skromné a zdvorilé deti. Ten istý mladý lekár, ktorý včera tu bol, je aj dnes tu. Voda morská je slaná a trpká. Starí Gréci boli vzdelaní ľudia. Petor Veľký je známy čo slavný cisar ruský. Jeho krátky list bol veľmi príjemný. Ty si bol voľakedy veľmi pilný. Toto širšie súkno je hrubšie nežli ono užšie. Vedľa zahrady mlynárovej stojí dom pekárov.

12.

Ulica je slovo ženského pohlavia. Tetkin nový klobúk bol veľmi drahý. Môj malý nôž je tupý, ale tvôj väčší nôž je ešte tupší. Gróf Széchény blahej pamäti má vznešených ctiteľov v Uhorsku. Sestrina kniha leží na stole bratovom. Hus je krotkejšie zviera nežli holub. Kresťanská viera je najrozšírenejšia na svete. Ludevít Nábožný, syn Karola Veľkého, má pekné prímene. Dobré biele staré víno ogoží často starším ľuďom. Josefovo najlepšie dieťa je Vilém. U pána Beckera dostávam veľmi dobrý obed, jedlá sú tam vždy chutné. Milko je najpovdačnejší syn hodinárov. Dom najbližšieho suseda je dosť vysoký. Tvoj tanier je plnší než táto miska, jeho tanier ale je najplnší. Včely sú tak usilovné zvieratká jako mravce. Malé príčiny majú často veľké následky.

13.

Železo je ťažké, olovo je ťažší, platina je najťažší kov. Pešť je ľudnaté, Viedeň je ľudnatejšie a Londýn je najľudnatejšie mesto. Menšie imanie robí menšie starosti. Dobrému dieťaťu sú uprimné slová rodičov milšie nežli svádenie zlých súdruhov. Morava je úrodná zem, Uhorsko ale je úrodnejšia. Tento dom je tak vysoký, jako onen kostol. Rusko a China sú najväčšie državy. Filipp, kráľ macedonský, bol veľký muž, ale syn jeho Alexander bol ešte väčší. Pokoj je lepší než vojna. Často je jazyk škodnejší než meč. Zdravia je najlepší poklad. Starý Rím bol ľudnatejší než terajší. Jupiter, Saturnus a Uranus sú väčšie planéty nežli zem, ostatnie sú menšie; Jupiter je najväčšia planéta a Vesta najmenšia. Najschopnejší ľudia volia často najneprihodnejšie prosriedky k (z)u dosiahnutiu cieľu. Voda je najlepší a najzdravší nápoj. Svetlo je rýchlejšie než zrak. Najvyššie vrchy sú najobyčajnejšia pobava orlov. Kto najčistejšie svedomie má, ten je najšťasnejší.

14. (§§. 23. 24.)

Usilovný je chvály hoden. Chovanie žiakovo bolo učiteľovi pohoršlivé. Núdzny potrebuje pomoc. Lieky sú nezdravému užitočné. Človek je zdokonálenia schopný. Toto dieťa je rodičom a učiteľom poslušné. Ty máš francúzku reč úplne v moci. Syn je často otcov

podobný. Chudobní sú nekdy šťastnejší než bohatí. Terajsie okolnosti dcérine sú matke nemilé. Priateľ praje priateľovi všetko dobré. Pokuta je vždy hriešnikovi primeraná. Sluhovia sú nekdy pánom neverní. Návšteva cisarova bola uhorským národom vítaná. Oná kniha je jeden zlatý hodna. Cestujúci je nebezpečenstvám vystavený. Ty si včerajšieho slubu nepamätlivý. Nektorý povďačný žiak je dobrodenia učiteľovho aj v (in dat.) starobe pamätlivý. Smrť dieťaťa je rodičom hrozná. Lenivého človeka skoré smrťou omrzá. Na peknom vršku leží pevný hrad kráľov.

15. (§§. 26. 27. 28.)

Rok má 12 mesiacov alebo 52 týždňov, t. j. 365 dní; jeden mesiac má 4 týždne alebo 30 dní, jeden týždeň má 7 dní, jeden deň 24 hodín a jedna hodina 60 minút. Asia je päťkrát väčšia než Europa. Studňa susedova je 12 stôp hlboká. Môj mladší brat je desať rokov starý. Tvoj strýk je majiteľom troch domov. My máme každodenne trojaké jedlá. Jedna žena predáva päťoraké ovocie. Táto pekná dolina je štyri míle dlhá. Päťkrát triať je stopädesiat. Ja mám dvoch bratov, jeden je kupcom a druhý vojakom. Desiatky čísel majú jednu nullu a stovky majú dve nullu. Ty predávaš slivky a hrušky, slivky po osem a hrušky po tri za groš. Obidve nohy bolia matku. My sme boli v (in dat.) škole šesť a dvaciati; trinásť boli dobrí žiaci, piati dostanú chvalitobné vysvedčenia. Jedna kniha papieru má 24 hárkov.

16.

D vakrát dva sú štyri, trikrát tri je deväť, päťkrát šesť je triať, štyrikrát deväť (je) triať šesť, sedemkrát osem (je) pädesiat šesť. Otec kúpi zajtrá 7 funtov cukru. Nektorí ľudia súda nespravdlive. Siedmy deň týždňa je službám božím (v nem. jedn. p.) zasvätený. Europa je prvá čiastka zeme, Asia druhá, Afrika tretia, Amerika štvrtá a Australia piata. Štvornásobná niť je silnejšia než jednoduchá. Nektorí sedliak má mnoho peňazí. Každý človek je hriešny. Europa počíta asi 480 štvoročných míl. Dobrý kresťan miluje všetkých ľudí. Terajší cisar rakúsky je Fraňo Josef prvý, a terajší pápež je Pius deviaty. Siedmy žiak štvrtej triedy je ešte výborný žiak. Mnohí kuchári presolia polievku. Teraz je 1864-tý rok po

narodzení Krista. Štvrtíka pečenej husi stojí (foštet) pätnášt groší. Sully, francúzky vojvodca, bol najvernejším priateľom Henrika štvrtého.

17. (§. 29.)

Ja ho dobre poznám, ačkoližek on mňa nepozná. *) Dobré dieťa usiluje sa rodičom radosť urobiť, preto že oni mu mnoho dobrého preukazujú. Kupujem si knihu. Ty si kupuješ biely chlieb. Vy sa ctíte jedon druhého. U nás sa usilovne pracuje. Mrzí ma, že sa on zase neučí. Ja počujem nekoľo spievať. On není nikoho priateľom. Matka ti píše dlhý list. Vy sa bojíte vojny (v nem. accus.), my úfame pokoj. Já jeho očakávam, nie teba. Oni ani nás ani vás neposlúchajú. Každý sebä samého najviac miluje. My radi jedon druhému osožime. Vy si krájate chlieb. Keď Boh s nami, kto proti nám. Vy ste (oni sú) veľmi dobrý otec. Čnosť je sebe samej najkrajšou odmenou. Neverný priateľ je na nás nepamätlivý. Ja, učiteľ, vyučujem vás a vy, žiaci sa učíte. Vy samých sebä naponínate.

18. (§. 30.)

Žiadon človek nezná svoj osud. Naše hodiny sú nové, vaše sú staré. Moja sestra trhá vaše najkrajšie ovocie. My vám ukiažeme našu peknú zahradu. Ja idem k tvojmu bratovi, moja matka ide so mnou, môj a tvoj otec zostanú doma. Váš nový priateľ je snáď pri málo uprimný. Moji rodičovia preukazujú ti veľké dobrodenia. Naši robotníci sú dnes veľmi usilovní. Moje milé dieťa, Boh, tvoji rodičovia a tvoja vlast očakávajú mnoho od teba. Ty miluješ svojich bližních. Vy milujete aj svojich nepriateľov. Fraňo a Károl' sú naši najlepši priatelia. Kováčova zahrada je krajšia než moja, ale moja je zase o mnoho krajšia než vaša. Tu sú tri kabáty, dva sú moje, a jedon je tvoj, Jeho kravy sú pekné a tučné, ale naše voly sú tiež pekné. Moja domová pani je ľahkomysel'ná, ona zanedbáva svoj vlastný dom. Tvoje pero je mäkké, moje tvrdé. Náš dom je vyšší, než jeho. Povedz tvojmu bratovi a jeho sestre moje pozdravenie. On nepýta nič od svojho pána. Cti otca svojho a matku svojú.

*) Ne — (v slož. časoslovách) — ničt. k. p. nepoznám, idť kenne ničt, neposlúchaš, du geherchst ničt, nerobí er arbeit ničt.

19. (§. 31.)

Tento šlechetný človek daruje onej chudobnej panej veľký počet peňazí. Ty znáš dobre vlastnosti tejto rastliny. Ja neverím tomu to luhavému človeku. Je (eš ist) tomu tak, jako hovoríš. On si zapamätá pravdivosť onej výpovedi. Nám je veľkosť tejto zahrady známa. Ja tuto knižku darujem najusilovnejšiemu žiakovi. Toto je obyčaj detí. My radi platíme takým robotníkom, jako ste vy. Blažený je ten, ktorý otcovské polia s vlastnými volmi obrábä. Jedon dukát je tomu určený, ktorý sa vyznačí. Tú istú odmenu dostane aj ten, ktorý je najusilovnejší. Onen žobrák je ozaj veľmi biedny, preto je väčšej almažny hoden, než druhý. Toho úloha je najlepšia, ktorý žiadnej chyby nemá. Češ mi je viac hodna (werth) nežli tento tvoj dar. Celý tento svet, celá táto zem, nesmierne toto more je božie dielo. Jeho moc je prevelká, jemu je spása všetkých ľuďi milá, jeho všetci dobrí milujú.

20. (§. 32.)

(Príslovky : mnoho, málo, dosť, trochu, koľko atď. a záměna : čo, nič nečo, dačo žiadajú v slov genitív.)

Človek, ktorého telo mnoho trpí, je aj duchovne ochromený. Toto je ten chlapec, ktorého ty očakávaš. Kto poriadok miluje, prispore si mnoho práce. Ja píšem všetko, čo počujem. Služka, ktorá nás obsluhuje, je veľmi verná a pracovitá osoba. Toto sú tí rodičia, ktorých deti včera u nás boli. Kôň, ktorého tvoj otec kupuje, je chorľavý. Tam je ten víťaz, ktorý každú bitku vyhrá. Ja ti všetko ukiažem, čo najdem. Tu sú tí nešťastní ľudia, ktorých vlastí nepriateľ pustoší. Dnes príde tá pani, ktorú veľmi ctím. Mój priateľ, ktorému ty vždy tak mnoho dobrého činiš, je každému nevďačný. Čo slávu tohoto víťaza množí, to je jeho šťastie. Tento chlapec má dosť (genug) dobrotivosti, jako aj otec jeho. Beda tebe, ktorý celé otcovské imania premárni!

21. (§. 33.)

Koho je tento klobúk? Mójho strýkov. Kto bol tu včera? Naši dobrí priatelia. Čo robí tvoja sestra? Píše list. Komu? Bratovi.

Koho hľadá tento pán? Nášho sluhu. Ktorý rimanský cisar bol najukrutnejši? To bol Nero. Jaké súkno je toto? Toto je tmavé, a tamto je svetlé. U ktorého knihkupca sú nemecke piesne k dostaniu? (zu befoimmen) U onoho. Jaká kniha je toto a čo je jej obsah? To je nemecká mluvnica, ktorú sa my učíme. Či je onen pekný dom? Ktorá sestra je najstaršia? Jakému predmetu je táto rastlina podobná? Ktoré knihy má tvoj brat od môjho otca?

22. (§.§. 34. 35.)

Má rozum. Má mnoho neprijemnosti. Teraz nemám času. Nemáš dobrého pera? Ja mám mnoho knih. Mnoho má práce. Nemáme peňazi, ale máme ešte úver. Vždycky mám hostí. Majú dlžoby, ale nemajú peňazi. Toho roku máme ostrú zimu. Lenoch má mnoho sviatkov. Angličani majú sbehlých námorních náčelníkov (admirálov).

23.

To je veľké šťastie, keď má človek opravdivých priateľov. Ľutujem toho, ktorý nemá priateľov. Každý človek nemá príležitosť vzdelat sa. Máme dve oči, dve uši, ale len jedny ústa. To nás dosť upomína na to, aby sme viac videli a počúvali, než hovorili. My všetci máme jedného Boha, jedného stvoritel'a, rovnaký pôvod, rovnako smrteľné telo a nesmrteľnú dušu. Rím mal veľkých hrdinov, Grécko malo mnohých mudrcov. Skoro budeme mať pekný čas. Nebudeš mať hojnú žatvu.

24. (§. 36.)

Ja som Ích (Váš) ctiteľ. Niesi sám pre seba na svete. On je ctený, preto že je skromný. Boh je bol a bude vždy. Kde ste boli včera? Kde budete dnes večer? Skorej budeme tu, než sa o tom nazdáš. Vy ste prozretelní, preto že ste už moc skúsili. Oni sú naši dlžníci.

25.

Kto je so svojim osudom spokojný, je bohatý. Pokial sme boli s našimi priateľmi, boli sme vždy veselí a dobrej mysli. Žart je dobrý ale nie vždy. Není ľahko mladým a múdрым byť. Ľudia sú otroci svojej domienky. Zem je bludica. Mimo zeme je ešte desať bludíc.

Slovo je vykladač myšlienky. Úfať je ľudská vec. Oblak je do výšky vystúpená mha. Dobrý zákon je drahý poklad.

26.

V Amerike není slonov. Jeden strom ešte není horou. L'udia sú na zemi jako pútnici a život je len púť. Len jeden Boh je. Kde je váš poklad, tam bude i vaše srdce. To není tajemstvom, čo dvaja ľudia vedia. Rimani boli najmocnejším národom zeme. Nebuď zvaťlakom. Buďme dobrej vôle. Aleksander Vel'ký povedal: Kebych nebol Aleksander, chcel bych byť Diogenesom. Mój brat by bol bohatším, keby bol lepšie gazdoval. Nešťastie je byť chudobným a chromým; ale ešte väčšie nešťastie je, byť nevedomcom a zapovrženým. Na prešlý dážd netreba plášť.

27. (§. 37.)

To sa stalo prachom. Nevíem, čo z toho bude. Mój syn zostal vojakom. Muriň sa nikdy bielym nestane. Často vidíme, že tí najmúdrejší ľudia stávajú sa obetou klamu. Mnohý boháč už za jedon deň stal sa žobrákom. Buďte dokonáli, jako otec váš nebeský dokonály je. Boh chce, aby každý človek bol blaženým. Pokial žijeme, stávajme sa vždy múdrejšími. Jeho otec chce, aby sa stal kupcom. Jestli by mnoho peňazi dostal, nikto by nebol pyšnejším, než on. Čo by sa stalo z človeka jestli by výchova neriadila jeho prvé kroky? Nikdy by sa nebol stal tak bohatým, keby nebol býval tak pilným a pracovitým.

28. (§. 38)

Ctím každého človeka. Vel'kú radosť spôsobil svojmu učiteľovi. Bieda najlepšie vynaučuje. Čo zapríčiňuje zatmenie slnka a mesiaca? Opravdive skromného človeka každý ctí a miluje. Nůdza ukazuje pravého priateľa. Jestli slepý slepého vedie, obidvaja do jamy padnú. Priroda len to žiada, čo je potrebné. Tak s druhými nakladaj, jako si to od iných žiadaš. Čo si kto zasial, to žne.

29.

Karol' Vel'ký miloval a napomáhal vedy: zakladal užitočné školy, ktoré i sám často navštevoval. Ešte v dospelom veku pisať

sa učil. Kráľ Stefan I. panoval od roku 1000 do roku 1038. Založil chrámy a biskupstva, rozdelil krajinu na stolice a pripojil Sedmihradsko k Uhorsku. V Ríme z počiatku kráľi panovali, po ktorých konsulovia a na posledok cisari nasledovali. Jan Guttenberg vynášiel knihtačiarstvo.

30.

Chraň sa lži. Miluj Boha a bližného svojho. Niekradni. Nezabíjaj. Po maly choď, ďalej prídeš. Každý nech splní sľub svoj a hovorí pravdu. Rozmysli vždy, čo vravíš. Rozum a svedomie rozkazujú, aby človek vždy dobré konal a zlému vyhýbal. Odcestoval bych ešte dnes, keby nebolo tak zlé počasie. Bol bych mu oznámil, keby bol poslal posla ku mne. Peršania by boli Grékov premohli bez obezretnosti a udatnosti Themistokla. V tichom počasí je ľahko zpravovať loď. Jestli chceš byť šťastným, hľadaj múdrosť od svojej mladosti až k hrobu. Panujúce predsudky je ťažko zahnať. Spolu prežiť sa majúce radosti splodzujú v ľudskom pokolení priateľstvo.

31. (§. 44.)

To sa mu k chvále pripočítuje. Toto príslovie sa tebe vraví. Kto miluje i od druhých je milovaný. Aby ste od vašich učiteľov boli milovaní a chválení, buďte pilní a dobrých mravov. V tejto bitke mnohí boli poranení. Nesúďte, aby ste aj vy neboli súdení. Rím nebol vystavený za jeden deň. Mesto Korinth bolo od Mummia spustošené. Celá zem rozdeľuje sa na päť veľkých častok. Hrad by bol od nepriateľa vydobytý býval, keby on od našich spojencov nebol odrazený byval. Všetky bludice bývajú od slnka osvietené. Najväčší diel starého sveta bol od Rimanov podmanený.

32. (§. 45.)

Slnko sa schýlilo. Oblaky sa rozišly, počasie sa vyjasnilo. Moja matka sa starala a trápila. V noci odcestujem, aby ráno prišiel. Časy sa menia. K všetkému privykol. Jestli po vysokom túžiš, stúp najprv do hĺboka. Hovorí, že pred časy ľudia dlžej žili, než teraz. V Ríme 245 rokov kráľi panovali. Sjednocením viacej potokov povstáva rieka. Ona čiastka vzduchu, do ktorej výpar zemských telies vystupuje, nazýva sa atmosférov alebo vzduchovým kruhom.

Jednotou a priateľ'stvom aj malé veci sa daria; ale nesvornosťou aj ty najväčšie hynú. Snažme sa, aby česť naša pred druhými sa udržala. Za včasu privykni k tej myšlienke: človek v spoločnosti zrodený neprislúcha sám sebe.

33. (§. 49.)

Jedno je to, kto hovorí; na todaj pozor, čo hovorí. Kto raz nečo ukradne, vždy ho za zlodeja držia. Múdry mlčí, pokiaľ nevidí, že k prospechu môže hovoriť. Jedna ruka druhú myje. Každý dobrý strom dobré ovocie nesie. Nezabudni na smrť, ani ona na teba nezabudne. Cicera menovali Rimani otcom vlasti. Len štvrtú čiastku zeme sucha zem obnáša. Človek pre to je, aby žil, a nežije pre to, aby jedol. Čo nechceš, aby ti druhí čldinili, to im ani ty nerob. Čo chcete aby vám druhí čldinili, to im i vy činite. Proste a bude vám dané; klopaťte, a bude vám otvorené. Lakomstvo sa za hriech drží. V Anglicku sa nenachádzajú vlci. Dobrý pastier pečlivo dáva pozor na stádo. Koho si za svojho priateľ'a prijal, podrž ho za priateľ'a. Koho v núdzi vidíš pomôž, Boh, ktorého nikto nevidí, všade je prítomný. Za toho kráľ'a každý vlastenec žije a mre, ktorý blaho vlasti napomáha.

34.

Starší syn cisara Vespasiána menoval sa Titus. Čo je jednému povedané, všetkých sa týka. Hannibal prosil svojho otca, aby ho vzal sebou do Španielska. Hannibala sami Rimani za veľkého vodcu držali. Mnohí len to činia, čo sa jim l'úbi, a nie to, čo by činiť mali. Tiberius tak veľmi nenávidel Juliu, že hu dal zavraždiť. Veturia milovala síce svojho syna Čoriolána, avšak objať ho nechcela, preto že proti svojej vlasti tiahol. Ani jeden človek nevie do ista, čo sa stane nasledujúceho dňa. Lykurg vydal v Šparte ostré zákony. Cicero mnoho písal o povinnostiach človeka.

35.

Nevedomec vysoko nesie svoju hlavu. — Mikuláš Zrinyi zomrel v Sigetvári. Ku sredu zeme neprestajne pribýva teploty. Boh uzavrel smluvu s Mojžišom. Sláva je tak sladká že hu ešte i vtedy milujeme, keď je so smrťou spojená. Dobrý strom za včasu rodí

Kto nevie znášať, nevie panovať. Jestli dáš, daj dobrým srdcom, jestli prosíš, ber dobrou chuťou, aby si nebol zapovrhnutý. Kto druhému jamu kope, sám do nej padá. Nie dl'a chýru, ale d'a svojej vnútornej bytnosti meraj svoju mravnú cenu. Ten škodí dobrému, kto zlému ustupuje. Roku 1490 vydal sa Vespucci Amerigo, bohatý Florentinčan na východ k vynálezom zemi; prišiel na pevninu Ameriky a privlastnil si slávu odkrytia nového sveta, ktorý i Amerikou nespravdlive od neho nazvaný bol.

36. (§. 50)

Jeho brat sa menuje Karol'. Roky sa šťastnému len dňami zdajú byť; ale nešťastnému sa každá minúta dlhou zdá. — Nikto není, kto by nepotreboval nekedy radu druhého. Pamätaj na tých ktorí ti dobre činia. Nezapudni na chudobných, jestli si bohatý. Cicero zomrel smrťou násilnou. Opica užíva svoje prednie nohyd miesto rúk. Atticus sa nedlho pred svojou smrťou všetkého jedla a nápoja zdržoval. Sokrates bol tricať dní v žalári. Jaro sa začína 22, Marca, leto 21. junia, saseň 21. septembra, zima 21. decembra. Člhub sa so svojou čnosťou a nie so svojimi peniazmi. Dve veci sú nám zvláštne potrebné: čisté svedomie a dobrý chýr; tamto druhým k vôli, tento pre nás samých. Starí užívali strelky proti svojim nepriateľom. Miltiades bol obžalovaný zo zrady vlasti. Skromný človek sa síce raduje nad svojim dômyslom a svojimi známosťami, ale nechlubí sa nimi.

37.

Daj cisari čo je cisarovo a Bohovi čo je Bohovo. Nedôveruj tým, ktorí ti lichotia. Božej vôli nikto sa nemôže protivíť. Rosomák, sediac na strome, čuhá na soba. Lepšie je predísť nešťastiu, nežli ho trpezlivosťou znášať. Vzal som si pred seba, že ho dnes navštívim. On je spokojný, ačkol'vek nemá peňazí. Tohoto človeka z krádeži obvinili. Ešte som sa nepresvedčil o pravde tohoto tvrdenia. Táto kniha stála len jeden zlatý. V Paríži som sa zdržal sa jeden mesiac. Šaula apoštola nazvali po jeho obráčení Paulom. Svojim priateľom toho nazývam, ktorý ma i na moje chyby upozorňuje. Často by sme sa zahabnili nad svojimi najpeknejšími skutky, jestli by svet všetky jejich pohnútky znal. Skroť svoje náruživosti, lebo ináč opánujú

tebä. L'udomil sa teši so šťastia svojich bližných a smiluje sa nad trpiacimi bližnými.

38. (§. 55.)

Toto dieťa píše síce pekne, ale nie správne; omnoho krajšie píše, než jeho starší brat; ono medzi všetkými školskými deťmi najkrajšie píše. Kde kúpili (ste kúpil) túto knihu? Od kial dali doniesť (dal ste doniesť) tyto kniky? Dnes odcestujú (odcestujete), či zajtrá? Právom sa môže požadovať, aby múdrejší človek múdrejšie jednal než druhý. Nehľadať nikdy priateľa v paláci. Nehovor nikdy nerozvážene. Neodpovedaj prv, než sa ťa pýtajú. Kto druhých nerozmyslene prezraduje, toho nikto nemiluje. Slnce od zeme ďalej leží než mesiac. Špartáni mali obyčaj krátko a múdre odpovedať. Len ten dlho žil, kto dobre žil.

39. (§. 56.)

Bol som v meste, v kostole, v zahrade; idem do mesta, do kostola, do zahrady; prichádzam z mdešta, z kostola, zo zahrady. Môj priateľ zmenil sa na môjho nepriateľa. V koho dôveruješ? V Boha. Volal ma na pomoc. Divím sa náhlejš jeho smrti. Bojím sa nepriateľa. Nestará sa o mňa. Z čeho pil? Z pohára. O kom si písal? O svojom bratovi. O čom jedná tato kniha. O dejepise. Sedí pri okne. Odmenili ho za jeho pilnosť. Prvý človek bol zo zeme stvorený. Pyrenejské vrchy delia Francúzko od Španielska.

40.

Vedu nekupuje človek za peniaze. Súďte spravodlým súdom. Od srdca k srdcu istá je cesta. Hospodin je blízko všetkých, ktorí ho na pomoc volajú. Z ničeho nebude nič. Čiňte dobre tým, ktorí vás nenávidia; modlite sa za tých, ktorí vás znepokojujú a prenasledujú. Voda kovnatými čiastkami značne pomiešaná nazýva sa kovnatou vodou. Všetko, čo zem alebo more ľudskou pomocou alebo bez nej rodí, menuje sa plodinou. Plodiny sa delia na tri hlavné triedy alebo prírodné ríše: na ríšu zvierat, rastlín a kovov.

41.

Pri kom bývaš? Pri súdcovi. Kamo cestuješ? Do Viedne. Jeho slovo slúži miesto zákona. Vyvol' si z dvoch, ktorý sa ti najlepšie ľúbi. Slon je medzi všetkými štvornohými zverý najväčší. Nektoré zvery bývajú pod zemou. — Zem sa pohybuje okolo samej seba a spolu i okolo slnca. Rakúske cisarstvo hranič' na východ s Ruskom a Tureckom. Za starodávna užívali ľudia žalúď miesto pšenice. Bez priateľ'stva je životi púšti podobný. Boh spláca každému človeku dl'a jeho zásluhy. Pre nevolaného hosťa je miesto za dvermi.

42.

Na koho sa hneváš? Na teba, naňho, na vás, na nich. — Na mňa sa sluší, vám pomôct. Ku komu si prišiel? K tebe, k vám. Tvoj otec je proti mne. To je všetko pre teba. Jeho deti sú okolo neho. Neboj sa ma, neboj sa jich. Medzi tvojím otcom a mnou je veľký rozdiel. Za teba, za nás vylial svoju krv. Nedrž ručnicu svoju proti mne. Nehovor o mne toľko zlého. Nektori z ľudí sú bieli, nekteri z nich sú čiernošedí. Jestli Boh je s nami, kto je proti nám? Blúdiš von zo svojej vlasti. Poďme horou (ces horu). Maria Terézia panovala od roku 1740 do roku 1780. Uhorsko delí sa na štyri okresy, totižto: na preddunajský okres, v ktorom je 113 stolíc; na zadunajský okres, v ktorom je 11 stolíc; na okres z tejto strany Tisy, ktorý 19 stolíc v sebe obsahuje, a na okres za Tisou s 12 stolicami.

43. (§. 57.)

Ačkol'vek má mnoho kníh, predca nevie veľmi mnoho. Hľadal som ho, ale nebol tam. Ja som síce nikdy s nim nehovoril, ale otec môj ho dobre zná. Nevie ani písať, ani čítať. Nekedy pijem i trochu vína. Deťaťu není haňba, jestli nečo ešte nevie, ale haňba je, jestli sa nechce učiť. Nie len ľudia ale i zvery sú pod prozreteľnosťou božskou. Nektoré žriedla sú v lete studené; iné naproti v zime nezamrznú. Ľudia i ohľ'adom duševných i ohľ'adom telesných schopostí sú medzi sebou veľmi rozdielni.

Rozličné cvičenia.

44.

Vzduch je blízko zeme najhustejší, v istej dialke značne redší, v najďalšej dialke ale najredší. Preto sa vzduchový kruh na tri obory rozdeľuje: na najspodnejší alebo najteplejší, na ľadový, v ktorom dážď, sňah a ľad sa tvori (nie všade, ani nie rovnako vo všetkých častiach roku), a na najvyšší. Obja vujúce sa v tomto kruhu premeny menujú sa povetrné zjavy, meteory; k. p. rosa, mha, oblaky, dážď, strž, dúha, mráz, sňah, ľad, odslnia, odmesiace, súmrak, rania a večerná zora, búrka severná a južná žiar, vetry, vichrice, orkány a t. d.

45.

Pohyb vzduchu, vetrom nazvaný, povstáva rušením vzdušnej rovnosti, spôsobenej nejakou príčinou; ohľadom na svoju rýchlosť rastie za sekundu od 1—100 stôp a je studený, jestli ľadom lebo sňahom sa ženie; jestli však ťahá púšťou piesočnatou, slnkom rozteplenou, vtedy je horúci. Samum v Asii, Chamsin v Egypte, Harmattan na guinejskom pobreží, Solano a Sirocco v južnej Európe majú nebezpečnú vlastnosť. Morské vetry v miernych pásmach a z častky i medzi obratníky, mierňa v lete horúčosť, v zime ale studenosť. V nektorých krajinách striedajú sa običajne nočné pozemné vetry s vejúcimi vo dne morskými vetry. Medzi dvoma obratníkmi panuje bez prestania východný vetor. Indické vetry Monsoon alebo Mousson z väčša pol roka v jednom smere vejú.

46.

Povrch zeme pozostáva z vody a suchej (pevnej) zeme. Tam tá pokrýva väčšiu časťku zeme. Suchá zem pozostáva z viacej väčších a menších kusov, ktoré buď medzi sebou spojené sú alebo osobitne ležia. Najväčšie kusy nazývame pevniny, častky zeme. Obyčajne sa zem delí na päť častok; najväčšia je na západnej pologuli a má meno Amerika; ostatnie ležia z väčša na východnej pologuli. Najmenšia menuje sa Európa; od tejto na juhovýchod ale je Austrá-

lia, ktorá z malých a veľkých ostrovov pozostáva, medzi Asiou a Amerikou.

47.

Na ktorej zemi málo alebo docela žiadnych vrchov není, tá sa nazýva plochou, rovnou zemou, (rovinou). Výšinou menujeme boky vysokých vrchov v rovinu rozťahle. Vnítrok Mexika v severnej Amerike od 10. stupňa po 40. severnej šírky ohromne veľkú rovinu tvorí, ktorej výška nad hladinou morskou 600—7400 stôp obnáša. V južnej Amerike nachádzajú sa roviny vo výške i do 8400—9000 stôp, menovite v Quite a viacej na sever v Pastos-u. Krajina, pozostávajúca z mnohých sôvislých vrchov menuje sa hornatinou, miestnosti ale, medzi vrchy ležiace, menujú sa doliny. Vrchy sú ohľadom svojho veku buď pravrchy alebo nanosené vrchy; ohľadom svojho smeru buď rovnobežné buď poludníkové; ohľadom svojej výšky buď vysokohorie, buď sredohorie buď predhorie; ohľadom svojej polohy ale buď medzizemné, buď prímorské, s predhoriami spojené. Úzky prielaz (presmyk) je tesný prechod cez vrchy; predhorie (cmys, kap) je do mora siahajúce okridlie.

48.

Zem, zo všetkých strán vodou obklúčenú menujeme ostrovom, tú ale, ktorá len z jednej strany s pevninou je v spojení, polostro- vom. — Užina zemská je úzka zem, ktorá, medzi dve moria vtessená, dve väčšie zeme (krajiny) spojuje; jazyk zemský (územie) je ale taká úzka zem, ktorá do nejakej rieky alebo do mora zasahuje. — Nízke, a vodou pokryté ostrovy menujú sa skaly, úskalia, jestli sa hranate zakončujú; jestli vrch jejich naproti plochý je, vtedy sa zátone, násypy nazývajú. Nachádzajú sa v mori i striedavé pieskové pahorky, ktoré more od pevnej zeme delia a piesočnaté kopce, ktoré v čas prítoku pod vodou sú, v čas odtoku ale znovu vyčnievajú.

49.

Povrch zeme pozostáva z prsti (ornice), zo stepu, z pustatiny, z močiarov a kalužín. Prstou menujeme tú zem, ktorá rastlinnými a zvieracími čiastkami pomiešaná, k výžive ľudskej potrebné rastli-

ny rodi. Step je taká zem, na ktorej sa ani stromy, ani kroviny ne nachádzajú; ktorá sa ale preto, že tráva rastie na nej, k pastve používa, ano často i k sadeniu ovocných a lesných stromov je súca. Pustatinou nazývame suché piesočnaté púšte. Také pustatiny, ktoré burinou súc pokryté, pre ovce a včely príjemnou pobavou sú, jedine v Európe sa nachádzajú, menovite od hercínskeho lesa na severozápad a na severnej strane Pyreneov, ktorá sa bayonnejskou pustatinou nazýva. Močarinou, kalužinou nazývame takú zem, ktorú stojaca voda viac lebo menej prenikla, a preto hnilá a kyslá je a k plodeniu nespôsobná.

50.

K vode zeme patria: žriedla, potoky, rieky, jezerá a morá. Zo žriedel (ktoré sú buď stále buď občasné; čisté alebo kovnaté; studené, letné, teplé alebo horúce) a z jezier alebo stojacich vôd, ktoré medzitým tiež zo žriedel vodu berú, povstávajú potoky a rieky. Nachádzajú sa i také jezerá, ktoré zo všetkých strán suchou zemou sú obkľúčené, a výtok jejích není vidno. Některé rieky, jako k. p. Rodan a Guadiana, zmiznú za čas pod zem; iné svojimi povodniami veľký ošoh lebo škodu spôsobujú; iné zase, jako n. p. Rýn a Ohra, zlaté zrná sebou nesú; v iných konečne, k. p. v. bielej Elstri perly sa nachádzajú. — Ty hranice, medzi ktorými rieka cestu svoju ďalej koná, menujú sa jej riečiskom, a dľa viac lebo menej šikmej jejích polohy, je i spád vody. Rychlý a kvapný spád menujeme vodopádom.

51.

To miesto, kde rieky buď jedna do druhej, buď do mora tečú, menuje sa ústie, ten kraj ale, z ktorého viacej riek do nejakej hlavnej rieky vyteká, poriečie. Ktorá rieka nie zďaleka do mora prichádza, menuje sa pomorskou, ktorá ale, prv než do mora príde, v piesku sa ztratí, stepnou. Zem obtekajúcu, nesmiernu silu vody menujeme veľkým morom alebo oceánom. Jeho najväčšia hĺbka je zriedka viac než jedna nemecká míla; hĺbka východného a kašpického mora je 300, severného 1200, stredozemného 9000 stôp. Voda morská je slaná a horká, obyčajne tmavomodrá, v nekotých krajoch červená, zelená, čierna, kalná, šedá, biela. Barvy tyto berie od

rastlín, červov, dna, od odblesku oblakov, a nekedy v nočnom čase sa svieti, čo isté malé červy spôsobujú.

52.

Vody morské tlačia sa z väčšej čiastky od východu na západ, pre obrat zeme; pohyb tento medzi obratníky najlepšie sa dá spozorovať. Ponevác tedy na tento spôsob voda ustavične k brehom Ameriky sa ženie, preto z tamnejšieho jej lomu pochádzajú spiatocné prúdenia. Pámati hodný pohyb mora, ktorého príčinu v priťažlivej moci mesiaca hľadajú, je prítok a odtok; voda totižto za každých 24 hodín a 49 minút dvaráz sa ku brehu ženie, a práve tol'ko ráz zas naspak sa vracia. Prítok je pohyb rastúcej, odtok ale padajúcej vody. Každý prítok nečo viac trvá než 6 hodín; a však odtok zväčšej čiastky viac času potrebuje; v nektorých krajinách v čas rovnodennosti odtok 9, prítok ale len 3 hodiny trvá.— Podľa rozdielnosti krajín vyzdvihuje sa more za svojho rozvodnenia od 1—50 stôp.

53.

V nektorých morských krajinách má voda kruhovitý pohyb, a menuje sa krútiavou (zátočinou). Prúdenia alebo i odtok a prítok vody, s oprotivnými pobočnými prúdeniami sú najčastejšie v užinách morských, menovite v takých, ktorými sa veľké zálivy morské s oceánom spojujú, k. p. v užine morskej, vedúcej zo stredozemného mora do oceánu. Vlnobitá povstávajú zo srazenia vlniacich sa od mora k brehu, a od brehu k mori vln. Celý oceán delí sa podľa polohy ležiacich okolo neho zemín na päť hlavných dielov, ktoré sú nasledujúce: 1. severné ľadové more, pod severným ľadovým pásmom; 2. západné alebo atlantické more; 3. indický oceán, ktorý skoro docela pod horúcim pásmom leží; 4. východný oceán, ktorý i veľkým, tichým a južným morom nazývame; 5 južné ľadové more, ktoré južné točno obteká.

54.

Vo všetkých krajinách zeme porobilo more zárezy do suchej zeme, ktoré sa zálivy (zátoky) menujú a sú buď väčšie, buď menšie. Prírodou alebo umelosťou pristrojené zálivy, v ktorých lode v menšej lebo väčšej istote pred víchormi sú, nazývajú sa prístavmi. Tá čiastka mora, ktorá k prístavu najbližšie leží, a v ktorej lode s isto-

tou kotvy spustiť môžu a pred vetry dotedy isté sú, pokiaľ do prístavu prísť môžu, nazýva sa stavädľom (rejdou). Prietok vody morskej medzi dvoma suchými zemiarmi, ktorý dve moria spojuje, nazýva sa užinou morskou, cestou, sundom, bosporom.

55.

Nie v každej, pod rovníkom ležiacej krajine panuje neobyčajná horúčosť; na nektorých výšinách horúceho pásma je nevýstojná zima. Čím vyššie nejaké miesto nad hladinou morskou leží, tým studenejšie je jeho podnebie. Podnebie ďaleko od mora ležiacich, hornatých, lesnatých krajín je studenejšie, než pri mori ležiacich; lebo more je v lete chladnejšie v zime ale teplejšie než povetrie. Vysoké, sňahom pokryté vrchy spôsobujú studené povetrie; avšak nekedy ešte studenejšie vetry zastavujú. — V obrábändľých krajinách vždycky je jemnejšie podnebie než v neobrábäných pod tým sámy m stupňom; lebo tu prekážajú husté lesy, kroviny a lazivé rastliny oteplenie zeme skrze slnko. Čím viacej na východ a čím ďalej od južných morí krajina nejaké leží, tým ostrejšie je jej podnebie.

56.

Všetko, čo zem a more ľudskou pomocou alebo bez nej rodia, nazýva sa plodinou. Horúce pásmo najviacej oplýva plodinami; tam sú najdrahocenejšie kovy a kamene, tam je najviac liečivých koreňov, rastlín a zelín, tam sú najvýtečnejšie ovocné stromy, a najšlechetnejšie zvery. Totobohatstvo horúceho pásma rozprestiera sa i do najbližších krajín mierneho pásma, v ktorých však už len obyčajnejšie kovy, rastliny, ovocné stromy a druhy stromov a zvierat prichádzajú. Najnepriaznivejšou bola príroda proti krajinám podtočným. Jejich prírodné bohatstvo nesiahá ďalej od koreňov, lišajníkov, listnatých machov, krovín, jahôd a niekoľko kožušnatých zvierat; i soby a psy len v jednom kraji pod týmto pásmom sa nachádzajú. Nektore plodiny z ríše zverov a rastlín sa nemôžu naskrze nekam inam z tých krajín presadiť, kde sú udomácnené, iné len so škodou. — Ty divé zvery, ktorým príroda isté podnebie určila, ihneď sa vystehujú jak náhle podnebie sa zmení. V Amerike není slonov, jako v Asii a Afrike a europejské krotké domáce zvery len po jej odkrytí byly ta prenesené.

Medzi všetkými tvory zeme je človek najvýtečnejší ohľadom svojich duševných i telesných predností. Počet ľudí kladie sa do 888 milionov; v Europe je 320, v Asii 500, v Afrike 120, v Amerike 45 milionov, v Austrálii 3. — Ľudia sa svojou zevnejšou podobou, svojim náboženstvom, svojou rečou, vzdelanosťou, svojim zamestnaním a meštanským sriadením veľmi od seba rozoznávajú. — Ľudské pokolenie delí sa abyčajne na päť hlavných pliemien:

1. Kaukazké, ktoré sômerná, pekná hlava krási, vlasy jeho sú príme, barva tela biela, tvár jeho červená barva zdobí; sem patria Europečani, vyjmúc Lapov, Finov, — západní Asiatovia až po Ob, obyvatelia okolo kašpického mora a žriedla Gangesu, a severní Afrikánčania mimo Koptov; všetkých spolu je 435 milionov. 2. Mongolské plemeno, ktoré štvorhranná temer hlava, ploská a vtláčená tvár, široký prostor medzi očima, ploský nos, okrúhle a vystávajúce líca v rovnej čiare otvorené, úzke mihavnice, nečo vystávajúca brada, čierne, tuhé a riedke vlasy a žltkáva barva rozoznávajú. — Sem patria obyvateli južnej a východnej Asie, Kalmuci, Mongoli, India za Gangesom, Činani, Japanovia, Finovia a Lapovia, Grönlandčania a obyvatelia najďalšej severnej čiastky Ameriky, 396 milionov.

58.

3. Murínske plemeno, ktorého známky sú tyto: úzka a z obúch stran nečo vtláčená lebka, hrbaté a vyduté čelo, veľké, vystávajúce oči, široký, vyhrnutý nos, hrubé a vystávajúce pery, krátke, vlnasté a čierne vlasy, čierna a temnočiernošedá barva kože; Negrov, Kaffrov a t. ď., je 76 milionov. 4. Amerikánske plemeno, ktorého čelo je nízke, oči vsadlé, nos trošku ploský, ale predca vystávajúci, tvár široká, čel'usť vystávajúca, jej jednotlivé, čiastky hlboko sú vtláčené, vlasy čierne, drsné, tuhé a riedke; barva kože šedočervená: pôvodni obyvateli Ameriky, 11 milionov. 5. Malajské plemeno, ktoré má sredne úzku hlavu, čelo trochu vysoké, nos trochu plný, široký, hrubý, ústa veľké, vrchnia škraňa nekedy trochu vystáva, vlasy čierne, mäkké, kučeravé, hrubé a bujné; barva kože je buď biela, s šedožltou smiešaná; buď čiernošedá a sadzová. Sem patria obyvateli ostrovov veľkého oceánu, Malakky, ostrovov filippínskych, mariánskych, moluckých, a sundajských a obyvateli Austrálie, 32 milionov.

Slovička ku cvičeniam

v alfabetickom poriadku.

1.

Bohatstvo, Reichthum
desiatnik, Zehner
domček, Häuschen
hniloba, Fäulniß
hnoj, Dünger
horkosť, Bitterkeit
hračka, Spielerei
chudoba, Armuth
jezdeckto, Reiterei
kmotor, Gevatter
kňazstvo, Priestertthum
kováč, Schmied
krása, Schönheit
kresťanstvo, Christenthum
kvietok, Blümlein
lúka, Wiese
mešťan, Bürger
metla, Besen
nebožieč, Bohrer
núdza, Drangsal
palec, Daumen
piatok, Freitag
poriadok, Ordnung
pozorlivosť, Aufmerksamkeit
pozostatok, Ueberbleibsel
prekážka, Hinderniß

priateľkyňa, Freundin
priekopa, Graben
prívesok, Anhängsel
prívetivosť, Freundlichkeit
prst, Finger
rubač, Holzhacker
skusenosť, Erfahrung
slabosť, Schwäche
stolec, Sessel
šatstvo, Kleidung
učiteľ, Lehrer
vedomosť, Kenntniß
velkosť, Größe
vojak, Soldat
vrabec, Sperling
vtáček, Vöglein
výška, Höhe
vzdelanosť, Bildung
vzdialenosť, Entfernung
zahrada, Garten
zahradník, Gärtner
západní vetor, Westwind
železo, Eisen
žiak, Schüler
zima, Winter.

2.

A, und
abeceda, Alphabet
aj, auch

Boh, Gott
breh, Ufer
často, oft

dcéra, Tochter
dlhý, lang
dost, ziemlich
jako, wie
jaro, Frühling
jaseň, Herbst
je, ist
kašel, Husten
klamný, trügerisch
kuchárka, Köchin
kuchyňa, Küche
lev, Löwe
Londýn, London
ľudnatý, volkreich
máj, Mai
matka, Mutter
mesiac, Monat
mosadz, Messing
nádej, Hoffnung
nebezpečný, gefährlich
nekdy, manchmal
není, ist nicht
neprijemný, unangenehm
nie, nicht
opica, Affe
otec, Vater
pán, Herr
pekný, schön

písmena, Buchstabe
prijemný, angenehm
psiček, Hundchen
sedliak, Bauer
sokol, Falke
syn, Sohn
synček, Söhnchen
Svajčiarsko, Schweiz
tak, so
tam, dort
tiež, auch
tichý, still
tu, hier
tudnu, drinnen
Turecko, Türkei
tmavý, finster
Uhorsko, Ungarn
úrodný, fruchtbar
Valasko, Walachei
velký, groß
velmi, sehr
Viedeň, Wien
vonká, draußen
vták, Vogel
všemohúci, allmächtig
vysoký hoch
vždy, immer
žltý, gelb.

3.

Ale, aber
císarstvo, Kaiserthum.
čítanie, Lesen
čnostný, tugendhaft;
dievča, Mädchen
groš, Groschen
chlapec, Knabe
južní vetor, Südvind
kepeň, Mantel
klamač, Betrüger
krajeiar, Kreuzer
leto, Sommer
ľuhár, Lügner
malý, klein

napomenutie, Ermahnung
nepokojný, unruhig
nie sú, sind nicht
odpočinutie, Ruhe
olovo, Blei
osožný, nützlich
otroctvo, Sklaverei
pamäť, Gedächtniß
pani, Frau
peniaz, Münze
Pešť, Pest
písanie, Schreiben
pokrytstvo, Heuchelei
potupný, schimpflich

Praha, Prag
 severní větr, Nordwind
 slabý, schwach
 sladký, süß
 slečna, Fräulein
 sloboda, Freiheit
 sú, sind

svedomie, Gewissen
 špatný, häßlich
 teplý, warm
 uprimnosť, Aufrichtigkeit
 užitočný, nützlich
 vážny, adtbar.

4.

Bavlna, Baumwolle (slož. der Baum,
 strom, die Wolle, vlna)
 biely, weiß
 bohatý, reich
 dobrý, gut
 dostatočný, genügend
 hostinec, Wirthshaus (slož. der Wirth,
 hostinský, das Haus, dom)
 hrubý, dick
 ľahký, leicht
 otvorený, offen
 poľovný pes, Jagdhund (slož. die Jagd,
 poľovačka, der Hund, pes)
 preto, deshalb
 príliš, allzu

rolník, Landmann (slož. das Land, zem
 rola, der Mann, muž)
 rukavica, Handschuh (slož. die Hand, ru-
 ka, der Schuh, strevica)
 smrtelný, sterblich
 statočný, rechtchaffen
 široký, breit
 špinavý, schmutzig
 tenký, dünn
 teraz, jetzt
 usilovný, fleißig
 už, schon
 vytrvalý, ausdauernd
 žalár zvierací, Thierferter (slož. das
 Thier, zviera, der Ferter, žalár)

5.

Ani, auch nicht
 čiastočne, theilweise
 čistý, rein
 dobrotivý, gütig
 chudobný, arm
 jednoslabičný, einfilbig
 krajčír, Schneider
 krátky, kurz
 nábožný, fromm
 najviac, meist
 nepremožitelný, unüberwindlich

nespravedlivý, ungerecht
 nížky, nieder
 okruhly, rund
 poslušný, gehorsam
 pracovitý, arbeitsam
 prísny, streng
 síce, zwar
 švec, Schuster
 úzky, eng
 Všetko s pomocou božou, Alles mit
 Hilfe Gottes.

6.

Baranec, das Lamm, des—es m. —
 Lämmer
 ctiť, ehren

čas, die Zeit, m. — en
 číža, der Beißig, des — s, m—e
 dobre, gut

figa, die Feige, m.—n
 hneď, gleich
 chladný, kalt
 chovať, füttern
 chyba, der Fehler des—s, m.—jedn.
 kostol, die Kirche, m.—n
 kráľ, der König, des—s m.—e
 kyslý, sauer
 ľud, das Volk, des—es, m. Völker
 menivý, veränderlich
 milovať, lieben
 mladík, der Jüngling, des—s, m.—e
 na, auf
 naist, finden |
 noc, die Nacht, m. Nächte
 obyčajne, gewöhnlich
 odpustit, verzeihen
 osožiť, nützen
 ovocie, Obst, des—es

Bolest, der Schmerz, des—es, m.—en
 čnosť, die Tugend, m.—en
 dedina, das Dorf, des—es, m. Dörfer
 drahocenný, kostbar
 hora, der Wald, des—es, m. Wälder
 hrobitov, der Kirchhof, des—es, m.—
 —höfe
 každodenne, täglich
 kto, wer
 kvet, die Blume m.—n
 lastovička, die Schwalbe m.—n
 ležať, liegen
 myš, die Maus, m. Mäuse
 nábožnosť, die Frömmigkeit
 nepriateľ, der Feind, des—es, m.—e
 obdivovať, bewundern
 obveselovať, ergötzen
 počiatok, der Anfang, des—es, s, m.
 Anfänge
 počuť, hören
 podoba, die Form, m.—en
 polnia plodina, die Feldfrucht m.—
 Früchte

ozdobovať, zieren
 pole, das Feld, des—es, m.—er
 pracovať, arbeiten
 pred, vor (dat.)
 predávať, verkaufen
 slivka, die Zwetschke, m.—n
 stehlík, der Stieglitz, des—es, m.—e
 strážiť, bewachen
 teplota, die Wärme
 upotrebovať, benützen
 utekať, fliehen
 vedomosť, die Kenntniß, m.—se
 vlasť, das Vaterland, des—es
 vlk, der Wolf, des—es, m. Wölfe
 zahradníčka, die Gärtnerin, m.—en
 zákon, das Gesetz, des es, m.—e
 značný, bedeutend
 žriedlo, die Quelle, m.—n.

7.

priať, wünschen
 priateľ, der Freund, des—es m.—e
 príchod, die Ankunft
 príjemne, angenehm
 prsten, der Ring, des—es, m.—e
 skutok, die That, m.—en
 slávik, die Nachtigall, m.—en
 spev, der Gesang, des—es, m. Gesänge
 stará matka, die Großmutter
 starý otec, der Großvater, des—s
 stena, die Wand, m. Wände
 škodiť, schaden
 šťastie, das Glück, des—es
 ten, der
 učiteľský sbor, der Lehrkörper, des—s
 uzavrenie, der Beschluß, des—es, m. Be-
 schlüsse
 väža, der Thurm, des—es, m. Thürme.
 visieť, hängen
 vnuk, der Enkel, des—s, m.—jedn.
 voňať, riechen
 vrchol, der Gipfel, des—s.
 vršek, der Hügel, des—s

zachovávať, zachovať, befolgen
zaušnica, das Ohrgehänge, des—s.

zrkadlo, der Spiegel, des—s
zvestovať, verkünden.

8.

Básnik, der Dichter, des—s
dostávať, bekommen
havran, der Rabe, des—n
hračka, die Spielerei, m.—en
hrdina, der Held, des—en
chváliť, loben
chýrečný, berühmt
kabát, der Rock, des—es, m. Röcke
krákanie, das Gefrächze, des—es
krestan, der Christ, des—en
mäso, das Fleisch, des—es
medveď, der Bär, des—en
milostivý, gnädig
milý, lieb
mzda, der Lohn, des—es
napomínať, ermahnen
osud, das Schicksal, des—es, m.—e
otrok, der Sklave, des—en
ozdoba, der Schmuck, des—es
pastier, der Hirt, des—en
patri, geziemt
páv, der Pfau, des—en, des es
pero, die Feder, m.—n
podávať, reichen
podobný, ähnlich
pokrm, das Futter, des—s
posel, der Bote, des—n

poslušnosť, der Gehorsam, des—es
sladkavý, süßlich
sluha, der Diener, des—s
smrť, der Tod, des—es
smutný, traurig
sobota, der Samstag, des—s, m.—e
spánok, der Schlaf, des—es
starec, der Greis, des—s, m.—e
starý vek, das Alterthum, des—s
súhlasný, übereinstimmend
svätiteľ, heiligen
svedok, der Zeuge, des—n
šit, nähen
tovaryš, der Gefelle, des—n
ťahat, ziehen
udatnosť, die Tapferkeit
Uhor, der Ungar, des—n
úcta, die Ehre, m.—n
verný, treu
vojvodca, der Feldherr, des—n
vôl, der Ochse, des—en
voz, der Wagen, des—s
výpoveď, die Aussage, m.—n
zajac, der Gase, des—n
žid, der Jude, des—n
život, das Leben, des—s.

9.

Anglická, von England
básnik, der Dichter, des—s, m.—jedn.
čítať, lesen
dejepisec, der Geschichtschreiber, des—s
dielo, das Werk, des—es, m.—e
dosahovať, erlangen
Galantha, z Galanthy, von Galantha
gymnaziálny žiak, der Gymnasialschüler, des—s
chvála, das Lob, des—es

chváliť, loben
chýrně, rühmlich
královna, die Königin, m.—en
mestečko, das Städtchen, des—s
mládež, mladost, die Jugend
modliť sa, beten
obraz, das Bild, des—es, m.—en
obširny, weitläufig
okolie, die Umgebung
Pavel, Paul

pätkrat, fünfmal
 dočet, Zahl, m.—en
 pomínavý, vergänglich
 pomínút, vergehen
 pöväbný, reizend
 vráca, die Arbeit, m.—en
 prázniny, die Ferien
 prednáška, der Vortrag, des—es m.
 Vorträge
 predstavený, der Vorgesetzte
 Prešporok, Preßburg
 radosť, die Freude, m.—en
 rodisko, der Geburtsort, des—es

rok, das Jahr, des—es, m.—e
 rozkoš, das Vergnügen
 skoro, bald
 slovník, das Wörterbuch, des—es, m.
 —bücher
 spovedať sa, beichten
 sta, als
 trh, der Markt (Wochenmarkt), des—es,
 m. Märkte
 vyslanec, der Gesandte, des—n
 známy, bekannt
 zora, die Morgenröthe.

10.

Čitateľ, der Leser, des—es
 darovať, schenken
 duša, die Seele, m.—en
 hlavnica, das Ruhetissen, des—s
 chrabrý, brav
 izba, das Zimmer, des—s
 jemný, sanft
 kniežaci, fürstlich
 kniha, das Buch, des—es, m. Bücher
 kráľovský, königlich
 ľahkomyselný, leichtsinnig
 list, der Brief, des—es
 marný, eitel
 mladý, jung
 mlieko, die Milch
 mrav, die Sitte, m.—en
 nápoj, das Getränk, des—es, m.—e
 navštevovaš, besuchen
 nezdravý, krank
 nový, neu
 obdarit, beschenken
 papier, das Papier, des—es, m.—e
 piť, trinken
 polievka, die Suppe

poselkyňa, die Botin, m.—en
 posilniť, stärken
 pravý, wahr
 príklad, das Beispiel, des—s, m.—e
 priniesť, bringen
 rád, gern
 správca, der Verwalter
 starý, alt
 stól, der Tisch, des—es, m.—e
 studený, kalt
 syn, der Sohn, des—es, m. Söhne
 šata, das Kleid, des—es, m.—er
 tvor, das Geschöpf, des—es, m.—e
 uprimný, aufrichtig
 účinnivý, wirksam
 úradník, der Beamte, des—n
 víno, der Wein, des—s, m.—e
 vlhký, feucht
 voda, das Wasser, des—s, m. Wasser
 voňička, der Blumenstrauch, des—s m.
 —sträucher
 zdravý, gesund
 zlý, schlecht
 zralý, reif.

11.

Císar, der Kaiser, des—s
 čierny, schwarz

čo-sta, als
 diamant, der Diamant

dnes, heute
 dom, das Haus, des—es, m. Häuser
 gomba, der Knopf, des—es, m. Knöpfe
 Grék, der Grieche, des—n
 k, ku, zu (dat.)
 kameň, der Stein, des—es, m.—e
 klobúk, der Hut, des—es, m. Hüte
 krátky, kurz
 lekár, der Arzt, des—es, m. Ärzte
 marnotratník, der Verschwender, des—s
 mlynár, der Müller, des—s
 morská voda, das Meerwasser, des—s
 mravný, sittlich
 než, nežli, als
 pekár, der Bäcker, des—s
 Petor, Peter
 pilný, fleißig
 pochváliť, beloben
 povetrie, die Luft, m. Lüfte
 povzbudzovať, erwecken
 prezračný, durchsichtig
 pri, bei (dat.)
 príležitosť, die Gelegenheit, m.—cn
 pružný, elastisch

prvý, erster, e, es
 ruský, russisch
 sivý, grau
 skromný, bescheiden
 slaný, salzig
 slavný, berühmt
 stáť, stehen
 súdca, der Richter, des—s
 súkno, das Tuch, des—es, m. Tücher
 svätý, heilig
 široký, breit
 Štefan, Stefan
 tekutý, flüßig
 teleso, der Körper, des—s
 trpký, bitter, herb
 tvrdý, hart
 ťažký, schwer
 uhorský, ungarisch
 včera, gestern
 vedľa, neben (dat.)
 volákedy, einst
 vzdelaný, gebildet
 zdvorilý, höflich
 zasluhovať, verdienen.

12.

Blahý selig
 blízky, nahe
 brat, der Bruder, des—s, m. Brüder
 ctiteľ, der Verehrer, des—s
 dostávať, bekommen
 drahý, theuer
 ešte, noch
 gróf, der Graf, des—fen
 hodinár, der Uhrmacher, des—s
 holub, die Taube, m.—n
 hus, die Gans, m. Gänse
 chutný, schmackhaft
 jedlo, die Speise
 Josef, Josef
 kresťanský, christlich
 krotký, zähm
 Ludevít, Ludwig
 Milko, Emil

miska, die Schüssel
 mravec, die Ameise, m.—n
 následok, die Folge, m.—n
 nôž, das Messer, des—s
 obed, das Mittagmahl, des—es
 pamäť, pamiatka, das Andenken, des
 —es
 plný, voll
 pohlavie, das Geschlecht, des—es, m.
 —er
 poyďačný, dankbar
 príčina, die Ursache, m.—en
 přimeno, der Beinamen, des—ns, m.—n
 rozšírený, verbreitet
 sestra, die Schwester, m.—n
 sused, der Nachbar, des—s, m.—n
 svet, die Welt, m.—en
 tanier, der Keller, des—s

tetka, die Tante m.—n
 tupý, stumpf
 Uhorsko, Ungarn
 ulica, die Gasse, m.—en
 v, in
 čela, die Biene, m.—n

viera, der Glaub d—s
 Vilém, Wilhelm
 vznešený, vornehm
 ženský, weiblich
 zvierá, as Thier, des—es, m.—e
 zvieratko, das Thierchen, des—s.

13.

Ciel', der Zweck, des—es, m.—e
 dosiahnutie, die Erreichung
 država, das Reich, des—es, m.—e
 Filip, Philipp
 imanie, das Vermögen, des—es
 jazyk, die Zunge, m.—n
 kov, das Metal, des—es, m.—e
 macedonský, von Macedonien
 meč, das Schwert, des—es, m.—er
 Morava, Mähren
 muž, der Mann, des—es, m. Männer
 neprihodný, unpassend
 orol, der Adler, des—s
 ostatní, letzter, e, es
 planeta, der Planet, des—en, m.—en
 platina, die Platina
 poklad, der Schatz, des—es, m. Schätze
 pokoj, der Frieden, des—s
 pobava, der Aufenthalt, des—es
 prosriedok, das Mittel, des—s

Rím, Rom
 robiť, machen
 Rusko, Rußland
 rychlý, schnell
 sehopsný, geschickt, fähig
 starost, die Sorge, m.—en
 súdruh, der Genosse, des—n, m.—n
 svádenie, die Verführung, m.—en
 svetlo, das Licht, des—es
 škodný, schädlich
 šťastný, glücklich
 terazší, jeßig
 úrodný, fruchtbar
 voliť, wählen
 vojna, der Krieg, des—es, m.—e
 vrchy, die Gebirge
 zdravie, die Gesundheit
 zem, das Land, des—es, m. Länder
 die Erde
 zvuk, der Schall, des—es.

14.

Cestujúci, reisender, e, es
 devätnásť, neunzehn
 dobrodenie, die Wohlthat, m.—en
 francúzky, französisch
 hodno, würdig, werth
 hrad, die Burg, m. Burgen
 hriešnik, der Sünder, des—s
 hrozny, schrecklich
 chovanie, die Aufführung
 lenivý, träg
 liek, die Arznei, m.—en
 moc, die Macht, v móci má, ist mächtig
 národ, die Nation, m.—en

návšteva, der Besuch, des—es, m.—e
 nebezpečenstvo, die Gefahr, m.—en
 nemilý, unlieb
 nepamätlivý, ungedenkend
 neverný, untreu
 núdzny, nothleidend
 okolnosť, der Umstand, des—es, m. Umstände
 omrzet', a mňa omrzí, ich werde über
 drüssig
 pamätlivý, eingedenk
 pevný, fest
 pohoršýliv, anstößig

pokuta, die Strafe, m.—en
pomoc, die Hilfe
potrebuje, ist bedürftig
primeraný, angemessen
reč, die Sprache, m.—en
sľub, das Versprechen, des—s
staroba, das Greisenalter, des—s

uplne, vollkommeu
včerajší, gestrig
vystavený, ausgelegt
vítaný, willkommen
zdokonálenie, die Vervollkommnung
ľatý, der Gulden, des—es.

15.

Alebo, oder
boleť, schmerzen
číslo, die Zahl, m.—en
dolina, das Thal, des—es, m. Thäler
hárok, der Bogen, des—s
hlboký, tief
hodina, die Stunde, m.—n
hruška, die Birne, m.—n
chvalitobný, lobenswerth
jedlo, die Speise, m.—n
majiteľ, der Besitzer, des—s
mesiac, der Monat, des—es, m.—e
míla, die Meise, m.—n

minuta, die Minute, m.—n
noha, der Fuß, des—es, m. Füße
strýk, der Oheim, des—es, m.—e
studňa, der Brunnen, des—s
škola, die Schule, m.—n
stopa, der Schuh, des—es, m.—e
týždeň, die Woche, m.—n
t. j-to jest, d. i. daß ist
vysvedčenie, das Zeugniß, des—ses.
m.—ffe
za, um, (accus.)
žena, das Weib, des—es, m.—er.

16.

Asi, etwa
cukor, der Zucker, des—s
čiasťka, der Theil, des—es, m.—e
Fraňo, Franz
funt, das Pfund, des—es, m.—e
Henrik, Heinrich
hriešny, sündhaft
Josef, Joseph
Kristus, Christus, gen. Christi
kuchár, der Koch, des—es, m. Köche
kúpiť, kaufen
narodzenie, die Geburt
nespravedlive, ungerecht
niť, der Faden, des—s, m. Fäden
pápež, der Papst, des—es, m. Päbste

pečený, gebraten
peniaze, das Geld, des—es m. Gelder
po, nach, (dat.)
počítat, zählen
presoliť, versalzen
rakúsky, von Oesterreich
silný, stark
služby božie, der Gottesdienst, des—es
súdiť, urtheilen
štvoročná míla, die Quadratmeile, m.—n
trieda, die Klasse, m.—n
výborný, ausgezeichnet
zajtrá, morgen
zasvätený, geweiht.

17.

Ačkol'vek, obgleich
nai — ani, weder — noch

báť sa, fürchten
chlieb, das Brod, des—es, m.—e

krájať, schneiden
 keď, wenn
 mrzeť, verdriesen, mrzí, verdrießt
 najviac, am meisten
 napomínať, ermahnen
 ne, nicht
 očakávať, erwarten
 odmena, der Lohn, des—es, die Be-
 lohnung
 písať, schreiben
 počuť, hören
 poslúchať, gehorchen, (dat.)

poznať, kennen
 pretože, weil
 preukazovať, erweisen
 proti, gegen (accus.)
 s, so, mit (dat.)
 spievať, singen
 učiť sa, lernen
 úfať, hoffen
 urobiť, zu machen
 usilovať, bemühen
 usilovne, fleißig
 vyučovať, unterrichten.

18.

Bližní, der nächste, des—n
 eti, ehre
 doma, zu Hause
 domová pani, die Hausfrau, m.—en
 hodiny, die Uhr, m.—en
 ísť, gehen
 krava, die Kuh, m. Kühe
 mäkký, weich
 o mnoho, um vieles
 od, von (dat.)
 povedz, sage
 pozdravenie, der Gruß, des—es, m.

pri málo, zu wenig
 pýtat, verlangen
 robotník, der Arbeiter, des—s
 snaď, vielleicht
 trhat, pflücken,
 tučný, fett
 tvrdý, hart
 ukiazať, zeigen
 zanedbávat, vernachlässigen
 zase, wieder
 znať, kennen
 zostat, bleiben

19.

Almužna, das Almosen, des—s
 biedny, elend
 blažený, beglückt
 celý, ganz
 dar, das Geschenk, des—es, m.—e
 darovať, schenken
 dukát, der Dukaten, des—s
 horoviť, sagen
 luhavý, lügenhaft
 moc, die Macht
 more, das Meer, des—s, m.—e
 nesmierny, unermesslich
 obrábät, bebauen

obyčaj, die Gewohnheit, m.—en
 otcovský, väterlich
 ozaj, wahrlich
 platiť, zahlen
 počet, die Summe, m.—en
 pravdivost, die Wahrheit, m.—en
 prevelký, überaus groß
 rastlina, die Pflanze, m.—en
 spasa, das Heil, des—es
 šlechtný, edel
 určený, bestimmt
 verit, glauben
 vlastnosť, die Eigenschaft m.—en

vlastný, eigen
 výpoveď, die Aussage, m. -n
 vyznačiť, anzeichnen

zapamätat, merken
 žobrák, der Bettler, des—s.

20.

Beda, wehe
 bitka, die Schlacht, m.—en
 činit, thun
 dobrotivost, die Güte
 duchovne, geistig
 chorlavý, fränklisch
 kôň, das Pferd, des—s, m.—e
 mnoho, viel
 množít, mehren
 nešťastný, unglücklich
 nevďačný, undankbar
 obsluhovat, bedienen
 ochromený, gelähmt

osoba, die Person, m.—en
 poriadok, die Ordnung
 práca, die Arbeit, m.—en
 premárnit, verschwenden
 prisporit, ersparen
 príst, kommen
 pustošit, verwüsten
 sláva, der Ruhm, des—es
 telo, der Körper, des—s
 trpet, leiden
 u, bei (dat.)
 vítaz, der Held, des—en, m.—en
 vyhrat, gewinnen.

21.

Hľadat, suchen
 knihkupec, der Buchhändler, des—s
 mluvnica, die Sprachlehre, m.—n
 nemecký, deutsch
 obsah, der Inhalt, des—es
 pieseň, das Lied, des—es, m.—er

predmet, der Gegenstand, des—es, m.
 — stände
 rimanský, römisch
 svetlý, licht
 tmavý, dunkel
 ukrutný, grausam.

22.

Dlžoba, die Schuld
 ešte, noch
 host, der Gast
 lenoch, der Fauler
 námorní náčelník, der Admiral
 ostrý, streng

práce mat mnoho, viel zu thun haben
 sbehlý, geschickt, erfahren
 sviatok, der Feiertag
 teraz, jetzt
 úver, der Credit.

23.

Čas, die Zeit, das Wetter
 dost, genug
 duša, die Seele, duch, der Geist
 Grécko, Griechenland
 hojný, ausgiebig, reich
 hrdina, der Held

ľutovat. bedauern
 len, nur
 múdry, weise
 mudrc, der Weise
 nato, daran
 nesmrtný, unsterblich

oko, das Auge
 pôvod, der Ursprung
 príležitosť, die Gelegenheit
 rovnaký, gleich
 rovnako, auf gleiche Weise
 Rim, Rom
 skoro, bald
 smrtelný, sterblich

stvoriteľ, der Schöpfer
 telo, der Leib
 ucho, das Ohr
 upomínať, erinnern
 ústa, der Mund
 vyzdeláť, ausbilden
 žatva, die Ernte.

24.

etiteľ, der Verehrer
 etený je, wird geschätzt
 dlžník, der Schuldner
 dnes večer, heute Abend
 na, auf (dat.)
 nazdať sa o nečom, etwas ahnen

prozretelný, vorsichtig, flug
 skorej, eher
 skromný, bescheiden
 skúsil som, ich habe erfahren
 svet, die Welt
 večera, gestern

25.

Bludica, der Planet
 dobrej mysli, vergnügt, guten Mutes
 domienka, die Einbildung
 drahy, theuer
 ľudský, menschlich
 mhlá, der Nebel
 mimo, außer (dat.)
 myšlienka, der Gedanke
 oblak, die Wolke
 osud, das Schicksal
 otrok, der Sklave
 pokial, so lange

poklad, der Schatz
 spokojný, zufrieden
 ufať, hoffen
 vec, die Sache
 vykladač, der Ausleger
 výška, die Höhe; do výšky, in die
 Höhe.
 vystúpený, gestiegen
 veselý, froh
 zákon, das Gesetz
 žart, der Scherz.

26.

Chcel bych byt, möchte ich sein
 chromý, sahm, fränklich
 chudobný, arm
 gazdovať, wirthschaften
 hora, der Wald
 keby, wenn
 mocný, mächtig
 na, auf, (dat.)
 národ, das Volk

nevedomec, ein Unwissender
 Riman, der Römer
 slon, der Elephant
 tam, dort
 tajemstvo, das Geheimniß
 plášť, der Mantel
 povedat, sagen
 prešlý, gewesen
 pútnik, der Pilger

pút, die Pilgerschaft
vedia, wissen
zapovrhnuť, verachten

život, das Leben
žvatlák, der Schwäger.

27.

Boháč, der Reiche
blažený, šťastný, glücklich, selig,
dokonály, vollkommen
jako, wie
jestli by dostal, wenn er befäme, alebo:
befäme er
každý, alle, e, es
klam, der Betrug
krok, der Schritt
kupec, der Kaufmann
mnohý, mancher, e, es
muriň, der Mohr

nebeský, himmlisch
nevím, ich weiß nicht
nikdy, nie
obeta, das Opfer
pokial, so lange
pracovity, betriebfam, arbeitsam
prach, der Staub
pyšný, stolz
riadiť, leiten
vojak, der Soldat
z toho, daraus.

28.

Bieda, die Noth
ctiť, schätzen, achten
jama, die Grube
mesiac, der Mond
milovať, lieben
nakladať s nekým, Jemanden behandeln
núdza, das Elend, die Noth
opravdive, wahrhaft
pravý, wahr
príroda, die Natur
potrebný, nothwendig
padnú, fallen

radost' spôsobit', freude machen
siať, säen
slepý, blind, der Blinde
učiteľ, der Lehrer
ukazovať, zeigen
viest', führen
vynaučovať, lehren
zapríčiňovať, verursachen
zatmenie, die Verfinsternung, die Fin-
sterniß
žať, ernten
žiadať, verlangen, wünschen.

29.

Biskupstvo, das Bisthum
chrám, kostol, die Kirche
dospelý, reif
do, bis zum, (dat.)
knihtlačiarstvo, die Buchdruckerkunst
napomáhať, befördern
nasledovať, folgen
navštevovať, besuchen
naposledok, zuletzt

od, vom (dat.)
panovať, regie en, herrschen
po, nach (nat.)
pripojiť, knüpfen, ku, an (acc.)
rozdeliť, eintheilen
Sedmíhradsko, Siebenbürgen
stolica, die Gespannschaft
škola, die Schule
učit' sa, lernen

užitečný, nützlich
 veda, die Wissenschaft
 vynašiel, erfand

vek, das Alter
 založiť, gründen
 zpočiatku, anfangs.

30.

Bez, ohne (acc.)
 chrániť, vyhybat sa, meiden (acc.)
 ďalej, weiter
 horovit, povedat, sagen
 rob, das Grab
 íst, gehen
 konat, üben
 kradnúť, stehlen
 lež, klam, die Lüge
 ľudské pokolenie, das Menschengeschlecht
 múdrosť, die Weisheit
 obozretnosť, die Klugheit
 odcestovat, abreisen
 oznámit, anzeigen
 Peršan, der Perser
 počasie, die Witterung, das Wetter
 pomaly, langsam
 posol, der Bote
 poslať, schicken
 pravda, die Wahrheit

premôcť, besiegen
 prežiť, erleben
 predsudok, das Vorurtheil
 prijíst, gelangen
 rozkazovať, gebieten
 rozmyslet, bedenken
 rozum, die Vernunft
 sľub, das Versprechen
 splniť, erfüllen
 splodzovat, erzeugen
 spravovať, führen, rudern
 spolu, zusammen
 ťažký, schwer
 tichý, ruhig
 udatnosť, die Tapferkeit
 v, bei (dat.)
 zabíjať, tödten, morden
 zahnat, verjagen, vertreiben
 zlý, schlecht.

31.

Aby, damit, auf das
 chvála, das Lob, k chvále, als, zum Lob
 delit, theilen
 diel, der Theil
 dobrých mravov, (mravný) wohlgesittet
 hrad, pevnosť, die Festung
 od, durch (acc.)
 odraziť, zurückdrängen
 osvietiť, erleuchten
 podmaniť, unterjochen

poraniť, verwunden
 pripočítovat, anrechnen
 příslovie, das Sprichwort
 starý, alt
 spojenec, der Verbündete
 súdiť, richten
 spustošiť, zerstören
 vydobyť, erobern
 vystaviť, erbauen
 za, in (dat.)

32.

Atmosféra, vzduchový krh, die At-
 mosphäre, der Dunstkreis
 česť, die Ehre

darit sa, gedeihen
 čiastka, der Theil
 dlžej, länger

do hlboka, in die Tiefe
 hovoria, man sagt
 hynúť, vergehen, zerfallen
 jednotou, durch Eintracht
 meniť sa, sich ändern
 najprv, zuvor
 nazývať sa, heißen
 nesvornosťou, durch Zwietracht
 po vysokom, nach Hohem
 potok, der Bach
 povstať, entstehen
 pred, vor (dat.)
 pred časy, vor Zeiten
 prísť, ankommen
 privyknuť k něčemu, sich an etwas ge-
 wöhnen
 priateľstvo, die Freundschaft
 prislúchať, angehören
 ráno, za rána, des Morgens
 rieka, der Fluß

rozíť sa, sich theilen
 sjednocenie, die Vereinigung.
 snažiť sa, trachten, streben
 schýliť sa, sich neigen
 starať sa, besorgt sein
 stúpiť, steigen
 spoločnosť, die Gesellschaft.
 trápiť sa, sich ängstigen
 túžiť, sich sehnen
 udržať sa, bestehen
 vnoci, des Nachts
 vyjasniť sa, sich aufheitern
 výpar, para, der Dampf
 vystupovať, aufsteigen
 vec, das Ding
 za včasu, bei Zeiten
 zemské teleso, der Erdförper
 zrodiť sa, geboren werden
 žiť, leben.

33.

Blaho, das Wohl
 hriech, die Sünde
 jedno je, es ist gleichviel
 klopať, anklopfen
 lakomstvo, der Geiz
 na to, darauf
 obnášať, betragen
 otvoriť, aufthun, aufmachen
 pásťier, der Schäfer
 pečlivo, sorgfältig
 pozor dať, achten, Acht geben
 podržať nekoľo za priateľa, Jemanden
 als Freund behalten
 pokial, bis

preto, deswegen
 prijať nekoľo za priateľa, Jemanden
 zum Freunde annehmen
 prítomným byť, zugegen sein
 prospech, der Nutzen
 smrť, der Tod
 stádo, die Heerde
 suchá zem, das trockene Land, Festland
 vlasť, das Vaterland
 vlastenec, der Patriot
 vlk, der Wolf
 všade, überall
 za, für (acc.)
 zlodej, der Dieb.

34.

Doista, gewiß, mit Gewißheit
 ľúbiť sa, gefallen, belieben
 nasledujúci deň, der folgende Tag
 nenávidieť, haßen
 objať, umarmen

ostrý, prísny, streng
 povinnosť, die Pflicht
 pretože, weil
 proti, gegen (acc.)
 síce, zwar

Španielsko, Spanien
 tiahnuť, losziehen
 týkať sa, betreffen, gelten (acc.)

vodca, der Geldherr
 vziať sebou, mit sich nehmen.

35.

Bytnosť, das Wesen
 cena, der Werth
 chýr, der Ruf
 chuť, die Lust
 dľa, nach (dat.)
 Florentinčan, der Florentiner
 hlava, der Kopf
 keď, wann
 ku, gegen (acc.)
 mravný, sittlich
 na, auf (acc.)
 neprestajne, in einem fort
 nespravedlive, ungerechter Weise, mit
 Unrecht
 odkrytie, vynález, die Entdeckung
 pevnina, das feste Land, der Continent
 po, nach (dat.)
 pribývať, zunehmen, wachsen

privlastňovať, zueignen
 rodiť, tragen
 sladký, süß
 sláva, der Ruhm
 smluva, der Bund
 spojiť, verbinden
 sred, die Mitte
 škodiť, schaden
 teplota, die Wärme
 uzavreť, schließen
 ustupovať, nachgeben
 východ, der Osten
 vydať sa na cestu, aufbrechen
 vnútorný, der innere
 za včasu, zeitig,
 zapovrhnuť, verachten
 zúšať, ertragen.

36.

Dômysel, die Einsicht
 jaseň, der Herbst
 jedlo, die Speise
 marec, der März
 miesto, statt, anstatt (genit.)
 nápoj, der Trank
 násilný, gewaltsam
 nedlho pred, kurz vor (dat.)
 nekedy, manchmal
 noha prednia, der Vorderfuß

opica, der Affe
 pre um — willen (genit.)
 rada, der Rath
 strelka, šíp, der Pfeil
 tešiť sa, sich freuen, nad (genit.)
 začínať sa, beginnen, anfangen
 známosť, die Kenntniß
 zrada, der Verrath
 zvláste, vorzugsweise
 žalár, das Gefängniß.

37.

Apoštol, der Apostel
 chyba, der Fehler
 čuhať na nekoho, jemandem aufauern
 ináč, sonst
 krádež, der Diebstahl

lichotiť, schmeicheln
 ľudomil, der Menschenfreund
 náruživosť, die Leidenschaft
 nedôverovať, mißtrauen
 obrácenie, die Befehung

opanovat, sich bemühen (genit.)
 Pavol, Paul
 pohnutka, der Beweggrund
 predist, zuvorkommen (dat.)
 presvedčit, überzeugen
 protivit sa, widerstehen
 rosomák, der Vielfraß
 skrotit, bezähmen
 skutok, die That, Handlung
 sob, das Rennthier

stát, (kosten, (accus.)
 Šavel, Saul
 trpezlivost, die Geduld
 tvrdenie, die Behauptung
 upozornovat, aufmerksam machen
 vól'a, der Wille
 vziat si pred sebá, sich vornehmen
 zahaňbit sa, eröthen über etwas, sich
 schämen (gen.)
 zdržat sa, sich aufhalten.

38.

Ďaleko, entfernt
 dlho, lange
 jednat, handeln
 nerozvážene, nerozmyslene, unbesonnen, auf unbedachtsame Weise
 o, um (acc.)
 obyčaj, die Gewohnheit
 odpovedat, antworten

palác, der Palaß
 požadovať, verlangen
 právom, mit Recht
 prezradzovať, verrathen
 spravne, richtig
 školské diéta, das Schulkind
 Špartán, der Spartaner.

39.

Bát sa něčeho, sich vor etwas fürchten
 dejepis, die Geschichte
 delit, scheiden
 divit sa, sich wundern über etwas
 dôverovať v koho, auf Jemanden vertrauen
 Francúzko, Frankreich
 jednat o něčom, von (über) etwas handeln

náhly, plötzlich
 odmenit, belohnen
 oheň, das Feuer
 pilnosť, der Fleiß
 pohár, der Becher
 Pyrenejské vrchy, die Pyrenäen
 starať sa o něčo, kümmern sich um etwas
 volať na pomoc, zu Hilfe rufen
 zmenit sa, sich verwandeln.

40.

Blizko nekoho byt, Jemandem nahe sein
 cesta, der Weg
 delit na, eintheilen in
 hlavná trieda, die Hauptklasse
 istý, gewiß
 kovnatý, mineralisch
 modlit sa, beten

plodina, das Produkt
 pomiešať, vermischen
 prenasledovať, verfolgen
 prírodná ríša, das Naturreich
 r'ša zverov, das Thierreich
 ríša rastlín, das Pflanzenreich
 ríša kovov, das Mineralreich
 rodiť, hervorbringen

spravodlivý, gerecht
súd, das Gericht

značne, merklich
znepokojuvat, beunruhigen.

41.

Byvať, wohnen
dvere, die Thür
hraničit s, an etwas grenzen
miesto, der Platz
nevolaný, ungerufen, ungeladen
podobným byt, ähnlich sein
pohybovať sa, sich bewegen
pšenica, der Weizen
púšť, die Wüste

rakúsky, österreichisch
Rusko, Rußland
slúžiť, dienen
spolu, zugleich
splácat, vergessen
štvornohý, vierfüßig
vyvoliť, wählen
za starodávna, vor Zeiten.

42.

Blúdit, túlat sa, umherstreifen
čiernošedý, schwarzbraun
hnaeť sa na nekoľo, auf Jemanden
jürnen.
krv, das Blut
okres, der Kreis

preddunajský, diesseits der Donau
rozdiel, der Unterschied
ručnica, das Gewehr, die Flinte
Tisa, die Theiß
vyliat, vergießen.

43.

Božský, göttlich
duševný, geistig
hańba, die Schande
ohl'adom na, in Hinsicht (genit.)

prozretel'nosť, die B ehung
rozdielny, verschieden
schopnosť, die Fähigkeit
telesný, körperlich.

44.

Blízko, nahe
búrka, das Gewitter
dialka, die Entfernung
dúha, der Regenbogen
hustý, dicht
kruh, der Kreis
ľad, das Eis
meteor, das Meteor
mráz, der Reif
najďalší, der, die, das äußerste
obor, die Region
odmesiac, der Nebenmond
odslnie, die Nebensonne

orkán, der Orkan
premena, Veränderung
prietky, dünn
roku čiastka, Jahreszeit
rosa, der Thau
rovnako, gleich
sňah, der Schnee
spodní, der, die, das untere
stávať sa, sich ereignen
strž (pretrh oblakov), der Wolkenbruch
súmrak, die Dämmerung
tvorit sa, sich bilden
vichrica, Sturmwind.

všade, allenthalben
 zjav povetrný, die Lufterscheinung
 zora rania, die Morgenröthe

zora večerná, die Abendröthe
 žiar severná, das Nordlicht
 žiar južná, das Südlicht.

45.

Bez prestania, unaufhörlich
 Egypt, Aegypten
 hnať sa nečím, über etwas streichen
 horúci, heiß
 horúčosť, die Hitze
 indický, indisch
 južný, südlich
 krajina, die Gegend
 mierny, gemäßigt
 nejaký, irgend ein
 nebezpečný, gefährlich
 nočný, nächtlich
 obratník, der Wendekreis
 obyčajne, gewöhnlich
 pásmo, der Himmelsstrich
 pohyb, die Bewegung
 pobrežie guinejské, die Küste von Guinea
 pol roka, ein halbes Jahr

púšť piesočnatá, die Sandwüste
 príčina, die Ursache
 rovnosť, die Gleichheit
 rozteplit, durchwärmen
 rušenie, die Störung
 rychlosť, die Geschwindigkeit
 smer, die Richtung
 sposôbiť, zu Stande bringen, heranlassen
 striedať, odmienáť sa, mit einander
 abwechseln
 tiahnuť, durchziehen, durchstreichen
 vetor morský, der Seewind
 vetor podzemný, der Landwind
 vetor východný, der Ostwind
 viať, wehen
 vlastnosť, die Eigenschaft
 z častky, theils, zum Theile
 zväčša, meistens, größtentheils.

46.

Juh, der Süden
 juho-východ, Süd-Osten
 kus, die Masse
 osobitne, einzeln
 ostrov, die Insel
 pokrývať, zudecken, bedecken

pologuľa, die Halbfugel
 povrch, die Oberfläche
 východ, der Osten
 východný, östlich
 západný, westlich
 zeme čiastka, Erdtheil.

47.

Bok, der Rücken
 dolina, das Thal
 hornatina, das Gebirgsland
 menovite, namentlich
 medzizemní, inländisch
 ohromný, ungeheuer
 okridlie, die Landspitze
 prechod, der Durchgang
 prelaz (presmyk), der Paß

plochý, flach
 poloha, die Lage
 pravrchy, das Urgebirge
 predhorie, das Vorgebirge
 rovný, eben
 rovšina, die Ebene
 rozťahly, ausgedehnt
 sôvislý, zusammenhängend
 sredohorie, das Mittelgebirge

stupeň, der Grad
 šírka, die Breite
 tesný, schmal
 tiahnuť sa, sich ziehen, sich ausdehnen
 úzky, eng
 vnútro, das Innere
 vrchy nanosové, aufgesetzte Gebirge

vrchy rovnobežné, Paralleles Gebirge
 vrchy poludníkové, Meridian gebirge
 vrchy primorské, Küstengebirge
 vysokohorie, das Hochgebirge
 výšina, die Hochebene
 výška, die Höhe, die Erhebung.

48.

Hranatý, spitzig
 jazyk zemský, die Erdzunge
 končiť sa, sich endigen
 náspa, die Sandbank
 obkľúčiť, umgeben
 odtok, die Ebbe
 piesočnatý kopec, pahorok, der Sand-
 hügel
 polostrov, die Halbinsel
 prítok, die Fluth

skala, der Fels
 spojenie, die Verbindung
 striedavý, wandelbar
 úskalíe, die Klippe
 užina zemská, die Erdenge, Landenge
 vrch, die Spitze
 vtlesniť, drücken, pressen
 vyčnievať, hervorragen
 zasahovať, sich hinein erstrecken
 zátoň, die Untiefe.

49.

Ano, ja, ja sogar
 burina, das Heidekraut
 čiastka, der Bestandtheil
 hnilý, faul
 jedine, einzig
 kalužina, ein sumpfiger Ort, der Sumpf,
 das Moor
 krovina, das Gesträuch
 kyslý, sauer
 močiar, der Morast
 nespôsobilý, untauglich, ungeeignet
 ovca, das Schaf
 pastva, die Weide
 plodenie, die Erzeugung, Vegetation
 pokrývať, überdecken
 pomiešať, vermischen

používať, brauchen, benutzen
 preniknúť, durchdringen
 prst, die Dammerde
 pustatina, die Wüste
 pustatina bayonská, die bayonner Heide
 rastlinný, vegetabilisch
 sadenie, das Anpflanzen
 súci, tauglich, geeignet
 strom ovocný, der Obstbaum
 strom lesný, der Waldbaum
 suchý, trocken
 step, die Steppe
 tráva, das Gras
 výživa, die Ernährung
 zvierací, thierisch.

50.

Cestu ďalej konat, den Weg fortsetzen
 hranica, die Grenze
 konečne, endlich

kvapný, nähly, plößlich
 letný, lau
 medzi tým, indessen

miest, führen
 občasný, periodisch
 Ohra, die Eger
 perla, die Perle
 povodeň, die Ueberschwemmung
 riečisko, das Bette
 rieka, der Strom
 Rodan, die Rhone
 rychlý, schnell
 Rýn, der Rhein
 spád, das Fallen, das Gefälle

stály, beständig
 šikmý, schief
 škoda, der Schaden
 tiež, ebenso
 užitok, der Nutzen
 vodopád, der Wasserfall, der Katarakt
 výtok, der Ausfluß
 za čas, nekedy, zuweilen
 zase, wieder
 zmiznúť, verschwinden
 zrno zlaté, das Goldkorn.

51.

Barva, die Farbe
 brať, dostávať, entlehnen
 červ, der Wurm
 červený, roth
 čierny, schwarz
 dno, der Boden, der Grund
 hĺbka, die Tiefe
 jedna do druhej, in einander
 kalný, trübe
 more veľké, das Weltmeer
 more východné, die Ostsee
 more kašpické, das kaspische Meer
 more severné, die Nordsee
 more sredoziemné, das mittelländische
 Meer
 obtekať, umfließen

oceán, der Ocean
 odlesk, der Widerschein
 poriečie, das Flußgebiet
 prichádzať, prísť, gelangen, anlangen
 prv než, bevor
 rieka hlavná, der Hauptstrom
 rieka pomorská, der Küstenfluß
 rieka stepná, der Steppenfluß
 sila vody, die Wassermasse
 strátiť sa, sich verlieren
 svietiť sa, leuchten
 šedý, grau
 tmavomodrý, dunkelblau
 ústie, die Mündung
 vytekať, sich ergießen
 zelený, grün.

52.

Hnat sa, getrieben werden
 lom, die Brechung
 moc priťažlivá, die anziehende Kraft
 obrat, die Umdrehung
 padat, abnehmen, verringert werden
 pamäti hodný, merkwürdig
 práve toľko ráz, eben so oft
 prúdenie spätočné, die rückwärtsgehende
 Strömung

rovnodennost, die Taggleiche
 rozdielnost, die Verschiedenheit
 pozorovat, wahrnehmen
 tamejší, dortig
 tlačiť sa, sich drängen
 trvať, dauern
 ustavične, beständig
 vracat sa naspak, zurücktreten
 vyzdvihovat sa, sich erheben

53.

Častý, häufig
 diel hlavni, der Haupttheil
 krajina morská, die Meeresgegend
 kruhovitý, kreisförmig
 krutnáva, der Wirbel, der Strudel
 more ladové, das Eismeer
 odtok, der Abfluß
 oprotivný, entgegengesetzt
 pásno, der Erdgürtel, die Zone
 prítok, der Zufluß
 prúdenie pobočné, die Nebenströmung

skoro, beinahe, fast
 srazenie, das Zusammenstoßen
 tichý, still
 točno, der Pol
 užina morská, die Meerenge
 valit sa, sich drängen
 vlna, die Welle
 vlnobitie (príboj), die Brandung
 záliv morský, der Meerbusen, der Golf
 zemina, die Erdmasse.

54.

Bospor, der Bosporus
 cesta, die Straße
 isto, sicher
 istota, die Sicherheit
 kanál, der Kanal
 kotvy spustit, Anker werfen
 prietok, der Durchfluß

prístav, der Hafen
 pristrojit, zubereiten, fertigstellen
 rejda, stavädlo, die Rheede
 sund, der Sund
 umelost, die Kunst
 zárez, der Einschnitt.

55.

Bahnatý, sumpfig
 čím — tým, je — desto
 chladný, kühl
 hornatý, gebirgig
 jemný, mild
 krovina, das Buschwerk
 lesnatý, waldig
 neobrábaný, ungebaut
 neobyčajný, außerordentlich

nevýstojný, unausstehlich
 obrábät, bauen, anbauen
 ostrý, rauh
 oteplenie, die Erwärmung
 podnebie, das Klima
 prekážat, hindern
 rastliny lazivé, Schlingpflanzen
 rovník, der Äquator
 zastavovat, aufhalten, abhalten.

56.

Bohatstvo prírodné, der Naturreichthum
 divý, wild

drahocenný, kostbar
 druh stromu, dreva, die Holzart

europejský, europäisch
 ihneď, sogleich
 jahoda, bobula, die Beere
 jaknáhle, sobald
 kameň, der Stein
 koreň, die Wurzel
 krajina podtočnová, das Polarland
 liečivý, heilsam
 lišajník, die Flechte
 mach listový, das Laubmoos
 naskrze nie, durchaus nicht
 nekam inam, anderswohin
 nepriaznivý, ungünstig
 obyčajný, obeený, gemein
 odkrytie, die Entdeckung
 ovocie stromové, die Baumfrucht

oplývať nečím, etwas im Ueberflusse
 haben
 presadiť, hinübersetzen, versetzen
 prichádzať, vorkommen
 rozprestierat sa, sich erstrecken
 škoda, der Nachtheil
 šlechtný, edel
 udomácnený, einheimisch
 určiť vykázať, bestimmen, anweisen
 vystehovať sa, auswandern
 výtečný, vorzüglich
 zelina, das Kraut
 zmeniť sa, sich verändern
 zver kožušnatý, das Pelzthier
 zver domáci, das Hausthier.

57.

Asiat západný, der Westasiate
 Afrikáčan, der Afrikaner
 barva tela, die Hautfarbe
 brava, das Rinn
 čiara, die Linie
 Čiňan, der Chinese
 Europčan, der Europäer
 Fin, der Finnländer
 Gronlandčan, der Gronländer
 Ind, der Indier
 Japančan, der Japanese
 Kalmuk, der Kalmuck
 klást, setzen
 Kopt, der Kopte
 krásit, zieren
 kaukázský, kaukasisch
 Lap, der Lappländer
 lice, die Wange
 meštanský, bürgerlich
 Mongolský, mongolisch
 mihavnica, das Augenlied
 náboženstvo, die Religion

okruhľý, rund
 otvorit sa, sich öffnen
 plemeno hlavné, die Haupttrace
 plošký, flach
 podoba, die Gestalt
 prímý, sichtlich
 prednosť, der Vorzug
 prostor, der Raum
 rozoznávajúť, lišit sa, verschieden sein, ab
 weichen
 rozoznávajúť, unterscheiden
 sômerný, symmetrisch
 sriadenie, die Verfassung
 štvorhranný, viereckig
 tvár, das Gesicht
 tuhý, steif
 vtlačení, eingedrückt
 vyjmúť, ausgenommen
 vystávajúci, hervorstehend
 vzdelanosť, die Bildung
 žltkavý, gelblich.

Bujný, üppig, reichlich

čelo, die Stirne

čelust, škraňa, der Kinnbacken, die Kinnlade

drsný, rauh

hrcatý, höckerig

kučeravý, lockig, kraus

lebka, der Schädel

Muriň, der Nezer

ostrovy filippínske, die Philippinen

ostrovy mariánske, die Marianen

ostrovy molucké, die Molukken

ostrovy sundajské, die Sundainseln

pera, die Lippe

sadzový, rußfarbig

šedočervený, braunroth

šedožltý, bräunlichgelb

sredne, mäßig

temnočernošedý, dunkelschwarzbraun

vydutý, erhaben

vyhrnutý, aufgestülpt

vlnastý, wellicht

vsadlý, tiefliegend

známka, das Kennzeichen.

Lesestücke.

Die Weltkörper.

Von Fr. Jakobs.

An einem schönen Sommertage hatte der Vater ein kleines Fahrzeug gemietet, um mit seiner Familie eine Spazierfahrt auf dem See zu machen. Sie laudeten an einem lachenden Dörfchen, das am entgegengesetzten Ufer lag, genossen hier einige Erfrischungen und kehrten gegen Abend zurück. Ein günstiger frischer Wind schwellte die Segel und das Fahrzeug zog lange, goldene Furchen in dem See. In der blauen Luft flatterten die bunten Wimpel, und aus der krausen Fläche des Wassers stralte das Bild der Sonne, wie aus unzähligen Spiegeln, zurück.

An den Ufern schien alles der Ruhe entgegen zu eilen. Die Fischer banden singend ihre Netze an's Land, und kehrten mit dem Geräthe auf der Schulter nach ihren Hütten zurück. Überall hörte man blöckende Herden und singende Landleute, und hie und da eine Hirtenpfeife, die den Wiederhall der Berge zur Antwort aufforderte. Als aber die Sonne hinter die Berge sank, verstummte ein Geräusch nach dem andern und eine tiefe Stille beherrschte die Gegend. Da erhob sich die sanfte Musik einiger Waldhörner vom Ufer her und die anmuthigen Töne schienen über den See herüber zu ziehn und sich mit dem Gemurmel der Wellen zu mischen.

Die Kinder jauchzten vor Freude. Der Vater saß auf dem Verdecke, hielt seine Lieben in den Armen, und erfreute sich eben so sehr an ihrem Enghüden, als an der Schönheit des Abends.

Schon hüllten sich die entfernten Gegenstände in Dunkelheit. Das Abendroth verflog; einzelne Sterne traten mit blassem Schimmer aus dem

düstern Gewölke hervor, und dann immer mehrere, bis endlich der ganze Himmel mit unzähligen Sternen bedeckt war.

Die Kinder hatten öfters gehört, daß die meisten dieser Sterne Sonnen wären. Sie erinnerten sich jetzt daran; aber es kam ihnen unglaublich vor, daß diese kleinen Punkte dem Körper gleich sein sollten, den sie so eben in einem überirdischen Glanze hatten leuchten sehn.

Sie theilten dem Vater ihre Bemerkung mit und baten ihn um Erklärung der Schwierigkeit. Er erinnerte sie an die große Entfernung der Sterne, durch die ihr Licht geschwächt und ihre Größe den Augen vermindert werde.

Sie thaten noch manche andere Fragen über die Beschaffenheit des Weltgebäudes, die er ihnen zu einer andern Zeit zu beantworten versprach. Folgendes aber glaubte er ihrer Fassungskraft angemessen:

Ihr wißt, sagte er, daß diese Erde eine ungeheure Kugel ist, deren Oberfläche aus Wasser und Erde besteht. Ihr Inneres kennen wir nicht. Diese Kugel bewegt sich ohn' Unterlaß in ungeheneren Kreisen um die Sonne. Unablässig zieht sie die Sonne mit einer Art von magnetischer Kraft zu sich hin, und sie würde in dieselbe hineinstürzen, wenn sie nicht von einer andern Kraft unaufhörlich von der Sonne wegwärts getrieben würde. Diese beiden zu gleicher Zeit wirkenden Kräfte treiben sie in einer kreisförmigen Bahn um dieselbe her, die sie mit einer so außerordentlichen Geschwindigkeit durchläuft, daß sie in dem sechzigsten Theile einer Stunde einen Weg von zweihundert und vierzig Meilen zurücklegt.

So bewunderungswürdig diese Geschwindigkeit ist, so ist doch die, mit welcher die Sonne und die Sterne ihre Stralen zu uns herabschicken, noch viel bewunderungswürdiger. Die Sonne ist so weit von uns entfernt, daß man die Erde mehr als zehntausendmal an einander setzen müßte, wenn man eine Brücke bis zu ihr bauen wollte. Denkt euch eine Brücke, die aus mehr als zehntausend Felsenstücken zusammengesetzt wäre, deren jedes eine Länge von mehr als siebzehnhundert deutschen Meilen hätte — denn so groß ist der Durchmesser der Erde! Gleichwohl braucht ein Lichtstral von der Sonne zu seiner Reise bis zur Erde nicht mehr als eine halbe Viertelstunde Zeit.

Es gibt aber unter den Sonnen, die ihr hier über euch seht, sehr viele, die so weit entfernt sind, daß ein Stral von ihnen, ungeachtet seiner großen Schnelligkeit, dennoch mehrere tausend Jahre auf seinem Wege verweilt.

Entzündend jetzt in dieser unermesslichen Ferne neue Sonnen, so würden sie uns Erdenbewohnern erst nach Verlauf einer so langen Zeit sichtbar werden, und wenn jetzt einer dieser Sterne verlöschte, so würden ihn die Menschen doch noch mehrere tausend Jahre glänzen sehen.

Wahrscheinlich ist jede dieser Sonnen, eben so wie die unsrige, mit Erden umgeben. Ihr seht die unzählbare Menge der Fixsterne, von denen viele, in ganzen Massen zusammengedrängt, nur wie ein dünner Nebel erscheinen. Wie unermesslich muß also die Anzahl der Planeten sein, die sich um diese Sonnen in ewigen Kreisen drehn!

Unermesslich! riefen beide Kinder aus, und ihre Einbildungskraft verlor sich in der unergründlichen Tiefe. Mit unverwandten Blicken hiengen sie jetzt an den Sternen, und das Gewölbe des Himmels war ihnen ein anziehenderer Gegenstand geworden, als der stille See und das Echo der Berge.

Eine Luftfahrt.

Von Fückler-Muskau.

Wir wurden bald einig. Herr Reichhardt gab seinen Ballon her und ich trug die Kosten; sie kamen mich auf 600 Rthlr. zu stehen. Der Tag, den wir wählten, war einer der schönsten; kaum ein Wölkchen war am Himmel zu erblicken. Halb Berlin hatte sich auf Plätzen und Straßen versammelt, und mitten aus der bunten Menge erhoben wir uns, sobald ich die Gondel bestiegen, langsam gen Himmel. Diese Gondel war freilich größer, als eine Wiege; die Netze aber, die sie umgaben, verhinderten jeden Schwindel.

Wir stiegen nur allmählich auf. Nichts Schöneres kann man sich denken, als den Anblick, wie nach und nach die Menschenmenge, die Straßen, die Häuser, endlich die höchsten Türme immer kleiner und kleiner wurden, der frühere Lärm erst in ein leises Gemurmel, zuletzt in ein lautloses Schweigen übergieng, und endlich das Ganze der verlassenen Erde sich unter

uns ausbreitete, die prächtigen Linden nur noch einer grünen Furche, die Spree einem schwachen Faden gleich, dagegen die Pappeln der Potsdamer Allee riesenmäßige viele Meilen lange Schatten über die weiten Flächen warfen.

So mochten wir mehrere tausend Fuß gestiegen und einige Stunden faust fortgeweht sein, als sich ein neues, noch weit großartiges Schauspiel vor uns entfaltete. Rund umher am Gesichtskreise stiegen nämlich drohende Wolken schnell nach einander empor, und da man sie hier nicht wie auf der Erde bloß an ihrer untern Fläche, sondern in ihrer ganzen Höhe sah, so gleichen sie weit weniger gewöhnlichen Wolken, als ungeheuern, schneeweißen Bergketten von den auffallendsten Formen, die sich alle über uns hinwegstürzen zu wollen schienen. So rückten sie von allen Seiten uns umzingelnd, immer näher heran. Wir aber stiegen noch schneller, und waren schon hoch über ihnen, als sie endlich in der Tiefe zusammenstießen und wie ein vom Sturm bewegtes, wogendes Meer sich über und durch einander wälzten und die Erde bald gänzlich unserm Blicke entzogen. Nur zuweilen zeigte sich hier und da ein unergründlicher Schacht, vom Sonnenlichte erhellt, wie der Krater eines feuerspeienden Berges, und schloß sich dann wieder durch neue Massen, die in ewigem Gären, bald blendend weiß, bald dunkel, bald schwarz, fort und fort sich hier über einander türmten, dort bodenlose Spalten und Abgründe bildeten. Nie habe ich auf Bergen etwas Ähnliches erlebt.

Höchst seltsam ist auch das Gefühl gänzlicher Einsamkeit in diesen von allem Irdischen scheinbar abgezogenen Gegenden. Die Natur ist hier ganz lautlos; selbst den Wind bemerkt man nicht, da man ihm keinen Widerstand leistet und mit dem leisesten Hauche fortgeweht wird. Nur um sich selbst drehte zuweilen die kleine Wiege mit ihrem übergroßen Balle sich, gleich einem Vogel, der sich im blauen Aether schaukelt.

Wir fügten an zu sinken, und mußten mehrere Male von dem sparsam werdenden Ballast auswerfen, um wieder zu steigen. So hatten wir fast unbemerkt uns in das Wolkenmeer getaucht, das uns nun ringsum wie dichte Schleier umgab, durch welche die Sonne nur wie der Mond schien, eine Beleuchtung von seltsamer Wirkung, die eine geraume Zeit anhielt. Endlich zertheilten sich die Wolken und schifften nur noch einzeln am wieder klar gewordenen, blauen Himmel umher. Als sollte nun unserer glücklichen Fahrt auch keines, selbst der seltensten Ereignisse fehlen, so erblickten wir jetzt erstaunt

auf einem der größten Wolkeugebirge, das treue Abbild unserer Personen und unseres Valles, aber in riesenhaften Größen und von bunten Regenbogenfarben umgeben. Wohl eine halbe Stunde schwebte uns das gespenstige Spiegelbild fortwährend zur Seite jeder dünne Bindfaden des uns umgebenden Netzes zum Schiffsraue angeschwollen, wir selbst aber gleich zwei unermesslichen Niesen auf dem Wolkenmeere tronend.

Gegen Abend ward es wieder trübe in der Höhe. Wir fielen mit beunruhigender Schnelle. Ein dichter Nebel umgab uns eine Weile, und als wir nach wenig Minuten durch ihn herabgesunken waren, lag plötzlich von neuem die Erde im hellsten Sonnenschein unter uns, die Türme von Potsdam, die wir schon deutlich unterscheiden konnten, begrüßten uns. Wir waren im vollkommensten Fallen begriffen und sahen dabei nichts unter uns als Wasser (die vielen Arme und Seen der Havel), nur hie und da mit Wald untermischt, auf den wir uns möglichst hinzulenken suchten. Der Wald erschien aus der Höhe nur wie ein niedriges Dickicht, dem wir uns jetzt mit größter Schnelligkeit näherten. Es währte nicht lange, so hiengen wir wirklich in den Nesten eines dieser — Sträucher. Ich machte schon Anstalt zum Aussteigen, als mir Herr Reichardt zurief: „Um Himmelswillen! Rühren Sie sich nicht; wir sitzen anf einer großen Dichte.“ So sehr hatte ich in Kurzem den gewöhnlichen Maßstab verloren, daß es mehrere Sekunden bedurfte, ehe ich mich überzeugen konnte, daß seine Behauptung ganz wahr sei.

Wir hiengen indeß ganz gemächlich in den Nesten des geräumigen Baumes, wußten aber durchaus nicht, wie wir herunter kommen sollen. — Lange riefen wir vergebens um Hilfe; endlich kam in der schon eingetretenen Dämmerung ein Offizier auf der nahen Landstraße hergeritten. Er hielt unser Rufen zuerst für irgend einen ihm angethanen Schabernack. Endlich entdeckte er uns, hielt höchst verwundert sein Pferd an, kam näher und schien immer noch seinen Augen nicht trauen zu wollen, noch zu begreifen, wie dieß seltsame Nest anf die alte Dichte gerathen sei. Wir mußten ziemlich lange von unserer Höhe unterhandeln, ehe er sich entschloß, nach der Stadt zurückzureiten, um Menschen, Leitern und einen Wagen zu holen. Zulezt gieng alles gut von statten; aber in dunkler Nacht erst fuhren wir in Potsdam ein, den wenig beschädigten, nun leeren Ball in unsern Wagen gepackt und die treue Gondel zn unsern Füßen.

Der Weinstock.

(Nach Vogel.)

Die Weinrebe ist wahrscheinlich aus den Ländern zwischen dem schwarzen und dem kaspischen Meere (Smeretti, Mingreli, Armenien) durch die Phönizier über die Inseln des griechischen Archipels nach Europa gebracht worden. Nach Südfrankreich brachten sie der Sage nach die Phokäer, welche Marseille gründeten (nm's Jahr 600 vor Christi), nach Ungarn und Deutschland der römische Kaiser Probus (im dritten Jahrhundert nach Christi Geburt). Uebrigens steht es noch gar sehr in Frage, ob der Weinstock, welcher jetzt in mehr als zweihundert Abarten fast auf dem ganzen Erdkreis gebaut wird, von einer und derselben Art abstamme.

Die Verbreitung der Weincultur richtet sich viel weniger nach der mittleren Temperatur eines Ortes als nach der Kraft der Sonnenwärme; vorzüglich ist es aber die Länge des Sommers, welche auf das Reifen der Frucht großen Einfluß übt. Bei einer mittleren Temperatur von fünfzehn bis sechszehn Grad Cels. gedeiht der Weinstock am besten, wie z. B. im südlichen Italien und Sicilien; bei geringerer Temperatur wird er weniger süß.

Die Rebe gedeiht auch noch in beträchtlicher Höhe: in Württemberg bis zu eintaufendfünfhundert Fuß, in der nördlichen Schweiz bis zu eintaufendsiebenhundert Fuß, ja in den Apenninen und auf Sicilien hört der Weinbau erst in einer Höhe von dreitaufend Fuß auf.

Die größte Menge Wein in Europa liefert unstreitig Frankreich; unter den dortigen Weinen sind viele der feinsten und edelsten Sorten, während Italien, Spanien, Portugal und Griechenland nur einzelne treffliche und feurige Weine liefern. Die Ursache dieses Unterschiedes liegt in der sorgfältigern Behandlung der Traube sowohl, als des gefesterten Mostes. Bemerkenswerth ist in dieser Beziehung, daß einige der besten französischen Weine, wie z. B. der Burgunder und Champagner, ganz in der Nähe der Nordgrenze des Weinbaues gezogen werden.

Die Früchte der Rebe werden nicht nur zu Wein, Branntwein und Syrup verarbeitet, sondern dienen auch noch als nicht minder angenehme als gesunde Speise. In vielen Gegenden des südlichen Europa werden sie getrocknet und zu Rosinen gemacht. Die Ernte dieser edlen Frucht war

Schon in den ältesten Zeit mit festlicher Feier verbunden, namentlich in Griechenland. Die echte, jubelnde Freude der Weinlese ist aber von dort nach Deutschland ausgewandert, am Rhein, wo unsere besten Reben wachsen, und in den Nachbargauen wird sie überall froh und festlich gefeiert, donnernde Böller tragen die Kunde von dem Anbruche der Jubelzeit fern hin in Berge und Thäler, und wecken das Verlangen nach der gekelterten Gottesgabe, die im nächsten Jahre nachfolgen und der Menschen Herzen erfreuen soll.

In Italien geht man Abends unter dem Klange von kleinen Trommeln, Tamburinen und Castagnen vom Weinberge nach Hause — So empfängt man überall mit Dank und Jubel die freudebringende Gottesgabe.

Die Pflanze des Weinstockes wird in Afrika besonders an der westlichen Seite, namentlich auf den canarischen Inseln, auf St. Thomas und — wahrscheinlich nur unter dem begünstigten Einflusse des Gebirgsbodens — selbst an den Küsten von Guinea, also fast in der heißen Zone angetroffen. Im Süden gedeiht die Rebe auf St. Helena, und am Cap der guten Hoffnung werden bekanntlich die edelsten und feurigsten Sorten Wein gezogen als Ersatz für den Palmenwein der nördlichen Länder dieses Erdtheiles. Müppell fand den Weinstock auch in Abyssinien und war nicht wenig überrascht, in der Umgegend von Gondar eine große Menge von Trauben zu äußerst billigen Preisen feilgeboten zu sehen; man erhielt beläufig zehn Pfund derselben für ein Stück Salz, oder dritthalb Centner für einen Speciesthaler (1 Thlr. 10 Egr. Pr. C.) Vermuthlich ward der Weinstock aus Yemen nach Abyssinien gebracht. Die dortigen blauen Trauben haben große Beeren und sind ziemlich süß, obgleich man sie nicht gehörig reifen läßt. Von einer Veredelung der Pflanze und einer besonderen Pflege bei ihrem Anbaue scheint man nichts zu wissen. Der größte Theil der Trauben wird frisch gegessen, und nur wenige verwendet man zur Gewinnung eines Weines, welcher feurig und kräftig ist, und durchaus ungegohren getrunken wird; denn eine entsprechende Behandlung desselben, damit er sich zur Aufbewahrung eigne, kennt man nicht.

Der Seesturm.

Von W. F. A. Zimmermann.

Furchtbar und unwiderstehlich für die schwachen Werke von Menschenhand ist der Aufruhr der Natur. Gewöhnlich geht eine bedrohliche, schwüle Stille dem Toben des Sturmes vorher; der regelmäßig wehende Wind setzt plötzlich um; Wirbelsstöße erheben sich; das Meer beginnt ohne sichtbare Ursache zu wallen; nun kommt ein heulender Wind heran, der zischend und pfeifend durch das Tauwerk fährt; die Matrosen klettern an den Strickleitern empor und reffen die Segel zum größten Theile ein und binden sie zusammen, damit sie dem Wind keine zu bedeutende Fläche darbieten. Die Luken (Öffnungen) werden nach allen Seiten hin auf das sorgfältigste geschlossen, um den anschlagenden Wellen das Eindringen zu verwehren. Kaum hat dieß geschehen können, als auch schon mit erneuerter Gewalt der Sturm daher braust, die Wogen peitscht, immer höher hinaufreibt, bis sie den erschreckten Bewohnern des Schiffes wie Berge, bis ihre Thäler wie furchtbare, bodenlose Abgründe erscheinen.

Schon hat das Meer seine Durchsichtigkeit verloren; schwarz sieht es aus und öffnet einen gähnenden Schlund neben dem andern; doch hat es noch nicht seine schrecklichste Gestalt angenommen. Nun aber sinkt die Nacht hernieder; da scheint der Himmel flach und nicht mehr gewölbt sich auszubreiten; er scheint sich zum Meere zu senken, um es mit seiner Last zu erdrücken; die Sternbilder werden größer, breiter; der zitternde Duft, in dem alles schwimmt, gibt ihnen ein furchterregendes Ansehen, dehnt ihren Flächenraum auf das zehnfache aus; die Planeten und die hellsten Fixsterne bekommen ein kometenartiges Ansehen, und immer wüthender und wilder rast der Sturm daher, schleudert das Schiff hinab, hinauf; jetzt auf einer Wellenkuppe treibt er es die glatte Bahn hinunter; die Spitze des vordersten, schräg hinaus liegenden Mastes taucht in das Wasser und scheint das Schiff durch die dunklen Massen des Meeres selbst ziehen zu wollen; jetzt steigt es bergan, und steil und hoch in der Luft ragt desselben Mastes Spitze, weit im Bogen aufwärts das Wasser schleudernd, das er gefaßt hat.

Noch geht alles gut; denn solche Ereignisse ist der durch tausend Gefahren geprüfte Seemann schon gewohnt; weiß er nur, daß er auf 500 Mei-

len kein Land vor sich hat, so kann er solchen Sturm schon aushalten. Nun aber hebt der Wind noch heftiger und wilder seine Schwingen. Schon darf das Sturmsegel, womit der Steuermann noch das Schiff zu lenken, in seiner Bahn zu halten im Stande ist, nicht mehr gebraucht werden; obwohl es aus dem stärksten, doppelten Hanftuch gemacht ist, so zerreißt der wüthende, stoßweise kommende Wind dasselbe doch spielend; ja die Segel, welche zusammengebunden an den Raen*) von den Masten hängen, müssen ganz herabgenommen werden, weil selbst an diesem kleinen geringfügigen Gegenstand der Wind zu viel Macht ausübt, weil er das Schiff gewaltsam auf die Seite neigt und es umzukürzen droht. So seiner Segel gänzlich beraubt, treibt es nur noch mit den leeren Masten, und ist nunmehr nicht ferner zu lenken, ist, ein Spiel der Winde, ja im höchsten Stadium des erzürnten Sturmes muß man sogar die Masten kappen, d. h. nahe an den Verdeck abhauen, und nun fliegt es auf der öden Meeresfläche umher, rettungslos verloren, nicht durch den Sturm, der ihm jetzt nichts mehr anhaben kann, wenn seine Rippen nur fest sind und die Planken gut und frisch, sondern dadurch, daß es nicht gelenkt werden, also auch, wenn der Sturm vorüber ist, keinen Hafen erreichen kann, und entweder an einer Klippe zerschellt oder auf einer Sandbank sitzen bleibt, bis die Wellen ein Brett nach dem andern losspielen, oder endlich auf dem Meere umhertreibt, bis die Mannschaft vor Hunger und Durst zur Beezweiflung gebracht ist, bis vielleicht doch nur der glückliche Zufall den Nothleidenden ein Schiff in den Weg führt, das sie aufnimmt, oder bis sie alle zu Grunde gehen.

Minder lange dauert die Qual der so durch den Sturm Verunglückten, wenn derselbe sie in einem Insel- oder Klippenmeere überrascht: zerschmettert ist bald auf dem glasharten Felsen das hölzerne leichte Gebäu, die Trümmer schwimmen in den Strömungen umher; der entsetzliche Hai, des Meeres Hyäne, sucht seine Beute unter ihnen; eine brausende Welle entreißt andern die rettenden Planke, mit der sie die nahen Ufer zu erreichen hoffen, und begräbt sie in des Meeres dunkeln Schoß, und am Morgen preisen die Anwohner Gottes Güte und danken ihm für den gesegneten Strand; den was die Wogen von der Ladung herabspülen, das gehört ihnen — von rechtswegen.

*) Raen sind die Segelstangen.

Der Mensch in Kälte und Hitze.

(Nach H e b e l.)

Keine einzige Art von Thieren hat sich von selber so weit über die Erde ausgebreitet als der Mensch. Die kalten und die heißen Gegenden haben ihre eigenen Thiere, die ihren Wohnort freiwillig nie verlassen. Nur sehr wenige, die der Mensch mitgenommen hat, sind im Stande, die größte Hitze in der einen Weltgegend und die grimmigste Kälte in der andern auszuhalten. Auch diese leiden sehr, und die andern verschmachten oder erfrieren, oder sie verhungern, weil sie ihre Nahrung nicht finden. Auch die Pflanzen und die stärksten Bäume kommen nicht auf der ganzen Erde fort, sondern sie bleiben in der Gegend, für welche sie geschaffen sind, und selbst die Tanne und die Eiche verwandeln sich in den kältesten Ländern in ein niedriges unscheinbares Gesträuch und Gestrüppe auf dem ebenen Boden, wie wir's auf unsern hohen, kahlen und kalten Bergen auch bisweilen wahrnehmen. Aber der Mensch hat sich überall ausgebreitet, wo nur ein lebendiges Wesen fortkommen kann, ist überall daheim, liebt in den heißesten und kältesten Gegenden sein Vaterland und die Heimat, in der er geboren ist, und wenn man einen Wilden, wie man sie nennt, in eine mildere und schönere Gegend bringt, so mag er dort nicht leben und nicht glücklich sein. So list der Mensch. Seine Natur richtet sich allmählich und immer nach der Gegend, in welcher er lebt, und er weiß wieder durch seine Vernunft seinen Aufenthalt einzurichten und so bequem und angenehm zu machen, als es möglich ist.

Zu Jeniseisk in Sibirien trat einst im Januar 1735 eine solche Kälte ein, daß Sperlinge und andere Vögel todt aus der Luft herabfielen und alles, was in der Luft gefrieren konnte, wurde zu Eis, und doch leben Menschen dort.

Zu Krasnojarsk, ebenfalls in Sibirien, wurde im Jahre 1772 den 7. December die Kälte so heftig, daß eine Schale voll Quecksilber, welches man in die Luft setzte, in ein festes Metall zusammenfror. Man konnte es wie Blei biegen und hämmern, und doch hielten es Menschen aus.

Eine ähnliche Kälte erlitten einst die Engländer in Nordamerika an der Hudsonsbai. Da fror ihnen selbst in den geheizten Stuben der Brannt-

wein in Eis zusammen. Sie konnten ihn nicht flüssig erhalten. In den langen dunklen Wintertagen erleuchtete man die Stuben mit glühenden Kanonenkugeln, und die starke Ofenhitze daneben konnte doch nicht hindern, daß nicht die Wände und Bettstätten mit Eis und Duft überzogen wurden.

Was für eine Hitze hingegen wieder die nämliche Menschennatur aushalten kann, das sehen wir schon an unsern Feuerarbeiten, z. B. in Glas, hütten, Eisenschmelzen, Hammer Schmieden, wo die Leute sich durch schwere Arbeit noch mehr erhitzen müssen. In Breitlingen, das ist eine Erzgrube am Tammelsberg in Sachsen, mußte das feste Gestein unter der Erde durch Feuer mürbe gemacht werden. Da sind nun viele schwefelige Theile und Dünste, die in Entzündung gerathen, und eine so erstannliche und unterträgliche Hitze verursachen, daß die Bergleute selbst noch den Tag nach der Lösung des Feuers nackt arbeiten, und alle Stunden innehalten und sich wieder abkühlen müssen.

Manche Personen, die in Krankheiten viel auf's Schwitzen halten, kriechen in einen heißdünstigen Backofen, wenn das Brot herausgenommen ist, lassen nur so viel Oeffnung zu, als zum Athemholen nötig ist, und schwitzen so nach Herzenslust. Das wird nun freilich nicht viel nützen, und ein vernünftiger Arzt wird es nicht groß loben.

Wer das aber weiß, der wird folgende wahre Erfahrungen nicht mehr so unglaublich finden. Vier bekannte und berühmte Männer ließen einst ein kleines Zimmer so stark erhitzen, als nur möglich war. Da kam die Hitze der Luft fast der Hitze des kochenden Wassers gleich. Und doch hielten dieselben sie zehn Minuten lang aus, wiewol nicht ohne Beschwerden. Einer von ihnen trieb den Versuch noch weiter. In einer Hitze, wo frische Eier in zehn Minuten in der Luft hart gebacken wurden, hielt er acht Minuten aus.

Das war nun freilich eine gemachte künstliche Hitze. Aber auch in der Natur geht es an manchen Orten nicht viel besser. So weht bisweilen in den heißen Gegenden auf einmal ein so trockener und heißer Wind von den Sandwüsten her, daß die Blätter an den Bäumen, die er durchzieht, augenblicklich versengt werden und abdorren. Menschen, die alsdann im Freien sind, müssen sich freilich ohne Verzug mit dem Gesicht auf die Erde niederlegen, damit sie nicht ersticken, und haben gleichwol noch viel dabei auszustehen. Selbst in zugehlossenen Zimmern kann man sich vor Mattigkeit

fast nicht mehr bewegen. Aber gleichwol übersteht man es, wenn man vorsichtig ist und Erfahrungen benützt.

Aus den Karpathen.

Von Karl Vogel.

Das karpatische Gebirge, in seiner etwa hundert und vierzig Meilen langen Erstreckung von Westen gegen Osten und Südosten, auf der Grenze zwischen Mähren, Schlesien, Galizien und Ungarn, und als Wasserscheide zwischen dem Zustrome der Ostsee und des schwarzen Meeres, bildet kein zusammenhängendes Gebirgsganze von gleichartigem Baue. Es besteht vielmehr nur aus einzelnen, verschiedenartig gebauten Gruppen von Gebirgsmassen, die in einem fernern oder nähern Zusammenhange mit einander stehen.

Besonders sind es die Zentralkarpathen, die durch manche ausgezeichnete Eigenthümlichkeit die Aufmerksamkeit der Freunde der Erdkunde auf sich ziehen. Sie erheben sich in den Liptauer Alpen und dem Tatra Gebirge bis zur Höhe der Mittelalpen (8000 F.), sind von Flüssen oder von Ebenen nach allen Seiten umgeben und durch sie gleichsam von der ganzen übrigen Masse des karpathischen Gebirges abgelöst. Hier findet man scharfe Formen, schmale Kämme, gezackte Bergspitzen, schauerliche, enge, häufig noch unausgebildete Thäler mit Gebirgseen, welche das poetische Naturgefühl der Anwohner Meeresaugen nennt, und gänzliche Unwithbarkeit; denn nur die das Gebirge umlagernden Halden und Ebenen sind bewohnt. Nur ein Ort liegt in ihren hohen Felsmassen, nämlich das Dorf und Hammerwerk Koszieliško, in einem engen, malerischen Thale, an einem der ursprünglichen Bäche des schwarzen Dunajec in der Waldgegend des Gebirges.

Das Thal des östlichen Quellbaues des schwarzen Dunajec wird, nach dem in ihm liegenden Eisenwerke Koszieliško, das Koszielišker Thal genannt, und ist sowohl in Rücksicht des Bergbaues auf Eisen, der schon seit vielen Jahrhunderten mit abwechselndem Glücke in ihm betrieben wird, als auch in Rücksicht seiner romantisch-malerischen Felsgebilde äußerst anziehend.

Ich halte es für eines der schönsten und sehenswerthen Thäler der Zentralkarpathen. Der Bach entspringt in einem fast kreisrunden Kesselthale, das von hohen Bergmassen, die ihre Gipfel weit über die Gegend des Knieholzes erheben, gebildet wird. Steht man am Ausgange dieses Kessels, so erhebt sich im Süden der Piśna, dessen Nordabfall schon sehr früh im Jahre mit Schnee bedeckt zu sein pflegt; im Osten der Lomanowo-Polsko: zwischen beiden der Emerjeczini, und im Westen der Dreoc. Letzterer wird durch merkwürdige grätige Felsriffe, die von seinem Gipfel bis zu seinem Fuße herabgehen, vor allen andern Bergen ausgezeichnet und als Kalkfels gestaltet. Die andern Berge liegen im Haupttrüden des Gebirges und bestehen aus Granit. Dieser merkwürdige Bergkessel, der etwa $\frac{3}{4}$ Stunden im Durchmesser haben mag, wird durch einen niederen, bewaldeten, von Emerjeczini ausgehenden Bergrücken, an welchem sich keine Felsbildung zeigt, in ein nördliches und ein südliches Fach getheilt. Die Abhänge der genannten Berge sind vom Scheitel bis zur Sohle mit den reichsten Kräutern und Graśmatten bedeckt und von unzähligen Viehwegen umgarnt. Verläßt man das Thal des Kessels und folgt dem Bache gegen Norden, so kommt man auf $\frac{3}{4}$ Stunden zu einer Höhle, welche an die rechte Thalwand führt und aus der ein brausender Bach hervorströmt. Einige hundert Schritte oberhalb derselben fällt rechts ein anderer Bach ein, der am nördlichen Fuße des Lomanowo-Polsko seine Quelle haben soll. Er führt ein weißes, kalkhaltiges Wasser, und sein Thal soll dem Hauptthale sehr ähnlich sein, aber nicht mit einem Kesselthale, sondern als enge Felspalte beginnen. — Ungefähr $1\frac{1}{4}$ Stunde vom Ausgange des obern Kessels erreicht man das Hammerwerk Koźzielisko.

Bis kurz vor dem Orte ist das Thal nur wenig Schritte breit; seine Sohle wird gänzlich vom Bache, der über große Felsblöcke und Geschiebe, eine Menge Wasserfälle bildend, schäumend dahin stürzt, und von einem schmalen Fußpfade eingenommen, der abwechselnd bald am rechten bald am linken Ufer sich hinschlängelt. Über den Bach führen eine Menge kleiner Brücken oder Stege, die sehr leicht gebaut sind und eben nur Tragkraft genug besitzen, die Viehherden hinüber zu führen, welche in den Monaten Juli und August nach dem oberen Kesselthale hinaufgetrieben werden. Die fast unausgesetzten senkrechten Thalwände, aus blaugrauem Kalksteine bestehend, verlieren sich bei etwas trübem Wetter in die Wolken und sind so hoch, daß man selbst bei hiezerem Wetter und auf keiner Seite die Gipfel der Berge er-

blicken kann, deren letzten Absturz sie bilden. An manchen Stellen hängen sie sogar über das Thal, welches unmöglich ein Werk des kleinen in ihm fließenden Baches sein kann, sondern unstreitig durch eine frühere Spaltung der ungeheueren Kalkmassen entstanden ist, deren mächtige Schluchten senkrecht durchbrochen sind. Die wunderbaren Felsgebilde der Thälwände geben der Einbildungskraft reichen Stoff; man glaubt hier Ruinen alter Schlösser und Kirchen, dort einen riesengroßen, betenden Mönch, das Brustbild eines Ritters, hier einen Adler mit hoherhobenem Haupte und ausgebreiteten Flügeln u. s. w. zu erkennen, und von jedem Standpunkte sieht man die mächtigen Kalktrümmerungen in neuen, Aufsehen erregenden Gestalten.

Die Wände sind ganz unbewachsen; nicht aber ist es ihre Höhe und die Festigkeit des Gesteins, welche die Verbreitung der Pflanzen hindert, sondern die Schroffheit, die den zarten Kräutern nicht erlaubt, ihre Wurzeln so fest in die Fugen des Gesteins zu treiben, daß sie von dem ersten Regen nicht wieder in die Tiefe hinabgespült werden können. Da wo die Thälwände gemäßigter in einzelnen Abstufungen zur Thälsohle herabstürzen, werden sie von schlanken und kräftigen Fichten beschattet, deren Wurzel in den Felspalten eingeklebt sind und nur von der Feuchtigkeit, welche sich unter den in Verwitterung begriffenen Gesteinen erhält, genährt werden. Wo Erdwälle über Erdwällen aufsteigen, sieht man Fichten über Fichten sich erheben, deren dunkles Grün mit der blaugrauen Farbe des Alpenkalkes malerisch abwechselt. Etwa 200 Schritte über Koźzieliśko wird das Thal etwa 80—100 Schritte breit, und an die Ausmündung eines kurzen, trocken, rechten Nebentheiles, das jäh herabstürzt, sprudelt eine Quelle vom klarsten und reinstem Wasser aus der Thälsohle hervor, welche so reichhaltig ist, daß ihr Wasser über den Bach hinweg gleitet, nach kaum 200 Schritten zwei Eisenhammer und eine Sägemühle treibt, und zu jeder Jahreszeit in stätem Gange erhält. Sie gefriert selbst bei der strengen Kälte nicht. — Von dieser Quelle an werden beide Thälwände milder, und sind bis zum Austritte des Baches aus den Hochgebirgen mit Fichten- und Tannenwäldungen besetzt.

Das Dorf Koźzieliśko, welches früher bedeutend größer gewesen sein soll, und wie auch der Name anzeigt, selbst eine Kirche gehabt haben muß, besteht jetzt, nächst dem Hüttenwerke, nur aus dem herrschaftlichen Wohnhause und einem Badehause für Schlackenbäder. Das Bad wird aber sehr

wenig besucht, da dieser öde Badeort so wenig Anziehendes für Fremde hat. Unterhalb des Dorfes fließt der Bach in dem bis auf 2—300 Schritte erweiterten Thale über eine grasreiche Wiese, allein nachdem man etwa 800 Schritte zwischen den senkrechten, schauerlich schönen Thalwänden fortgegangen ist, verengt sich das Thal plötzlich auf 10 Fuß, indem beide Thalwände sich bogenförmig nähern, und man steht an einem 20 Fuß langen Felsenthore, durch welches sich der Bach rauschend hindurch drängt, und welches nur mittelst einer Brücke gangbar ist. Durch dieses Thor tritt der östliche Quellbach des schwarzen Dunajec aus den Liptaueralpen heraus, stürzt zur tiefen Wildklust, welche die hohen Halden vom Gebirge trennt, in mehreren Wasserfällen hinab, und wendet sich gegen Westen zur Vereinigung mit dem westlichen Quellbache. Etwa in der Mitte zwischen Koszielsko und dem Felsenthore mündet rechts ein enges Nebenthal ein. Es entsteht in den Schnee gruben des rothen Berdes und führt gewöhnlich ein kleines und unbedeutendes Gewässer. Nach großen Regengüssen aber und im Frühjahr sollen sich an den senkrechten Abstürzen der obersten Kessel herrliche Wasserfälle bilden, die aber so schnell wieder verschwinden, als sie entstehen. — Das Thal ist so eng, daß in ihm kein Fahrzeug sondern ein schmaler vielfach sich windender Fußsteig hinaufführt. Unterhalb Koszielsko sind die Kalkfelsen, namentlich die des Thores, von mächtigen Eisenadern durchzogen, und einige Gipfel der rechten Thalwand des letzteren Seitenthales erscheinen aus der Ferne von Eisenoxyd gefärbt, ganz roth. — Anfangs September erscheint im unteren Thale die Sonne nur noch 4 Stunden täglich, und im Winter erblicken die Dorfbewohner sie nur dann, wenn sie durch den Meridian des Ortes geht. Dieses Thal war von jeher, besonders im Sommer, ein Aufenthaltsort von Räubern, die aber größtentheils nur auf Viehraub ausgehen. Er bieten sich ihnen hier eine Menge von Schlupfwinkeln dar, und in Galizien verfolgt, können sie über den Lomanowo-Polsko und rothen Berg bequem nach Ungarn entweichen und eben so rasch wiederkehren. Dieser Unsicherheit ungeachtet, weiden im Juli und August doch oft an 100 Stück Rinder und Pferde in diesem Thale und dessen Nebenthälern.

Besonderseigenthümlich sind für die Karpathen die vielen spitzigen, säulen- oder turmartig schroff, oft mehre tausend Fuß senkrecht emporsteigenden Hochpunkte (kugelförmige Abrundungen fehlen von Natur ganz, nur durch Einsturz und Verwitterung der Spitzen bilden sich allmählich

solche Formen) — worauf auch schon die vielen, die Höhen bezeichnenden Namen derselben namentlich in den Zentralkarpathen, hindeutet: so die Lomnitzer Spitze (8133 F. hoch), der Eisthaler Turm (8100), der hohe Krivan (7600), die Hundsdorfer Spitze, die Grünserspitze, die Weissenfespitzen u. v. a. Überhaupt tritt das ganze scharfkammige, zugespitzte Gebirge bei seinem kurzen, steilen Abfall, meist ohne alle Vorberge, besonders nach Galizien zu, in Gegenüberstellung zu den in Norden und Süden gelegenen Tiefebeneu gegensätzlich heraus und stellt sich daher weit mehr als manches im Ganzen höhere Gebirg mächtig und großartig dem Anschauer dar. Die Bekleidung des Hochgebirges selbst besteht vorzugsweise aus Buchen und Fichten bis zur Höhe von 4200'; höher hinauf bis 5500' findet man nur Gestrüpp und Krummholz; dann kommen kahle, höchstens mit niederem Gras und Mos bedeckte, schmale Rücken und Grate, Felsenwände und Spitzen, an denen kein Wachstum Platz gewinnen kann.

Das Tatragebirge, als Mittelpunkt der Karpathen, wird schon durch seinen Namen als alpenartiges Hochgebirge bezeichnet, denn in Oberungen versteht man unter Tatra ungefähr, was man in Steiermark, Salzburg und Tirol Tauern nennt, d. h. einen mit Eis und Schnee bedeckten, aber kahlfelsigen, unübersteiglichen Gebirgskamm. In den Alpen wie in den Karpathen spricht man den Namen solcher Hochgebirge mit einem gewissen schauerlichen Ehrfurchtsgeföhle aus, indem man darauf hindeutet, das sie in ihren Abgründen und Felspalten, wie auf ihren blauen lustigen Höhen voll von Wundern und Geheimnissen seien.

Kann man nun auch die Unübersteiglichkeit des Tatragebirges nicht wörtlich nehmen, da es in seinen Hauptpunkten oft erstiegen wird, so muß doch zugestanden werden, daß das Ersteigen der Lomnitzer Spitze und des hohen Krivan, ja überhaupt das Erklimmen des 6000' hohen Kammers eine nicht ganz leichte Aufgabe ist. Von allen Seiten erhebt sich das Gebirge bei der völligen Einsamkeit der Lage und der steilen, schroffen Massenhaftigkeit seiner Glieder in großartiger, Schrecken erregender Majestät; unordentlich über einander geworfene und hochaufgetürmte Felsblöcke, in Staubregen sich auflösende Wasserfälle mit oft senkrechtem Falle, festungsartig aufgeschichtete, moßige Wände, schauerliche Thalspalten, von der Sage noch mehr als durch den natürlichen Nebelflor umhüllte Seen u. s. w. wechseln mit jedem Schritte. Nur die gewaltigen Gletschergebilde der Alpen fehlen, und nur in den tiefsten, scharf eingeschnittenen Schluchten hält sich der Schnee auch wohl in den heißen Monaten des Jahres.

Die ungarischen Pusten.

J. G. Kohl.

Pusten ist ein slavisches Wort, daß sich in allen slavischen Dialekten zur Bezeichnung eines wüsten, leeren Gefildes findet. Die Ungarn haben dieses Wort in ihre Sprache aufgenommen, und bezeichnen damit jede Wüste; sie sprechen von der Püste Sahara und den persischen Pusten. Dann hat das Wort auch die Bedeutung von Landgut angenommen, indem man alles nicht mit Dorf oder Stadtgebäuden bestandene Ackerland leer (puszta) nannte.

Der ganze Strich zwischen Donau und Theiß ist eigentlich Püste zu nennen, eine fast ununterbrochene Sandebene. Der Sand ist äußerst feinkörnig, hier und da mit Muschel-Bruchstücken vermischt. Er liegt stellenweise so tief, daß man oft mit Brunengrabungen nicht bis zu seiner thonigen Unterlage hat gelangen können. Große Strecken liegen vollkommen nackt und öde da, kein Wachstum konnte festen Fuß dort fassen. An solchen Stellen ist der feine Sand ein beständiges Spiel der Winde, und wird gleich dem Wüstensande der Sahara durch die Lüfte geführt. Die Ungarn nennen ihn dann laufenden Sand. Dieser ist ein schlimme Plage für die Gegend, da er oft die fruchtbarsten Acker verdirbt.

Merkwürdig ist die große Wasserlosigkeit dieser Wüste. Es befindet sich auf ihr kein fließendes Gewässer irgend einer Art. Dieß gilt im buchstäblichen Sinne von der etwa 200 □ Meil. großen Strecke zwischen der Donau u. der Theiß u. von Pest bis Theresianopol (Szabadka) u. Zombor hinab. Auf der ganzen Reise von Szegedin bis zum Nákos bei Pest (23 Meilen weit) haben wir kein einziges fließendes Gewässer gesehen, d. h. keinen Fluß, keinen Bach, ja nicht das geringste Quellchen, mit einziger Ausnahme eines in der Regenzeit in Fluß gerathenen Flüsschens, Namens Gatkó, das sich aus einem Sumpfe bei Kecskemét entwickelt und auch wieder in einem Sumpf verliert. Solche stellenweis fließenden Sumpfflüsse mag es hier und da in der Ebene wohl geben.

Eben so bemerkenswert ist die völlige Baumlosigkeit dieser ungarischen Pusten. Alles ist kahl und öde, nirgend bietet sich der kühlende Schatten eines belaubten Haines. Die Leute brennen im Ofen den Mist und

bauen ihre Häuser aus Lehm oder Schilf. Wenn man irgendwo ein Gebüsch trifft, so ist das eine seltene Ausnahme. Sandflähe mit Staubwolken — Seidestrecken mit Trappvögeln — Morast, hier und da mit schwimmendem Rasen, von Kranich und Störchen spärlich belebt — die weißen ausgetrockneten Seen mit dem Sodakristall überzogen — im günstigsten Falle Wiesen, mit unzähligen schönen Viehe bedeckt : das sind die Abwechslungen, welche diese Pustten bieten. Einige zerstreute Sallaschen (szállás) u. Escharden (csárda) u. hier und da ein Paar aus der Ferne wie Kirchtürme winkende Brunnen sind die einzigen Werke von Menschenhand.

In dieses Land fuhren wir am frühen Morgen hinaus, und jene Bilder giengen vor unsern Augen auf, als der Sonnengott immer höher und höher den Schleier der Nacht am Himmel hinaufzog. Die Straße zwischen Szegedin und Pest ist eine der eigenthümlichsten, welche in der Welt existirt. Man kann sagen, sie sei 2 bis 3 Meilen breit, wenn man nämlich alle die einzelnen Straßensäden aus denen sie besteht, zu einem und demselben Wege rechnen will. Auf dieser Riesenrennbahn schlägt nämlich jeder Fuhrmann seine eigene Richtung ein. Für den Reiter ist die Richtung besser, für den Wagen jene, für den Personenwagen diese, für den Frachtwagen jene. Eine leichte Kalesche kommt hier besser fort, ein Bierspanner dort. Bei Sonnenschein hat man hier und dort einige tiefe Sandstrecken zu vermeiden, bei Regen einige Sümpfe. Dabei hat auch jeder Fuhrmann seine eigene Ansicht und seinen eigenen Willen, und probirt auch wohl einen neuen Weg.

Wirtshäuser gibt es allerdings hier und da an der Straße, doch kümmern sich die Fuhrleute, wenn sie eben keine verzärtelten Reisenden führen, wenig darum. Sie fahren so lange im Sande darauf los, als es gehen will. Überfällt sie die Nacht, so spannen sie aus, lassen die Pferde ein wenig grasen und lagern im Freien. Einige von ihnen haben auch ihre Löcher oder sogar kleine Zweighütten im Sande, die außer ihnen Niemand kennt, wo sie während der Nacht unterkriechen.

Fuhrleute und Hirten der Puste sind sehr gastfreundlich ; wer zu ihnen kommt, wird auf das prächtigste bewirtet — wenigstens mit einem Braten. Hat der Wirth gerade nichts Geschlachtetes im Hause, so ist er nichtsdestoweniger gar nicht verlegen und sagt : Ich werde schon schaffen, Herr ! Er weiß dann sich noch irgend einem verlorenem Schäfchen aufzuschauen, und bringt das Lamm sogleich in Sicherheit.

Die Hirten in den Pustten haben manche höchst interessante Kenntniß, die man bei ihnen kaum vermuthet. So z. B. kennen sie nicht nur den Gang der Sonne und beobachten ihn beständig, sondern sie haben auch in dem Gewirre der unzähligen Sterne sich sehr viele gemerkt, mit besonderen Namen bezeichnet und in ihrem Gange verfolgt. Sie wissen daher oft sehr genau bei Nacht die Stunde anzugeben. Ein Ungar erzählte mir, er habe einmal einen dieser Hirten um 11¹/₂ Uhr des Nachts auf die Probe gestellt, und ihn indem er die Uhr in die Hand genommen, nach der Zeit gefragt. Dieser habe ganz richtig die Stunde angegeben und auf die Frage, woher er das so genau wisse, die Antwort ertheilt, daß er das an den Sternen gesehen, die so eben im Untergange begriffen waren.

Auch manche naturkundliche Kenntnisse machen sich die Leute zu Nutzen, die viele unserer wissenschaftlich Gebildeten kaum anwenden würden. Wenn sie z. B. irgend eine Sache kühl zu halten wünschen, so bedienen sie sich dazu des Feuers, und zwar auf folgende Weise. Sie graben ein Loch in die Erde und setzen die Milch oder Sulze (sauere Milch) oder was es sonst ist, hinein. Dem Loche geben sie oben einen engen flaschenartigen Ausgang und machen über demselben ein Feuer an. Dieses Feuer nun zieht alle Wärme aus dem Loche heraus, und es wird unter ihm kalt. Dann werfen sie das Loch schnell zu, und erhalten so ihre Lebensmittel frisch und kühl.

Schwäbische Kunde.

L. Umland.

- 1 Als Kaiser Nothbart lobesam
zum heil'gen Land gezogen kam,
da muß' er mit dem frommen Heer
durch ein Gebirge, wüst und leer.
- 5 Dasselbst erhob sich große Noth,
viel Steine gab's und wenig Brot,
und mancher deutsche Reitersmann
hat dort den Trunk sich abgethan.
Den Pferden war's so schwach im Magen,
- 10 fast muß' der Reiter die Mähre tragen.
Nun war ein Herr aus Schwabenland,
von hohem Wuchs und starker Hand,
des Kösslein war so trank und schwach,
er zog es nur am Zaume nach ;
- 15 er hätt' es nimmer aufgegeben,
und kostet's ihn das eigne Leben.
So blieb es bald ein gutes Stück
hinter dem Heereszug zurück.
Da sprengten plötzlich in die Quer
- 20 fünfzig türkische Reiter daher,
die huben an, auf ihn zu schießen,
nach ihm zu werfen mit den Spießen.
Der wackre Schwabe forcht' sich nit,
gieng seines Weges Schritt vor Schritt,
- 25 ließ sich den Schild mit Pfeilen spicken
und thät nur spöttlich um sich blicken,
bis einer, dem die Zeit zu lang,
auf ihn den krummen Säbel schwang.
Da wallt dem Deutschen auch sein Blut,
- 30 er trifft des Türken Pferd so gut,
er haut im ab mit einem Streich
die beiden Vorderfüß' zugleich.
Als er das Thier zu Fall gebracht,
da fällt er erst sein Schwert mit Macht.

- 35 er schwang. es auf des Reiters Kopf,
haut durch bis auf den Sattelnopf,
haut auch den Sattel noch in Stücken
und tief noch in das Pferdes Rücken;
zur Rechten sieht man, wie zur Linken.
- 40 einen halben Türken herunter sinken.
Da packt die andern kalter Graus,
sie fliehen in alle Welt hinaus.
und jedem ist's, als würd' ihm mitten
durch Kopf und Leib hindurchgeschnitten.
- 45 Drauf kam des Weges 'ne Christenschar,
die auch zurück geblieben war,
die sahen nun mit gutem Bedacht,
was Arbeit unser Geld gemacht.
Von denen hat's der Kaiser vernommen.
- 50 der ließ den Schwaben vor sich kommen,
er sprach : sag' an, mein Ritter werth
wer hat dich solche Streich' gelehrt ?
Der Geld bedacht' sich nicht zu lang :
Die Streiche sind bei uns im Schwang,
- 55 sie sind bekannt im ganzen Reiche,
man nennt sie halt nur Schwabenstreiche.
-

O b s a h.

Strana.

§. 1.	O hláskach	5
— 2.	O výslove hlások	5
— 3.	O prízvuku a dl'žke	6
— 4.	O prave pise	8
— 5.	O užívaní nektorých sooluhlások	8
— 6.	O rozdel'ovaní slov	9
— 7.	O složených slovách	9
— 8.	O čiastkach reči	10
— 9.	O člane	10
— 10.	O menach	11
— 11.	Pokračovanie	14
— 12.	Pravidlá o tvorení množného počtu	16
— 13.	O skloňovaní podstatných mien	17
— 14.	Poznámký o skloneniach	18
— 15.	Prvé (silné) sklonenie	19
— 16.	Druhé (slabé) sklonenie	21
— 17.	Skloňovanie vlastných mien	22
— 18.	O sppjovaní podstatných mien	24
— 19.	P tvorení podstatných mien	25
— 20.	O stupňovaní prídavných mien	26
— 21.	O spojovaní prídavných mien spodstatnými menami	28
— 22.	O skloňovaní prídavných mien, stupňovaných i nestupňovaných	30
— 23.	O prídavných menách, ktoré isté pády žiadajú	33
— 24.	O prídavnom mene čo podstatnom	35
— 25.	O tvorení prídavných mien	35
— 26.	Základné číslovky	37
— 27.	Radové číslovky	33
— 28.	Neurcité číslovky	40
— 29.	O osobnom zámene	40
— 30.	Zámená privlastňujúce	43
— 31.	Zámená ukazovace	45
— 32.	Potažné zámená	46
— 33.	Tázace zámená	47
— 34.	O časovaní žvbec	48
— 35.	Časovanie pomocného slovesa haben	48
— 36.	Časovanie pomocného slovesa sein	50
— 73.	Časovanie pomocného slovesa werden	52

38. Casovanie slabých (pravidelných) časoslov	54
39. O prítomnom a súminulom čase ukazovaceho spôsobu	58
40. Predbudúci čas	58
41. Neurčitý spôsob	59
42. Oričastie minulého času,	60
43. O opisovaní nektorých časov pomocnými časoslovy	62
44. Trpný rod	62
45. Zvratné časoslová	65
46. Podmetné časoslová	66
47. Neosobné časoslová	67
48. Silné časoslová	68
49. Soznam silných časoslov	69
50. Piisudkové časoslová	81
51. Peedmetné časoslová s genitívrm	81
52. Predmetné časoslová s datívom	82
53. Predmetné časoslová s accusatívom	83
54. O tvorení časoslov	84
55. O príslovkách	89
56. O predložkách	90
57. O spojkách	97
58. N výkrikniku	98
59. O nektorých zvláštnomluvách nemeckých	98
60. O vete. Všeobecný úvod	112
61. Jednoguchá veta	113
62. Složená veta	120
Prídavok. O prízouku a časomiere	185

Sejstüfte.

U
149793

Značnejšie omyly.

Strana	6.	11.	riadok	zhora	c.	miesto	a
—	12.	4.	—	—	čítaj	Podstatné	
—	14.	3.	—	zdola	—	—	
—	40.	14.	—	zhora	—	jedweder	
—	"	10.	—	zdola	—	Sämmfticher	
—	41.	8.	—	zhora	—	tebe	
—	"	9.	—	—	—	tebä	
—	45.	9.	—	—	—	unjrigen	
—	58.	16.	—	zdola	—	befiegten	
—	"	12.	—	—	—	fiengen	
—	65.	7.	—	zhora	—	sa	
—	"	4	—	zdola	—	ich	
—	66.	3.	—	zhora	doplň	sa	
—	77.	2.	—	zdola	čítaj	triefe	
—	88.	11.	—	—	—	vykladat	

149793